

Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Α. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ • ΑΘΗΝΑ 1979

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19307

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ
ΧΡΟΝΩΝ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται Δ Ω Ρ Ε Α Ν.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ
ΛΟΓΩΝ

Με απόφαση της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Πολιτικής
έδωκε τον Διευθυντικό Γραμματέα και Λειτουργό του
παιδαγωγικού οργανισμού του Υπουργείου Παιδείας
και Θρησκευμάτων Δ. Ο. Π. Ε. Α. Ν.

Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Α. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ"

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό βιβλίό αυτό εἶναι τό τελευταῖο τῆς Ἱστορίας τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Στήν Ε' τάξη μάθαμε τήν ἱστορία τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδας. Μάθαμε δηλαδή τήν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὡς τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τοὺς Τούρκους καί τήν κατάλυση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (1453 μ.Χ.).

Ἐφέτος στήν ΣΤ' τάξη θά μάθουμε τή Νέα Ἑλληνική Ἱστορία, δηλαδή τήν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπό τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29 Μαΐου 1453) ὡς σήμερα.

Ἡ Νέα Ἑλληνική Ἱστορία ἔχει πολλά δυσάρεστα. Θά ἰδοῦμε σ' αὐτή πῶς τό Ἔθνος μας, τό μεγάλο καί ἔνδοξο μιά φορά, ὑποδουλώθηκε στοὺς Τούρκους, ἓνα λαό ἀπολίτιστο πού ἦρθε ἀπό τήν Ἀσία. Οἱ πρόγονοί μας ἔμειναν αἰῶνες κάτω ἀπό τήν τουρκική ἐξουσία καί ἔπαθαν συμφορές καί ταπεινώσεις. Ἔτσι πολλοί πίστευαν ὅτι τό ἑλληνικό Ἔθνος ἔσβησε.

Μά τό Ἔθνος μας εἶχε πολλή ζωή. Μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου μάζεψε τίς δυνάμεις του καί ἄρχισε τρομερό ἀγώνα ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ. Κατόρθωσε τέλος νά ἐλευθερωθεῖ καί νά ἀρχίσει νέα ζωή.

Χάρτης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας

Στό βιβλίο αυτό θά ιδούμε πρώτα τή ζωή τῶν Ἑλλήνων στά χρόνια τῆς δουλείας. Θά ιδούμε ἔπειτα τό ξύπνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τόν τιμημένο Ἄγωνα του γιά τήν ἀνεξαρτησία. Καί τέλος θά ιδούμε τό ἐλεύθερο ἑλληνικό κράτος καί τίς προσπάθειές του, γιά νά προοδέψει καί νά πάρει τή θέση του μέσα στους πολιτισμένους λαούς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

1. Η Όθωμανική αυτοκρατορία

Οι Όθωμανοί Τούρκοι μετά την άλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29 Μαΐου 1453) κυρίεψαν σύντομα καί τίς ὑπόλοιπες ἐπαρχίες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, δηλαδή τή Μακεδονία, τή Στερεά Ἑλλάδα καί τήν Πελοπόννησο, καθώς καί τά φραγκικά κράτη στήν κυρίως Ἑλλάδα.

Σιγά-σιγά κυρίεψαν τή Σερβία, τή Μικρά Ἀσία, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τή Συρία, τήν Κύπρο, τήν Κρήτη καί τήν Αἴγυπτο

καί κυριαρχούσαν στό Αἰγαῖο πέλαγος, στόν Εὐξείνιο Πόντο καί στήν ἀνατολική λεκάνη τῆς Μεσογείου.

Ἔτσι τό Τουρκικό κράτος τήν ἐποχή αὐτή ἦταν τό μεγαλύτερο καί ἰσχυρότερο κράτος τοῦ κόσμου μέ πρωτεύουσα τήν ἑξακουστή Πόλη, πού ἡ λάμψη τῆς ἀκτινοβολοῦσε σέ ὀλόκληρο τόν κόσμο.

Ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων ἦταν γιά πολύ καιρό ὁ δυνατότερος βασιλιάς τῆς ἐποχῆς του. Εἶχε τό μεγαλύτερο στρατό τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πού διψοῦσε γιά πολέμους. Καί δέν ὑπῆρχε κανένα κράτος ἱκανό νά ἀντιμετωπίσει τόν τουρκικό κίνδυνο.

2. Δεινοπαθήματα τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ

Εἶναι ἀδύνατο νά φανταστεῖ κανεῖς συμφορά μεγαλύτερη ἀπό αὐτή πού ἔπαθε τό Ἔθνος μας, ὅταν ὑποδουλώθηκε στούς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι, ἄγριοι καί ἀπολίτιστοι καθώς ἦταν, ἔσπερναν τήν καταστροφή στό πέρασμά τους μὴν ἀναγνωρίζοντας κανένα δικαίωμα στό σκλαβωμένο Γένος.

Τά σπουδαιότερα ἀπό τά δεινοπαθήματα τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ εἶναι τά ἑξῆς:

α) Ὁ ἐξισλαμισμός

Ἡ σκληρότητα τῶν Τούρκων στράφηκε ἀπό τήν ἀρχή κατά τῆς χριστιανικῆς θρησκείας πού τή θεωροῦσαν ἐμπόδιο, γιά νά κρατήσουν τήν κυριαρχία τους. Ἔπρεπε μέ κάθε τρόπο οἱ Ἕλληνες νά τουρκέψουν καί νά ἐξισλαμιστοῦν, νά γίνουν δηλ. Μωαμεθανοί.

Γιά νά τό πετύχουν αὐτό μηχανεύονταν πολλά: Πολλοὺς τοὺς ὑποχρέωσαν νά ἀλλαξοπιστήσουν μέ τή βία ἢ μέ τό ξίφος· ἄλλους τοὺς ἐξισλάμιζαν μέ ὑποσχέσεις καί ἀμοιβές· καί σέ ἄλλους ἔδωσαν ἀξιώματα πολιτικά καί στρατιωτικά καί τοὺς ἔπεισαν νά ἀλλάξουν τήν πίστη τους.

Ἀκόμα ἀφαίρεσαν ἀπό τοὺς Ἕλληνες τοὺς μεγαλύτερους καί ὠραιότερους ναοὺς καί τοὺς ἔκαναν **τζαμί**. Σέ πολλά μέρη ἄρπαζαν καί τά μοναστήρια μέ τίς περιουσίες τους. Στούς σκλάβους ἄφησαν τά ἀπομακρυσμένα ἐξωκλήσια, καθὼς καί τοὺς μικροὺς, ἀπόκεντρος καί φτωχοὺς ναοὺς, ἀπό τοὺς ὁποίους ἀφαιροῦσαν τίς καμπάνες καί τοὺς ἐξωτερικοὺς σταυροὺς.

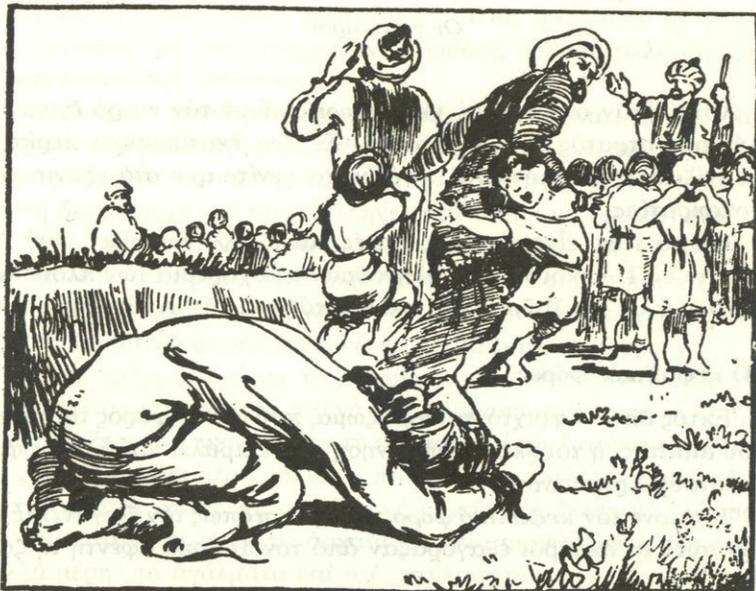
β) Τό παιδομάζωμα

Οί Τοῦρκοι, γιά νά πάρουν τόν ἀφρό τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δηλ. τή νεολαία, ἐφάρμοσαν μέτρο σατανικό, τό ἀπαίσιο *παιδομάζωμα*. Τουρκική ἐπιτροπή γύριζε σέ πόλεις καί σέ χωριά καί ἄρπαζε, χωρίς οἶκτο, τά πιό γερά καί τά πιό δυνατά ἑλληνόπουλα, πού εἶχαν ἡλικία 6-15 χρονῶν.

Τά παιδιά αὐτά τά ὀδηγοῦσαν σέ ἰδιαίτερους στρατῶνες, ὅπου τά ἐξισλάμιζαν καί τά ἀνέτρεφαν στρατιωτικά. Ἐκεῖ διδάσκονταν ὅτι οἰκογένειά τους ἦταν τό τάγμα τους, πατέρας τους ὁ σουλτάνος καί σκοπός τῆς ζωῆς τους ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς ἄπιστους, δηλ. τοὺς χριστιανούς.

Τοὺς ἀπαγόρευσαν νά παντρευτοῦν, ὅταν μεγάλωναν, καί νά κάνουν οἰκογένεια. Μάθαιναν τουρκικά γράμματα, ξεχνοῦσαν τή γλώσσα τους καί τήν καταγωγή τους καί γίνονταν φανατικοί μωαμεθανοί καί σκληροὶ διῶχτες τῶν χριστιανῶν. Σέ αὐτούς ὀφείλονταν τά μεγαλύτερα κακουργήματα καί τά φρικτότερα δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων.

Τό παιδομάζωμα

Οί γενίτσαροι

Αὐτοί ἦταν οἱ φοβεροί *γενίτσαροι*, πού μέ τόν καιρό ἔγιναν ὁ καλύτερος στρατός τοῦ σουλτάνου. Σέ ἓνα ἑκατομμύριο περίπου ὑπολογίζονται οἱ χριστιανοί, πού ἔγιναν γενίτσαροι στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας.

Ὅμοια τύχη εἶχαν πολλές φορές καί οἱ ἑλληνοποῦλες, πού τίς ἄρπαζαν οἱ Τούρκοι καί τίς ὀδηγοῦσαν στά χαρέμια τῶν πλούσιων Τούρκων ἢ τίς πουλοῦσαν στά σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς.

γ) Ὁ κεφαλικός φόρος

Ἐκτός ἀπό τό φριχτό παιδομάζωμα, πού ἦταν ὁ φόρος τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος, ἡ τουρκική Κυβέρνηση εἶχε ἐπιβάλει καί ἄλλους φόρους στούς Χριστιανούς.

Ἐπαιρνε τόν *κεφαλικό φόρο*, τό *χαράτι* ὅπως τόν ἔλεγαν. Μέ τό φόρο αὐτό οἱ σκλάβοι ἐξαγόραζαν ἀπό τόν Τούρκο ἀφέντη τή ζωή

τους για ένα χρόνο. Τό φόρο αυτό ήταν υποχρεωμένοι να τον πληρώνουν όλοι οι Έλληνες, εκτός από τις γυναίκες και τα παιδιά.

δ) Καταστροφή της περιουσίας των Έλλήνων

Οι περιουσίες των Ελλήνων έπαθαν μεγάλες καταστροφές. Οι Τούρκοι πήραν τά καλύτερα κτήματα, πού τά χάρισε ο σουλτάνος στους στρατιωτικούς αρχηγούς, για να καλοζοῦν οι ίδιοι και μέ τά εισοδήματα να τρέφουν στρατό και άλογα. Άλλα κτήματα τά έδωσαν στα τζαμιά ως **βακούφια**.

Στους Έλληνες άφησαν τά απόμερα, τά όρεινά και τά άγονα κτήματα. Και από αυτά ήταν υποχρεωμένοι οι Έλληνες να δίνουν στους Τούρκους τό δέκατο από τά εισοδήματά τους· ο φόρος αυτός λεγόταν **δεκάτη**. Φόρο πλήρωναν και για τά ζώα τους.

ε) Ταπεινώσεις και έξευτελισμοί

Οι Τούρκοι, για να στερεώσουν τήν κυριαρχία τους στα σκλαβωμένα μέρη, χρησιμοποιούσαν κάθε πιεστικό κι έξευτελιστικό μέσο πάνω στους υπόδουλους χριστιανούς. Τούς φέρονταν μέ μεγάλη περιφρόνηση και τούς όνόμαζαν **ραγιάδες**, δηλαδή σκλάβους, και **γκιαούρηδες**, δηλ. άπιστους.

Η ζωή του ραγιά δέν είχε καμιά αξία για τον κατακτητή. Για τό έλάχιστο πράγμα ο Τούρκος είχε δικαίωμα να του αφαιρέσει τή ζωή. Οι ραγιάδες έπρεπε να ύπακούουν τυφλά στους άφέντες τους. Δικαιοσύνη δέν υπήρχε για τούς Έλληνες στα τουρκικά δικαστήρια.

Άλλά και τιμή δέν είχαν οι γκιαούρηδες, ούτε κανένα ανθρώπινο δικαίωμα. Έπρεπε να ύποκλίνονται στον Τούρκο και να σηκώνονται, όταν περνούσε από μπροστά τους. Δέν είχαν τό δικαίωμα να φορούν πολυτελή φορέματα ή να καθαλικεύουν σε άλογο.

Ότε γράμματα είχαν τό δικαίωμα να μαθαίνουν οι Έλληνες. Τούς έκλεισαν τά σχολεία, για να μή μαθαίνουν γράμματα τά ελληνόπουλα κι έτσι να λησμονήσουν τή γλώσσα και τήν ιστορία του έθνους τους. Σε όρισμένα μέρη μάλιστα, πού ζούσαν πολλοί μουσουλμάνοι, άπαγορευόταν στους χριστιανούς να μιλούν τήν ελληνική γλώσσα.

Κατέστρεψαν τέλος τά άρχαία μνημεία, πού είχαν άπομείνει σε πολλά μέρη· τά άγάλματα και τούς στύλους των άρχαίων ελληνικών ναών τούς έκαμαν άσβέστη, για να χτίσουν σπίτια ή κάστρα.

Ἔτσι ἡ ζωή, ἡ τιμή καί ἡ περιουσία τῶν σκλαβωμένων ἦταν στά χέρια τῶν Τούρκων. Γι' αὐτό οἱ Ἕλληνες ἀπέφευγαν κάθε τι, πού θά προκαλοῦσε τούς Τούρκους. Ἐφοβοῦντο νά χτίσουν ὠραία σπίτια, νά ἀνοίξουν παράθυρα πρὸς τὸ δρόμο καί νά στολιζοῦν τὰ παιδιὰ τους, γιατί ὅλα αὐτὰ ἦταν δυνατὸ νά τὰ φθονήσουν οἱ Τοῦρκοι.

Τέτοια ταπεινή, ἐξευτελιστική καί ἀνυπόφορη ζωή πέρασαν οἱ προπάτορές μας τέσσερις αἰῶνες.

στ) Ἐκπατρισμός τῶν Ἑλλήνων

Τά τόσα δεινοπαθήματα καί οἱ πολλοὶ ἐξευτελισμοὶ ἀνάγκασαν πολλοὺς Ἕλληνες νά ἐκπατριστοῦν. Ἐφυγαν οἱ πλουσιότεροι, οἱ ἐξυπνότεροι καί οἱ τολμηρότεροι. Ἐφυγαν ἀκόμα οἱ λόγιοι, πού πήγαν στὴν Εὐρώπη καί ἰδίως στὴν Ἰταλία καί δίδαξαν ἐκεῖ τὰ ἑλληνικά γράμματα καί τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί βοήθησαν στὴν ἀναγέννηση τῆς Δύσεως.

Γνωστοὶ ἀπὸ τούς λόγιους αὐτοὺς εἶναι: ὁ Θεοδ. *Γαζής*, ὁ Ἐμμανουήλ καί ὁ Ἰωάννης *Χρυσολωρᾶς*, ὁ Γεωργ. *Τραπεζοῦντιος*, ὁ *Βησσαρίων*, ὁ Ἰωάννης *Ἀργυρόπουλος*, ὁ Δημήτρ. *Χαλκοκονδύλης*, ὁ Μάρκος *Μουσοῦρος*, ὁ Κωνστ. καί ὁ Ἰωάν. *Λάσκαρης* καί πολλοὶ ἄλλοι.

Οἱ ἐκπατρισθέντες ὁμως Ἕλληνες δέ λησμόνησαν τὴν πατρίδα τους· ἐργάστηκαν, στίς ξένες χῶρες πού βρισκόνταν, νά κάμουν τούς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης νά ἀγαπήσουν τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα καί νά βοηθήσουν στὴν ἀπελευθέρωση τοῦ σκλαβωμένου Γένους.

Στὴν Ἑλλάδα ἔμειναν κυρίως οἱ ἀγράμματοι καί φτωχοὶ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι εὐτυχῶς δέ μιμήθηκαν αὐτοὺς πού ἔφυγαν καί δέ ζήτησαν ἀσφάλεια σέ ξένες χῶρες, γιατί ἀλλιῶς ὁ ἑλληνισμὸς θά κινδύνευε νά ἐξαφανιστεῖ.

Ἐμειναν αὐτοὶ στὴν Ἑλλάδα συνεχίζοντας τὸ ἔργο τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ. Ποτέ δέν ἔχασαν τὴν πίστη τους ὅτι θά ξανάρθει στὴν πατρίδα μας ἡ χαμένη λευτεριά, ὅτι θά ἀναστήσουν πάλι τὸ Βυζάντιο καί τὴν Ἁγία Σοφία καί θά ἀναστηλώσουν τὸν αὐτοκρατορικό θρόνο.

Τὴν πίστη τους αὐτὴ τὴ μετέδιναν ἀπὸ γενιὰ σέ γενιὰ ἀμετάβλητη καί δυναμωμένη. Ἔτσι ἐπὶ 4 αἰῶνες ὑπέφεραν μὲ καρτερία τίς ταπει-

νώσεις και τούς εξευτελισμούς και ποτέ δέν ξπασαν τόν άγώνα, γιά νά άποτινάξουν τόν τουρκικό ζυγό και νά άνακτήσουν τή λευτεριά τους.

Σέ αύτούς κυρίως όφείλουμε τό ότι μιλοῦμε τή γλώσσα τών προγόνων μας και λατρεύουμε τόν άληθινό Θεό μας.

Ἀσκήσεις

1. Ποιά βασανιστήρια υπέφεραν οί χριστιανοί από τούς Τούρκους;
2. Τί ήταν τό παιδομάζωμα; τί ήταν οί Γενίτσαροι;
3. Ποιές φορολογίες είχάν επιβάλει οί Τούρκοι στους Ἕλληνες;
4. Τί όφείλουμε στους άγράμματος και φτωχούς Ἕλληνες, πού παρέμειναν στην Ἑλλάδα;
5. Νά βρεíte δημοτικά τραγούδια, πού νά περιγράφουν τά βάσανα τών Ἑλλήνων από τόν κατακτητή.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. 'Η Έκκλησία

Ὁ πορθητής Μωάμεθ, πανέξυπνος σουλτάνος, γιά νά ἀποφύγει ἐπαναστατικές ταραχές τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καί νά ἐξασφαλίσει τήν τάξη στίς ἑλληνικές χῶρες, ἀποφάσισε νά παραχωρήσει στούς Ἑλληνας μερικά δικαιώματα, *προνόμια* ὅπως ὀνομάστηκαν.

Καί πρῶτα παραχώρησε *προνόμια θρησκευτικά*. Ἐπειδή ὁ Πατριαρχικός θρόνος χήρευε, πρόσταξε τούς Ἑλληνας, ἀμέσως μετά τήν ἄλωση, νά ἐκλέξουν νέο Πατριάρχη. Καί γιά νά εἶναι ἤσυχος ὅτι ἡ Δύση δέ θά βοηθήσει μέ κανένα τρόπο τούς ὀρθόδοξους Ἑλληνας, ὑπέδειξε γιά Πατριάρχη τόν *Γεώργιο Σχολάριο*, πού ἦταν ἀντίθετος στήν ἔνωση τῆς Ἀνατολικῆς καί τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Σύμφωνα λοιπόν μέ τίς ὑποδείξεις τοῦ σουλτάνου ἔγινε Πατριάρχης ὁ Σχολάριος, πού ὀνομάστηκε *Γεννάδιος*. Ἡ ἐκλογή του ἔγινε μέ πολλή ἐπισημότητα, ὅπως γινόταν στή Βυζαντινή ἐποχή.

Γιά νά τιμῆσει ὁ σουλτάνος τόν νέο Πατριάρχη καί νά εὐχαριστήσῃ τούς σκλάβους, τόν δέχτηκε μέ πολλές τιμές στό παλάτι του, τοῦ δῶρισε χρυσή ποιμαντορική ράβδο καί τοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θά διατηρήσει ὅλα τά *προνόμια* πού εἶχαν οἱ προκάτοχοί του Πατριάρχες.

Σύμφωνα μέ τήν ὑποσχέση του αὐτή ἔβγαλε αὐτοκρατορικό *βεράτιο* (*χρυσόβουλο* ἔλεγαν οἱ Βυζαντινοί, *Διάταγμα* λέμε σήμερα), σύμφωνα μέ τόν ὅποιο ὁ Πατριάρχης:

α) ἦταν ὁ πνευματικός ἀρχηγός ὄχι μόνο τῶν Ἑλλήνων ἀλλά ὅλων τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν· β) χειροτονοῦσε τούς κληρικούς καί ἦταν ἀνώτερος δικαστής τους· οἱ Τοῦρκοι δέν εἶχαν δικαίωμα νά συλλαμβάνουν κληρικούς χωρίς τήν ἔγκριση τοῦ Πατριάρχου· καί γ) εἶχε τόν δικαίωμα νά δικάζει τίς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν τίς σχετικές μέ τούς γάμους, τά διαζύγια καί τίς κληρονομίες, ἐφόσον οἱ χριστιανοί θά ζητοῦσαν τήν κρίση του.

Μέ τά *προνόμια* αὐτά ὁ Πατριάρχης ἔφτασε νά γίνει ὁ *Ἐθνάρχης*, δηλ. ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικός καί πολιτικός ἀρχηγός τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν. *Ἐθνάρχη* τῶν δούλων τόν ὀνόμαζαν οἱ Τοῦρκοι.

Τά δικαιώματά του αὐτά ὁ Πατριάρχης τὰ παραχώρησε στοὺς Ἐπισκόπους, πού ἀπέκτησαν καί αὐτοὶ μεγάλη δύναμη στίς Ἐπαρχίες.

Μέ τὰ προνόμια αὐτά τό Πατριαρχεῖο ἔγινε τό θρησκευτικό, πνευματικό καί ἔθνικό κέντρο. Οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες δέθηκαν σφιχτά μέ τήν Ἐκκλησία καί αἰσθάνονταν ὅτι ἀποτελοῦσαν ἓνα Ἔθνος· διατήρησαν δηλαδή καί δυνάμωσαν τήν ἔθνική τους συνείδηση.

Ἀσκήσεις

1. Γιατί ὁ σουλτάνος ἔδωσε προνόμια στοὺς ραγιάδες;
2. Γιατί προτίμησε γιά Πατριάρχη τό Γεννάδιο;
3. Ποιά προνόμια ἔδωσε στόν Πατριάρχη;
4. Σέ τί ὠφέλησαν τοὺς Ἕλληνες τὰ προνόμια αὐτά;

2. Οἱ ἑλληνικές κοινότητες

α) Κοινότητες τοῦ Ἑσωτερικοῦ

Ἐκτός ἀπό τὰ θρησκευτικά προνόμια οἱ Τοῦρκοι παραχώρησαν στοὺς ὑποδουλωμένους Ἕλληνες καί μερικά **πολιτικά προνόμια**. Τούς ἐπέτρεψαν νά ρυθμίζουν μόνοι τους τίς ὑποθέσεις τους, νά διατηρήσουν δηλαδή **τίς κοινότητες**, τίς ὁποῖες εἶχαν ἀπό τήν ἐποχή τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Τίς κοινότητες τίς χρειάζονταν καί οἱ Τοῦρκοι, γιατί δέν εἶχαν κρατικές ὑπηρεσίες ἰκανές νά ἀναλάβουν τή διοίκηση καί τή φορολογία τῶν ραγιάδων. Γι' αὐτό ἀνέθεσαν τήν εὐθύνη αὐτή στήν ἐκκλησία καί στίς κοινότητες.

Κάθε πόλη, κωμόπολη καί χωριό ἀποτελοῦσε μιά κοινότητα καί εἶχε δικούς της ἄρχοντες, πού τοὺς ἐξέλεγαν οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητας ἢ τοὺς διορίζαν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ὀνομάζονταν **προύχοντες ἢ προεστοὶ ἢ δημογέροντες**· οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔλεγαν **κοτζαμπάσηδες**.

Οἱ προεστοὶ διοικοῦσαν τίς κοινότητες καί ἔλυναν εἰρηνικά τίς διαφορές τῶν χριστιανῶν. Καί γιά νά προστατέψουν τοὺς ὑπόδουλους ἀπό τίς καταπιέσεις καί τίς αὐθαιρεσίες τῶν Τούρκων εἰσπρα-

κτόρων, ἀναλάμβαναν οἱ ἴδιοι οἱ προεστοί τὴν ὑποχρέωση νὰ εἰσπράττουν τὸ φόρο, πού ἔπρεπε νὰ πληρώσει ἡ Κοινότητα στό τουρκικό κράτος.

Τό ποσό τοῦ φόρου γιά κάθε Κοινότητα ὀριζόταν ἀπό τὴν τουρκική Κυβέρνηση. Γιά νὰ μὴ γίνονται ἀδικίες σέ βάρος τῶν φορολογουμένων καί γιά νὰ συγκεντρωθεῖ ὁ φόρος, πού ἔπρεπε νὰ πληρώσει ἡ Κοινότητα, οἱ δημογέροντες ὄριζαν τὸ μερίδιο, πού θά πληρωνε κάθε οἰκογένεια, ἀνάλογα μέ τὴν περιουσία της καί τὰ εἰσοδήματά της.

Οἱ δημογέροντες φρόντιζαν καί γιά τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου δηλ. γιά τίς ἐκκλησίες, γιά τὰ νεκροταφεῖα, γιά τίς βρύσες, γιά τοὺς δρόμους κ τ λ.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες διατήρησαν τὴ συνείδηση ὅτι ἦταν ἔθνος ξεχωριστό ἀπὸ τοὺς κατακτητές Τούρκους, προσωρινά ὑποδουλωμένο, καί ἡ ψυχὴ τους φλεγόταν ἀπὸ τὸν πόθο γιά ἀπελευθέρωση.

Πολλές ἀπὸ τίς ἑλληνικές κοινότητες κατόρθωσαν νὰ προοδέψουν στὰ γράμματα κι ἔγιναν κέντρα παιδείας. Ὀνομαστότερες ἀπὸ τίς κοινότητες αὐτές ἦταν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Σμύρνης, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Χίου, τῶν Ἰωαννίνων, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Λειβαδιάς, τῆς Δημητσάνας.

Ἄλλες πάλι κοινότητες ἴδρυσαν συνεταιρισμούς, προόδεψαν καί πλούτισαν. Τέτοιες κοινότητες ἦταν:

α) Ἡ κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων στὴ Θεσσαλία, ἡ ὁποία πλούτισε ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς βαφῆς μέ τὸ ριζάρι, πού καλλιεργοῦσαν, τῶν βαμβακερῶν ὑφασμάτων πού τὰ πουλοῦσαν σέ ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ἀπὸ τὰ τεράστια κέρδη τοῦ συνεταιρισμοῦ τους οἱ Ἀμπελακιῶτες ἴδρυσαν μεγάλο σχολεῖο στὰ Ἀμπελάκια, ὑποστήριξαν τὰ ἑλληνικά γράμματα, ἴδρυσαν βιβλιοθήκη καί τύπωσαν πολλά βιβλία πολῦτιμα γιά τὸν ἑλληνισμό.

β) Οἱ κοινότητες τῶν 24 χωριῶν τοῦ Πηλίου μέ τὰ περίφημα ἐργαστήριά τους, ὅπου κατασκευάζονταν μάλλινα σκεπάσματα, μέ τὰ ὁποῖα ἐφοδίαζαν τὴν Ἀνατολή. Στὰ χωριά αὐτὰ ἔτρεφαν μεταξοσκώληκες καί ἀναπτύχθηκε πολὺ τὸ ἐμπόριο τῶν κουκουλιῶν. Μέ τὰ πλοῦτη τῶν κοινοτήτων αὐτῶν ἰδρύθηκαν πολλά κοινὰ σχολεῖα καί ἓνα ἀνώτερο, τὸ «Ἑλληνομουσεῖο», στό ὁποῖο σπούδασε ὁ Ρήγας Φεραῖος.

γ) Οί κοινότητες *τῶν Μαδεμοχωρίων* τῆς Χαλκιδικῆς, οἱ ὁποῖες πλούτισαν πολύ ἀπό τό ἀσήμι πού ἔβγαζαν ἀπό τά μεταλλεῖα τῆς χερσονήσου.

δ) Οἱ κοινότητες *τῶν Ζαγοροχωρίων* τῆς Ἡπείρου πού κατασκεύαζαν μάλλινους ἐπενδύτες (κάπες), μέ τούς ὁποίους ἐφοδίαζαν τά βόρεια κέντρα τῆς Εὐρώπης.

Ὅνομαστές ἐπίσης εἶναι οἱ κοινότητες τῶν ναυτικῶν νήσων *Σπεταῶν*, *Ἰόρας*, καί *Ψαρῶν*, πού πλούτισαν ἀρκετά ἀπό τό ἐμπόριο μέ τά πλοῖα τους καί μέ τά χρήματά τους παρασκεύασαν τό στόλο τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγώνα.

β) Κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ

Ἐκτός ἀπό τίς κοινότητες πού ιδρύθηκαν στή σκλαβωμένη Ἑλλάδα, ὁργανώθηκαν ἑλληνικές κοινότητες καί σέ χώρες τῆς Εὐρώπης ἀπό Ἑλληνες πού κατέφυγαν σ' αὐτές. Σημαντικές ἑλληνικές κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἦταν στήν *Ὀδησσό*, στήν *Τεργέστη*, στή *Βενετία*, στή *Βιέννη*, στό *Παρίσι* καί στό *Λονδίνο*.

Οἱ κοινότητες αὐτές τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἀναδείχθηκαν λαμπρά φυτώρια, ἀπό τά ὁποῖα βγήκαν Ἑλληνες μορφωμένοι. Αὐτοί κατέλαβαν σπουδαῖες θέσεις στήν Τουρκική διοίκηση καί ὠφέλησαν τή μεγάλη ἑλληνική υπόθεση τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους.

Ὁ ἀπόδημος γενικά ἑλληνισμός μερίμνησε μέ ὑποτροφίες νά μετεκπαιδεύσει στό Ἐξωτερικό νέους, γιά νά γίνουν φωτισμένοι δασκαλοὶ στά σχολεῖα τῆς υπόδουλης πατρίδας τους. Βοήθησε ἀκόμα οἰκονομικά νά ιδρυθοῦν καί νά λειτουργήσουν σχολεῖα στή σκλαβωμένη Ἑλλάδα.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ὁ σουλτάνος ἄφησε νά λειτουργοῦν οἱ ἑλληνικές κοινότητες;
2. Πῶς λέγονταν οἱ ἀρχοντες τῶν κοινοτήτων;
3. Ποιές κοινότητες στήν Ἑλλάδα προόδεψαν καί σέ τί ὠφέλησαν τόν ἑλληνισμό;
4. Ποιές ἑλληνικές κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ γνωρίζετε καί τί πρόσφεραν οἱ κοινότητες αὐτές στήν υπόδουλη Ἑλλάδα;

3. Φαναριώτες

Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας

Στὴ νότια ἀκρογιαλιά τοῦ Κεράτιου κόλπου ὑπάρχει ἡ συνοικία **Φανάρι**. Τό Φανάρι τὴν ἐποχὴ πού ἔγινε ἡ ἄλωση τῆς Πόλης ἦταν ἀπὸ τίς φτωχότερες καὶ ἀσημότερες συνοικίες της, μέ σπίτια παλιά καὶ δρόμους στενοὺς καὶ σκοτεινοὺς.

Στὴ συνοικία αὐτὴ βρῆκε καταφύγιο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὅταν οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, πού εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν ἄλωση. Ἐκεῖ βρίσκεται μέχρι σήμερα.

Μέ τὸ πέρασμα ὁμοῦ τοῦ χρόνου τὸ Φανάρι ἔγινε τὸ ἐθνικὸ κέντρο τοῦ τουρκοκρατούμενου ἑλληνισμοῦ. Πρὸς αὐτὸ ἔστρεψαν τὰ βλέμματά τους ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περίμεναν τὴ σωτηρία τους ὕστερα ἀπὸ τὴν τραγικὴ καταστροφή. Στὸ Φανάρι μαζεύτηκαν οἱ ἐξυπνότεροι καὶ οἱ πιὸ μορφωμένοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ὀνομάστηκαν **Φαναριώτες**. Αὐτοὶ ἀποτελέσαν τὴ νέα τάξη τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐξ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ οἱ Φαναριώτες βοηθοῦσαν τὸν Πατριάρχη καὶ ὑπηρετοῦσαν ὡς γραμματεῖς ἢ ὡς σύμβουλοι στοὺς Πατριαρχεῖο. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς σπούδαζαν στίς σχολές τοῦ Πατριαρχείου, μάθαιναν ξένες γλῶσσες καὶ γνώριζαν τὰ Εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερα ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Οἱ Τοῦρκοι δὲ μάθαιναν ξένες γλῶσσες, γιατί ὁ τουρκικὸς νόμος ἀπαγόρευε στοὺς Ὀθωμανοὺς νὰ μιλοῦν τίς γλῶσσες τῶν ἀπίστων.

Γι' αὐτὸ οἱ σουλτάνοι χρησιμοποιοῦσαν τοὺς Φαναριώτες σὲ ἀνώτερες κρατικές ὑπηρεσίες. Καὶ ὅσο περισσότερο μορφωμένοι ἦταν οἱ Φαναριώτες, τόσο κέρδιζαν μέ τὸν καιρὸ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Τοῦρκων καὶ ἔπαιρναν ἀνώτερα ἀξιώματα. Πολλοὶ κατόρθωναν νὰ γίνονται **Μεγάλοι Διερμηνεῖς** καὶ νὰ διευθύνουν τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Τουρκίας. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς κατεῖχαν ἐμπιστευτικὴς θέσεις στὴν Ὑψηλὴ Πύλη (Τουρκικὴ Κυβέρνηση), γνώριζαν τὰ μυστικά τοῦ κράτους καὶ λέγονταν **σύμβουλοι τοῦ κράτους ἢ ἐξ ἀπορρήτων**. Ἄλλοι πάλι διορίζονταν πρεσβευτὲς τῆς Πύλης.

Ἀπὸ τοὺς Φαναριώτες διόριζε ἀργότερα ὁ σουλτάνος τοὺς ἡγεμόνες στὴ **Βλαχία** καὶ στὴ **Μολδαβία**, πού τίς κατεῖχαν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἡγεμόνες αὐτοὶ ἔπαιρναν μαζί τους συγγενεῖς, φίλους καὶ ἄλλους

έμπιστους Έλληνες και τούς έδιναν αξιώματα τής διοικήσεως. Έλληνες επίσης άποτελοΰσαν τή σωματοφυλακή τους και τή χωροφυλακή. Ίδρυναν άκόμη στα μέρη αυτά οι ήγεμόνες έλληνικά σχολεία, στα όποια δίδασκαν περίφημοι δάσκαλοι· και μέ τόν τρόπο αυτό προστάτευαν τά γράμματα και τήν έλληνική γλώσσα.

Στά μέρη αυτά τής Βλαχίας και τής Μολδαβίας κατέφυγαν και πολλοί άλλοι Έλληνες είτε για νά σπουδάσουν είτε για νά έργαστοΰν και έμπορευτοΰν, γιατί έβρισκαν εκεί προστασία και έλευθερία. Έτσι σιγά-σιγά άρχισε νά αυξάνει και νά προοδεύει ό Έλληνισμός, ώστε οι ήγεμονίες τής Βλαχίας και τής Μολδαβίας και προπάντων οι πόλεις Ίάσιο και Βουκουρέστι έγιναν κέντρα Έλληνισμού, από τά όποια άκούστηκε τό πρῶτο σάλπισμα τής Έλληνικής Έπαναστάσεως.

Σπουδαίες Φαναριώτικες οίκογένειες ήταν τών *Καρατζάδων*, τών *Υψηλάντηδων*, τών *Μαυροκορδάτων*, τών *Μουρούζηδων*, τών *Μαυρογένηδων*, τών *Σούτων* και άλλες.

Οί άρχιερείς και οι Φαναριώτες ήταν οι άρχοντες τών Έλλήνων. Μά οι άρχοντες αυτοί ζοΰσαν μέσα σε διαρκείς κινδύνους και πολλοί άπ' αυτούς πλήρωσαν μέ τή ζωή τους τίς ύπηρεσίες τους προς τό ύπόδουλο έθνος.

Άσκήσεις

1. Τί αισθάνεστε όταν άκούτε τή λέξη Πατριαρχείο;
2. Γιατί οι Έλληνες δέθηκαν μέ τό Πατριαρχείο και τόν Πατριάρχη;
3. Τί ήταν οι Φαναριώτες και ποιές ύπηρεσίες προσέφεραν στο Έθνος;
4. Νά αναφέρετε Φαναριώτικες οίκογένειες.

4. Οί ένοπλες δυνάμεις ξηράς του ύπόδουλου Έλληνισμού

α) Κλέφτες και άρματολοί

Τά βασανιστήρια, οι ταπεινώσεις και οι έξευτελισμοί του ύπόδουλου Έλληνισμού δημιούργησαν μεγάλη έχθρότητα ανάμεσα στους ύπόδουλους και στους κατακτητές. Άποτέλεσμα τής αντίθέσεως αυτής είναι ή δημιουργία τών ένοπλων δυνάμεων τής ξηράς.

Πολλοί Έλληνες δέ μπορούσαν νά βλέπουν τά βασανιστήρια πού περνούσε τό Έθνος ούτε νά ύποφέρουν τίς ταπεινώσεις και τό βαρύ ζυγό του τυράννου. Οί γενναίοι αὐτοί πατριῶτες ἄφησαν τίς οικογένειές τους και τήν περιουσία τους, πήραν τά ἄρματα τους και ἀνέβηκαν στά ψηλά και ἀπόκρημνα βουνά τῆς πατρίδας, ὅπου Τούρκου πόδι δέν πατοῦσε, γιά νά ἀναπνεύσουν ἐλεύθερο ἀέρα, ὅπως παραστατικά τονίζει και τό δημοτικό τραγούδι:

*Μάνα, σου λέω δέν μπορῶ τούς Τούρκους νά δουλεύω,
δέν ἤμπορῶ, δέ δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου.*

*Θά πάρω τό τουφέκι μου, νά πά νά γίνω κλέφτης,
νά λημεριάζω στά βουνά και στίς ψηλές ραχοῦλες...*

Ἐκεῖ, λοιπόν, στά ἀπάτητα βουνά τῆς σκλαβωμένης πατρίδας μας σχηματίζαν τά στρατόπεδά τους (τά λημέρια τους). Ἀπό ἐκεῖ κατέβαιναν συχνά στά χωριά και στίς πεδιάδες, ὅπου ἔμεναν Τούρκοι, και προξενούσαν σ' αὐτούς πολλές ζημιές. Ἀρπαζαν τά ζῶα τους και τά ὑπάρχοντά τους και αἰχμαλώτιζαν τούς πλουσιότερους ἀπ' αὐτούς, πού γιά νά τούς ἐλευθερώσουν ἔπαιρναν πλούσια λύτρα.

Πολλές φορές πάλι ἔκαναν ἐπιθέσεις σέ Τούρκους ταξιδιώτες και σέ ἀποσπάσματα του τουρκικοῦ στρατοῦ. Καί μέ τόν τρόπο αὐτό ἔπαιρναν ἐκδίκηση ἀπό τούς τυράννους γιά τά δεινοπαθήματα τῆς φυλῆς τους και ἀγωνίζονταν γιά τήν ἐθνική τους ἐλευθερία. Στίς συγκρούσεις τους μέ τούς Τούρκους ἐφάρμοζαν τήν τακτική τῆς ἐνέδρας και του αἰφνιδιασμοῦ. Αὐτός ἦταν ὁ λεγόμενος *κλεφτοπόλεμος*.

Τούς Έλληνες αὐτούς ὁ λαός τούς ὀνόμαζε *κλέφτες*. Τό ὄνομα τους αὐτό δέν εἶχε τή σημασία του κοινού κλέφτη· σήμαινε ἀντίθετα τόν ἀνδρείο Έλληνα, πού πολεμοῦσε τόν κατακτητή γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας. Ἦταν μεγάλη τιμή και δόξα τό ὄνομα «κλέφτης» γι' αὐτούς πού τό ἔφεραν.

Ὁ λαός ἄκουε μέ ἀνακούφιση τά κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, πού μέ τό καθάριο αἷμα τους πότιζαν τό δέντρο τῆς Λευτεριᾶς, τούς συμπαθοῦσε και τούς ὕψωνε μέσα στή φαντασία του.

Οἱ Τούρκοι, γιά νά ἀντιμετωπίσουν τούς κλέφτες, ὀργάνωσαν στρατιωτικά σώματα ἀπό Έλληνες, πού ὀνομάστηκαν *ἀρματολοί*. Ὁ ἀρχηγός τους λεγόταν *καπετάνιος*, ὁ βοηθός του λεγόταν *πρωτοπαλικάρο* και οἱ ἄλλοι ἄντρες λέγονταν *παλικάρια*. Ἡ περιοχή πού φύλαγαν λεγόταν *ἀρματολίκι* και ἡ ἔδρα του *καπετανάτο*.

Κάθε καπετάνιος εἶχε δική του σημαία, τό *φλάμπουρο*, και ὁ

διορισμός του στό ἀρματολίκι γινόταν ἀπό τήν Τουρκική Κυβέρνηση.

Οἱ ἀρματολοί ὅμως δέ λησμονοῦσαν ὅτι ἦταν Ἕλληνες· γι' αὐτό διατηροῦσαν τό μίσος κατά τῶν τυράννων καί φρόντιζαν γιά τούς ὑπόδουλους ἀδερφοῦς τους.

Γιά τόν ἴδιο λόγο δέν καταδίωκαν τούς κλέφτες· ἀπεναντίας μάλιστα τούς βοηθοῦσαν μυστικά καί τούς εἰδοποιοῦσαν νά προφυλαχτοῦν ἀπό τούς αἰφνιδισμούς τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Καί ἂν οἱ Τοῦρκοι τούς ὑποψιάζονταν καί ἤθελαν νά τιμωρήσουν τούς ἀρματολοῦς, αὐτοῖ ἄφηναν τό ἀρματολίκι καί γίνονταν κλέφτες.

Ἄλλες φορές πάλι οἱ Τοῦρκοι, γιά νά ἡσυχάσουν ἀπό ἐπιφοβους κλέφτες, συνθηκολογοῦσαν μαζί τους καί τούς διόριζαν ἀρματολοῦς.

Σπουδαῖοι ἀρματολοῖ ἦταν ὁ **Βλαχάβας**, ὁ **Μπουκουβάλας**, ὁ **Μηλιώνης**, ὁ **Ἀνδρούτσος**, ὁ **Νικοτσάρας**, ὁ **Κατσαντώνης** καί ἄλλοι.

Τούς κλέφτες καί τούς ἀρματολοῦς τούς ἔνωσε ἡ ἴδια θρησκεία καί ἡ κοινή ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα. Εἶχαν τά ἴδια αἰσθήματα, τίς ἴδιες σκέψεις καί τούς ἴδιους πόθους. Γι' αὐτό τά ὀνόματα **κλέφτης** καί **ἀρματολός** κατάντησαν νά ἔχουν τήν ἴδια σημασία.

Ἀπό τά σώματα τῶν ἀρματολῶν, πού ὀργανώθηκαν μέ τήν ἄδεια τοῦ σουλτάνου, σχηματίστηκε σιγά-σιγά μιὰ ἀναγνωρισμένη στρατιωτική δύναμη ἀπό Ἕλληνες. Ἡ δύναμη αὕτη μαζί μέ τούς κλέφτες ἀποτελέσει τό **στρατό τῆς Ξηρᾶς**, πού ἀργότερα βοήθησε πάρα πολύ στόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία. Μάλιστα ἀπ' αὐτούς τούς κλέφτες καί ἀρματολοῦς ἀναδείχθηκαν οἱ κυριότεροι ὀπλαρχηγοί τῆς Ἐπανάστασης.

Ἄρματολός

β) Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν

Οἱ κλέφτες (καὶ οἱ ἀρματολοί πού γίνονταν κλέφτες) εἶχαν, ὅπως εἶπαμε, τὰ *λημέρια* τους σέ ἀπόκριμα καὶ δυσκολοπλησίαστα βουνά τῆς πατρίδας μας. Τὰ Ἄγραφα, ἡ Πίνδος, ὁ Ὀλυμπος, ὁ Κίσαβος καὶ τὰ βουνά τῆς Πελοποννήσου ἦταν γεμάτα ἀπὸ κλέφτικα λημέρια.

Ἐκεῖ ζοῦσαν μέ ἀπλόττητα· ἦταν ἀγαπημένοι μεταξὺ τους, σέβονταν τὸν καπετάνιο τους καὶ ἦταν ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν. Ἀχώριστος σύντροφός τους ἦταν τὸ καριοφίλι καὶ τὸ σπαθί τους. Ἡ ζωὴ τους ἦταν σκληρὴ καὶ γεμάτη κινδύνους. Συνήθιζαν ὁμως νά ὑπομένουν ὄλες τίς κακουχίες καὶ τίς στερήσεις τῆς κλέφτικης ζωῆς.

Ἡ ἀντοχὴ τους στήν πείνα, στή δίψα, στή ἀγρύπνια, στό ψύχος καὶ στή ζέστη ἦταν παροιμιώδης. Πολλές φορές βρέθηκαν στήν ἀνάγκη νά πολεμήσουν ἡμερόνυχτα ὀλόκληρα συνεχῶς χωρὶς νά φάνε, νά πιοῦν καὶ νά κοιμηθοῦν. Τοῦτο φαίνεται ζωντανότερα καὶ ἀπὸ τὸ τραγούδι τους:

Μαῦρη ζωὴ πού κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες!

Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καὶ δέν ἀσπροφοροῦμε,

ὀλημερίς στὸν πόλεμο, τῆ νύχτα καραοῦλι...

Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.

Ζεστό ψωμί δέν ἔφαγα, δέν πλάγιασα σέ στρῶμα,

τὸν ὕπνο δέν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τῆ γλυκάδα,

τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα,

καὶ τὸ τουφέκι ἀγκαλιά σάν τὸ παιδί ἢ μάνα.

Τὸ μίσος τῶν κλεφτῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἦταν ὄσβεστο. Πόθος τους ἦταν νά τοὺς ἐξοντώσουν· γι' αὐτὸ τὴν ὥρα τῆς μάχης γίνονταν ὑπεράνθρωποι.

Ὅταν δέν πολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν Τούρκων, γυμνάζονταν στὴ σκοποβολή, στό λιθάρι, στό πήδημα, στό τρέξιμο καὶ σέ ἄλλα ἀγωνίσματα καὶ ἀποκτοῦσαν σ' αὐτὰ ἀπίστευτες σχεδόν ἰκανότητες. Ὁ Νικοτσάρας λένε ὅτι περνοῦσε στό τρέξιμο τὸ καλύτερο ἄλογο. Ἄλλοι ἦταν ἄριστοι σκοπευτές καὶ περνοῦσαν τὸ βόλι μέσα ἀπὸ δαχτυλίδι ἀπὸ ἀρκετὴ ἀπόσταση.

Μετὰ τὰ ἀγωνίσματα μαζεύονταν στὰ λημέρια τους κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα καὶ κοντὰ στίς δροσερές πηγές. Ἐκεῖ ἔψηναν ἀρνιά, ἔπιναν γλυκὸ κρασί καὶ χόρευαν.

Ἐνῶ ὁμως οἱ κλέφτες ἦταν σκληροὶ πολεμιστές, εἶχαν μολαταῦτα

εὐγενικά αἰσθήματα. Ποτέ δέ βασάνιζαν τούς αἰχμαλώτους. Σέβονταν πολύ τίς γυναῖκες καί εἶχαν πολύ ἀναπτυγμένο τό αἶσθημα τῆς τιμῆς.

Εἶχαν μεγάλη εὐλάβεια πρὸς τό Θεό καί ποτέ δέν πείραζαν τίς ἐκκλησίες καί τά μοναστήρια σέ ὅποιαδήποτε ἀνάγκη κι ἄν βρισκόνταν. Ποτέ κλέφτης δέν ἀλλαξοπίστησε. Τηροῦσαν τίς ὑποσχέσεις τους καί σέ ὦρα κινδύνου ποτέ δέν ἐγκατέλειψε ὁ ἕνας τόν ἄλλο. Οὔτε ἔκαναν πρᾶξεις ἀνάρμοστες σέ παλικάρι.

γ) Τά δημοτικά τραγούδια

Ἡ ζωή καί τά κατορθώματα τῶν κλεφτῶν ἔμοιαζαν πολύ μέ τή ζωή καί τά κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν. Καί ὅπως οἱ Βυζαντινοί ὕμνησαν μέ τά ἀκριτικά τραγούδια τους τούς ἀκρίτες τῆς ἐποχῆς τους, ἔτσι καί πολλοί ἀπό τούς Ἑλληνες, πού εἶχαν τό χάρισμα τῆς ποιήσεως, περιέγραψαν μέ ὠραίους στίχους καί τραγούδησαν τόν ἥρωισμό, τά κατορθώματα καί τά δεινοπαθήματα τῶν κλεφτῶν καί τῶν ἀρματολῶν καί τούς πόθους τους. Ἔτσι ὁ λαός τήν ἱστορία τήν ἔκανε τραγούδι καί δημιουργήθηκαν τά ἀθάνατα *κλέφτικα ἢ δημοτικά τραγούδια*.

Στά τραγούδια αὐτά περιγράφονται μέ ὠραῖα λόγια ἡ ἀγάπη τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων πρὸς τήν ἐλευθερία, ἡ περιφρόνηση πρὸς τά πλοῦτη καί τήν καλοπέραση καί ἡ προτίμηση τῆς σκληρῆς ζωῆς τοῦ κλέφτη. Ἐξυμνεῖται ἀκόμα ἡ λεβεντιά, ἡ καρτερία καί ὁ ἵπποτισμός τῶν κλεφτῶν καί ἐκφράζεται ἡ θλίψη γιά τόν πρόωρο χαμό τους.

Ὅπως εἶδαμε τά δημοτικά τραγούδια τά τραγούδησαν οἱ κλέφτες καί οἱ ἀρματολοί πάνω στά ἀπάτητα ἀπό τούς Τούρκους λημέρια τους. Ἀπό ἐκεῖ μεταδόθηκαν κι ἔγιναν γνωστά σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί τά τραγουδοῦσαν ὅλοι οἱ Ἑλληνες σέ κάθε εὐκαιρία· ἀκούονται δέ καί σήμερα μέ πολλή συγκίνηση.

Ἀσκήσεις

1. Πῶς γεννήθηκε ἡ κλεφτουριά;
2. Ποιοί ὀνομάζονταν κλέφτες καί ποιοί ἀρματολοί;
3. Γιατί λέμε ὅτι οἱ λέξεις «κλέφτης» καί «ἀρματολός» ἔχουν τήν ἴδια σχεδόν σημασία;
4. Νά ἀναφέρετε ὀνόματα κλεφτῶν καί ἀρματολῶν τοῦ τόπου σας.
5. Ποῦ ἀκοῦμε δημοτικά τραγούδια;

5. Σουλιῶτες, Μανιάτες, Σφακιανοί

Οἱ κλέφτες καί οἱ ἀρματολοί, πού εἶδαμε, δέν ἦταν οἱ μόνοι Ἕλληνες πού ἀνέπνεαν στά ἑλληνικά βουνά τόν ἐλεύθερο ἀέρα. Ἦταν καί οἱ κάτοικοι ὀρισμένων ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι δέ γνώρισαν τό ζυγό τοῦ ἀπαίσιου τυράννου.

Αὐτοί ἦταν οἱ **Σουλιῶτες** στήν Ἡπειρο, οἱ **Μανιάτες** στήν Πελοπόννησο καί οἱ **Σφακιανοί** στήν Κρήτη.

Οἱ Ἕλληνες αὐτοί, πού κατοικοῦσαν στίς ὄρεινές καί βραχώδεις περιφέρειες τῆς χώρας μας, ἦταν πάντοτε ὄπλισμένοι καί διατηροῦσαν ἀκμαῖο τό φιλοπόλεμο πνεῦμα τους.

Οἱ Τούρκοι πολλές φορές δοκίμασαν νά ὑποτάξουν τίς ἐπαρχίες αὐτές ἀλλά πάντοτε ἀπέτυχαν, ἀφοῦ ἔπαθαν μεγάλες καταστροφές. Ἔτσι ἀναγκάστηκαν στό τέλος νά ἀναγνωρίσουν τήν ἀνεξαρτησία τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν παίρνοντας γιά ἀντάλλαγμα ἕνα μικρό φόρο σάν δεῖγμα ὑποταγῆς τῶν κατοίκων.

Ἡ Μάνη μάλιστα κυβερνιόταν ἀπό ντόπιο ἄρχοντα, πού τόν διόριζε ὁ σουλτάνος κι ἔφερεν τόν τίτλο τοῦ **μπέη**.

Τά μέρη αὐτά χρησίμευαν ὡς καταφύγιο τῶν Ἑλλήνων, πού καταδιώκονταν ἀπό τοὺς Τούρκους, κι αὐξάνονταν ἔτσι οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς ξηρᾶς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ.

Καί ὅταν ἀργότερα δόθηκε τό σύνθημα τῆς Ἐπαναστάσεως γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας μας, πρῶτοι οἱ Σουλιῶτες καί οἱ Μανιάτες ἄρπαξαν τά ὄπλα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἀσκήσεις

1. Ποιές περιοχές τῆς χώρας μας διατήρησαν σχετική ἀνεξαρτησία στά χρόνια τῆς δουλείας;
2. Πῶς τό πέτυχαν αὐτό;
3. Ἡ ἀνεξαρτησία τους αὐτή σέ τί ὠφέλησε τόν ἐθνικό ἀγώνα;

6. Ἡ Ἑλληνική Ναυτιλία

Ἀνάπτυξη καὶ ὀργάνωση τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων

Οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν ἀγάπησαν τὴ θάλασσα καὶ καταγίνονταν μὲ τὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ χρόνια τῆς δουλείας ὅσοι ζοῦσαν στὰ παράλια καὶ στὰ νησιά δὲν ἔπαψαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ναυτικά. Ἀπὸ αὐτοὺς στρατολογοῦσαν μὲ τὴ βία οἱ Τοῦρκοι τοὺς ναῦτες, πού χρειάζονταν γιὰ τὰ πλοῖα τους.

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δουλείας οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς ραγιάδες νὰ ἔχουν καράβια. Σιγά-σιγά ὁμως ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ κατασκευάζουν μικρὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ταξίδευαν κι ἔκαναν ἐμπόριο στὴ Μεσόγειο καὶ στὸν Εὐξείνιο Πόντο.

Ἰδιαίτερα προόδευε ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὸ ἔτος 1774, πού ἔγινε μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἡ συνθήκη τοῦ **Κιουτσιούκ Καϊναρτζή** (χωριό. τῆς Βουλγαρίας). Σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ τὰ πλοῖα, πού ἔφεραν Ρωσικὴ σημαία, ταξίδευαν ἐλεύθερα στὶς τουρκικὲς θάλασσες, ἔμεναν ἀφορολόγητα καὶ ἀπέφευγαν τὶς καταπιέσεις τῶν Τούρκων.

Τὸ προνόμιο αὐτὸ τὸ χρησιμοποίησαν καὶ οἱ Ἕλληνες. Μὲ τὴν ἄδεια τῆς Ρωσίας ὑψωσαν ρωσικὴ σημαία στὰ λίγα πλοῖα τους, κατασκεύασαν περισσότερα καὶ μεγαλύτερα καὶ ἀνενόχλητοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους διέσχισαν τὶς θάλασσες. Πλησίαζαν στὶς τουρκικὲς ἀκτὲς καὶ στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διενεργοῦσαν τὸ ἐμπόριό τους.

Ἔτσι τὸ Ἑλληνικὸ ἐμπορικὸ ναυτικὸ πῆρε μεγάλη ἀνάπτυξη. Στούς μεγαλύτερους λιμένες τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἴδρυσαν οἱ Ἕλληνες σπουδαῖα ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ ναυτικὲς βάσεις. Δημιούργησαν δὲ ἐκεῖ, ὅπως εἶδαμε, καὶ σπουδαῖες κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἔγιναν κέντρα ἐθνικά. Τέτοιοι λιμένες ἦταν ἡ Ὁδησσός, ἡ Βενετία, ἡ Τεργέστη, ἡ Μασσαλία καὶ ἄλλοι.

Μεγαλύτερη ἀκόμα ἀνάπτυξη πῆρε τὸ ἑλληνικὸ ναυτικὸ στοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ Ἀγγλία εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἀπέκλεισε τὰ παράλια της, γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν στὴ Γαλλία σιτάρια καὶ ἄλλα τρόφιμα. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ὁμως, ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο, πλησίαζαν στὰ γαλλικὰ παράλια καὶ πουλοῦσαν σὲ μεγάλες τιμές σιτηρὰ, τρόφιμα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα καὶ κέρδιζαν ἔτσι πολλὰ χρήματα.

Μὲ τὴν ἀσχολία τους, λοιπόν, μὲ τὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων ἀπόχτησαν πολλὰ πλοῦτη καὶ

πλοῖα πολυάριθμα καί μεγάλα.

Τά μεγαλύτερα καί περισσότερα πλοῖα τά εἶχαν τά τρία μικρά ἑλληνικά νησιά **Σπέτσες**, **Ύδρα** καί **Ψαρά**, πού οἱ κάτοικοί τους ἔγι-
ναν πλουσιότατοι.

Ὁ ἐμπορικός αὐτός στόλος ἔγινε πολεμικός καί οἱ Ἕλληνες ναῦ-
τες ἔγιναν σπουδαῖοι θαλασσομάχοι ἀπό τήν ἐξῆς αἰτία:

Κατά τήν ἐποχή τῆς τουρκοκρατίας ἡ Μεσόγειος καί τό Αἰγαῖο
δέν ἦταν χωρίς κινδύνους γιά τούς ναυτικούς. Γιατί οἱ τρομεροί Ἀλ-
γερινοί πειρατές, **οἱ κούρσάροι** ὅπως τούς ἔλεγαν, ἔπιαναν καί λή-
στευαν τά ἐμπορικά πλοῖα πού συναντοῦσαν στό πέλαγος. Τά πληρώ-
ματα τῶν πλοίων ἢ τά φόνευαν ἢ τά αἰχμαλώτιζαν, γιά νά τά πουλή-
σουν στά σκλαβοπάζαρα.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, γιά νά ἀμύνονται κατά τῶν πειρατῶν,
κατασκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα, αὔξησαν τά πληρώματά τους μέ
περισσότερους ἄντρες καί τά ἐξόπλισαν μέ κανόνια· ἔγιναν ἔτσι
ἀτρόμητοι θαλασσομάχοι.

Ἀθόρυστα, λοιπόν, καί χωρίς νά τό παρατηρήσει κανεῖς ἐτοιμά-
στηκε ἐμπειροπόλεμο ναυτικό ἀπό 700 περίπου πλοῖα μέ 18.000 ἄν-
τρες καί 6.000 περίπου μικρά κανόνια.

Οἱ δυνάμεις αὐτές ἀποτέλεσαν **τρεῖς ναυτικές δυνάμεις** τοῦ
Ἔθνους, πού στό μεγάλο ξεσηκωμό τοῦ Γένους ἀγωνίστηκαν κατά
τοῦ τυράννου στή θάλασσα, ὅπως οἱ κλέφτες καί οἱ ἀρματολοί στή
ξηρά.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί οἱ Ἕλληνες διακρίθηκαν ὡς ναυτικοί περισσότερο ἀπό τούς
Τούρκους;
2. Σέ τί ὠφέλησε τούς Ἕλληνες ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζή;
3. Τί βοήθησε νά γίνουν ἐμπειροπόλεμοι οἱ Ἕλληνες ναυτικοί;

7. Οἱ πνευματικές δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ

α) Τό κρυφό σχολεῖο

Μετά τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Τούρκοι καταδί-
ωξαν τήν παιδεία τῶν ραγιαδῶν. Γιά νά μή διδάσκονται τά ἑλληνό-
πουλα τήν ἱστορία τους καί μαθαίνουν τήν καταγωγή τους καί τά
κατορθώματα τῆς φυλῆς τους καί θερμαίνεται ἔτσι ὁ πόθος γιά τήν

Τό κρυφό σχολειό

έλευθερία τους, απαγόρευαν να διδάσκονται τὰ ἑλληνικά γράμματα.

Ἐκλείσαν τὰ σχολεῖα καὶ καταδίωξαν τοὺς δασκάλους τους. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν, κατέφυγαν στὴν Ἰταλία καὶ σὲ ἄλλες χώρες τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες καταδικάστηκαν σὲ ἀμάθεια.

Ὡστόσο ὅμως ἡ ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα δὲν ἔσβησε τελείως. Οἱ Ἕλληνες μορφώνονταν ὅσο μπορούσαν στὰ σπίτια τους. Ἀκόμα ὁ παπὰς ἢ ὁ ψάλτης ἢ κάποιος γέρος ἐγγράμματος μάζευαν κρυφὰ τὰ σκλαβόπουλα μέσα στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ κάπου ἀλλοῦ καὶ οἱ καλόγεροι μέσα στὰ ἀπόκεντρα καὶ ἀπάτητα μοναστήρια.

Καὶ ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατο καὶ τρεμάμενο φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τὰ μάθαιναν ἀνάγνωση, γραφή, ἐκκλησιαστικά τροπάρια καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας.

Αὐτὰ τὰ μέρη τὰ ὀνόμασαν **Κρυφὰ Σχολεῖα**. Μέσα στὰ σχολεῖα αὐτὰ διδάσκονταν τὰ σκλαβωμένα ἑλληνόπουλα τὸ μίσος κατὰ τοῦ τυράννου. Ἐκεῖ μέσα καλλιεργήθηκε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ὁ ποιητῆς μας. Ἰ. Πολέμης στό ποιῆμα του «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο» μᾶς λέει:

... Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερα ἀγροικᾷ
τόν πόνο τῆς σκλαβιάς της ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.
... κι ἀνατριχιάζει ἀκούγοντας καθεὶς
προφητικά τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μέ μιὰ φωνὴ βαριά:
Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη! Ἡ Λευτεριά
σάν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θά φέρει».

β) Οἱ διάφορες Σχολές

Ἡ καταδίωξη τῆς παιδείας καὶ τὸ κλείσιμο τῶν σχολείων κράτησε ὅλο τὸ 16^ο καὶ 17^ο αἰῶνα, δηλ. διακόσια ὀλόκληρα χρόνια. Σὲ ὅλο τὸ διάστημα αὐτὸ τὸ δουλωμένο Γένος ἔζησε «πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστό σκοτάδι», ὅπως λέει ὁ Πολέμης στό ποιῆμα του «τὸ κρυφὸ σχολεῖο».

Μετά ὅμως τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς σκλαβιάς οἱ Τοῦρκοι

ἄρχισαν νά φέρονται μαλακότερα πρὸς τοὺς ραγιάδες καί ἄρχισαν νά ιδρύονται σχολεῖα.

Ἄμεσως τότε οἱ κοινότητες καί πλούσιοι ἰδιῶτες ἄρχισαν νά ιδρύουν σχολεῖα. Σπούδασαν τὰ παιδιά τους ἢ βοήθησαν ἄλλα παιδιά νά σπουδάσουν στό Ἐξωτερικό.

Τό σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἦταν ἡ *Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή* στήν Κωνσταντινούπολη. Μά καί ἡ Σμύρνη καί οἱ Κυδωνιές στή Μ. Ἀσία, ἡ Χίος, ἡ Θεσσαλονίκη, τὰ Γιάννενα, τό Μέτσοβο καί ὁ Κισσός τοῦ Πηλίου καθὼς καί ἡ Δημητσάνα εἶχαν καλά σχολεῖα. Μεγάλη σχολή ιδρύθηκε στό Ἅγιο Ὄρος, ἡ *Ἀθωνίας Σχολή*.

γ) Διδάσκαλοι τοῦ Γένους

Στά σχολεῖα, πού ἀναφέραμε παραπάνω, δίδαξαν σοφοί καί ἀξιόμοιοι δάσκαλοι, πού εἶχαν θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καί ἤξεραν νά μεταδίνουν τὴν ἀγάπη αὐτὴ στοὺς νέους καί νά δυναμώνουν στήν καρδιά τους τὴν πίστη πὼς πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας. Αὐτοὶ ὀνομάστηκαν *Διδάσκαλοι τοῦ Γένους*.

Ἄλλὰ γιὰ τὴν ἴδια ἰδέα ἀγωνίζονταν καί ἀπλοὶ δάσκαλοι τῶν χωριῶν, καθὼς καί ταπεινοὶ καλόγεροι ὅπως ὁ *Κοομιᾶς ὁ Αἰτωλός*, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐθνικὴ του δράση θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ ὀνομαστότεροι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἦταν: ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Κων. Κούμας, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Ἄθαν. Ψαλλίδας, ὁ Κων. Οἰκονόμος, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης καί πολλοὶ ἄλλοι.

8. Ἀδαμάντιος Κοραῖς (1748-1833)

Ἀνάμεσα στοὺς παραπάνω λόγιους τὴν πρώτη θέση ἔχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς, πού γεννήθηκε στή Σμύρνη. Ὁ πατέρας του, πού ἦταν ἔμπορος στή Σμύρνη, καταγόταν ἀπὸ τὴ Χίο· ἡ μητέρα του ἦταν Σμυρνιακὴ. Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ διδάχθηκε ὁ Κοραῖς στήν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης.

Οἱ γονεῖς του τὸν προόριζαν γιὰ ἔμπορο. Γι' αὐτὸ μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὴ Σχολὴ τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στήν Εὐρώπη (στήν Ὁλλανδία), γιὰ νά τὸν ἔχει ἀνταποκριτὴ στὶς ἐμπορικὲς του ὑποθέσεις.

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς

ἐλευθερία τους. Ἀλλά, γιὰ νὰ μορφωθοῦν, ἔπρεπε νὰ μάθουν καί νὰ ἀγαπήσουν τὰ ὠραῖα διδάγματα, πού βρισκόνταν στά συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Γι' αὐτό τύπωσε πολλά ἀπ' αὐτά, σέ γλώσσα ἀπλή καί κατανοητή ἀπό τό λαό, μέ ἔξοδα πλούσιων ὁμογενῶν. Τά περισσότερα ὁμοῦ βιβλία τοῦ Κοραΐ τά τύπωσαν μέ ἔξοδά τους οἱ Ἕπειρωῆτες ἀδερφοί **Ζωσιμάδες**.

Μέ τὰ πολλά καί σοφά συγγράματά του ὁ Κοραΐς ἔγινε ὁ μεγαλύτερος δάσκαλος τοῦ Γένους. Πέτυχε νὰ ἀνάψει στίς καρδιές τῶν Ἑλλήνων τόν πόθο πρὸς τήν ἐλευθερία καί τήν ἀναγέννηση τοῦ Ἕθνους.

Εἶχε δέ τήν εὐτυχία νὰ ἰδεῖ τό μεγάλο ὄνειρο τῆς ζωῆς του πραγματοποιημένο μέ τήν ἀπελευθέρωση ἔστω καί ἑνός μικροῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Κοραΐς ὁμοῦ εἶχε μεγάλο πόθο νὰ μάθει γράμματα. Γι' αὐτό ἀσχολήθηκε περισσότερο μέ τή μορφωσή του καί λιγότερο μέ τίς ἐμπορικές ὑποθέσεις τοῦ πατέρα του. Ἐπιδόθηκε στήν ἐκμάθηση τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἀργότερα σπούδασε ἱατρική στό Πανεπιστήμιο τοῦ Μομπελιέ τῆς Γαλλίας.

Ἀφοῦ τελείωσε τίς σπουδές του, ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στό Παρίσι, γιατί στό μεταξύ εἶχαν πεθάνει οἱ γονεῖς του. Δέν ἐξάσκησε ὁμοῦ τό ἱατρικό ἐπάγγελμα. Ἀφοσιώθηκε στά γράμματα. Μελέτησε τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά συγγράμματα καί ἀσχολήθηκε μέ τή συγγραφή βιβλίων, γιὰ νὰ φανεῖ χρήσιμος στό ἔθνος του.

Ὁ Κοραΐς πίστευε πῶς μόνο ἂν μορφωθοῦν οἱ Ἕλληνες, θά μπορέσουν νὰ ἀποκτήσουν τήν

Ο Κοραΐς πέθανε τό 1833 στό Παρίσι καί τάφηκε ἐκεῖ. Ἡ δέ ἐλευθέρη Ἑλλάδα, γιά νά δείξει τήν εὐγνωμοσύνη της, ἔστησε τό ἀγαλμά του μπροστά ἀπό τά Προπύλαια τοῦ ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί οἱ Τοῦρκοι ἔκλεισαν τά σχολεῖα μας;
2. Τί ἦταν τά κρυφά σχολεῖα καί πῶς λειτουργοῦσαν;
3. Ποιές ἑλληνικές Σχολές διακρίθηκαν στήν τουρκοκρατία;
4. Γιατί ὁ Κοραΐς θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ἀπό τούς δασκάλους τοῦ Γένους;
5. Ποιούς ἄλλους δασκάλους τοῦ Γένους γνωρίζετε;

Ἔργασία

Νά βρεῖτε τό ποίημα τοῦ Πολέμη «τό κρυφὸ σχολεῖο», καί νά τό μελετήσετε μέ πολλή προσοχή.

Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. Ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ Ἑθνους

Οἱ Ἕλληνες, λαός φιλελεύθερος, δέν ἦταν δυνατό νά ὑποταχτοῦν στή μοίρα τοῦ σκλάβου. Δέχτηκαν τήν ὑποδούλωση σάν κατάσταση ἀνάγκης καί προσωρινή. Δέν ἔχασαν ὅμως ποτέ τήν ἐλπίδα ὅτι κάποτε θά ἔδιωχναν τούς Τούρκους καί θά ἀποκοῦσαν τήν πολυπόθητη ἐλευθερία τους. Γι' αὐτό δέν ἔμειναν μέ τά χέρια δεμένα, ἀλλά ἀμέσως σχεδόν μετά τήν ἄλωση ἄρχισαν τά ἐπαναστατικά κινήματα κατά τοῦ κατακτητῆ.

Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ κλήρου, οἱ κοινότητες, οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς ξηρᾶς (ἄρματολοί καί κλέφτες), ἡ ἀνάπτυξη τῆς ναυτιλίας καί ἡ πρόοδος στό ἐμπόριο καί στήν παιδεία τούς δυνάμωσαν τήν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ Ἕλληνες ἐξάλλου, πού ζοῦσαν στίς ἐλληνικές παροικίες (κοινότητες) τῆς Εὐρώπης, ξύπνησαν. Ἐβλεπαν ὅτι ἡ Τουρκία ἄρχισε νά ἀδυνατίζει καί τό τουρκικό κράτος ἄρχισε ἡμέρα μέ τήν ἡμέρα νά πηγαίνει στό χειρότερο. Οἱ Αὐστριακοί νίκησαν τούς Τούρκους καί τούς περιόρισαν στή Βαλκανική. Ὑστερα οἱ Ρῶσοι νίκησαν σέ πολυλούς πολέμους τούς Τούρκους καί ἔσπασαν τίς δυνάμεις τους.

Ὅλα αὐτά ὑποβοήθησαν, ὥστε ὁ πόθος τῶν Ἑλλήνων γιά ἀνεξαρτησία νά μεταβληθεῖ σέ πίστη πῶς πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας. Ἔτσι οἱ ἐπαναστατικές τους διαθέσεις κατά τῆς Τουρκίας ἔγιναν ἐντονότερες.

Τίς ἐπαναστατικές αὐτές διαθέσεις τῶν Ἑλλήνων καί τόν πόθο τους γιά ἐλευθερία ἐκμεταλλεύτηκαν οἱ Ἐνετοί στήν ἀρχή καί κατόπιν οἱ Γάλλοι καί οἱ Ἰσπανοί, πού πολλές φορές χρησιμοποίησαν τούς Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Τούρκων, γιά νά ἐξυπηρετήσουν, δυστυχῶς, μόνο τά δικά τους συμφέροντα. Γιατί, ὅταν οἱ Εὐρωπαῖοι συνθηκολογοῦσαν μέ τούς Τούρκους, ἄφηναν τούς Ἕλληνες στή διάθεση τῶν Τούρκων, πού τούς ἐκδικοῦνταν σκληρότατα.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ποτέ δέν ἠσύχασαν καί ποτέ δέν ἔπαψαν νά ἀγωνίζονται γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας τους. Καί ἀφοῦ πείστηκαν ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι δέν ἤθελαν ἢ δέν μποροῦσαν νά τούς βοη-

θήσουν νά ἀποτινάξουν τόν τουρκικό ζυγό, ἔστρεψαν τίς ἐλπίδες τους πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη Ρωσία, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ τσάρου Μεγάλου Πέτρου παρουσιαζόταν σάν προστατίδα δύναμη τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν καὶ ὁ πιό ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τῶν Τούρκων.

Τό σχέδιο τοῦ Μ. Πέτρου ἦταν νά καταλύσει τὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ νά καταλάβει τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὰ στενά, γιὰ νά ἀποκτήσει διέξοδο σέ ζεστή θάλασσα, ὅπως εἶναι τὸ Αἰγαῖο καὶ ἡ Μεσόγειος. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θεωροῦσε χρήσιμη τὴ φιλία τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ.

Γι' αὐτὸ ἔστειλε πλούσια δῶρα στὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ στὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τούς δέ Ἕλληνες πού εἶχαν καταφύγει στὴ Ρωσία, γιὰ νά ἀποφύγουν τὴν καταδίωξη τῶν Τούρκων ἢ νά ἐμπορευτοῦν, τοὺς δεχόταν στὸ ρωσικὸ στρατὸ ἢ στίς δημόσιες ὑπηρεσίες καὶ γενικά τοὺς προστάτευε καὶ τοὺς βοηθοῦσε μέ κάθε τρόπο.

2. Τὰ κυριότερα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων

α) Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1770

Τὸ 1763 ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Ρωσίας ἡ *Αἰκατερίνη Β'* ἡ Μεγάλη, γυναίκα φιλόδοξη, πού ἀποφάσισε νά πραγματοποιήσει τὸ σχέδιο τοῦ Μ. Πέτρου. Ἔστειλε πράκτορες στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὁποῖοι παρακινοῦσαν τοὺς χριστιανούς νά ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅταν ἡ Ρωσία θά κήρυχνε τὸν πόλεμο ἐναντίον αὐτῶν.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε τὸν Ἕλληνα *Γεώργιο Παπάζολη*, ἀξιωματικὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, πού καταγόταν ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, γιὰ νά προετοιμάσει τὴν ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Παπάζολης κατέβηκε στὴν Ἡπειρο, μετὰ πῆγε στὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε στὴν Πελοπόννησο καὶ κατευθύνθηκε στὴ Μάνη. Ἐκεῖ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Μάνης φάνηκαν δύσπιστοι στίς πλούσιες ὑποσχέσεις τοῦ Παπάζολη. Γι' αὐτὸ πῆγε στὴν Καλαμάτα, ὅπου τὸν δέχτηκε πρόθυμα ὁ παντοδύναμος πρόκριτος τῆς περιοχῆς *Παναγιώτης Μπενάκης*.

Σέ ὄλη του τή διαδρομή ὁ Παπάζολης ἦρθε σ' ἐπαφή μέ τούς προύχοντες, μέ τούς κληρικούς καί μέ τούς ἀρματολούς καί κλέφτες δίνοντας ἄφθονες ὑποσχέσεις. Παντοῦ οἱ Ἕλληνες φάνηκαν πρόθυμοι νά ξεγερθοῦν, ἄν ἡ Ρωσία ἔστειλε τά ἀναγκαῖα ὄπλα καί ὁ ρωσικός στόλος παρουσιαζόταν στά παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ πόλεμος μεταξύ Τουρκίας καί Ρωσίας κηρύχθηκε τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1768. Τό Φεβρουάριο τοῦ 1770 ἀγκυροβόλησε στήν Οἴτυλο τῆς Μάνης ρωσικός στόλος μέ ἀρχηγό τό **Θεόδωρο Ὀρλώφ**. Καί μετά δύο μῆνες κατέπλευσε στό Ναυαρίνο μέ ἄλλο στόλο ὁ ἀδερφός του **Ἀλέξιος Ὀρλώφ**. Ἡ δύναμη τοῦ ρωσικοῦ αὐτοῦ στόλου ἦταν μόνο 15 πλοῖα.

Παρά τή μικρή δύναμη τοῦ ρωσικοῦ στόλου οἱ Ἕλληνες πίστεψαν ὅτι ἡ Ρωσία θά ἐλευθερώσει τήν Ἑλλάδα ἀπό τό σκληρό ζυγό τοῦ τυράννου καί θά τελειώσουν τά βάσανά τους. Ὅλοι, λοιπόν, ἔτρεξαν στά ὄπλα καί ἀμέσως ὀλόκληρη ἡ Πελοπόννησος ἐξεγέρθηκε.

Ἀπό τήν Πελοπόννησο ἡ ἐπανάσταση ξαπλώθηκε στή Στερεά Ἑλλάδα, στή Θεσσαλία, στά νησιά τοῦ Αἰγαίου καί στήν Κρήτη, ὅπου ὁ Σφακιανός ὀπλαρχηγός **Ἰωάννης Δασκαλογιάννης** ὕψωσε τή σημαία τῆς ἐπανάστασης.

Στήν ἀρχή οἱ ἐπαναστάτες νίκησαν τούς Τούρκους. Ὁ σουλτάνος ὅμως ἔστειλε ἰσχυρές δυνάμεις ἀπό Γενίτσαρους καί Ἀλβανούς καί ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε νά πνίγεται μέσα σέ ἄφθονο ἑλληνικό αἷμα.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτή διατηρήθηκε ὡς τό 1774, ὁπότε ὑπογράφηκε μεταξύ Ρωσίας καί Τουρκίας ἡ γνωστή συνθήκη τοῦ **Κιουτσούκ Καϊναριτζή**. Τότε ὁ ρωσικός στόλος ἔφυγε ἀπό τήν Ἑλλάδα καί ἄφησε τούς Ἕλληνες στήν τύχη τους. Οἱ Τούρκοι, ἐξαγριωμένοι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἄρχισαν συστηματική καταστροφή. Καταργήθηκαν τά προνόμια καί φοριχτή ἐρημιά σκέπασε τά πάντα.

Τή μεγαλύτερη καταστροφή ἔκαμαν στήν Πελοπόννησο οἱ Ἀλβανοί, πού ἔμειναν ἐκεῖ καί μετά τήν ὑπογραφή τῆς συνθήκης κι ἐξακολουθοῦσαν νά καταστρέφουν τή χώρα, νά καίνε τά χωριά καί νά σφάζουν τούς Ἕλληνες, ἀπό τούς ὁποίους σώθηκαν μόνο 60 χιλιάδες.

Οἱ Ἀλβανοί δέ σεβάστηκαν οὔτε τούς Τούρκους· ἄρχισαν νά τούς πιέζουν καί αὐτούς καί νά ζητοῦν μισθοῦς καί φόρους. Τότε ὁ

σουλτάνος αποφάσισε νά τούς διώξει μέ τή βία. Ἔστειλε νέες δυνάμεις στήν Πελοπόννησο μέ τό ναύαρχο Χασάν πασά.

Ὁ Χασάν ζήτησε τή βοήθεια τῶν κλεφτῶν, στούς ὁποίους ὑποσχέθηκε ἀμνηστία. Καί μέ τή βοήθεια τῶν κλεφτῶν κατόρθωσε νά ἐξοντώσει τελείως τούς Ἀλβανούς.

Δέν τήρησε ὅμως ὁ Χασάν τήν ὑπόσχεσή του πρός τούς κλέφτες· καί ἐπειδή δέ δέχτηκαν νά τόν προσκυνήσουν, στράφηκε ἐναντίον τους. Τότε σκοτώθηκε καί ὁ γενναῖος ὄπλαρχηγός Κων. Κολοκοτρώνης καί ἐξοντώθηκε ἡ πολυάριθμη οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων.

Τήν ἴδια τύχη εἶχε ἡ ἐπανάσταση καί στήν Κρήτη. Τόν ἀρχηγό τῆς Δασκαλογιάννη, ἀφοῦ μέ δόλο καί μέ πονηρία τόν ἀνάγκασαν οἱ Τούρκοι νά παραδοθεῖ, τόν ἐγδαραν ζωντανό στήν πλατεία τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἡ πατρίδα ἔχει στήσει τό ἀγαλμά του.

β) Τό ἐπαναστατικό κίνημα τοῦ 1790

Λάμπρος Κατσώνης καί Γεώργιος Ἀνδροῦτσος

Στά 1787 ἡ Αἰκατερίνη ἔκανε καινούριο πόλεμο μέ τούς Τούρκους. Θυμῆθηκε καί πάλι τούς Ἕλληνες καί ἔστειλε στήν Ἑλλάδα ὡς πράκτορά τῆς τό *Λάμπρο Κατσώνη*, γιά νά τούς ξεσηκώσει σέ ἐπανάσταση. Ὁ Κατσώνης ἦταν Ἕλληνας ἀπό τή Λειβαδιά καί ὑπηρετοῦσε ὡς ἀξιωματικός στό ρωσικό στρατό.

Ὁ Κατσώνης ἀπό ἀγάπη πρός τήν πατρίδα του δέχτηκε τήν ἐντολή τῆς αὐτοκρατείας. Τόν Ἰανουάριο τοῦ 1788 πῆγε στήν Τεργεστή, ὅπου μέ συνεισφορές τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐξόπλισε στολίσκο ἀπό 3 πλοῖα καί μέ ρωσική σημαία ἐπλευσε στό Αἶγαῖο. Ἐκεῖ ἔκανε ἐπιδρομές κατά τῶν Τούρκων καί ἔπιασε 12 τουρκικά πλοῖα· ἔτσι ὁ ἀριθμός τῶν πλοίων του αὐξήθηκε σέ 15.

Μέ τόν Κατσώνη σύμπραξε καί ὁ περίφημος ἀρματολός *Γεώργιος Ἀνδροῦτσος*, πατέρας τοῦ Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου, μέ τά 500 παλικάρια του. Μέ τή δύναμη αὐτή ὁ Κατσώνης, καί μέ τή βοήθεια πολλῶν πλοίων τῶν νησιωτῶν, διέσχισε τίς ἑλληνικές θάλασσες καί ἔγινε ὁ φόβος καί ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Ἔτσι ὁ τουρκικός στόλος δέν τολμοῦσε ν' ἀνοιχτεῖ στά νερά τῆς Μεσογείου.

Ὁ σουλτάνος ἀνησύχησε μέ τίς ἐπιτυχίες τοῦ Κατσώνη. Δίστασε ὅμως νά τοῦ ἐπιτεθεῖ καί προσπάθησε νά τόν ἐξευμενίσει. Τοῦ ἔγρα-

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης

ριο Καφηρέα (Κάβο Ντόρο). Ἐγινε σκληρή ναυμαχία, στήν ὁποία ὁ Κατσώνης νίκησε καί ἔτρεψε σέ φυγή τόν τουρκικό στόλο.

Τήν ἄλλη ἡμέρα ἔφτασε καί ὁ ἀλγερινός στόλος καί ἐνώθηκε μέ τόν τουρκικό. Νέα φοβερή ναυμαχία ἔγινε στό ἴδιο στενό. Μπροστά ὅμως στήν πολύ ὑπέρτερη δύναμη τοῦ ἐχθροῦ ὁ στόλος τοῦ Κατσώνη ἔπαθε ἀληθινή καταστροφή. Ἐχασε 5 πλοῖα καί 650 παλικάρια, ἐνώ ὁ ἐχθρός ἔχασε 3.000 ἄντρες. Καί ὁ ἴδιος ὁ Κατσώνης, βαριά πληγωμένος, μόλις κατάφερε νά σωθεῖ φεύγοντας στή Μήλο.

Στήν καταστροφή αὐτή τοῦ στόλου τοῦ Κατσώνη ἀναφέρεται τό λαϊκό δίστιχο:

«Ἄν σου ξαναρέσει, Λάμπρο,
ξαναπέρασ' ἀπ' τήν Ἄνδρο».

Ἄλλά καί πάλι ὁ ἥρωικός Λάμπρος δέν ἀπογοητεύτηκε. Ἐκαμε νέες ἐτοιμασίες, γιά νά συνεχίσει τόν ἀγώνα. Στό μεταξύ ὅμως ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε εἰρήνη μέ τούς Τούρκους (Συνθήκη τοῦ Ἰασίου 1792) καί τόν πρόσταξε νά σταματήσει τίς ἐχθροπραξίες. Ὁ Κατσώνης ἀρνήθηκε νά ὑπακούσει καί γεμάτος ἀγανάκτηση ἀπάντησε:

«Ἐάν ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε εἰρήνη, ὁ Κατσώνης δέν ὑπέγραψε τή δική του».

Καί μαζί μέ τόν Ἄνδρουτσο, ἔχοντας ὀρηκτῆριο τό Ταίναρο, ἄρχισε πάλι τίς ἐχθροπραξίες. Κατά προτροπή ὁμως τοῦ μπέη τῆς Μάνης, ὁ ὁποῖος φοβόταν τά τουρκικά ἀντίποινα, ἀναγκάστηκε ὁ Κατσώνης νά ἐγκαταλείψει τόν ἀγώνα. Ἀφοῦ ἔβγαλε στήν ξηρά τόν Ἄνδρουτσο μέ τά παλικάρια του, ἔφυγε μέ ἓνα πλοῖο στήν Ἰθάκη καί ἀπό ἐκεῖ γύρισε στή Ρωσία.

Ἄλλά καί ὁ Ἄνδρουτσος μέ τά παλικάρια του ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τή Μάνη. Καταδιωκόμενος ἀπό τούς Τούρκους καί πολεμώντας ἀδιάκοπα ἐναντίον τους ἐπί 40 ἡμέρες κατόρθωσε νά περάσει στό Ἐπτάνησα. Ἐκεῖ ὁμως τόν ἔπιασαν οἱ φιλότουρκοι Ἐνετοί καί τόν παρέδωσαν στίς τουρκικές ἀρχές, οἱ ὁποῖες τόν ἔστειλαν στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου θανατώθηκε μέ φριχτά βασανιστήρια.

Ἡ ἀποτυχία καί τοῦ κινήματος αὐτοῦ ὀφείλεται καί πάλι στήν τακτική τῆς Ρωσίας. Ἐπεισε ὁμως τούς Ἕλληνας ὅτι ἦταν ἀδύνατο νά ἐλευθερωθοῦν μέ ξένη βοήθεια καί ὅτι ἔπρεπε οἱ ἴδιοι νά ὀργανωθοῦν καί μέ δικές τους δυνάμεις ν' ἀποτινάξουν τόν τουρκικό ζυγό.

Ἀοκήσεις

1. Ποιό ἦταν τό σχέδιο τοῦ Μ. Πέτρου, πού θέλησε νά πραγματοποιήσει ἡ Αἰκατερίνη.
2. Γιατί ἡ Ρωσία στούς πολέμους της μέ τήν Τουρκία χρειαζόταν τήν ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν τακτική τῆς Ρωσίας, πού καί τίς δύο φορές ἐγκατέλειπε τούς Ἕλληνας στό ἔλεος τοῦ τυράννου;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τόν Κατσώνη καί τόν Ἄνδρουτσο;

3. Ὁ Ρήγας Φεραῖος (1757-1798)

Ὁ Ρήγας γεννήθηκε ἀπό γονεῖς πλούσιους στό Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας, κοντά στίς ἀρχαῖες Φερές. Γι' αὐτό ὀνομαζόταν «Βελεστινλής» ἢ «Φεραῖος», ἐνῶ τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Ἄντωνιος Κυριαζής. Τά πρῶτα γράμματα τά ἔμαθε στό σχολεῖο τῆς Ζαγοράς καί συμπλήρωσε τίς σπουδές του στή σχολή τῶν Ἀμπελακίων. Ἀργό-

Ὁ Ρήγας Φεραῖος

τερα ὑπηρετήσε ὡς δάσκαλος στό χωριό Κισσός τοῦ Πηλίου.

Ὁ Ρήγας ἦταν μεγαλόσωμος, ὁμορφάνθρωπος, γλυκομίλητος καί μέ κρυσταλλένια φωνή. Μέ ψυχὴ θερμὴ καί καρδιά περήφανη ἀγαποῦσε τὴν ἐλευθερία ὅσο λίγοι ἄνθρωποι.

Γι' αὐτό, μὴ μπορώντας νά ὑποφέρει τὴ σκλαβιά καί νά βλέπει τὰ βασανιστήρια τῶν συμπατριωτῶν του, ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμά του κι ἐγίνε κλέφτης στόν Ὀλυμπο. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στό Ἅγιο Ὄρος καί ἔπειτα στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Ρήγας πῆγε στό Βουκουρέστι,

ὅπου ἦταν ἡγεμόνας ὁ Φαναριώτης **Νικόλαος Μαυρογένης**. Ἐκεῖ φοίτησε σὲ ἀνώτερα σχολεῖα, ἔμαθε ξένες γλῶσσες κι ἐγίνε γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα.

Στό Βουκουρέστι τὸν βρῆκε ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση, πού τὰ κηρύγματα τῆς τὸν συγκίνησαν βαθύτατα κι ἄρχισε νά ὀνειρεύεται τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ὑπόδουλου Γένους καί ὄλων τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό.

Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ ἀφιέρωσε ὅλη του τὴ ζωή. Ἄρχισε νά συνεννοεῖται μέ σπουδαίους Ἑλλήνες τοῦ ἐξωτερικοῦ, καθὼς καί μέ πολλοὺς ἐπισκόπους, προύχοντες, κλέφτες καί ἀρματολούς τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδας. Κατόρθωσε μάλιστα νά πάρει μέ τό μέρος του καί σημαντικούς Τούρκους δυσαρεστημένους μέ τό σουλτάνο, ὅπως ἦταν ὁ πασάς τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου.

Καί γιὰ νά γνωρίζει σέ ὅλους τούς Ἑλλήνες τὴν παλαιὰ δόξα τῆς φυλῆς τους καί νά τούς ἐξεγείρει ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ, ἄρχισε νά γράφει πατριωτικά ποιήματα καί βιβλία γεμάτα ἐνθουσιασμό καί φλόγα γιὰ τὴν ἐλευθερία καί τὴν πατρίδα. Μέ αὐτὰ ἠλεκτρίζονταν οἱ ψυχές τῶν σκλάβων καί μέ ἀνυπομονησία περίμεναν τὴ μεγάλη στιγμή τῆς ἐπαναστάσεως.

Παλαιότερος ό ρήγας τραγουδάει
Ο Ρήγας τραγουδάει

Τό πιό θερμό άπό τά ποιήματα τοῦ Ρήγα ἦταν «ὁ Θούριος»:

*«Ὡς πότε, παλικάρια, θά ζοῦμε στά στενά
μονάχοι σάν λιοντάρια στίς ράχες στά βουνά.
Σπηλιές νά κατοικοῦμε, νά βλέπουμε κλαδιά,
νά φεύγουμε άπ' τόν κόσμο γιά τήν πικρή σκλαβιά.
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή».*

Τό Θούριο ὁ Ρήγας τόν τραγουδοῦσε σέ κάθε κατάλληλη εὐκαιρία καί οἱ Ἕλληνες στό ἄκουσμά του ἐκλαιαν ἀπό συγκίνηση.

Γιά νά βρισκεται πλησιέστερα στήν ἐπαναστατημένη Γαλλία, μέ τήν ἐλπίδα νά συναντήσῃ τό Μεγάλο Ναπολέοντα καί νά τοῦ ζητήσῃ βοήθεια, πῆγε στή Βιέννη. Ἐκεῖ ὁ Ρήγας μύησε στό σχέδιό του πολλούς Ἕλληνες σπουδαστές καί ἐμπόρους. Τύπωσε τή «*Χάρτα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας*» μέ πρωτεύουσα τήν Κωνσταντινούπολη καί ἄλλα ἐπαναστατικά ἔντυπα καί τά ἔστειλε παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν Ἕλληνες.

Ἀπό τή Βιέννη ὁ Ρήγας κατέβηκε στήν Τεργέστη. Ἀπό ἐκεῖ εἶχε σκοπό νά περάσῃ στή Βενετία, ὅπου βρισκόταν ὁ Μ. Ναπολέον, καί στή συνέχεια θά ἐρχόταν στήν Πελοπόννησο, γιά νά κηρύξῃ τήν ἐπανάσταση.

Στήν Τεργέστη ὁμως ἡ Αὐστριακή ἀστυνομία, πού παρακολουθοῦσε ὄλες τίς κινήσεις τοῦ Ρήγα, τόν ἔπιασε καί μαζί μέ 7 συντρόφους του τόν ἔστειλε πάλι στή Βιέννη μέ τήν κατηγορία ὅτι προετοίμαζε ἐπανάσταση.

Οἱ κυβερνητές τῆς Αὐστρίας ἦταν φιλότουρκοι καί μέ φανατισμό πολεμοῦσαν τήν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καί τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶχε κηρύξῃ στόν κόσμο ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση. Γι' αὐτό παρέδωσαν τό Ρήγα καί τούς συντρόφους του στόν πασά τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος σιδηροδέσμιους τούς ἔριξε στή σκοτεινή φυλακή, ὅπου ἔμειναν 40 ἡμέρες μέ φριχτά βασανιστήρια.

Ὁ πασάς τοῦ Βελιγραδίου ἀποφάσισε νά τούς στείλῃ στήν Κωνσταντινούπολη· ἔμαθε ὁμως ὅτι ὄλες τίς διαβάσεις τίς φύλαγαν ἄνθρωποι τοῦ Πασβάνογλου, γιά νά τούς ἐλευθερώσουν. Γι' αὐτό προτίμησε νά τούς θανατώσῃ ἐκεῖ. Στίς 13 Ἰουνίου 1798, τή νύχτα, τούς στραγγάλισαν μυστικά καί τά πτώματά τους τά ἔριξαν στό Δούναβη.

Πεθαίνοντας ὁ Ρήγας φώναξε στό δῆμιό του: «Λύσσαξε Τοῦρκε!

ἀρκετό σπόρο ἔσπειρα, πού γρήγορα θά βλαστήσει καί τό Γένος μου θά μαζέψει τό γλυκύ καρπό του».

Καί πραγματικά βλάστησε ὁ σπόρος τῆς ἐλευθερίας, πού ἔσπειρε ὁ ἐθνικός τραγουδιστής καί φλογερός πατριώτης. Ἡ πατρίδα λευτερώθηκε.

Ὁ Ρήγας ὑπῆρξε ὁ πρωτεργάτης τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καί ὁ πρωτομάρτυρας αὐτῆς. Καί ἡ ἐλεύθερη Πατρίδα μας, γιά νά δείξει τήν εὐγνωμοσύνη της, ἔσθησε τό ἄγαλμά του μαρμάρينو μπροστά στό Ἐθνικό μας Πανεπιστήμιο.

Ἀσκήσεις

1. Τί ἀνάγκασε τό Ρήγα νά ἐγκαταλείψει τήν πατρίδα του;
2. Τί σᾶς κάνει μεγαλύτερη ἐντύπωση ἀπό τό ἔργο τοῦ Ρήγα;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν πράξη τῶν Αὐστριακῶν, πού, ἐνῶ ἦταν χριστιανοί, ἔπιαναν τοὺς χριστιανούς καί τοὺς παρέδιναν στοὺς μωαμεθανούς.

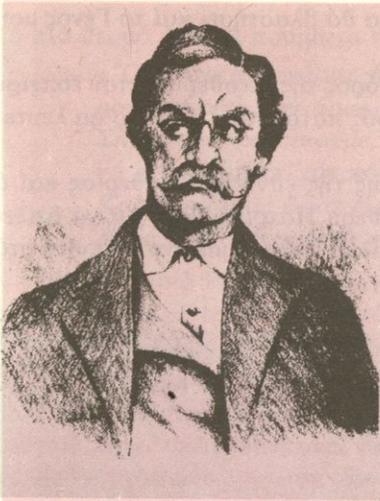
Ἔργασι

Νά ἀποστηθίσετε τό Θούριο. Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε ποιήματα τοῦ Ρήγα.

4. Ἡ φιλική Ἐταιρεία καί τό ἔργο της

Εἶδαμε ὅτι, μετά τήν ἀποτυχία πού εἶχαν τά ἐπαναστατικά κινήματα τοῦ 1770 καί 1790, οἱ Ἕλληνες πείστηκαν ὅτι ἦταν ἀδύνατο νά ἐλευθερωθοῦν μέ ξένη βοήθεια καί ὅτι ἔπρεπε οἱ ἴδιοι νά ὀργανωθοῦν καί μέ δικές του δυνάμεις νά ἀποτινάξουν τόν τουρκικό ζυγό.

Τό δύσκολο τοῦτο ἔργο τῆς ὀργανώσεως τῶν δυνάμεων τοῦ Γένους ἀνέλαβε ἡ **Φιλική Ἐταιρεία**. Τήν Ἐταιρεία αὐτή τήν ἴδρυσαν τό 1814 τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι στήν Ὀδησό τῆς Ρωσίας: ὁ **Νικόλαος Σκουφᾶς** ἀπό τό Κομπότι τῆς Ἄρτας, ὁ **Ἀθανάσιος Τσακάλωφ** ἀπό τά Γιάννενα καί ὁ **Εὐμανουήλ Ξάνθος** ἀπό τήν Πάτμο. Αὐτοῖ ὀνομάστηκαν **Φιλικοί** καί ἔτσι λέγονταν κατόπι ὅλοι οἱ ὀπαδοί τῆς Ἐταιρείας.

Νικόλαος Σκουφᾶς

Ἀθανάσιος Τσακάλωφ

(Οἱ τρεῖς ἰδρυτές τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας).

Οἱ ἰδρυτές τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἦταν ἀγνοῖ πατριῶτες μέ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, μέ πίστη καί μέ φλόγα. Αὐτοὶ καθόρισαν τὸ σκοπὸ τῆς Ἐταιρείας κι ἐργάστηκαν μέ μεγάλη τέχνη καί μυστικότητα, γιὰ νά κάνουν κι ἄλλους μέλη τῆς Ἐταιρείας.

Στὴν Ἐταιρεία γράφονταν μέλη ἐκείνοι μόνο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, πού θεωροῦνταν ἱκανοὶ νά φυλάξουν τὸ μυστικὸ της ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Καί αὐτοὶ γίνονταν μέλη ἔπειτα ἀπὸ ὀλόκληρη μυστικὴ κατῆχηση. Κατόπιν ὀρκίζονταν ὅτι ποτέ δέ θά προδώσουν τὰ μυστικὰ τῆς Ἐταιρείας καί ὅτι θά ἐργαστοῦν μέ ὅλες τους τίς δυνάμεις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους. Οἱ Φιλικοὶ ἀναγνωρίζονταν μεταξύ τους ἀπὸ ὀρισμένα σημεῖα (συνθήματα), πού τὰ γνῶριζαν μόνον αὐτοί.

Τὸ 1818 ἡ ἔδρα τῆς Ἐταιρείας μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Ὀδησοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη, γιὰ νά εἶναι πλησιέστερα στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ προσπάθειες τῆς Ἐταιρείας καρποφόρησαν πολὺ γρήγορα καί μέσα σέ λίγα χρόνια τὰ μέλη της ἔγιναν ἑκατοντάδες καί χιλιάδες. Ἔγιναν μέλη της οἱ σημαντικότεροι Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς. Ὁ Πατριάρχης, ὁ μπέης τῆς Μάνης, ὄπλαρχηγοί, πρόκριτοι καί ἀρχιερεῖς,

Ἐμμανουὴλ Ξάνθος

δάσκαλοι, παπάδες καὶ μοναχοὶ καὶ κάθε φρόνιμος πατριώτης μυήθηκαν στό μυστικό τῆς Ἐταιρείας.

Μετά τόν θάνατο τοῦ Σκουφᾶ τό 1820 μπῆκαν στή Διοίκηση τῆς Ἐταιρείας καί ἄλλοι θερμοί πατριῶτες, ὅπως ἦταν ὁ Ἄθιμος Γαζής, ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Παναγιώτης Σέκερης καί ἄλλοι.

Ποιός ἦταν ὁ ἀρχηγός τῆς Ἐταιρείας; Κανένας! Οἱ ἰδρυτές της δέν ἐξέλεξαν ἀρχηγό τά πρῶτα χρόνια. Ἀπό σκοπιμότητα ἄφηναν νά νοηθεῖ ὅτι πίσω ἀπό τήν Ἐταιρεία βρισκόταν ὁ Ἕλληνας Ἰωάννης Καποδίστριας, ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἢ ὁ ἴδιος ὁ Τσάρος.

Ἐπειδή ὁμως δέν ἦταν σωστό νά μένει περισσότερο ἡ Ἐταιρεία ἀκέφαλη, ἔπρεπε νά βρεθεῖ πρόσωπο κατάλληλο γιά ἀρχηγός της καί ἀρχηγός τῆς Ἐπαναστάσεως.

Δύο ἦταν τά κατάλληλα πρόσωπα: ὁ **Ἰωάννης Καποδίστριας**, ἔξοχος πολιτικός καί θερμός πατριώτης, καί ὁ **Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης**, ἀπό τή μεγάλη Φαναριώτικη οἰκογένεια τῶν Ὑψηλάντηδων καί ἀνώτερος ἀξιωματικός τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ.

Ἐστειλαν, λοιπόν, οἱ ἰδρυτές τῆς Ἐταιρείας τόν Ξάνθο στήν Πετροῦπουλη, πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας. Ὁ Ξάνθος ἔφτασε ἐκεῖ τό Φεβρουάριο τοῦ 1820. Ἐπισκέφτηκε τόν Καποδίστρια καί τοῦ πρότεινε νά ἀναλάβει τήν ἀρχηγία. Ὁ Καποδίστριας ὁμως ἀρνήθηκε, γιατί πίστευε ὅτι ἡ ἐξέγερση χρειαζόταν στρατιωτικό ἀρχηγό καί ὅτι ὁ ἴδιος θά μπορούσε νά προσφέρει περισσότερο στήν ἀνάσταση τοῦ Γένους ὡς ὑπουργός τοῦ Τσάρου παρά ὡς ἀρχηγός τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτό ὁ Ξάνθος πρόσφερε τήν ἀρχηγία στόν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη. Ὁ Ὑψηλάντης ἐνθουσιάστηκε καί πρόθυμα δέχτηκε

Ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν

Τό ἔμβλημα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας

τήν πρόταση τῶν Φιλικῶν. Καί στίς 12 Ἀπριλίου 1820 ἀνακηρύχθηκε «Γενικός Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς».

Ἀοκήσεις

1. Πότε ἰδρύθηκε ἡ Φιλική Ἐταιρεία καί ποιοί τήν ἱδρυσαν;
2. Ποιός ἦταν ὁ σκοπός τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας;
3. Βρίσκετε δικαιολογημένο τόν αὐστηρό ἔλεγχο πού γινόταν γιά τήν ἐγγραφή μελῶν τῆς Ἐταιρείας καί γιατί;

Ἔργασία

Νά χωριστείτε σέ τρεῖς ὁμάδες καί κάθε μιά νά ἀναλάβει νά φέρει περισσότερες πληροφορίες γιά ἕναν ἀπό τούς τρεῖς ἰδρυτές τῆς Ἐταιρείας.

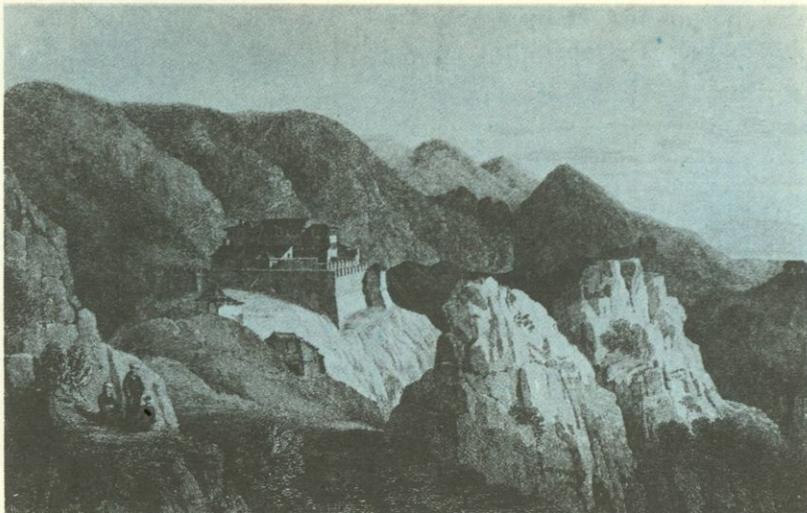
5. Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

α) Τό Σούλι καί οἱ Σουλιῶτες

Οἱ Σουλιῶτες ἀποφεύγοντας τούς Τούρκους εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ στή νότιο Ἡπειρο, στά ἀπομακρυσμένα καί ἀπόκρημα Κασιοπαῖα βουνά. Στήν ἀρχή ἐγκαταστάθηκαν σέ δύο χωριά, τό **Σούλι** καί τόν **Ἀβαρίκο**. Ἀργότερα ἔχτισαν δύο νέα χωριά, τήν **Κιάφα** καί τή **Σαμονίβα**. Τά 4 αὐτά χωριά λέγονταν μέ ἕνα ὄνομα **Τετραχώρι**.

Στά χωριά αὐτά σύντομα ζήτησαν καταφύγιο πολλοί ἄλλοι Ἑλληνες κι ἔτσι ὁ πληθυσμός αὐξήθηκε· χτίστηκαν τότε ἄλλα 7 χωριά, τό **Ἐφταχώρι**. Τό σπουδαιότερο ἀπό τά 11 αὐτά χωριά ἦταν τό Σούλι. Γι' αὐτό ὅλα μαζί λέγονταν **Σούλι** καί **Παρασούλια** καί οἱ κάτοικοί τους ὀνομάστηκαν **Σουλιῶτες**.

Στά ἀπόμακρα ἐκεῖνα χωριά οἱ Σουλιῶτες ζοῦσαν ἐλεύθεροι καί καταγίνονταν μέ τήν κτηνοτροφία. Ἦταν ρωμαλαῖοι καί σκληραγωγημένοι καί διακρίνονταν γιά τήν ἀνδρεία τους καί τόν ἥρωισμό τους. Ἀπό μικρά παιδιά γυμνάζονταν στά ὅπλα καί στόν πόλεμο. Μέ τά ἄρματα ἔτρωγαν, μέ αὐτά κοιμοῦνταν καί μέ αὐτά ξυπνοῦσαν. Ἀκόμα καί οἱ γυναῖκες ἤξεραν νά μεταχειρίζονται τά ὅπλα. Πήγαιναν καί αὐτές στόν πόλεμο καί μάχονταν μέ γενναιότητα, ὅταν κινδύνευε ἡ πατρίδα τους.

Τό Σούλι

Ἀρχηγός στους Σουλιώτες γινόταν ὁ γενναιότερος ἀπό τίς μεγάλες οἰκογένειες (Τζαβελαῖοι, Μποτσαραῖοι, Φωτομαραῖοι, Κουτσονίκηδες καί ἄλλοι).

Πολλές φορές οἱ Τοῦρκοι ἐπιχείρησαν νά τούς ὑποτάξουν, ἀλλά δέν τό κατόρθωσαν. Γι' αὐτό ἀρκέστηκαν νά εἰσπράττουν ἀπό τούς Σουλιώτες λίγους φόρους σάν σημεῖο ὑποταγῆς.

Παρουσιάστηκε ὅμως ἐχθρός φοβερός γιά τό Σούλι. Ἦταν ὁ Ἄλῆ πασάς, πού σκέφτηκε νά ἀφανίσει τό μικρό καί ἀνυπόταχτο αὐτό λαό.

β) Ὁ Ἄλῆ πασάς (1744-1822)

Ὁ Ἄλῆς ἦταν μωαμεθανός Ἀλβανός· γεννήθηκε στό Τεπελένι τῆς Β. Ἡπείρου καί γι' αὐτό λεγόταν καί *Τεπελενλής*. Ὁ πατέρας του ἦταν μπέτης, πέθανε ὅμως νωρίς κι ἔτσι ὁ Ἄλῆς ἔμεινε ἀπό μικρός ὀρφανός. Ὁ ἴδιος ἦταν πλεονέχτης, πονηρός, αἰμοβόρος καί πανούργος.

Ὅταν μεγάλωσε ὁ Ἄλῆς ἔγινε ἀρχηγός ληστανταρτῶν καί μέ ληστείες, δολοφονίες καί ἄλλα ἀπάνθρωπα καί κτηνώδη μέσα ἀπέ-

κτησε μεγάλη δύναμη. Τέλος πέτυχε νά τόν κάμει ὁ σουλτάνος πασά τῶν Ἰωαννίνων.

Σιγά-σιγά μέ τήν πανουργία του καί τήν πονηρία του κατόρθωσε νά ἐπεκτείνει τήν τυραννία του σέ ὅλη τήν Ἠπειρο, στήν Ἀκαρνανία, στή Μακεδονία ὡς τόν Ἀλιάκμονα καί στή Θεσσαλία ὡς τή σημερινή πόλη τοῦ Ἀλμυροῦ. Καί ὀλόκληρη αὐτή τήν περιοχή, πού εἶχε δύο ἑκατομμύρια κατοίκους, τήν κρατοῦσε σέ ὑποταγή μέ 12 χιλιάδες πιστούς του Τουρκαλβανούς καί τήν κυβερνοῦσε μέ τό φόβο καί τόν τρόμο.

Ἐρήμωσε πόλεις, ἐξαφάνισε οἰκογένειες ὀλόκληρες, ἄρπαξε περιουσίες, φυλάκισε ἀθώους, βασάνισε καί θανάτωσε κόσμο ἀμέτρητο. Γνωστός εἶχε γίνει «ὁ πλάτανος τοῦ Ἀλῆ» στήν Ἄρτα καί ἡ θέση «τοιγκέλια» τοῦ Ἀλμυροῦ, ὅπου κρεμοῦσε τούς ἄτυχους σκλάβους ὁ ἀπαίσιος τύραννος.

Ἐπειτα ἀπό τήν τόση δύναμη, πού ἀπέκτησε ὁ Ἀλῆς, σχεδίαζε νά κάμει δικό του κράτος, ἀνεξάρτητο ἀπό τό σουλτάνο. Στά σχέδιά του ὅμως αὐτά ἐβροσκε ἐμπόδιο τούς Σουλιῶτες, τούς ἀρματολούς καί τούς κλέφτες. Γι' αὐτό ἀποφάσισε νά τούς ἐξολοθρέψει.

γ) Πρώτη ἐκοστρατεία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλίου

Ὁ Ἀλῆ πασάς ἤθελε νά χτυπήσει καί νά ὑποτάξει πρῶτα τό Σούλι· καί ἡ ἀφορμή δέν ἄργησε νά τοῦ δοθεῖ. Ὄταν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ Β' κήρυξε τό 1788 τόν πόλεμο κατά τῆς Τουρκίας, ὑποσχέθηκε στους Ἕλληνες ὅτι θά ἀναστήσει τή Βυζαντινή αὐτοκρατορία μέ πρωτεύουσα τήν Κωνσταντινούπολη καί αὐτοκράτορα τόν ἐγγονό της Κωνσταντίνο. Οἱ Σουλιῶτες τότε ἔστειλαν πρεσβεία στήν Πετρούπολη νά χαιρετίσει τόν ὑποψήφιο αὐτοκράτορα τοῦ νέου Βυζαντινοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλῆ πασάς

Ὁ Ἄλῆς τὰ πληροφορήθηκε αὐτά, τὰ κατάγγειλε στό σουλτάνο καί πῆρε τὴν ἄδεια νὰ χτυπήσει τὸ Σούλι.

Τὸ 1790 λοιπὸν ἐκστράτευσε ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ 3000 Ἀλβανούς. Οἱ Σουλιῶτες, ἄντρες καί γυναῖκες, πολέμησαν μὲ γενναιότητα καί ὁ Ἄλῆ πασάς νικῆθηκε. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του σκοτώθηκαν καί ὅσοι κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν καταδιώχθηκαν ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες ὡς τὰ Γιάννενα.

δ) Δεύτερη ἐκστρατεία τοῦ Ἄλῆ πασᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλίου

Ὁ Ἄλῆς, γεμάτος λύσσα γιὰ τὴν καταστροφή του, δὲν ἠσυχάζει. Ἐτοιμάζει καινούργιο στρατό ἀπὸ Ἀλβανούς, γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ καί πάλι ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Καί μετὰ δύο χρόνια, τὸ 1792, εἶναι ἔτοιμος.

Ἐπειδὴ ὅμως φοβᾶται ὅτι μόνον μὲ τὰ ὄπλα δὲ θά μπορέσει νὰ ὑποτάξει τοὺς Σουλιῶτες, ἀποφασίζει νὰ μεταχειριστεῖ δόλο. Διέδωσε ὅτι θά πάει νὰ χτυπήσει τὸν πασά τοῦ Ἀργυρόκαστρον καί ζήτησε καί τὴ βοήθεια τῶν Σουλιωτῶν τάζοντάς τους μεγάλες ἀμοιβές.

Οἱ περισσότεροι Σουλιῶτες ἀρνήθηκαν νὰ τοῦ στείλουν βοήθεια, γιατί γνώριζαν τὸ δόλιο χαρακτῆρα καί τὴν πανουργία τοῦ Ἄλῆ. Μόνον ὁ *Λάμπρος Τζαβέλας* παραπλανήθηκε ἀπὸ τίς ὑποσχέσεις τοῦ Ἄλῆ καί πῆγε στὰ Γιάννενα μὲ 70 παλικάρια καί τὸ μικρὸ γιό του Φῶτο, πού ἦταν μόλις 12 χρονῶν.

Ὁ Ἄλῆς τὸν δέχτηκε μὲ χαρὰ καί ξεκίνησαν γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Στὸ δρόμο ὅμως, μὲ δόλο πάλι, ἔπιασε τὸ Τζαβέλα καί τοὺς ἄντρες του καί τοὺς ἔστειλε δεμένους στὰ Γιάννενα, ὅπου τοὺς ἔριξαν στὴ φυλακή. Ἕνας μόνον ξέφυγε, χωρὶς νὰ τὸν πάρουν εἶδηση, καί πῆγε τὰ νέα στό Σούλι.

Πιστεύοντας ὁ Ἄλῆς ὅτι ξεγέλασε τοὺς Σουλιῶτες καί θά βρεῖ ἀφύλαχτο τὸ Σούλι, προχώρησε γρήγορα ἐναντίον του. Φτάνοντας ὅμως ἐκεῖ ἀπογοητεύτηκε, γιατί οἱ Σουλιῶτες βρίσκονταν στὶς θέσεις τους ἔτοιμοι νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν. Ὡστόσο ἔκαμε πολλές καί σκληρὲς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ σὲ ὅλες νικῆθηκε καί ἀναγκάσθηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Σούλι ἄπρακτος καί ταπεινωμένος.

Τὸ δόλο τοῦ Ἄλῆ πασᾶ τοῦ τὸν πλήρωσε μὲ δόλο πάλι ὁ Λάμπρος Τζαβέλας. Ὑποσχέθηκε στὸν Ἄλῆ πὼς θά μποροῦσε νὰ πείσει

τούς Σουλιώτες νά τοῦ παραδώσουν τό Σούλι, ἄν τόν ἄφηνε νά γυρίσει κοντά τους. Ὁ Ἄλῆς τόν πίστεψε καί τόν ἄφησε ἐλεύθερο. Κράτησε ὁμως αἰχμάλωτους τούς 69 Σουλιώτες καί ὡς ὄμηρο τό μικρό Φῶτο.

Μόλις ὁ Λάμπρος ἔφτασε στό Σούλι, εἰδοποίησε τούς ἀρχηγούς νά ἐτοιμαστοῦν γρήγορα, γιατί ὁ Ἄλῆς θά κάμει καί νέα ἐκστρατεία. Καί ὅταν τελείωσαν οἱ ἐτοιμασίες, ὁ Λάμπρος ἔστειλε στόν Ἄλῆ τό παρακάτω γράμμα:

«Βεζύρη Ἄλῆ πασά,

Χαίρομαι ὅπου γέλασα ἕνα δόλιο. Εἶμαι ἐδῶ νά διαφεντέψω τήν πατρίδα μου καί νά τήν προστατέψω ἀπό ἕνα ληστή σάν καί σένα. Ὁ γιός μου Φῶτος θά πεθάνει, τό ξέρω. Μά ἐγώ θά ἐκδικήσω τό θάνατό του. Ἄν ὁ γιός μου, καθῶς εἶναι νέος, δέ μένει εὐχαριστημένος νά πεθάνει γιά τήν πατρίδα του, αὐτός δέν εἶναι ἄξιος νά ζήσει καί νά γνωρίζεται ὡς γιός μου. Προχώρησε, λοιπόν, ἄπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νά ἐκδικηθῶ.

*Ἐγώ ὁ ὀρκισμένος ἐχθρός σου
Καπετάν Λάμπρος Τζαβέλας».*

Ἄφάνταστη μανία ἔπιασε τόν Ἄλῆ, ὅταν διάβασε τό γράμμα τοῦ Λάμπρου. Ἔδωσε ἀμέσως διαταγή νά ἐτοιμαστεῖ νέος καί περισσότερος στρατός, γιά νά χτυπήσει τό Σούλι ἀπό ὄλες τίς μεριές. Μπήκε ὁ ἴδιος ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἀπό 8.000 Τουρκαλβανούς κι ἔφτασε στό Σούλι. Γίνεται πόλεμος σκληρός. Οἱ Τουρκαλβανοί πολεμοῦν μέ μανία. Μά καί οἱ Σουλιῶτες πολέμησαν παλικάρισια ἔχοντας ἀρχηγούς τό *Γεώργιο Μπότσαρη* καί τό *Λάμπρο Τζαβέλα*.

Στή μάχη πῆραν μέρος καί 400 Σουλιώτισσες μέ ἐπικεφαλῆς τή γυναίκα τοῦ Λάμπρου, τή *Μόσχω*, καί τή θυγατέρα του *Σόφω*.

Οἱ Ἀρβανίτες, ξαφνιασμένοι ἀπό τή γενναιότητα τῶν Σουλιωτῶν, ἀντρῶν καί γυναικῶν, ἐγκαταλείπουν τή μάχη καί τρέχουν νά σωθοῦν. Πολύ λίγοι σώθηκαν. Καί ὁ ἴδιος ὁ Ἄλῆς φεύγει κατατρομαγμένος φωνάζοντας, ὅπως μᾶς λέει ὁ ποιητής μας Ἄρ. Βαλαωρίτης:

*Τ' ἄλογο! τ' ἄλογο! Ὅμῆρ Βρυώνη.
Τό Σούλι ἐχούμησε καί μᾶς πλακώνει.
Τ' ἄλογο! τ' ἄλογο! Ἀκοῦς, σφυρίζουν
ζεστά τά βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.*

*Βρονώνη, πρόφθασε· άκόμα λίγο,
κι από τά νύχια τους δέ θά ξεφύγω.
Τ' άλογο!... Γνώρισα τή φουστανέλα
του έχθρου μου τ' άσπονδου Λάμπρου Τζαβέλα.*

Λένε μάλιστα πώς έσκασε τρία άλογα ώσπου νά φτάσει στά Γιάννενα.

Μετά τήν άποτυχία του αυτή ό 'Αλής άναγκάστηκε νά κάμει ειρήνη μέ τούς Σουλιώτες. 'Αφησε έλεύθερο τό Φώτο καί τούς 69 Σουλιώτες έξαγοράζοντας τούς 'Αλβανούς, πού είχαν πιαστεί αιχμάλωτοι.

Τό Σούλι σώθηκε γιά άλλη μιá φορά. Πληγώθηκε όμως βαριά ό Λάμπρος Τζαβέλας, πού σέ λίγο πέθανε από τήν πληγή του, αφήνοντας γιά διάδοχό του τόν ξεσοχο γιό του Φώτο.

ε) Τρίτη έκοιρατεία του 'Αλή πασά εναντίον του Σουλίου

Ό 'Αλής άφησε ήσυχο τό Σούλι όχτώ χρόνια. Δέν άνέχεται όμως περισσότερο τήν ταπεινώση. Δέν μπορεί νά χωνέψει ότι μιá χούφτα «γιδοκλέφτες», όπως έλεγε τούς Σουλιώτες, δέν τόν άφηναν νά βγει από τήν πόρτα του. Γι' αυτό τούς προτείνει νά διαλέξουν όποιο μέρος θέλουν καί θά τούς πληρώσει όλα τά έξοδα.

Οί Σουλιώτες όμως ύπερήφανα του άπαντοῦν: «Οί ξεροί βράχοι τής πατρίδας μας είναι πιό άγαπητοί καί από τίς εύφορότερες χώρες του κόσμου· καί ή έλευθερία δέν έξαγοράζεται μέ όλους τούς θησαυρούς τής γής».

Τότε ό 'Αλής έκαμε, τό 1800, τήν τρίτη έκοιρατεία κατά του Σουλίου μέ 10.000 'Αλβανούς. Οί Σουλιώτες μέ άρχηγό τό Φώτο Τζαβέλα, πού ήταν 20 χρονών, άντιστάθηκαν γενναία καί τόν νίκησαν πάλι.

Ό 'Αλής όμως δέν άπελπίστηκε. Πολιόρκησε μέ τά στρατεύματά του τό Σούλι από όλα τά μέρη, γιά νά άναγκάσει τούς Σουλιώτες νά παραδοθούν από τήν πείνα. Η πολιορκία κράτησε τρία δλόκληρα χρόνια. Σέ όλο αυτό τό διάστημα οί Σουλιώτες άπέκρουσαν όλες τίς έφόδους του 'Αλή καί προξένησαν στο στρατό του μεγάλη φθορά.

Στό τέλος όμως τά πυρομαχικά των Σουλιωτών λιγότεσαν, τό νερό έλειψε καί οί τροφές έξαντλήθηκαν. 'Από τίς στερήσεις είχαν γίνει σάν φαντάσματα· καί όμως δέν έννοούσαν νά παραδοθούν.

Καί αὐτές ἀκόμα οἱ γυναῖκες φώναζαν: «κάλιο θάνατος παρά ὑποταγή».

Ὅτι ὁμως δέν κατόρθωσε ὁ Ἄλῆς μέ τή δύναμη τῶν ὄπλων, τό πέτυχε μέ τήν προδοσία. Ἐνας Σουλιώτης, **Ὁ Πήλιος Γούσης**, ἔδειξε σέ μιά μάχη δειλία καί γι' αὐτό οἱ συμπατριῶτες του τόν περιφρονοῦσαν. Γιά νά τούς ἐκδικηθεῖ ὁ Γούσης, συνεννοήθηκε μέ τόν Ἄλῆ καί κρυφά μιά νύχτα ὀδήγησε στό Σούλι ἀπό μυστική διάβαση 200 Ἄλβανούς.

Οἱ Ἄλβανοί αὐτοί, μόλις ξημέρωσε, χτύπησαν τούς Σουλιῶτες ἀπό τά νῶτα. Τότε οἱ Σουλιῶτες ὑποχώρησαν στό μοναστήρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πού ἦταν χτισμένο πάνω στόν ἀπόκρημνο βράχο **Κούγκι**, μεταξύ Σουλίου καί Κιάφας, καί συνέχισαν τόν ἀγώνα μέ πείσμα.

Ἀνάμεσά τους βρισκόταν καί ὁ καλόγερος **Σαμουήλ**, πού οἱ Σουλιῶτες τόν θεωροῦσαν ὡς ἅγιο, καί τούς ἔδινε θάρρος.

Τέτοια ἦταν ἡ γενναιότητα τῶν Σουλιωτῶν, πού καί αὐτός ὁ τύραννος τή θαύμασε καί τούς πρότεινε νά φύγουν μέ τά ὄπλα τους καί τά ὑπάρχοντά τους καί νά πᾶνε ἀνενόχλητοι ὅπου θέλουν.

Ἡ πείνα καί ἡ δίψα ἀνάγκασαν τούς Σουλιῶτες νά δεχτοῦν νά ἀφήσουν τό ἀγαπημένο τους Σούλι. Χωρίστηκαν σέ τρία σώματα καί μέ τίς οἰκογένειές τους ξεκίνησαν. Τό πρῶτο σῶμα, μέ ἀρχηγό τό **Φῶτο Τζαβέλα**, προχώρησε πρὸς τήν Πάργα· τό ἄλλο, μέ ἀρχηγό τόν **Κίτσο Μπίσσαρη**, πρὸς τό Βουλγαρέλι τῆς Ἄρτας· καί τό τρίτο, μέ ἀρχηγό τόν **Κουισονίκα**, πρὸς τό Ζάλογγο.

Μόνο ὁ Σαμουήλ καί 5 σύντροφοί του ἔμειναν τελευταῖοι στό Κούγκι, γιά νά παραδώσουν τήν ἀποθήκη τροφίμων καί πολεμοφοδίων, ὅπως εἶχαν συμφωνήσει.

Ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἄλῆ μέ τό γραμματέα του, αὐτός εἶπε στό Σαμουήλ: «Καί τώρα, καλόγερε, ἀφοῦ τόσο ἀνόητα παραδόθηκες στά χέρια τοῦ Βεζύρη, ποιά τιμωρία νομίζεις πῶς σέ περιμένει»;

—«Καμία! ἀπάντησε ὑπερήφανα ὁ Σαμουήλ. Καί ἀμέσως πυροβόλησε μέ τήν πιστόλα του σέ ἓνα βαρέλι γεμάτο μπαρούτη, πού βρισκόταν κοντά του. Τό Κούγκι τινάχτηκε στόν ἀέρα καί κάτω ἀπό τά ἐρείπιά του θάφτηκαν ὁ Σαμουήλ μέ τούς συντρόφους του καί οἱ Τουρκαλβανοί.

Τό Ζάλογγο

στ) 'Ο χορός τοῦ Ζαλόγγου

Τὴν πράξη τοῦ Σαμουήλ βρῆκε σάν πρόφαση ὁ Ἄλῆ πασάς, γιὰ νά παραβεῖ τὴ συμφωνία μέ τούς Σουλιῶτες κι ἔδωσε ἀμέσως διαταγή νά τούς καταδιώξουν.

Τό πρῶτο σῶμα πρόφτασε κι ἔφτασε σῶο στήν *Πάργα*, ἡ ὁποία προστατεύεταν ἀπό τούς Ρώσους.

Τό δεύτερο σῶμα ἐξοντώθηκε κοντά στό μοναστήρι *Σέλτσου* καί μόνο 45 σώθηκαν στήν Πάργα.

Τό τρίτο σῶμα περικυκλώθηκε ἀπό τούς Ἄλβανούς πάνω στό βουνό *Ζάλογγο*. Τό σῶμα αὐτό ἔγραψε τὴν περιφημῆ σελίδα τοῦ Σουλίου κι ἐκλείσε τὴν Ἱστορία του. Οἱ Σουλιῶτες τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἄντρες καί γυναῖκες, πολέμησαν σκληρά δύο ἡμερώνυχτα, ὥσπου σώθηκαν τὰ πολεμοφόδια καί οἱ τροφές τους.

Σάν εἶδαν οἱ Σουλιώτισσες ὅτι κινδύνευαν νά πέσουν στά χέρια τῶν Τουρκαλβανῶν, ἀνέβηκαν μέ τὰ παιδιά στήν ἀγκαλιά τους στήν κορυφή τοῦ βράχου «*Στεφάνι*». Ἀπό ἐκεῖ, ἀφοῦ φίλησαν γιὰ τελευταία φορὰ τὰ παιδιά τους, τὰ ἔριξαν στό γκρεμό. Ὑστερα πιάστηκαν

σέ χορό τραγουδώντας τό γνωστό τραγούδι «*έχει γειά, καμμένε κό-
σμε...*». Καί σέ κάθε γύρο τοῦ χοροῦ ἔπεφτε στό γκρεμό ἡ πρώτη πού
ἔσερνε τό χορό, ὥσπου ἡ μιὰ μετά τήν ἄλλη γκρεμίστηκαν ὄλες.

Αὐτός εἶναι ὁ περίφημος *χορός τοῦ Ζαλόγγου*, πού τό τραγούδι
του χιλιοτραγουδήθηκε καί μέ πολλή συγκίνηση τό ἀκοῦμε νά τρα-
γουδιέται καί σήμερα, ἰδιαίτερα στά σχολεῖα μας.

Ἄλλά καί οἱ ἄντρες, ὅταν εἶδαν τήν ὑπέρτατη θυσία τῶν γυναι-
κῶν τους, ὄρμησαν μέ τά σπαθιά στά χέρια ἀνάμεσα στούς Τουρκαλ-
βανούς χτυπώντας καί χτυπούμενοι. Καί ἀπό τοὺς 800 σώθηκαν μό-
νο 150 κι ἔφτασαν στήν Πάργα.

Ὅλοι-ὄλοι καί ἀπό τά τρία σώματα σώθηκαν 1000 μόνο Σουλι-
ῶτες στήν Πάργα. Καί ἀπό ἐκεῖ πέρασαν στήν Κέρκυρα μέ τό πένθος
στίς ψυχές τους γιά τοὺς νεκρούς, γιά τοὺς σκλάβους συγγενεῖς τους
καί γιά τή χαμένη πατρίδα τους.

Τό Σούλι χάθηκε, οἱ ἥρωικοί του ὄμως ἀγῶνες ἐξύψωσαν τό
φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καί χρησίμεψαν ὡς παράδειγμα στό μεγάλο
ἀγῶνα γιά τήν ἐλευθερία, πού ἄρχισε ὕστερα ἀπό 20 χρόνια.

ζ) Τό τέλος τοῦ Ἄλῃ πασᾶ

Ὁ Ἄλῃ πασάς, ἀφοῦ κυρίεψε τό Σούλι, πολέμησε τοὺς ἀρματο-
λοὺς καί κλέφτες τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Στερεᾶς καί τοὺς ἀνάγκασε
νά ὑποταχτοῦν. Πέτυχε ἀκόμα μέ τήν πανουργία του νά δοθοῦν ἀπό
τό σουλτάνο τά πασαλίκια τῆς Πελοποννήσου καί τῆς Ναυπάκτου
στά παιδιά τοῦ Ἄλῃ, *τό Βελή* καί *τό Μουχτάρ*.

Ἔτσι ὁ Ἄλῃ πασάς ἔγινε πανίσχυρος. Δέ χάρηκε ὄμως γιά πολύ
καιρό τίς ἐπιτυχίες του. Ἐπειδή πίστεψε ὅτι ἔγινε παντοδύναμος,
προετοιμαζόταν νά πραγματοποιήσει τά σχέδιά του, νά ἰδρύσει δη-
λαδὴ ἀνεξάρτητο κράτος.

Ὁ σουλτάνος ὄμως *Μαχμούτ ὁ Β΄*, πού ἔμαθε τά σχέδια τοῦ Ἄλῃ,
τοῦ κήρυξε τόν πόλεμο τό 1820 καί διόρισε πασά τῶν Ἰωαννίνων *τόν*
Πασόμπη, ἄσπονδο ἐχθρό τοῦ Ἄλῃ. Ἔστειλε δέ ἐναντίον τοῦ Ἄλῃ
σουλτανικά στρατεύματα μέ ἑπτὰ ἄλλους πασάδες, γιά νά τόν τιμω-
ρήσει γιά τήν ἀποστασία του.

Καί ἐπειδή ὁ Πασόμπης δέν μπόρεσε νά ἐξοντώσει τόν Ἄλῃ,
ἀντικαταστάθηκε ἀπό τό γενναῖο καί ἔμπειρο πολεμιστή *Χουροῖτ πα-
σά*, διοικητὴ τῆς Πελοποννήσου, καί μέ τήν αὐστηρή διαταγὴ τοῦ

Ὁ Χουρσίτ πασάς

σουλτάνου νά τοῦ στείλει τό κεφάλι τοῦ Ἄλῃ, ἀλλιῶς ὁ Χουρσίτ θά χάσει τό δικό του κεφάλι.

Ὁ Χουρσίτ πολέμησε τόν Ἄλῃ καί κυρίεψε τήν Ἀκρόπολη τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου εἶχε κλειστεῖ. Ὁ Ἄλῃς τότε ἔφυγε καί κλείστηκε στό φρούριο, πού βρισκόταν στό νησάκι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ ὁ Χουρσίτ μέ δόλο πέτυχε νά ἐξοντώσει τό δόλιο Ἄλῃ τόν Ἰανουάριο τοῦ 1822.

Ἀσκήσεις

1. Γιατί ὁ Ἄλῃ πασάς ἤθελε νά ὑποδουλώσει μέ κάθε τρόπο τοὺς Σουλιώτες;
2. Πόσες ἐκστρατείες ἔκαμε ἐναντίον τοῦ Σουλίου καί πότε;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τοὺς Σουλιῶτες;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν πράξη τοῦ Πήλιου Γούση;
5. Πῶς βρίσκετε τό τέλος τοῦ Ἄλῃ πασᾶ;

Ἔργασίες

1. Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε τό ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «ὁ Σαμουήλ».
2. Νά μάθετε νά τραγουδάτε τό τραγούδι τοῦ χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

1. Ο 'Αλέξανδρος Ύψηλάντης

Ο 'Αλέξανδρος Ύψηλάντης καταγόταν από τή μεγάλη Φαναριώτικη οικογένεια τών Ύψηλάντηδων. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος Ύψηλάντης ήταν ήγεμόνας τής Βλαχίας, αλλά τό 1805 οί Τουρκοί τόν ανάγκασαν νά φύγει ως φίλο τής Ρωσίας. Κατόπιν αὐτοῦ ἐγκαταστάθηκε μέ τήν οικογένειά του στή Ρωσία καί ἔβαλε τά παιδιά του στίς στρατιωτικές σχολές.

Ο 'Αλέξανδρος ἔγινε ἀξιωματικός τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καί διακρίθηκε στόν πόλεμο, πού ἔκαμε ἡ Ρωσία μέ τό Ναπολέοντα. Στή μάχη μάλιστα τής Δρέσδης (1813) ἔχασε τό δεξί του χέρι. Ο τσάρος τόν τίμησε καί τόν ἔκανε ὑπασπιστή του.

Ἀφοῦ ὁ 'Αλέξανδρος Ύψηλάντης δέχτηκε, ὅπως μάθαμε, τήν ἀρχηγία τής Φιλικῆς Ἐταιρείας, ζήτησε ἀπό τόν τσάρο ἀπεριοριστή ἄδεια γιά λόγους ὑγείας. Καί ἀμέσως ἔφυγε ἀπό τήν Πετρούπολη γιά τό Κίεβο, γιά νά ἀποχαιρετίσει τή μητέρα του καί νά πάρει τήν εὐχή της γιά τό μεγάλο Ἀγώνα. Ἀπό τό Κίεβο κατέβηκε στήν Ὁδησό, γιά νά συνεννοηθεῖ μέ τούς Φιλικούς καί νά ἐτοιμάσει τήν Ἐπανάσταση.

Τό σχέδιό του ἦταν νά κηρύξει τήν Ἐπανάσταση πρῶτα στήν Πελοπόννησο, γιατί εἶχε τήν πεποίθηση ὅτι ἐκεῖ οἱ συνθήκες ἦταν πιό εὐνοϊκές. Ἀπό τίς συσκέψεις ὅμως, πού εἶχε μέ τούς Φιλικούς, ἀναγκάστηκε νά ἀλλάξει σχέδιο καί ἀποφασίστηκε νά ἀρχίσει ἀμέσως τόν ἀγώνα ἀπό τή Μολδοβλαχία γιά τούς ἐξῆς κυρίως λόγους:

1. Γιατί ἐκεῖ ἦταν ἐγκαταστημένοι πολλοί Ἕλληνες καί οἱ ἡγεμόνες ἦταν Ἕλληνες Φαναριῶτες.

2. Οἱ παραδουνάβιες αὐτές ἡγεμονίες συνόρευαν μέ τή Ρωσία, ἀπό τήν ὁποία περίμεναν οἱ Φιλικοί ὑποστήριξη.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

3. Στὶς περιοχές αὐτές δὲν ὑπῆρχε τουρκικὸς στρατὸς οὐτε μποροῦσε νὰ μπεῖ χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς Ρωσίας σύμφωνα μὲ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη.

Γιὰ τὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο ἀποφασίστηκε νὰ στείλει τὸν ἀδερφὸ του Δημήτριο Ὑψηλάντη μὲ ἐπιτελεῖο ἔμπιστων προσώπων.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μὲ τοὺς ἀδελφούς του Γεώργιο καὶ Νικόλαο καὶ 200 ἄνδρες στὶς 22 Φεβρουαρίου 1821 πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μπῆκε στὸ Ἰάσιο, τὴν πρωτεύουσα τῆς Μολδαβίας.

Ἐκεῖ στὶς 24 τοῦ ἴδιου μηνῆ μὲ ἀπερίγραπτη συγκίνηση ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μὲ θερμὴ προκήρυξη προσκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ντόπιους νὰ πάρουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ξεσηκωθοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους. «Κινηθεῖτε, ἔλεγε, καὶ θὰ ἰδεῖτε πὼς μιὰ μεγάλη Δύναμη θὰ προστατέψει τὰ δίκαιά μας».

Ἀκράτητος ἐνθουσιασμός κυρίεψε τὶς ψυχές ὅλων καὶ χιλιάδες Ἕλληνες μὲ ἀρχηγούς τοὺς ὀπλαρχηγούς *Γεωργάκη Ὀλύμπιο*, *Ἀθανάσιο Καρπενησιώτη* καὶ *Ἰωάννη Φαρμάκη*, οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν στὴν ὑπηρεσία τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἔτρεξαν πρόθυμα κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Ὑψηλάντη.

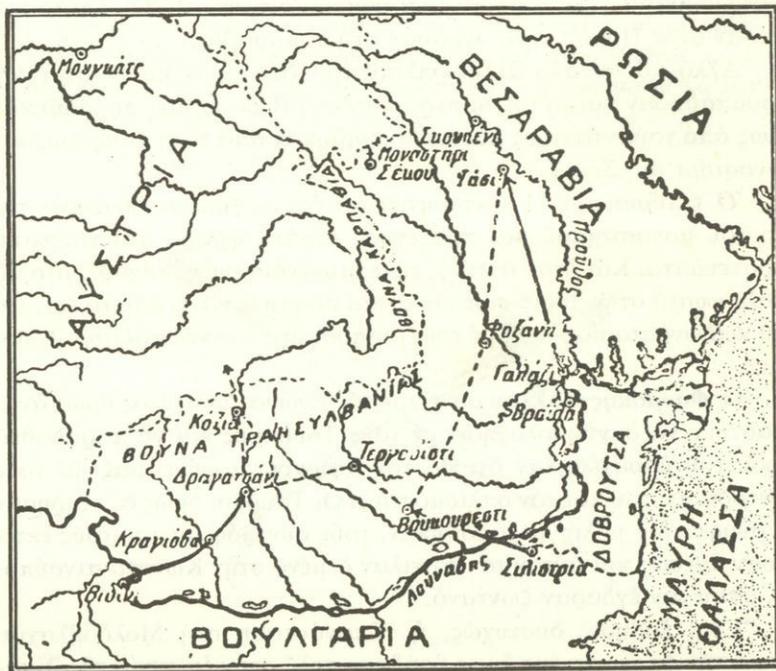
Ἐπίσης 500 Ἕλληνες νέοι τῶν καλύτερων οἰκογενειῶν, σπουδαστές Γυμνασίων καὶ Πανεπιστημίων, ἄφησαν τὰ θρανία καὶ σχημάτισαν τὸν *Ἰερό Λόχο* κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν ἀρχαίων Θηβαίων. Οἱ *Ἰερολοχίτες*, γεμάτοι ἐνθουσιασμό, ὀρκίστηκαν ἢ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα τους ἢ νὰ πεθάνουν.

2. Άποτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως στή Μολδοβλαχία

Μέ τό στρατό αὐτό ὁ Ὑψηλάντης ἔφτασε μέ καθυστέρηση στό Βουκουρέστι στά τέλη Μαρτίου. Ἐκεῖ δοκίμασε ἀπογοήτευση, γιατί ἔμαθε ὅτι ὁ Πατριάρχης τόν ἀφόρισε καί ὁ τσάρος τόν ἀποκήρυξε καί τόν διέγραψε ἀπό τό ρωσικό στρατό καί ἐπέτρεψε στήν Τουρκία νά στείλει στίς ἡγεμονίες στρατό, γιά νά χτυπήσει τήν Ἐπανάσταση.

Κατόπιν αὐτοῦ ἡ Τουρκία ἔστειλε στή Μολδοβλαχία τρεῖς στρατιές. Ὁ Ὑψηλάντης ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τό Βουκουρέστι καί ὑποχώρησε πρὸς τά Καρπάθια. Στό μεταξύ τά τουρκικά στρατεύματα μπῆκαν στό Βουκουρέστι χωρὶς νά συναντήσουν καμιά ἀντίσταση, γιατί ὁ ἀρχηγός τῶν λίγων ντόπιων ἐπαναστατῶν Βλαδιμηρέσκος ἤρθε σέ φανερή συνεννόηση μέ τούς Τούρκους.

Ἔτσι ἀνενόηλοι οἱ Τούρκοι καταδίωξαν τόν Ὑψηλάντη, πού

Χάρτης τῆς Μολδοβλαχίας

είχε δαχρωθεῖ στό **Δραγατσάνι**. Ἐκεῖ στίς 7 Ἰουνίου 1821 ἔγινε φοβερή μάχη, στήν ὁποία ὁ στρατός τοῦ Ὑψηλάντη ἔπαθε πανωλεθρία. Οἱ **ἱερολοχίτες** πολέμησαν μέ ἀπαράμιλλο ἥρωισμό ἀλλά οἱ περισσότεροι σκοτώθηκαν· μόνο 100 κατόρθωσαν νά σωθοῦν.

Ἐπειτα ἀπό τήν καταστροφή αὐτή ὁ Ὑψηλάντης κατέφυγε στήν Αὐστρία μέ σκοπό νά περάσει στή Ρωσία καί ἀπό ἐκεῖ νά κατεβεῖ στήν Πελοπόννησο. Οἱ Αὐστριακοί ὅμως, πού ἦταν φιλότουρκοι, τόν φυλάκισαν στίς ὑγρές φυλακές τοῦ Μουγκάτς. Ἀποφυλακίστηκε τό 1827 καί μετά ἕνα χρόνο σέ ἡλικία 38 χρονῶν πέθανε ἀπό τή λύπη του καί ἀπό τίς κακουχίες τῆς φυλακῆς.

Τί ἀπέγιναν ὅμως οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοί; Μετά τό Δραγατσάνι ὁ **Καρπενησιώτης** μέ τούς ὄπαδούς του προχώρησε πρός τή Βεσσαραβία, πού ἦταν ρωσική. Ἐκεῖ στό χωριό **Σκουλένι**, κοντά στόν Προῦθο ποταμό, ἔγινε πολύ σκληρή μάχη, στήν ὁποία ὁ Καρπενησιώτης σκοτώθηκε μαζί μέ τούς περισσότερους ἄντρες του. Οἱ ὑπόλοιποι ἔπεσαν στόν Προῦθο καί πέρασαν στή Βεσσαραβία.

Ἄλλά καί οἱ δύο ἄλλοι ὄπλαρχηγοί δέν εἶχαν καλύτερη τύχη. Προσπάθησαν καί αὐτοί νά περάσουν στή Βεσσαραβία· προδόθηκαν ὅμως ἀπό τούς ντόπιους καί πολιορκήθηκαν ἀπό τούς Τούρκους **στό μοναστήρι τοῦ Σέκου**.

Ὁ **Ὀλύμπιος** μέ 11 συντρόφους του δαχρωθῆκε στό κωδωνοστάσιο τοῦ μοναστηριοῦ καί προξένησε μεγάλη φθορά στά τουρκικά στρατεύματα. Καί ὅταν ἀντιλήφθηκε ὅτι κινδύνευε νά αἰχμαλωτιστεῖ, ἔβαλε φωτιά στήν πυριτιδαποθήκη καί θάφτηκε κάτω ἀπό τά ἐρείπια τοῦ κωδωνοστασίου μαζί μέ τούς συντρόφους του καί πολλούς Τούρκους.

Ὁ **Φαρμάκης** ἐξάλλου συνέχισε τόν ἀγώνα. Στό τέλος ὅμως ἀναγκάστηκε νά συνθηκολογήσει μέ τούς Τούρκους καί νά παραδοθεῖ, ἀφοῦ τοῦ ὑποσχέθηκαν ὅτι θά τόν ἄφηναν νά φύγει μαζί μέ τούς συντρόφους του καί τόν ὄπλισμό τους. Οἱ Τούρκοι ὅμως δέν τήρησαν τή συμφωνία· μόλις παραδόθηκαν, τούς συντρόφους του τούς ἐκέλεσαν ἀμέσως καί αὐτόν τόν ἔστειλαν δεμένο στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τόν ἔγδαραν ζωντανό.

Ἔτσι ἔοβησε, δυστυχῶς, ἡ Ἐπανάσταση στή Μολδοβλαχία. Παρά τήν ἀποτυχία της ὅμως βοήθησε πολύ στήν ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως, πού κηρύχτηκε στήν κυρίως Ἑλλάδα· γιατί οἱ Τούρκοι

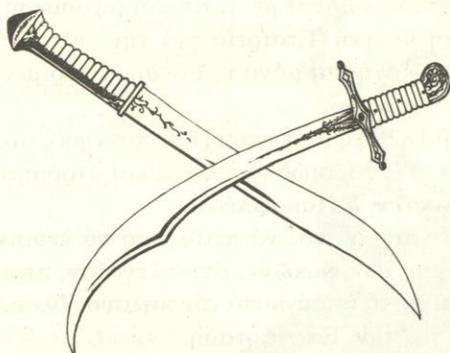
ἀναγκάστηκαν νά στείλουν στή Μολδοβλαχία ἀρκετό στρατό, ἐπειδή φοβόνταν ἐπίθεση τῆς Ρωσίας. Καί ἔτσι, ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο καί στήν ἄλλη Ἑλλάδα, οἱ τουρκικές δυνάμεις δέν ἦταν ἀρκετές νά τήν καταπνίξουν.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ἀποφασίστηκε νά ἀρχίσει ἡ Ἐπανάσταση ἀπό τή Μολδοβλαχία;
2. Γιατί ὁ Πατριάρχης ἀφόρισε τόν Ὑψηλάντη;
3. Γιατί ὁ Τσάρος τόν ἀποκήρυξε;
4. Τί αἰσθάνεστε γιά τή θυσία τῶν Ἱερολοχιτῶν;
5. Ποιό τέλος εἶχαν οἱ ὀπλαρχηγοί;
6. Γιατί ἀπέτυχε τό κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη;

Ἔργασίες

1. Νά δείξετε στό χάρτη τήν πορεία τοῦ Ὑψηλάντη (Πετρούπολη, Κίεβο, Ὄδησός, Προῦθος, Ἰάσιο, Βουκουρέστι, Δραγατσάνι).
2. Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε καί στό σχολεῖο τό ποίημα τοῦ Κάλβου «Εἰς τόν ἱερὸν λόχον».

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο

α) Ἡ κατάσταση στήν Πελοπόννησο

Δέν εἶχε περάσει οὔτε ἓνας μήνας ἀπό τήν κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως στό Ἰάσιο ἀπό τόν Ὑψηλάντη καί κηρύχτηκε ἡ Ἐπανάσταση καί στήν Πελοπόννησο.

Ἐδῶ οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἦταν εὐνοϊότερες. Ἡ Πελοπόννησος, χώρα ὀρεινή, ἦταν κατάλληλη γιά τόν ἀγώνα τῶν ἐπαναστατῶν, γιατί ἡ καταδίωξή τους ἀπό μεγάλες τουρκικές δυνάμεις θά ἦταν πολύ δύσκολη. Καί ἐπειδή βρισκόταν μακριά ἀπό τά τουρκικά κέντρα, ἡ ἀποστολή τουρκικοῦ στρατοῦ καί ἐφοδίων χρειαζόταν χρόνο πολύ καί θά ἔβρισκε πολλές δυσκολίες.

Ἀκόμα ὁ ἰκανός καί ἐμπειροπόλεμος πασάς τῆς Πελοποννήσου *Χουραΐτ* ἔλειπε μέ τό στρατό του στήν Ἡπειρο πολεμώντας τόν Ἀλή πασά.

Τέλος ὁ πληθυσμός τῆς Πελοποννήσου σέ μεγάλη ἀναλογία ἦταν ἑλληνικός μέ πολλούς καί σπουδαίους ἀρχηγούς, πού τούς ἐκτιμοῦσε ὁ λαός καί τούς ἀκολουθοῦσε μέ πίστη καί ἀφοσίωση. Εἶχε δέ προετοιμαστεῖ ἀπό τή Φιλική Ἐταιρεία γιά τήν ἐπανάσταση καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλη περιοχὴ καί μόνο τό σύνθημα περιέμενε, γιά νά ξεσηκωθεῖ κατά τοῦ τυράννου.

Στά τέλη τοῦ 1820 ἔφτασε στήν Πελοπόννησο, σταλμένος ἀπό τή Φιλική Ἐταιρεία, ὁ ἐνθουσιώδης φιλικός καί ἀτρόμητος ἀρχιμανδριότης Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας.

Ὁ Παπαφλέσσας, ἰκανός νά πείθει καί νά ἐνθουσιάζει τά πλήθη, «μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν», ὅπως λεγόταν, περιέτρεχε ὅλη τήν Πελοπόννησο καί μέ τά κηρύγματά του καλοῦσε ὅλους τούς Ἕλληνες νά εἶναι ἔτοιμοι γιά τήν Ἐπανάσταση.

Τήν ἴδια ἐποχὴ ἔφτασαν στήν Πελοπόννησο διάφοροι ὄπλαρηγοί, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν καί ὁ *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης*, πού ὑπηρετοῦσε ὡς τότε στόν ἀγγλικό στρατό στά Ἐπτάνησα ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικός. Ἡ εἶδηση τοῦ ἐρχομοῦ του ἔδωσε στούς Ἕλ-

ληνες περισσότερο θάρρος και όλοι έβλεπαν ότι κάτι σοβαρό θά γινόταν.

Έτσι λοιπόν στην Πελοπόννησο έπικρατοῦσε έπαναστατικός άναβρασμός και όλόκληρη ή περιοχή της έμοιαζε μέ πυριτιδαποθήκη έτοιμη νά έκραγει.

Οί Τουρκοί πληροφορήθηκαν τίς προετοιμασίες και θορυβήθηκαν. Τότε ό άναπληρωτής του Χουρσίτ στην Τρίπολη (ό Καϊμακάμης) κάλεσε εκεί τούς προκρίτους και τούς άρχιερείς τής Πελοποννήσου, για νά συσκεφτοῦν. Πήγαν όλοι σχεδόν έκτός από τούς προκρίτους και άρχιερείς των Καλαβρύτων και τής λοιπής Ἀχαΐας.

β) Ἀγία Λαύρα- Ἄλωση τής Καλαμάτας

Οί πρόκριτοι τής Ἀχαΐας και ό Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός δέν υπάκουσαν στην προσταγή του Καϊμακάμη και δέν πήγαν στην Τρίπολη, γιατί υποψιάστηκαν τίς κακές προθέσεις του.

Συγκεντρώθηκαν στό μοναστήρι τής Ἀγίας Λαύρας στίς 10 Μαρτίου 1821 και έπειτα από όλονύκτιες συζητήσεις και κάτω από δραματικές συνθήκες αποφάσισαν νά έπισπεύσουν την κήρυξη τής Ἐπαναστάσεως, ή όποία είχε όριστεί νά γίνει στίς 25 Μαρτίου.

Τό πόσο κρίσιμη ήταν ή περισταση τό έκφράζει ζωντανά τό παρακάτω γνωστό και αγαπημένο μας δημοτικό τραγούδι:

*Κρυφά τό λένε τά πουλιά,
κρυφά τό λέν τ' άηδόνια,
κρυφά τό λέει κι ό γούμενος
πάνω στην Ἀγία Λαύρα:
Παιδιά, για μεταλάβετε,
για ξομολογηθείτε,
ταχιά άνοίγει ό πόλεμος
άνάβει τό τουφέκι...*

Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός

Στή σύσκεψη αὐτή πήραν μέρος οἱ ἐπίσκοποι Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός καί Κερνίτσης Προκόπιος, καθώς καί οἱ πρόκριτοι Ἀσημάκης Ζαΐμης, Σωτήρ. Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀσημ. Φωτήλας, Ἀνδρ. Λόντος, Σωτ. Θεοχαρόπουλος καί Παναγιώτης Φωτήλας.

Σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση πού πήραν στή σύσκεψη, τά γεγονότα στήν περιοχή τῶν Καλαβρύτων ἐξελίσσονται ραγδαῖα. Μεταξύ 14 καί 18 Μαρτίου οἱ ὄπλαρχηγοί ἀναγκάζουν τούς Τούρκους νά κλειστοῦν στούς πύργους τῶν Καλαβρύτων.

Ἡ πρώτη ὄμως ἀρχή τῆς Ἐπαναστάσεως γίνεται μέ τήν ἐπίθεση καί ἀπελευθέρωση τῶν Καλαβρύτων **στίς 21 Μαρτίου**. Τήν ἡμέρα αὐτή οἱ Πετιμεζαῖοι μέ τό Χαραλάμπη καί τούς ἄλλους ὄπλαρχηγούς συγκεντρώθηκαν στήν Ἁγία Λαύρα. Ἐκεῖ λειτουργήθηκαν στό ναό τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πού σώζεται καί σήμερα, καί κατόπιν ἔδωσαν τόν ὄρκο: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Πήραν ἔπειτα ἓνα μικρό κανόνι τοῦ μοναστηριοῦ καί μέ σημαία τή χρυσοκέντητη εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας, πού εἶναι γνωστή ὡς τό **Λάβαρο τῆς Ἁγίας Λαύρας**, ὄρμησαν μέ τά παλικάρια τους κατά τῶν Καλαβρύτων. Ὁ βοεβόδας καί οἱ ἄλλοι Τούρκοι ἔπειτα ἀπό πείσμονα ἀντίσταση παραδόθηκαν.

Ἡ Ἁγία Λαύρα ἔγινε *ιδέα*, ἔγινε σύμβολο, πού συμβολίζει ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Ἡ κρυφή λαχτάρα τοῦ Λυτρωμοῦ, πού αἰῶνες ὀλόκληρους κρυφόκαιγε στά κουρασμένα στήθη τοῦ πολυβασανισμένου λαοῦ, ἀπό ὄνειρο ἔγινε πραγματικότητα.

Τό Λάβαρο τῆς Ἐπαναστάσεως

Μέσα σέ μιά βδομάδα, δηλ.

ἀπό τίς 21 ἕως τίς 28 Μαρτίου, ἡ Ἐπανάσταση γενικεύτηκε σέ ὅλη τήν Πελοπόννησο. Ὅλες οἱ ἐπαρχίες ἐπαναστάτησαν μέ τήν ἴδια προθυμία.

Ἔτσι στίς 22 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης Μαυρομαχάλης, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Κολοκοτρώνης καί ὁ Ἀναγνωσταράς μέ 2.000 ἐπαναστάτες πολιορκήσαν τήν **Καλαμάτα**, ἡ ὁποία παραδόθηκε τήν ἐπομένη, δηλ. στίς 23 Μαρτίου.

Ἐξάλλου στίς 24 Μαρτίου πλῆθος ἐπαναστάτες μπῆκαν στήν **Πάτρα**, μέ ἐπικεφαλῆς τούς φιλικούς Ἰωάννη Παπαδιαμαντόπουλο καί Νικόλαο Λόντο, καί ἀνάγκασαν τούς Τούρκους νά κλειστοῦν στό

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός ὑψώνει στήν Πάτρα τό Σταυρό καί δοκίζει τούς ἀγωνιστές

φρούριο. Τό πρωί τῆς ἄλλης ἡμέρας (25 Μαρτίου) ἔφτασε στήν πόλη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός μέ τούς ἄλλους προκρίτους καί ὄπλαρχηγούς τῆς Ἀχαΐας.

Καί ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι κανονιοβολοῦσαν μέσα ἀπό τό φρούριο, ὁ λαός τῆς Πάτρας ἔξαλλος ἀπό ἐνθουσιασμό συγκεντρώθηκε στήν πλατεία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ὁ Γερμανός ἔσπασε τό Σταυρό. Κάτω ἀπό αὐτόν ὀρκίστηκαν οἱ ἀγωνιστές ἀναφωνώντας: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Μέ τήν ἀνατολή τῆς μεγάλης χριστιανικῆς γιορτῆς ἡ Ἐπανάσταση ἔλαβε χαρακτῆρα γενικότερο. Ὀλόκληρη ἡ Πελοπόννησος φλεγόταν ἀπό ἐνθουσιασμό καί παντοῦ ἀκουγόταν μιά φωνή: «*Νά μή μείνει Τοῦρκος στό Μοριά μηδέ στόν κόσμο ὅλο*».

Ἔτσι ἡ 25η Μαρτίου, ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, παίρνει γιά τόν Ἑλληνισμό μεγαλύτερη λαμπρότητα· γίνεται καί ἐθνική γιορτή, πού συμβολίζει τήν Ἀνάσταση τοῦ σκλαβωμένου Γένους ἀπό τόν τουρκικό ζυγό.

Οἱ ἐχθροπραξίες συνεχίζονται μέ ἀποφασιστικότητα. Οἱ Τοῦρκοι περίτρομοι ἐγκαταλείπουν τά χωριά καί συγκεντρώνονται στίς μεγάλες πόλεις καί στά φρούρια τῆς Πάτρας καί τοῦ Ναυπλίου καί κατά προτίμηση στήν Τριπολιτσά, ὅπου νόμιζαν ὅτι θά ἦταν περισσότερο ἀσφαλές. Σχετικά μέ τή φυγή τῶν Τούρκων ὁ ποιητής μας Γ. Μαρτινέλλης λέει:

*Φεύγουν ἀπ' ὄλες τίς μεριές οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανός κι ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τόν ὄρκο, π' ὅλη ἔσεισε βαθιά τήν Οἰκουμένη.*

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο τόνωσε τό ἠθικό τῶν Ἑλλήνων ὅλης τῆς Ἑλλάδας καί δυνάμωσε τήν ἐλπίδα ὅτι ἔφτασε ἡ ὥρα τοῦ λυτρωμοῦ.

2. Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στή Στερεά Ἑλλάδα

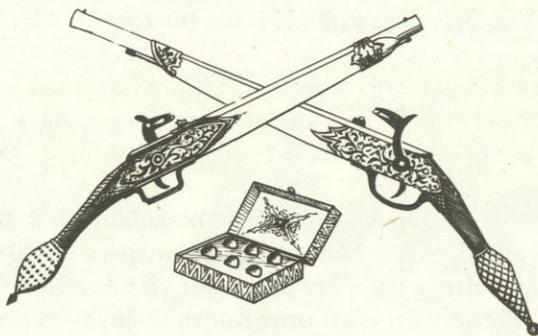
Σύγχρονα σχεδόν μέ τήν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο ἐπαναστάτησε καί ἡ Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα. Πρώτη ἐπαναστάτησε ἡ *Φωκίδα*. Ὁ ἀρματολός τῶν Σαλώνων (τῆς Ἀμφισ-

σας) **Πανουργιάς** με τὰ παλικάρια του ξεσήκωσε τὰ Σάλωνα στίς 24 Μαρτίου καί μετά τρεῖς ἡμέρες τὰ ἐλευθέρωσε.

Ἀμέσως μετά τόν Πανουργιά κινήθηκε ὁ **Δῆμος Σκαλιοῶς** στή γειτονική ἐπαρχία Δωρίδα καί στίς 28 Μαρτίου ὕψωσε ἐπαναστατική σημαία κι ἐλευθέρωσε τό Λιδωρίκι. Σέ λίγο ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** ἐπαναστάτησε τή Λειβαδιά καί ὁ **Δυοβουνιώτης** ἐπαναστάτησε τή Λοκρίδα (Βοδουνίτσα). Τέλος ἐπαναστάτησε καί ἡ Ἀττική κι ἔκλεισε τούς Τούρκους στήν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας.

Ἡ Δυτική Στερεά Ἑλλάδα ἐπαναστάτησε ἀργότερα. Οἱ ὀπλαρχηγοί τῆς δίσταζαν, γιατί γειτόνευε μέ τήν Ἥπειρο, ὅπου βρισκόνταν πολυάριθμα τουρκικά στρατεύματα πολεμώντας κατά τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὄταν ὅμως στίς 20 Μαΐου παρουσιάστηκε στόν Πατραϊκό κόλπο ἑλληνικός στόλος, ὁ ἀρματολός **Δημήτρ. Μακρῆς** ξεσήκωσε τό Μεσολόγγι καί τό Αἰτωλικό.

Ἡ ἐξέγερση τῆς Στερεᾶς ἔσωσε τήν Πελοπόννησο, γιατί ἀπασχολήθηκαν ἐκεῖ τουρκικά στρατεύματα κι ἔδωσε τήν εὐκαιρία στούς Πελοποννήσιους νά σταθεροποιήσουν τήν Ἐπανάσταση.

Πιστόλες καί σφαῖρες ἀπό τὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασεως

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ἡ Ἐπανάσταση πέτυχε στήν Πελοπόννησο;
2. Γιατί ἡ Ἁγία Λαύρα πῆρε τόση ἱστορική ἀξία;
3. Τό ὅτι οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας δέν πῆγαν στήν Τριπολιχώρα ὠφέλησε ἢ ἔβλαψε τήν Ἐπανάσταση καί γιατί;

4. Τί γνωρίζετε για τό Λάβαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας;
5. Πότε ἐπαναστάτησε ἡ Στερεά Ἑλλάδα;
6. Σέ τί ὠφέλησε τήν Πελοπόννησο ἡ ἐπανάσταση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας;

Ἔργασία

Νά βρεῖτε ποιήματα σχετικά μέ τήν Ἀγία Λαύρα.

3. Ἡ Ἐπανάσταση στά Νησιά

Οἱ ὀπλαρχηγοί τῆς Στερεᾶς ἐμπόδισαν τούς Τούρκους νά περάσουν στήν Πελοπόννησο. Πολύ μεγαλύτερη ὄμως ὑπηρεσία πρόσφεραν τά νησιά, γιατί ὁ σημαντικός στόλος τους ἐμπόδισε τούς Τούρκους νά περάσουν στήν Πελοπόννησο μέ τά πλοῖα τους τά πολυάριθμα στρατεύματά τους, πού εἶχαν στά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

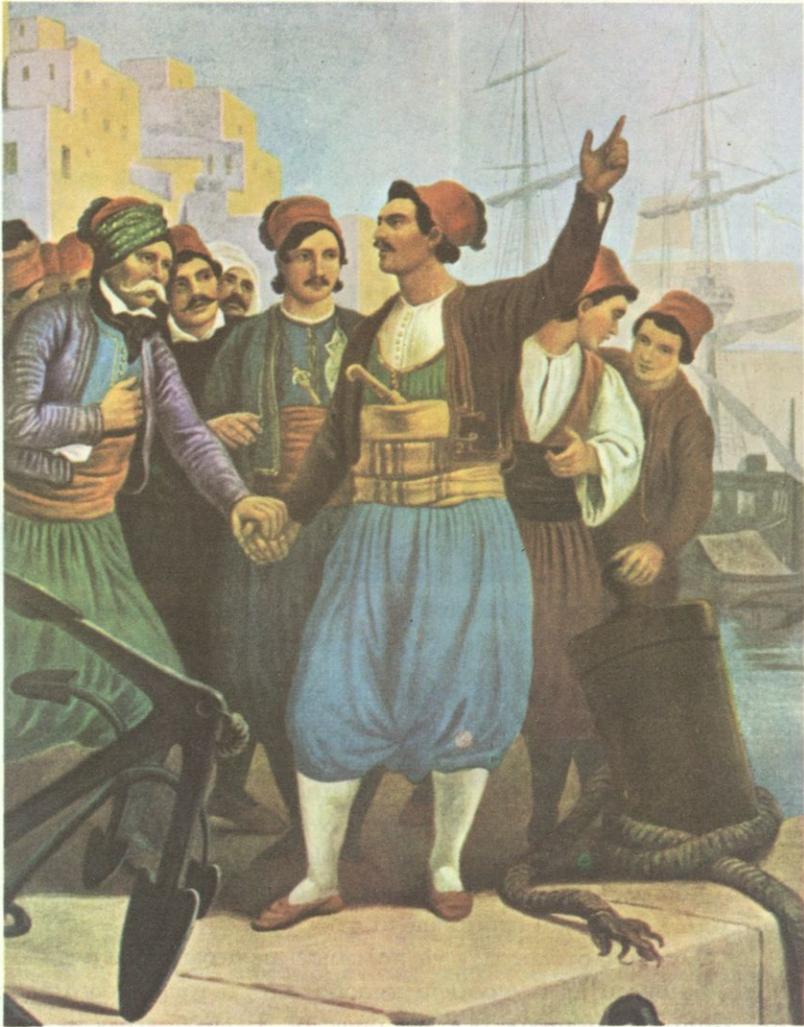
Οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων, ἰδίως τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καί τῶν Ψαρῶν, βρέθηκαν στίς παραμονές τῆς Ἐπαναστάσεως μέ μεγάλους θησαυρούς καί ζοῦσαν βίο ἡσυχο καί σχεδόν ἀνενόχλητοι ἀπό τούς Τούρκους. Καί ὄμως ἐξεγέρθηκαν καί θυσίασαν τά πάντα γιά τόν Ἀγώνα.

Λίγες ἡμέρες μετά τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπαναστάτησαν οἱ **Σπέτσες**, πού τίς ἀκολούθησαν τά **Ψαρά** καί ἡ **Ὑδρα**, στήν ὁποία κήρυξε τήν ἐπανάσταση ὁ τολμηρός πλοίαρχος Ἀντώνιος Οἰκονόμου.

Τό παράδειγμα τῶν νήσων αὐτῶν ἀκολούθησαν ἡ **Σάμος**, ἡ **Λήμνος**, ἡ **Μυτιλήνη**, οἱ **Κυκλάδες**, τά **Δωδεκάνησα** κ.ἄ. Τελευταία ἐπαναστάτησε ἡ **Κρήτη**, ἐπειδή δέν μποροῦσε νά πάρει βοήθεια ἀπό τήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα καί γιατί στήν Κρήτη ὑπῆρχαν πολλοί Τούρκοι.

Ἀπό ὅλα τά νησιά τά πρῶτα στή διεξαγωγή τοῦ ἀγώνα τά εἶχαν ἡ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες καί τά Ψαρά. Τά τρία αὐτά νησιά εἶχαν τό μεγαλύτερο στόλο, διέθεταν 176 ἐξοπλισμένα πλοῖα, ἀπό τά ὁποῖα τά 92 ἦταν Ὑδραϊκά.

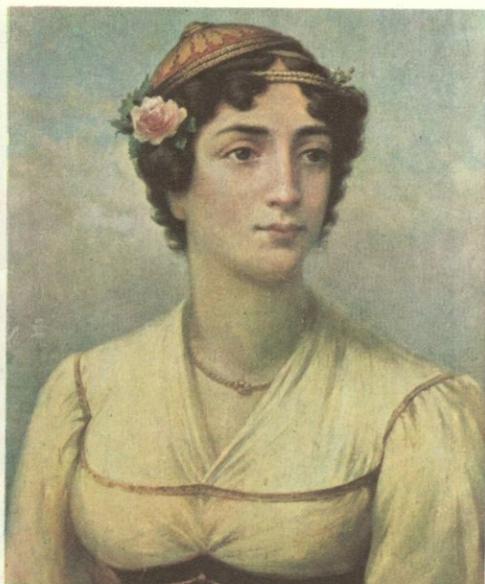
Πολλοί ἐμποροπλοίαρχοι ἀναδείχθηκαν μεγάλοι ναυτικοί, ὅπως ὁ **Κανάρης**, ὁ **Μιαούλης**, ὁ **Τομπάζης** καί ἄλλοι. Πολλοί ἐφοπλιστές ἐξάλλου ἔδωσαν ὄχι μόνο τά πλοῖα τους ἀλλά καί μεγάλα χρηματικά ποσά γιά τόν Ἀγώνα. Ὁ πλοῦσιος Ὑδραῖος **Λάζαρος Κουντουριώτης**

Ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου ξεσηκώνει τοὺς Ὑδραίους

Ἡ Μπουμπουλίνα

Ἡ Μαντώ Μαυρογένους

θυσίασε ὀλόκληρη τὴ μεγάλη περιουσία του, πού ἔφτανε τὰ δύο ἑκατομμύρια χρυσές δραχμές! καί φρόντισε νά ὀργανωθεῖ ὁ στόλος.

Καί ὄχι μόνο οἱ ἄντρες ἀλλά καί πολλές γυναῖκες πρόσφεραν πολυτίμες ὑπηρεσίες στὸν Ἄγωνα. Μεταξύ αὐτῶν διακρίνονται ἡ Σπετσιώτισσα **Μπουμπουλίνα** (Λασκαρίνα Μπούμπουλη) καί ἡ Μυκονιάτισσα **Μαντώ Μαυρογένους**. Ἡ Μπουμπουλίνα θυσίασε γιὰ τὴν πατρίδα ὀλόκληρη τὴν περιουσία της διατηρώντας μὲ ἕξοδά της στόλο ἀπὸ 3 πλοῖα καί στρατεύματα στὴν ξηρά.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε νά πολεμήσει μὲ στόλο πολὺ ἀνώτερο καί ἐφοδιασμένο μὲ ἰσχυρότερο πυροβολικὸ· ὁ τουρκικὸς στόλος ἦταν καθαντὸ πολεμικὸς. Σέ ἓνα ὅμως οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλη ὑπεροχή: ἦταν πολὺ καλύτεροι θαλασσινοί, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι δέν ἤξεραν νά κυβερνοῦν τὰ πλοῖα τους καί οἱ ναῦτες τους ἦταν μισθοφόροι.

4. Ἡ Ἐπανάσταση στή Μακεδονία

Λίγες ἡμέρες μετά τήν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο κηρύχθηκε ἡ ἐπανάσταση στή **Θεσσαλία** καί κυρίως στήν περιφέρεια τοῦ Πηλίου (Θετταλομαγνησία) μέ ἀρχηγό τό σχολάρχη καί δραστήριο Φιλικό **Ἄνθιμο Γαζή**. Ἡ ἐπανάσταση ὁμως αὐτή ἀπέτυχε, γιατί οἱ ἐπαναστάτες ἦταν λίγοι, οἱ Τούρκοι πολυάριθμοι καί τό ἔδαφος δέ βοηθοῦσε.

Ἀπό τή Θεσσαλία ἡ ἐπανάσταση ξαπλώθηκε στή **Μακεδονία**. Ἡ Χαλκιδική ἐπαναστάτησε μέ τόν **Ἐμμανουήλ Παπᾶ**. Ἀκόμα καί οἱ καλόγεροι στό Ἅγιο Ὄρος, πού ἦταν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, πῆραν τά ὄπλα. Ἀλλά ἡ ἐπανάσταση στά μέρη αὐτά καταπνίγηκε ἀπό τούς Τούρκους, γιατί δέν εἶχε ὀργανωθεῖ καλά.

Κατά τό δεύτερο ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπαναστάτησε καί ἡ **Δυτική Μακεδονία** μέ κέντρο τήν ἡρωϊκή **Νάουσα** καί μέ ἀρχηγούς τούς **Ζαφειράκη, Καρατάσο** καί ἄλλους. Στήν περιοχὴ αὐτὴ οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν στήν ἀρχὴ μεγάλες ἐπιτυχίες· κατόπιν ὁμως πολυάριθμες τουρκικὲς δυνάμεις τούς ἀνάγκασαν νά κλειστοῦν στά τείχη καί στοὺς προμαχῶντες τῆς Νάουσας, ὅπου εἶχαν καταφύγει καί πολλές χιλιάδες ἄμαχος πληθυσμός ἀπό τά περὶχωρα.

Ἐδῶ ἔγιναν τέτοιες συγκρούσεις καί διαδραματίστηκαν ἡρωϊκά κατορθώματα, πού θυμίζουν τό Σούλι καί τούς ἀγῶνες του. Ἐπὶ ἐνάμιση μῆνα οἱ πολιορκημένοι ἀντιστάθηκαν στίς ἰσχυρές ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τέλος στίς **6 Ἀπριλίου 1822** οἱ Τούρκοι παραβίασαν τίς πύλες τοῦ τείχους καί μπῆκαν στήν πόλη, ἡ ὁποία παραδόθηκε στή φωτιά, τὴ σφαγὴ καί τὴ λεηλασία. Ὅσοι ἀπό τούς κατοίκους δέ σφάγηκαν ἢ δέν μπόρεσαν νά φύγουν, αἰχμαλωτίστηκαν καί πουλήθηκαν ὡς δοῦλοι.

Πολυάριθμα γυναικόπαιδα, πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ σέ ἕνα μικρὸ ὄχυρό, γιά νά μὴν πέσουν στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ γκρεμίστηκαν στόν καταρράχτη, πού σχημάτιζαν τά ὀρηκτικὰ νερά τοῦ ποταμοῦ «**Ἀραπίτσα**», καί πνίγηκαν.

Ἔτσι ἡ ἡρωϊκὴ Νάουσα ἔζησε τό Ζάλογγο μέ τίς ἀθάνατες Σουλιώτισσες.

Ἀοκήσεις

1. Πῶς τό ἑλληνικό ναυτικό βρέθηκε ἐτοιμοπόλεμο;

2. Ποιά είναι η πρώτη μεγάλη ύπηρεσία του ναυτικού μας στον Άγώνα;
3. Πώς χαρακτηρίζετε τους Έλληνες έφοπλιστές;
4. Γιατί η Νάουσα μας θυμίζει τό Ζάλογγο;

5. Άντίποινα τῶν Τούρκων

α) Σφαγές καί βιαιότητες

Όταν έγινε γνωστό τό κίνημα του Ύψηλάντη στή Μολδοβλαχία, ό σουλτάνος Μαχμούτ ό Β' έξοργίστηκε καί θέλησε νά τρομοκρατήσει τούς σκλάβους μέ σφαγές καί βιαιότητες σέ όλόκληρη τήν Κωνσταντινούπολη. Άνάγκασε άκόμα τόν Πατριάρχη καί άφόρισε τόν Ύψηλάντη καί τούς έπαναστάτες, όπως μάθαμε.

Ή είδηση όμως ότι έπαναστάτησε ή Πελοπόννησος έκαμε τό σουλτάνο έξω φρενῶν καί άφησε νά ξεσπάσει μέ λύσσα ή έκδικητική μαρία τῶν άγριότουρκων. Σέ 10.000 ύπολογίζονται οί σφαγές στήν Κωνσταντινούπολη καί άπερίγραπτες είναι οί ύλικές καταστροφές. Παρόμοιες σφαγές καί καταστροφές έγιναν καί σέ άλλα μέρη (Σμύρνη, Άδριανούπολη, Κυδωνίες, Ρόδο, Κρήτη κ.τ.λ.).

Σέ όλα τά κέντρα σφάγηκαν χωρίς διάκριση άρχιερείς, πρόκριτοι, σεβάσμιμοι γέροντες καί έντιμοι πολίτες. Μεταξύ τῶν πρώτων θανατώθηκε ό μέγας διερχμηνέας Κων. Μουρούζης.

β) Ό άπαγχονισμός του Πατριάρχη

Στήν προσπάθειά του ό σουλτάνος νά τρομοκρατήσει τούς έπαναστάτες καί όλους τούς σκλάβους καί νά καταπνίξει τήν Έπανάσταση, δέ σεβάστηκε ούτε τόν Οίκουμενικό Πατριάρχη. Άποφάσισε νά τόν θανατώσει τήν ήμέρα του Πάσχα.

Ό Πατριάρχης *Γρηγόριος ό Ε'* τήν Κυριακή του Πάσχα, 10 Άπριλίου 1821, λειτούργησε στό ναό του Άγίου Γεωργίου στό Φανάρι κι έψαλε τό «Χριστός Άνέστη». Κατόπιν ανέβηκε στό Πατριαρχείο. Τότε πήγαν εκεί Τούρκοι στρατιώτες καί ό διερχμηνέας διάβασε τό σουλτανικό φιρμάνι, μέ τό όποιο ό σουλτάνος καθαιρούσε τόν Πατριάρχη «ώς άνάξιο, άχάριστο καί άπιστο». Κατόπιν τόν έδεσαν καί τόν έριξαν στίς φυλακές, όπου τόν υπέβαλαν σέ φριχτά βασανιστήρια.

Τό άπόγευμα τής ίδιας ήμέρας τόν όδήγησαν μπροστά στό Πατριαρχείο καί τόν κρέμασαν στήν κεντρική πόρτα τής αυλής του.

Ἐκεῖ ἔμεινε τρεῖς ἡμέρες κρεμασμένο στήν ἀγγόνη τό ἱερό λείψανο. Τήν Τρίτη τοῦ Πάσχα παραδόθηκε στόν ὄγλο, πού τό ἔσυρε στούς δρόμους ὡς τήν παραλία τοῦ Κεράτιου κόλπου. Ἐκεῖ οἱ δῆμιοι τοῦ ἔδεσαν στό λαιμό μιά μεγάλη πέτρα καί τό ἔριξαν στή θάλασσα. Ἡ λαϊκή μούσα θρημώντας τό θάνατο τοῦ Πατριάρχη μοιρολογαίει:

*Ποῖός εἶδε τέτοια συννεφιά, ποῖός εἶδε τέτοια ἀντάρα,
πού τοῦτ' τό χρόνο πλάκωσαν Ἀνατολή καί Δύση;
Τόν Πατριάρχη κρέμασαν, τόν ἅγιο Γρηγόρη,
σάν νά ἔτανε κατάδικος σῆς Ἐκκλησιᾶς τήν πόρτα.
Ἐκεῖ πού ἐλειτούργαε κι εὐλόγαε τό Γένος,
πλακώνουν οἱ Γενίτσαροι καί οἱ Ὄβρηοί ἀντάμα.*

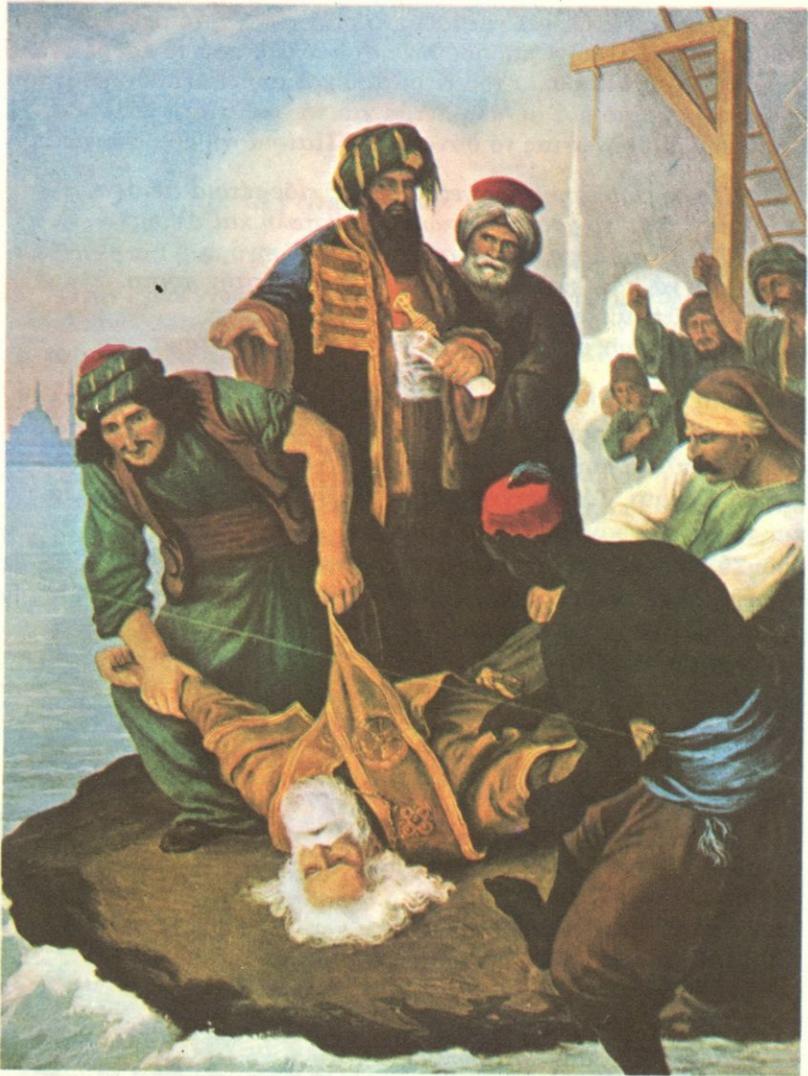
Μετά ἀπό μερικές ἡμέρες ὁ νεκρός ἀνέβηκε στήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καί παρασύρθηκε ἀπό τά κύματα ὡς τό Γαλατά κοντά στό ἑλληνικό πλοῖο τοῦ Κεφαλλονίτη Ἰωάννη Σκλάβου, πού ἔπλεε μέ ρωσική σημαία. Τόν ἀναγνώρισαν. Τόν ἀνέβασαν ἀμέσως στό πλοῖο καί τόν μετέφεραν στήν Ὁδησό, ὅπου ἡ ἐκεῖ ἑλληνική κοινότητα τόν ἔθαψε μέ εὐλάβεια, ἀλλά καί μέ μεγαλοπρέπεια σύμφωνα μέ διαταγή τοῦ τσάρου.

Οἱ σφαγές τῶν Ἑλλήνων καί ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Πατριάρχη γιγάντωσε τό μῖσος τῶν σκλάβων κατά τοῦ τυράννου καί συγκλόνισαν τούς λαούς τῆς Εὐρώπης πού τούς ἔκαμαν νά βλέπουν τώρα μέ συμπάθεια τόν ἑλληνικό ἀγώνα.

Ὑστερα ἀπό 50 χρόνια, δηλ. τό 1871, ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα μετέφερε τά ὀστά τοῦ Πατριάρχη καί τά ἔθαψε μέσα στή Μητρόπολη τῆς Ἀθήνας. Ἀργότερα ἔστησαν τόν ἀνδριάντα του μπροστά στά προπύλαια τοῦ ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄

Τό πτώμα τοῦ Γρηγορίου Ε' ρίχεται στή θάλασσα

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ γεννήθηκε στή Δημητσάνα γύρω στά 1750. Τό κοσμικό του ὄνομα ἦταν Γεώργιος Ἀγγελόπουλος. Σπούδασε στίς σχολές τῆς Ἀθήνας, τῆς Σμύρνης καί τῆς Πάτμου. Ἔγινε ἐπίσκοπος Σμύρνης καί τό 1797 Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀσκήσεις

1. Γιατί ὁ σουλτάνος προέβηκε στίς τόσες ἀγριότητες;
2. Ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ Πατριάρχη ὠφέλησε τήν Ὑψηλή Πύλη;
3. Γιατί ὁ Πατριάρχης καί ὁ Μουρούζης δέν ἔφυγαν ἀπό τήν Πόλη, γιά νά σωθοῦν;

Ἔργασίες

1. Νά βρεῖτε καί ἄλλες πληροφορίες γιά τόν Πατριάρχη.
2. Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε καί στό σχολεῖο σας τό ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη: «Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος...».

ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ο Δημήτριος Ύψηλάντης

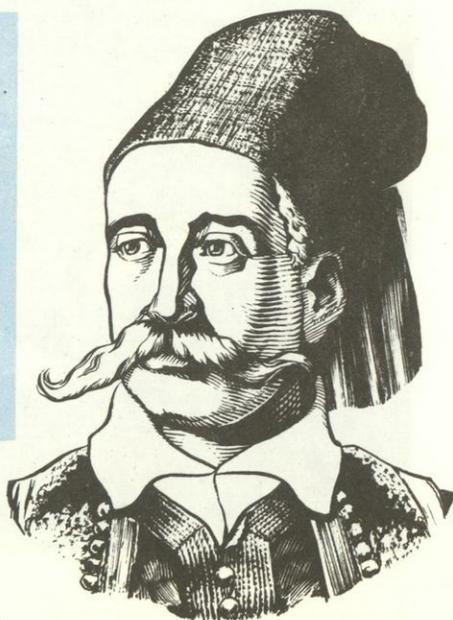
Ο Δημήτριος Ύψηλάντης κατέβηκε στην Πελοπόννησο στις αρχές Ιουνίου 1821 ως πληρεξούσιος του αδελφού του Αλέξανδρου Ύψηλάντη.

Έως τότε διεύθυνε τον Άγωνα ή *Μεσσηνιακή Γερουσία* στην αρχή και κατόπιν ή *Πελοποννησιακή Γερουσία* με πρόεδρο τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Όταν έφτασε ο Ύψηλάντης, οι πρόκριτοι και οι όπλαρχηγοί συμφώνησαν να αναθέσουν προσωρινά στον Ύψηλάντη τη διεύθυνση του Άγωνα, έως ότου καταληφθεί ή Τριπολιτσά. Κατόπιν όμως

Η σφραγίδα της Πελοποννησιακής Γερουσίας.

Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης

θά έπρεπε νά γίνουν έκλογές, γιά νά οριστεί ή Κυβέρνηση γιά όλη τήν έπαναστατημένη Έλλάδα.

Ο Ύψηλάντης ήταν έμπειρος άξιωματικός του ρωσικού στρατου, άνθρωπος ειλικρινής, άφιλοκερδής, άγνός, ύπομονετικός και μέ φιλοπατρία θερμή. Προθύμα δέχτηκε γιά συνεργάτες του τούς δυό Φαναριώτες **Άλέξανδρο Μαυροκορδάτο** και **Θεόδωρο Νέγρη**, πού ήρθαν από τήν Εύρώπη.

Στόν πρώτο ανέθεσε τή διοίκηση τής Δυτικής Στερεάς και στό δεύτερο τή διοίκηση τής Άνατολικής Στερεάς Έλλάδας.

Δυστυχώς όμως οι δυό αυτοί Φαναριώτες ζήλευαν τόν Ύψηλάντη και συνεννοήθηκαν μέ τούς προκρίτους, οι όποιοι από τήν αρχή του έφεραν πολλές δυσκολίες. Έγιναν έτσι άφορμή νά σχηματισουñ από τήν αρχή σχεδόν τής Έπαναστάσεως δυό κόμματα: *τό κόμμα τών πολιτικων* στό όποιο ανήκαν και οι δυό Φαναριώτες, και *τό κόμμα τών στρατιωτικων*, στό όποιο ανήκε και ο Ύψηλάντης.

Ο Άλέξανδρος Μαυροκορδάτος

Ο Δημήτριος Ύψηλάντης

Τά κόμματα αὐτά βρίσκονταν σέ διαμάχη, πού ἀργότερα ἔγινε ἀφορμή ἐμφύλιων πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἔβλαψαν πολύ τόν Ἄγωνα.

Γι' αὐτό ὁ Ὑψηλάντης ἀμέσως μετὰ τήν ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς κάλεσε τήν «Πρώτη Ἐθνική Συνέλευση», ἡ ὁποία διόρισε τήν πρώτη Κυβέρνηση ὁλόκληρης τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας.

Ἀοκήσεις

1. *Νά ἀναφέρετε τά χαρακτηριστικά τῆς προσωπικότητας τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη.*
2. *Πῶς χαράκτηρίζετε τούς δύο Φαναριώτες;*
3. *Τί ἀποτελέσματα ἔφεραν οἱ ἐνέργειές τους;*
4. *Τί ἔκαμε ὁ Ὑψηλάντης, γιά νά προλάβει τήν καταστρεπτική διαίρεση τῶν ἀγωνιζόμενων Ἑλλήνων;*

2. Ἡ μάχη στό Βαλιέτσι καί ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς

α) Ἡ μάχη στό Βαλιέτσι

Ὑστερα ἀπό τήν ὑψωση τῆς σημαίας τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Ἁγία Λαύρα καί τήν ἀτελευθέρωση τῆς Καλαμάτας οἱ πρόκριτοι καί οἱ ὄπλαρχηγοί ἔκαμαν συμβούλιο γιά τό πῶς θά στερεωθεῖ ἡ Ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο. Πολλές γνώμες ἀκούστηκαν. Ἐντύπωση ὄμως ἔκαμε σέ ὅλους ἡ γνώμη τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Κολοκοτρώνης ὑποστήριξε ὅτι ἡ Ἐπανάσταση δέν μπορούσε νά στερεωθεῖ, ἐφόσον οἱ Τοῦρκοι ἔμεναν στό κέντρο τοῦ Μοριά. Ἐπρεπε λοιπόν νά κυριευθεῖ μέ κάθε τρόπο ἡ Τριπολιτσά, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου καί ἡ ἔδρα τοῦ πασᾶ, προτοῦ λάβουν οἱ Τοῦρκοι ἐνισχύσεις. Ἦταν δέ εὐκόλο νά πετύχει ἡ προσπάθεια αὐτή, γιατί ὁ πασάς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ βρισκόταν στήν Ἡπειρο πολεμώντας τόν Ἀλή πασά.

Τήν κατάληψη ὅμως τῆς Τριπολιτσᾶς μέ ἀπευθείας ἐπίθεση τή θεωροῦσε δύσκολη ὁ Κολοκοτρώνης, γιατί οἱ Ἕλληνες δέν εἶχαν οὔτε ἀρκετό στρατό οὔτε κανόνια. Γι' αὐτό πρότεινε νά τήν πολιορκήσουν· νά καταλάβουν δηλ. ὅλες τίς ὀχυρές θέσεις καί τά ὑψώματα γύρω ἀπό τήν Τριπολιτσά, νά ἀποκλείσουν τούς δρόμους καί νά κόψουν τίς συγκοινωνίες, ὅποτε οἱ Τοῦρκοι θά ἀναγκάζονταν ἀπό τίς στερήσεις νά παραδοθοῦν.

Σύμφωνα μέ τό σχέδιο αυτό οί Έλληνες έπιασαν όλες τίς όχυρές θέσεις γύρω από τήν Τρίπολη: τό Βαλτέτσι, τήν Πιάνα, τήν Άλωνίσταινα, τά Βέρβена, τό Χρυσοβίτσι, όπου έσθησε τό στρατηγείο του ό Κολοκοτρώνης, καί τό Λεβίδι. Έτσι αποκλείστηκε ή Τρίπολη από τήν άλλη Πελοπόννησο καί δέν μπορούσε νά προμηθεύεται τρόφιμα.

Μόλις έμαθε ό Χουρσίτ πασάς τήν εξέγερση τής Πελοποννήσου καί τόν αποκλεισμό τής Τριπολιτσάς, ανησύχησε πολύ, γιατί στήν Τριπολιτσά είχε τήν οίκογένειά του καί τούς θησαυρούς του. Γι' αυτό έστειλε άμέσως εκεί τό γενναίο **Μουσταφάμπεη** μέ 3.500 Άλβανούς.

Ό Μουσταφάμπεης κινήθηκε μέ μεγάλη ταχύτητα. Έφτασε μέ τό στρατό του στό Μεσολόγγι, πέρασε στήν Πάτρα καί παραλιακά έφτασε στήν Κόρινθο. Έκεί διασκόρπισε τούς Έλληνες πού πολιορκούσαν τόν Άκροκόρινθο καί κατόπιν προχώρησε πρós τό Ναύπλιο. Καί στις 6 Μαΐου έφτασε στήν Τρίπολη.

Στίς 12 Μαΐου μέ όλο τό στρατό του, πού ήταν 6.500 πεζοί καί 1.500 ίππείς, καί μέ άρκετά κανόνια έκαμε επίθεση στό **Βαλτέτσι**, όπου ήταν όχυρωμένοι 845 Μανιάτες μέ άρχηγούς τούς Ήλία καί Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Οί Μανιάτες πολέμησαν γενναία καί κράτησαν τίς θέσεις τους ως τό βράδυ πού σταμάτησε ή μάχη.

Τή νύχτα έφτασε από τό Χρυσοβίτσι ό Κολοκοτρώνης μέ 700 πολεμιστές καί ό Πλαπούτας από τήν Πιάνα μέ 800. Μέ τό ξημέρωμα τής άλλης ήμέρας άκούστηκε ή βροντερή φωνή του Κολοκοτρώνη: «Έ, παλιότουρκοι! Θα σās πιάσω όλους ζωντανούς. Είμαι έγώ ό Κολοκοτρώνης».

Στό άκουσμα τής φωνής του Κολοκοτρώνη οί γενναίοι υπερασπιστές του Βαλτετσίου ήλεκτρίστηκαν καί μέ τά σπαθιά στά χέρια ξεχύθηκαν άκράτητοι κατά των Τουρκαλβανών, οί όποιοι πανικόβλητοι τράπηκαν σέ φυγή άφή-

Ό Νικηταρās

νοντας στό πεδίο τῆς μάχης 600 νεκρούς, δυό κανόνια καί ἄφθωνα ὄπλα καί πολεμοφόδια. Ὁ Μουσταφάμπεης καταντροπιασμένος γύρισε στήν Τριπολιτσά.

Ἐπειτα ἀπό λίγες ἡμέρες ὁ Μουσταφάμπεης δοκίμασε νά σπάσει τόν ἀποκλεισμό τῆς Τριπολιτσᾶς σέ ἄλλα σημεῖα. Χτύπησε μέ ὄλο τό στρατό του τά **Βέρβενα** καί τά **Δολιανά**, ὅπου ἔπαθε πάλι μεγάλη καταστροφή. Στά Δολιανά διακρίθηκε ιδιαίτερα γιά τήν ἀνδρεία του ὁ Νικηταρᾶς καί ὀνομάστηκε **Τουρκοφάγος**.

Ὁ Μουσταφάμπεης, καταντροπιασμένος γιά δεύτερη φορά, γύρισε νύχτα στήν Τριπολιτσά καί κλείστηκε ἐκεῖ χωρίς νά τολμᾷ νά ξαναβγεῖ.

β) Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς

Ἐπειτα ἀπό τίς ἀποτυχίες τοῦ Μουσταφάμπεη τά συγκεντρωμένα ἑλληνικά στρατεύματα πλησίασαν τήν Τριπολιτσά κι ἔκαμαν πιό στενή τήν πολιορκία τῆς. Μέσα στήν πολιορκούμενη πόλη βρισκόνταν 30.000 ψυχές, πού ἡ θέση τους ἡμέρα μέ τήν ἡμέρα γινόταν τραγική.

Ἡ πείνα, ἡ δίψα καί οἱ διάφορες ἐπιδημίες τούς θέριζαν, τά δέ πολεμοφόδια τους ἔξαντλήθηκαν τελείως. Ζήτησαν τότε νά γίνουν διαπραγματεύσεις γιά παράδοση. Οἱ ὄροι ὅμως πού ἔθεσε ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν βαρεῖς κι ἔτσι οἱ διαπραγματεύσεις ναυάγησαν.

Τότε μερικοὶ Ἕλληνες στρατιῶτες κατόρθωσαν νά ἀνεβοῦν ἀπαρτήρητοι στά τεῖχη, πήδησαν μέσα, ἄνοιξαν τίς πόρτες καί ὁ ἑλληνικός στρατός ὄρμησε στήν πόλη. Ἀπερίγραπτες εἶναι οἱ σκηνές πού ἀκολούθησαν.

Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς, πού ἔγινε στίς **23 Σεπτεμβρίου 1821**, στερέωσε τήν Ἐπανάσταση σέ ὅλη τήν Πελοπόννησο καί τήν πίστη τῶν ἀγωνιστῶν καί τοῦ ἔθνους ὅτι ἡ Ἐπανάσταση θά πετύχει. Ὁ στρατός ὀπλίστηκε μέ τά λάφυρα καί πέταξε τά ρόπαλα, τίς σφεντόνες καί τά μαχαίρια, μέ τά ὁποῖα ἦταν ὀπλισμένοι.

Ἀοκήσεις

1. Ποιό ἦταν τό σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη, γιά νά στερεωθεί ἡ Ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο;

2. Ἀπό ποιά μέρη πέρασε ὁ Μουσταφάμπεης, γιά νά φτάσει στήν Τριπολιταΐα;
3. Ποιά ἔκβαση εἶχαν οἱ μάχες τοῦ Βαλτετιοῦ καί τῶν Δολιανῶν;
4. Τί ὠφέλησε ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιταΐας;

Ἔργασία

Νά σχεδιάσετε τόν ἀποκλεισμό τῆς Τριπολιταΐας.

3. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770-1843)

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν γιός τοῦ Κων. Κολοκοτρώνη. Γεννήθηκε πάνω στήν ἐπανάσταση τοῦ 1770. Ὅλοι τότε εἶχαν φύγει στά βουνά· κι ἐκεῖ στό βουνό **Ραμοβούνι** τῆς Μεσσηνίας, κάτω ἀπό μιά βελανιδιά, τόν ἔφερε ἡ μητέρα του στόν κόσμο. Σέ ἡλικία 10 χρονῶν ἔμεινε ὀρφανός ἀπό πατέρα, γιατί τόν σκότωσαν οἱ Τούρκοι.

Ἀπό μικρός ἔγινε κλέφτης. Οἱ Τούρκοι τόν κυνήγησαν ἐπίμονα καί γι' αὐτό ἀναγκάστηκε νά φύγει στή Ζάκυνθο καί ὑπηρετήσε στόν ἀγγλικό στρατό. Στή Ζάκυνθο μυήθηκε στά μυστικά τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καί ἔγινε Φιλικός.

Τόν Ἰανουάριο τοῦ 1821 γύρισε στήν Πελοπόννησο. Ἡ εἶδηση τῆς ἐπιστροφῆς του ἀναπτέρωσε τό φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καί τάραξε τούς Τούρκους.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ὅλα τά χαρίσματα τοῦ καλοῦ ἀρχηγοῦ. Εἶχε σῶμα εὐρωστο καί παράστημα ἐπιβλητικό· τό βλέμμα του ἦταν ζωηρό καί ἀστραποβόλο καί ἡ βροντερή φωνή του ἔδινε θάρρος στους συμπολεμιστές του καί σκόρπιζε τό φόβο καί τόν τρόμο στόν ἐχθρό. Διακρινόταν ἀκόμα γιά τήν ἀνδρεία του, τήν εὐφυΐα, τή στρατιωτική ικανότητα, τή τόλμη καί τή σωφροσύνη του.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Είχε ακόμα μεγάλη πίστη στο Θεό κι εμπιστοσύνη στο μέλλον του Ήθνους. Συνήθιζε νά λέει: «Ο Θεός έχει υπογράψει τήν ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων καί δέν εἶναι δυνατό νά πάρει τήν υπογραφή του πίσω». Καί τήν πίστη του αὐτή τή μετέδινε καί στούς συμπολεμιστές του, πού τόν σέβονταν καί τόν ἀγαποῦσαν σάν πατέρα τους.

Μέ ὅλα αὐτά τά προτερήματα κέρδισε τήν εμπιστοσύνη τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν. Σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξε ἡ ἐξοχότερη στρατιωτική φυσιογνωμία. Γιά τό λαό ἦταν γνωστός μέ τό προσφιλές ὄνομα «ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ», πού φανερώνει τήν εμπιστοσύνη στή φρόνησή του.

Ὁ Κολοκοτρῶνης εὐτύχησε νά ἰδεῖ ἐλεύθερη τήν πολυαγαπημένη καί πολύπαθη πατρίδα του. Στήν περίοδο ὅμως τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Ὁθωνα δοκίμασε πικρία καί ἀπογοήτευση φριχτή· κατηγορήθηκε ὡς ἀντιβασιλικός καί καταδικάστηκε παράνομα σέ θάνατο μαζί μέ τόν Πλαπούτα. Σώθηκαν ἀπό τήν ἐκτέλεση, γιατί ὁ Ὁθων τούς ἔδωσε ἀμνηστία.

Πέθανε σέ ἡλικία 74 χρονῶν στήν Ἀθήνα. Ὁ θάνατός του συγκίνησε ὁλόκληρο τό Πανελλήνιο. Καί ἡ ἐλεύθερη πατρίδα σέ ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης ἔστησε χάλκινο τόν ἀνδριάντα του μπροστά στήν Παλιά βουλή, γιά νά χρησιμεύει ὡς παράδειγμα στούς μεταγενέστερους Ἕλληνες.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Κολοκοτρῶνη πρός τά ἑλληνόπουλα

Ὅταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους μεταφέρθηκε ἀπό τό Ναύπλιο στήν Ἀθήνα, ἦρθε κι ἐγκαταστάθηκε στή νέα πρωτεύουσα καί ὁ Κολοκοτρῶνης. Κι ἐπειδή ἀγαποῦσε πολύ τά παιδιά κι ἐνδιαφερόταν γιά τήν προκοπή τους, πήγαινε κάποτε-κάποτε στό Γυμνάσιο καί κουβέντιαζε μέ τό φίλο του γυμνασιάρχη Γεώργιο Γεννάδιο γιά τήν πρόοδο καί τό μέλλον τῶν παιδιῶν. Παρακάλεσε μάλιστα τό Γυμνασιάρχη νά τοῦ ἐπιτρέψει νά μιλήσει κι αὐτός στά παιδιά.

Ὁ Γυμνασιάρχης μέ πολλή του χαρά δέχτηκε τήν παράκληση τοῦ φημισμένου γέρου τοῦ Μοριᾶ. Ἔτσι μιά μέρα, πού ὅλοι οἱ μαθητές τοῦ Γυμνασίου πῆγαν ἐκδρομή στήν Πνύκα, ὁ Γυμνασιάρχης κάλεσε καί τόν Κολοκοτρῶνη νά πάρει μέρος στήν ἐκδρομή καί νά μιλήσει σέ ὅλα τά παιδιά μαζί.

Ὁ Κολοκοτρῶνης βρῆκε τήν εὐκαιρία νά βρεθεῖ ἀνάμεσα στή

νεολαία, ή όποία δέ χόρταινε νά βλέπει τό θρυλικό άγωνιστή. Πλημμυρισμένος άπό συγκίνηση ό Κολοκοτρώνης κουβέντιαζε έγκάρδια μέ τά παιδιά κι άνάμεσα σέ άλλα τούς είπε και τά έξής:

«Παιδιά μου! Ήρθα νά σās πω όσα στόν καιρό του ΄Αγώνα μας, και πριν και ύστερα άπ΄ αυτόν, είδα ό ίδιος, άκουσα και γνώρισα, κι άπ΄ αυτά νά κάμουμε συμπερασμούς για τή μέλλουσα ευτυχία μας. ΄Εμεις, όταν αποφασίσαμε νά κάμουμε τήν ΄Επανάσταση, δέ συλλογιστήκαμε ούτε πόσοι είμαστε ούτε ότι δέν έχουμε άρματα. ΄Αλλά σάν μιá βροχή έπεσε σέ όλους ή επιθυμία τής έλευθερίας μας· όλοι συμφωνήσαμε και κάμαμε τήν ΄Επανάσταση.

Τόν πρώτο χρόνο είχαμε όμόνοια κι όλοι τρέχαμε σύμφωνα. Ό ένας πήγανε στόν πόλεμο, ό άδερφός έφερνε ξύλα, ή γυναίκα του ζύμωνε, τό παιδί του κουβαλούσε ψωμί και μπαρουτόβολα στό στρατόπεδο. Κι αν αυτή ή όμόνοια βαστούσε άκόμη δύο χρόνους, ήθέλαμε κυριέψει και τή Θεσσαλία και τή Μακεδονία κι ίσως φάναμε στήν Πόλη. ΄Αλλά δέ βάσταξε. ΄Από τότε άρχισε ή διχόνοια και χάθηκε ή πρώτη προθυμία και όμόνοια».

Και τελείωσε τήν όμιλία του ό Κολοκοτρώνης μέ τίς παρακάτω συμβουλές προς τούς νέους:

«Νά άκούτε τίς συμβουλές τών δασκάλων σας και τών γεροντότερων κατά τήν παροιμία «μύρια ήξευρε και μύρια μάθαινε». Η προκοπή σας και ή μάθησή σας νά μή γίνει σκεπάρνι μόνο για τό άτομό σας, αλλά νά κοιτάξει τό καλό τής Κοινότητας και μέσα στό καλό αυτό βρίσκεται και τό δικό σας. Σέ σās μένει νά ισάστε και νά στολίσετε τόν τόπο, πού εμεις λευτερώσαμε. Και για νά γίνει τούτο πρέπει νά άποστρέψετε τή διχόνοια και νά έχετε σάν θεμέλια τής πολιτείας τήν όμόνοια, τή θρησκεία και τή φρόνιμη έλευθερία».

΄Αοκήσεις

1. Που γεννήθηκε ό Κολοκοτρώνης;
2. Γιατί έφυγε στήν ΄Επάνησο;
3. Ποιά προτερήματα είχε;
4. Ποιά από τίς πράξεις του σās κάνει μεγαλύτερη έντύπωση;
5. Γιατί τόν έλεγαν «ό γέρος του Μοριά;»

΄Εργασία

Νά φέρετε πληροφορίες για τήν παράνομη δίκη και καταδίκη του Κολοκοτρώνη.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης

4. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας

Σύγχρονα σχεδόν μέ τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο ἐπαναστάτησε, ὅπως μάθαμε, καί ἡ Στερεά Ἑλλάδα.

Ὁ *Χουροίτ*, πού βρισκόταν στήν Ἡπειρο πολεμώντας τόν Ἀλή πασά, μόλις ἔμαθε τά ἐπαναστατικά κινήματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας, πρόσταξε δυό ἰκανότατους πασάδες, τόν ἔμπιστό του *Κισσέ Μεχμέτ* καί τόν *Ὁμέρ Βρυώνη* νά ἐκστρατεύσουν μέ ἰσχυρές δυνάμεις, γιά νά πνίξουν τήν ἐπανάσταση στή Ρούμελη. Κατόπιν νά προχωρήσουν στήν Πελοπόννησο, νά λύσουν τήν πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς καί νά πνίξουν καί ἐκεῖ τήν ἐπανάσταση.

Οἱ δυό πασάδες μέ 8.000 ἄντρες, πεζικό καί ἰππικό, ἔφτασαν στή Λαμία. Ὁ κίνδυνος ἦταν μέγας. Ἄν κατάφερναν οἱ πασάδες νά προχωρήσουν στήν Πελοπόννησο, ἡ Ἐπανάσταση κινδύνευε. Γι' αὐτό οἱ ὄπλαρχηγοί τῆς Στερεᾶς *Πανουργιάς*, *Δυοβουνιώτης* καί *Διάκος* ἀποφάσισαν νά τούς ἐμποδίσουν.

Ὁ *Διάκος* ἔπιασε τό γεφύρι τῆς *Ἀλαμάνας* (τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ) καί οἱ ἄλλοι δυό ὀχυρώθηκαν σέ ἄλλα σημεῖα, γιά νά ἐμποδίσουν τούς πασάδες νά προχωρήσουν πρός τή Βοιωτία καί τήν Ἄμφισσα.

Πρῶτος ἀπό τούς πασάδες ξεκίνησε ὁ *Ὁμέρ Βρυώνης* καί ἐπιτέθηκε κατά τοῦ *Πανουργιά* καί τοῦ *Δυοβουνιώτη*. Οἱ ἄντρες τους ὅμως φοβήθηκαν καί διασκορπίστηκαν, καθῶς εἶδαν τόν ὄγκο τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατά τήν ὑποχώρησή τους τραυματίστηκε σοβαρά ὁ *Πανουργιάς* καί κατασφάγηκε ἄγρια ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων *Ἡσαῖας*.

Κατόπιν ἐνωμένος ὅλος ὁ τουρκικός στρατός στράφηκε ἐναντίον τοῦ *Διάκου* στήν Ἀλαμάνα. Οἱ ἄντρες του, ὅταν εἶδαν τό πλῆθος τοῦ

ἐχθροῦ, δέιλιασαν καί διασκορπίστηκαν. Ἔμειναν μόνο ὁ Διάκος καί 48 παλικάρια του ἀποφασισμένοι νά πεθάνουν, ὅπως πέθαναν ἐκεῖ κοντά στίς Θερμοπύλες πρῖν ἀπό 2.300 χρόνια ὁ Λεωνίδας μέ τούς 300 Σπαρτιάτες του πολεμώντας τούς Πέρσες.

Ἡ μάχη ἄρχισε μέ σκληρότητα. Ὁ Διάκος ἀγωνίζεται σάν ἀγριεμένο λιοντάρι. Τά παλικάρια του σωριάζονται τό ἕνα πάνω στό ἄλλο καί δέν ἀπομένουν παρά μόνο 10. Τότε ὁ ψυχογιός τοῦ Διάκου θέλει νά τόν σώσει. Τοῦ φέρνει ἕνα ὠραῖο ἄλογο καί τόν παρακαλεῖ νά φύγει, γιά νά χρησιμεύει στήν πατρίδα σέ ἄλλη περίσταση.

«Ὁ Διάκος δέ φεύγει», ἀπαντᾷ τό ἥρωικό παλικάρι καί πολεμᾷ ὑπεράνθρωπα. Τό τουφέκι του σπάζει· τραβᾷ τότε τό σπαθί του καί ἀγωνίζεται σά γίγαντας, ὥσπου σπάζει καί αὐτό καί πληγωμένος στόν ὦμο πέφτει ὁ Διάκος ζωντανός στόν ἐχθρῶν τά χέρια.

Θαύμασε ὁ Ὅμερ Βρυώνης τήν παλικαριά καί τή λεβεντιά τοῦ Διάκου καί τοῦ πρότεινε νά τοῦ χαρίσει τή ζωή, ἄν δεχόταν νά ἀλλοξοπιστήσει.

Ἐπερήφανα ὁ Διάκος τοῦ ἀπάντησε: «Πᾶτε κι ἐσεῖς καί ἡ πίστη σας, μουρτάτες νά χαθεῖτε. Ἐγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός καί θά πεθάνω».

Ὅργισμένος τότε ὁ Ὅμερ Βρυώνης ἔδωσε διαταγή νά τόν σου-

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

βλίσουν ζωντανό. Ὁ Διάκος ὑπέφερε τό φοβερό μαρτύριο (23 Ἀπριλίου 1821) χωρίς νά δακρῦσει, χωρίς νά βγάλει ἀναστεναγμό πόνου. Μόνο, ὅταν οἱ Τοῦρκοι τόν ὀδηγοῦσαν στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου, γύρισε τό βλέμμα ὀλόγυρα ὁ νέος μαχητής τῶν Θερμοπυλῶν καί, καθῶς ἀντίκρουσε τήν καταπράσινη καί ἀνθισμένη φύση, ψιθύρισε τό ἀλησμόνητο δίστιχο:

«Γιά ἰδέξ καιρό πού διάλεξε ὁ χάρος νά μέ πάρει,
τώρα π' ἀνθίζουν τά κλαδιά καί βγάζει ἡ γῆ χορτάρι».

Στόν τόπο τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Διακού ἔστησε ἀργότερα ἡ πατρίδα σεμνό μνημεῖο, γιά νά θυμίζει τόν πατριωτισμό καί τήν αὐτοθυσία τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Μουσουνίτσας. Στή μεγάλη δέ πλατεία τῆς Λαμίας, πού φέρνει τό ὄνομα τοῦ Διακού, ὑψώνεται τό ἄγαλμά του ἐπιβλητικό καί μεγαλοπρεπές.

5. Ἀθανάσιος Διάκος (1788-1821).

Ὁ Διάκος γεννήθηκε στή Μουσουνίτσα τῆς Παρνασσίδας. Τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Ἀθανάσιος Γραμματικός. Ἀπό μικρό οἱ γονεῖς του τόν ἔστειλαν στό μοναστήρι τοῦ Προδρόμου, κοντά στήν Ἀρτοτίνα, ὅπου ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα.

Ὁ Διάκος ἦταν ὁμορφος, σεμνός κι εὐγενικός καί εἶχε κερδίσει τή γενική ἐκτίμηση στό μοναστήρι· γι' αὐτό καί χειροτονήθηκε διάκος.

Στό μοναστήρι ἀναγκάστηκε κάποτε ὁ Διάκος νά σκοτώσει ἕναν Τοῦρκο ἀποσπασματάρχη καί ἀπό τότε ἔφυγε ἀπό τό μοναστήρι, ἔβγαλε τά ράσα κι ἔγινε κλέφτης μέ τό ὄνομα **Ἀθανάσιος Διάκος**.

Ὡς κλέφτης ὁ Διάκος διακρινόταν γιά τό θάρρος του καί τήν ἀποφασιστικότητά του. Ὑπηρέτησε κοντά σέ διάφορους ὀπλαρχηγούς. Ἀργότερα πῆγε στά Γιάννενα καί ὑπηρέτησε στό στρατό τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπου γνωρίστηκε μέ τόν Ὀδυσσεά Ἀνδροῦτσο. Καί ὅταν ὁ Ἀνδροῦτσος διορίστηκε ἀρματολός στή Λειβαδιά, τόν ἀκολούθησε καί ὁ Διάκος ὡς πρωτοπαλικάρο του.

Ὁ Διάκος ἀγαποῦσε πολύ τήν πατρίδα του καί ποθοῦσε νά τήν ἰδεῖ ἐλεύθερη. Καί λίγο πρὶν ἀρχίσει ἡ Ἐπανάσταση εἶχε μνηθεῖ στή Φιλική Ἐταιρεία. Ἔτσι τόν βρῆκε ἔτοιμο μέ τά παλικάρια του. Καί ὅταν ὁ Χουροῖτ ἔστειλε κατά τῆς Στερεᾶς τούς δυό πασάδες, ὁ Διά-

κος έσπευσε στήν Άλαμάνα νά τούς αντιμετώπισει, όπου βρήκε μαρτυρικό θάνατο σέ ήλικία 34 χρονῶν.

Άοκήσεις

1. Ποιούς έστειλε ο Χουρσίτ, γιά νά πνίξουν τήν επανάσταση τής Στερεάς;
2. Ποιοί οπλαρχηγοί ανέλαβαν νά τούς αντιμετώπισουν καί ποιό αποτέλεσμα είχαν;
3. Πώς χαρακτηρίζετε τό Διάκο;
4. Γιατί ο έλληνικός λαός διατηρεῖ ζωηρότερη τή μνήμη τοῦ Διακού παρά τῶν ἄλλων συμπολεμιστῶν του;

Έργασία

Νά βρείτε ποιήματα πού εξυμνοῦν τήν παλικαριά τοῦ Διακού καί κυρίως τό σχετικό μέ τή θυσία του.

6. Τό χάνι τής Γραβιάς

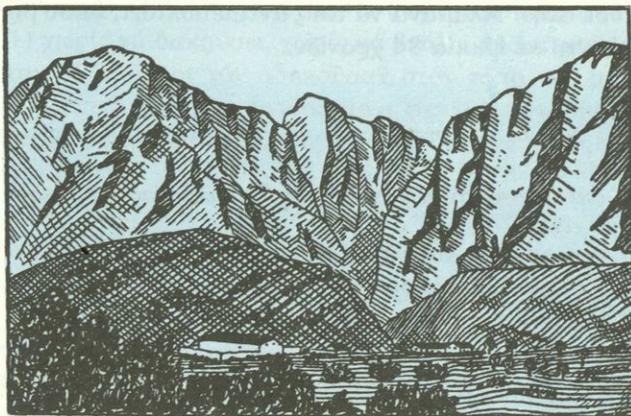
Μετά τή μάχη τής Άλαμάνας ο Όμέρ Βρυώνης, ἀφοῦ ἀναδιοργάνωσε τό στρατό του, ξεκίνησε στίς 7 Μαΐου μέ 9.000 ἄντρες ἀπό τή Λαμία γιά τήν Άμφισσα μέ σκοπό νά φτάσει στό Γαλαξίδι καί ἀπό ἐκεῖ νά περάσει στήν Πελοπόννησο.

Τό δρόμο ὅμως αὐτό τοῦ τόν ἀνέκοψε ο **Όδυσσεάς Άνδρουτσος**. Σάν ἔμαθε ο Άνδρουτσος τό θάνατο τοῦ φίλου του Διακού, ἀποφάσισε νά ἐκδικηθεῖ. Πῆρε ἀμέσως τά παλικάρια του κι ἐνώθηκε μέ τόν Πανουργιά καί τό Δυοβουνιώτη.

Στό συμβούλιο, πού ἔκαμαν, ἀποφάσισαν ο Άνδρουτσος νά ὀχυρωθεῖ μέ τούς ἄντρες του στό πλιθόχτιστο χάνι τής Γραβιάς καί οἱ ἄλλοι δυό νά πιάσουν τά γύρω ὑψώματα, γιά νά χτυπήσουν τούς Τούρκους ἀπό τά πλάγια.

Ό Άνδρουτσος ἀνέλαβε νά ὑπερασπίσει τήν πιό ἐπικίνδυνη θέση, γιατί τό χάνι βρισκόταν σέ πεδινό μέρος καί, ἀφοῦ ἦταν χτισμένο μέ πλίθες, δέ θά ἄντεχε στίς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Γι' αὐτό καί οἱ ἄντρες του δίστασαν.

Τότε ο Άνδρουτσος, γιά νά τούς ἐνθαρρύνει, φώναξε: «Έ, παιδιά! Όποιος θέλει νά μέ ἀκολουθήσει ἄς πιαστεῖ στό χορό»· κι ἔσυρε πρῶτος τό χορό! Άπό τά 1300 παλικάρια του τόν ἀκολούθη-

Τό Χάνι τῆς Γραβιάς

σαν μόνο 118. Καί ἀφοῦ μπῆκαν στό Χάνι, ἔκλεισαν μέ πέτρες τήν πόρτα καί τά παράθυρα, ἄνοιξαν ὀλόγυρα πολεμίστρες καί περίμεναν τόν ἐχθρό.

Τήν ἄλλη ἡμέρα, 8 Μαΐου 1821, φάνηκε ὁ ἐχθρός. Διασκόρπισε τοὺς ἄντρες τοῦ Πανουργιά καί τοῦ Δυοβουνιώτη καί προχώρησε πρὸς τό Χάνι. Ἐκεῖ συνάντησε πραγματική ἀντίσταση ἀπὸ τόν Ὀδυσσεά καί τά παλικάρια του. Οἱ Τοῦρκοι ἐπιτέθηκαν μέ μανία, ἀλλά οἱ Ἕλληνες μέσα ἀπὸ τό Χάνι τοὺς χτυποῦν ἀλύπητα καί τοὺς ἀναγκάζουν νά ὑποχωρήσουν. Οἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κράτησαν ὅλη τήν ἡμέρα, ἀλλά ὅλες ἀποκρούστηκαν. Τό Χάνι σκορποῦσε ἀπὸ ὄλα του τά μέρη τό θάνατο καί σωροὺς ὀλόκληρους σχημάτισαν τά πτώματα τοῦ ἐχθροῦ.

Ὅταν νύχτωσε, ἡ μάχη σταμάτησε. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἔστειλε στή Λαμία νά τοῦ φέρον κανόνια, γιά νά γκρεμίσει τό Χάνι. Ὁ Ἄνδρουῦτσος ὅμως, πού πρόβλεψε τό σχέδιο τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, βγήκε ἀπὸ τό Χάνι μέ τά παλικάρια του κι ἀνέβηκαν στά βουνά. Οἱ Τοῦρκοι δέν τοὺς πῆραν εἶδηση, γιατί κατάκοποι ἀπὸ τίς μάχες τῆς ἡμέρας εἶχαν βυθιστεῖ σέ ὕπνο βαθύ.

Στή μάχη αὐτή ὁ Ἄνδρουῦτσος ἔχασε 6 μόνο ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν 300 νεκροὺς καί διπλάσιους τραυματίες.

Ὁ Ἄνδρουῦτσος μέ τήν ἀνέλπιστη αὐτή νίκη παρεμπόδισε τήν

κάθοδο στήν Πελοπόννησο τόσο ισχυροῦ στρατοῦ κι ἔσωσε τήν Ἐπανάσταση. Καί ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μετά τό πάθημά του στό Χάνι τῆς Γραβιάς ἄλλαξε πορεία. Προχώρησε πρός τή Βοιωτία μαζί μέ τόν Κιοσέ Μεχμέτ· ἀπό ἐκεῖ μπῆκαν στήν Εὔβοια καί στήν Ἀττική καί ἔλυσαν τήν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Ἀθήνας.

Δέν τόλμησαν ὅμως νά προχωρήσουν πρός τήν Πελοπόννησο. Παρέμειναν στήν Ἀττική καί τή Βοιωτία περιμένοντας βοήθεια. Καί ἐρχόταν πραγματικά σέ βοήθειά τους ὁ **Βεϋράν πασάς** ἀπό τή Μακεδονία μέ 8.000 στρατό.

Δυστυχῶς ὅμως γι' αὐτούς ὁ στρατός αὐτός δέν μπόρεσε νά ἐνωθεῖ μέ τό δικό τους στρατό. Γιατί οἱ ὄπλαρχηγοί Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης καί Γκούρας τοῦ πρόβαλαν τρομερή ἀντίσταση **στά Βασιλικά** τῆς Φθιώτιδας (**26 Αὐγούστου 1821**) καί ὁ στρατός τοῦ Βεϋράν πασᾶ ἔπαθε σωστή πανωλεθρία.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτά ὁ Κιοσέ Μεχμέτ καί ὁ Ὁμέρ Βρυώνης γύρισαν στή Λαμία καί ἀπό ἐκεῖ στήν Ἥπειρο.

Ἡ πατρίδα μας, γιά νά ἀποθανατίσει τό ἀνδραγάθημα τοῦ Ἀνδρούτσου στή Γραβιά, ἔστησε ἀργότερα στό μέρος τῆς μάχης μαρμάρινο μνημεῖο μέ τήν ἐπιγραφή:

*«Μέ λένε Χάνι τῆς Γραβιάς, γιά χάνι μέ εἶχαν χτίσει·
μά ὁ γιός τοῦ Ἀνδρούτσου μ' ἔκανε τῆς δόξας ρημοκλήσι».*

7. Ὀδυσσεάς Ἀνδρουῦτσος

Ὁ περίφημος αὐτός ἀγωνιστής τοῦ Ἐθνικοῦ μας ἀγώνα ἦταν γιός τοῦ ἀρματολοῦ Γεωργίου Ἀνδρούτσου, πού γνωρίσαμε, καί σενός φίλος τοῦ Διάκου. Γεννήθηκε τό 1788 ἢ τό 1790 στήν Ἰθάκη, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ οἰκογένειά του, γιά νά σωθεῖ ἀπό τούς διωγμούς τοῦ κατακτητῆ.

Ὁ Ὀδυσσεάς Ἀνδρουῦτσος ἦταν μᾶλλον κοντός στό ἀνάστημα, εἶχε ὅμως σῶμα ρωμαλέο μέ στήθος πλατύ καί δασύτριχο, μέ μέτωπο μεγάλο καί μάτια πού ἔπαιζαν κάτω ἀπό πυκνά φρύδια:

*«Σάν βράχος εἶν' οἱ πλάτες του, σάν κάστρο ἡ κεφαλή του.
Καί τά πλατιά τά στήθια του τοίχος χορταριασμένος».*

Ὅλοι εἶχαν νά ποῦν γιά τή δύναμη τῶν χειρῶν του, τή γρηγορά-

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος

εργασία μέ τούς Τούρκους. Ἔτσι ἦρθε σέ ρήξη μέ τήν Κυβέρνηση τοῦ Κωλέττη.

Τότε τό πρωτοπαλίκαρό του ὁ Γκούρας, ἀφοῦ συνεννοήθηκε κρυφά μέ τόν Κωλέττη, ἔπεισε τόν Ἀνδρουῦτσο νά παραδοθεῖ στήν Κυβέρνηση, γιά νά καταρίψει τίς κατηγορίες. Ἐχοντας ἐμπιστοσύνη στό Γκούρα παραδόθηκε. Ἐκεῖνος ὅμως τόν φυλάκισε ἀμέσως στήν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ τόν βασάνισαν καί τέλος τόν στραγγάλισαν (Ἰούνιος 1825) καί τόν ξριξαν κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολη, γιά νά πιστέψει ὁ λαός ὅτι γκρεμίστηκε, ἐνῶ προσπαθοῦσε νά δραπετεῦσει.

Ἄοκήσεις

1. Γιατί ὁ Ἀνδρουῦτσος ἔφραξε τό δρόμο τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη στή Γραβιά;
2. Ποιό ἀποτέλεσμα εἶχε ἡ νίκη του αὐτή;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τό Γκούρα;
4. Πῶς βρίσκετε τό τέλος τοῦ Ἀνδρουῦτσου;

Ἔργασία

Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε τό ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα γιά τό Χάνι τῆς Γραβιάς.

δα τῶν ποδιῶν του καί τήν ἱκανότητά του στό σημάδι. Εἶχε στρατηγικό μυαλό· μιλοῦσε μέ δυσκολία, ἦταν ὅμως γρήγορος στήν ἀπόφαση καί τήν ἐκτέλεση. Πίστευε στή σωτηρία τῆς πατρίδας καί ἤξερε νά μεταδίνει τήν πίστη του αὐτή καί στους ἄλλους.

Μέ τήν ἐπιτυχία του στό Χάνι τῆς Γραβιάς θριάμβευσε ἡ στρατηγική του ἰδιοφυΐα καί ἀνακηρύχτηκε ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας.

Οἱ ἐπιτυχίες ὅμως τοῦ Ἀνδρουῦτσου καί ὁ ὑπεροπτικός του χαρακτήρας ἔγιναν ἀφορμή νά ἀποκτήσει ἐχθρούς, πού τόν κατηγορήσαν στήν Κυβέρνηση γιά συν-

I. Ἀγῶνες στή θάλασσα

α) Ἡ ἀνατίναξη τῆς τουρκικῆς φρεγάτας στήν Ἐρεσό

Ὁ σουλτάνος, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἐπαναστάτησε ἡ Πελοπόννησος, ἄρχισε νά ἐτοιμάζει στρατό, γιά νά τόν στείλει ἐκεῖ μέ τά πλοῖα του. Οἱ Ψαριανοί τότε ἔστειλαν 7 πλοῖα μέ τό ναύαρχο Νικόλαο Ἀποστόλη, νά παρακολουθοῦν τίς κινήσεις τοῦ τουρκικοῦ στόλου καί νά ἐμποδίσουν τή μεταφορά στρατευμάτων.

Τά Ψαριανά αὐτά πλοῖα κατόρθωσαν νά βυθίσουν ἕνα τουρκικό πολεμικό καί νά αἰχμαλωτίσουν 4 μεταγωγικά ἐμποδίζοντας ἔτσι τή μεταφορά Ἀσιατικῶν στρατευμάτων στήν Πελοπόννησο. Ἐπίσης ἄλλα πλοῖα Σπετσιώτικα αἰχμαλώτισαν 3 τουρκικά πλοῖα, πού μετέφεραν στρατό καί ἐφόδια στήν Ἡπειρο, γιά νά ἐνισχύσουν τό Χουρσίτ.

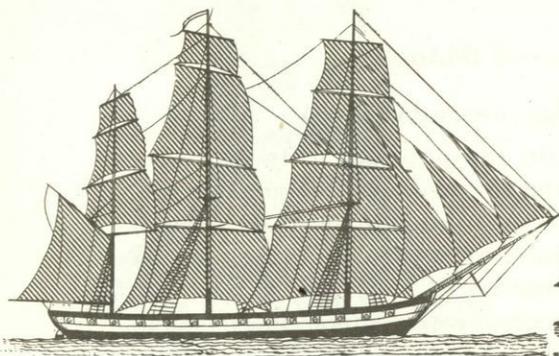
Τό σπουδαιότερο ὅμως ἀπό τά πρῶτα κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦταν ἡ ἀνατίναξη τῆς τουρκικῆς φρεγάτας στόν κόλπο τῆς Ἐρεσοῦ τῆς Λέσβου.

Ὁ ἑλληνικός στόλος τῶν τριῶν ἡρωικῶν νήσων ἐνωμένος, ἔχοντας 50 μεγάλα πλοῖα καί 15 μικρά, μέ ἀρχηγό τό ναύαρχο **Ἰάκωβο Τομπάζη** ἔπλευσε πρὸς τόν Ἑλλήσποντο, γιά νά ἐμποδίσει τήν ἔξοδο τοῦ τουρκικοῦ στόλου στό Αἰγαῖο.

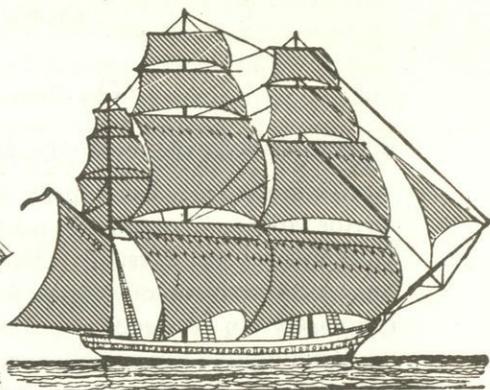
Περνώντας ὁ στόλος μας ἀπό τόν Καφηρέα συνάντησε ἕνα ἀγγλικό πολεμικό. Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος χαιρέτισε τόν Τομπάζη καί τοῦ εἶπε: «Μάταια κοπιάζετε· τά μικρά σας κανόνια δέν μποροῦν νά βλάψουν τά τουρκικά πλοῖα. Κοιτάξτε νά τούς χτυπήσετε μέ πυρπολικά». Καί φεύγοντας εἶπε: «Μονάχα τό μπουρλότο».

Τήν ἄλλη ἡμέρα στά βόρεια παράλια τῆς Λέσβου φάνηκε μιά μεγάλη φρεγάτα (μεγάλο πολεμικό πλοῖο) μέ 84 κανόνια καί 1100 ἄντρες, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε τήν ἐμπροσθοφυλακή τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ φρεγάτα, μόλις ἀντιλήφθηκε τά ἑλληνικά πλοῖα, κατέφυγε στό λιμάνι τῆς Ἐρεσοῦ καί ἄρχισε νά κανονιοβολεῖ τά ἑλληνικά πλοῖα, πού ἐπιχείρησαν νά τήν πλησιάσουν.

Τή νύχτα οἱ Ἑλλήνες πλοίαρχοι ἔκαμαν συμβούλιο καί ἀποφάσισαν νά κάψουν τή φρεγάτα μέ πυρπολικά (μπουρλότα). Μά δέν ἤξεραν πῶς τά κατασκευάζουν. Παρουσιάστηκε τότε ὁ Ψαριανός ναυ-

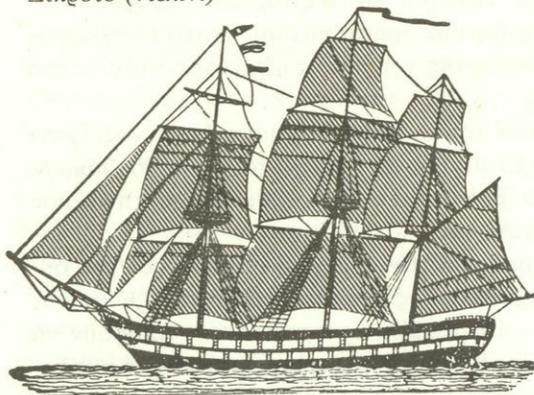

Φρεγάτα

Κορβέτα (δρομνας)

Δίκροτο (ντελίνι)

Τύποι πολεμικῶν πλοίων στά χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως

πηγός Ἰωάννης Δημουλίτσας, γνωστός μέ τό ὄνομα **Πατατοῦκος**, πού γνώριζε νά φτιάχνει πυρπολικά. Ἀμέσως τοῦ ἀνέθεσαν νά μετατρέψει δυό μικρά πλοῖα σέ πυρπολικά.

Ὁ Πατατοῦκος τοποθέτησε στό ἀμπάρι τῶν πλοίων βαρέλια γεμάτα εὐκλεκτες ὕλες (μπαρούτη, οἰνόπνευμα, πίσσα, ρετσίνι, θειάφι καί νέφτι). Στό κατάστρωμα ἄνοιξε τρύπες καί τοποθέτησε ἀσκούς μέ πίσσα καί δοχεῖα μέ οἰνόπνευμα καί νέφτι. Ἀπέξω τά ἔλειψε μέ εὐκλεκτες ὕλες καί τά πυρπολικά ἦταν ἔτοιμα.

Δυό τολμηροί καί ριψοκίνδunami Ψαριανοί, ὁ **Καλαφάτης** καί ὁ

Παπανικολής, ανέλαβαν νά τά χρησιμοποιήσουν γιά πρώτη φορά. Καί τή νύχτα οί δυό γενναίοι ἐκείνοι ναυτικοί, παρά τόν κανονιοβολισμό, πλησίασαν τό ἐχθρικό πλοίο καί μέ γάντζους καί σχοινιά κόλλησαν στά πλευρά του τά πυρπολικά. Καί, ἀφοῦ ἄναψαν τό φυτίλι, πήδησαν στίς βάρκες τους καί ἀπομακρύνθηκαν.

Τό πυρπολικό τοῦ Καλαφάτη ξεκόλλησε καί κήκε χωρίς ἀποτέλεσμα. Τοῦ Παπανικολῆ ὁμως τό πυρπολικό ἄναψε γρήγορα καί ἡ φωτιά μεταδόθηκε ἀμέσως στή φρεγάτα, πού ἄρχισε νά καίγεται ἀπό ὄλα της τά μέρη. Κι ὅταν ἡ φωτιά ἔφτασε στήν πυριτιδαποθήκη, ἡ φρεγάτα τινάχτηκε στόν ἀέρα.

Τό κατόρθωμα αὐτό τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν κατατρόμαξε τούς Τούρκους κι ὁ στόλος τους δέν τόλμησε νά βγεῖ ἀπό τόν Ἑλλήσποντο.

Ἀσκήσεις

1. Τί εἶναι ἡ φρεγάτα;
2. Τί εἶναι τό πυρπολικό;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τόν Καλαφάτη καί τόν Παπανικολή;

β) Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

Ὅταν ἐπαναστάτησαν τά ἄλλα νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ Χίος δέν κινήθηκε. Οἱ κάτοικοί της ἦταν φιλήσυχοι κι ἐργατικοί, ἀσχολοῦνταν μέ τό ἐμπόριο, τή ναυτιλία καί τήν καλλιέργεια τῶν μαστιχόδεντρων. Τήν ἐκλεκτή μαστίχα, πού ἔβγαζαν, τήν ἔστελναν στό σουλτάνο γιά τίς γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ του. Γι' αὐτό ὁ σουλτάνος τούς εἶχε παραχωρήσει ἰδιαίτερα προνόμια καί δέν αἰσθάνονταν πολύ βαρῦ τό ζυγό τῆς τυραννίας. Ἔτσι δέν αἰσθάνονταν τήν ἀνάγκη νά ἐπαναστατήσουν.

Τό Μάρτιο ὁμως τοῦ 1822 ὁ Χιώτης ἔμπορος *Ράλλης* συνεννοήθηκε μέ τόν ἀρχηγό τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου *Λυκοῦργο Λογοθέτη*. Ἐκεῖνος ἀποβιβάστηκε στή Χίο μέ 2.500 ἐπαναστάτες καί κήρυξε καί ἐκεῖ τήν ἐπανάσταση. Οἱ Τοῦρκοι τῆς πόλεως φοβήθηκαν καί κλείστηκαν στό φρούριο.

Ὁ σουλτάνος, ὅταν ἔμαθε τήν ἐπανάσταση τῆς Χίου, ἐξαργιώθηκε καί διέταξε νά σφαγοῦν οἱ Χιώτες πού βρισκόνταν στήν Κωνσταντινούπολη. Ἔστειλε δέ⁴ τό ναύαρχο *Καρά Ἀλή* νά καταπνίξει τήν

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

ἐπανάσταση τῆς Χίου καί νά τιμωρήσει παραδειγματικά τούς κατοίκους της.

Στά τέλη Μαρτίου ὁ Καρά Ἀλής μέ 46 πλοῖα καί 7.000 ἄντρες παρουσιάστηκε μπροστά στή Χίο, βομβάρδισε τήν πόλη καί ἀποβίβασε τό στρατό του. Τήν ἴδια στιγμή βγήκε ἀπό τό φρούριο καί ἡ τουρκική φρουρά. Στίς συμπλοκές, πού ἔγιναν, οἱ ἐπαναστάτες νικήθηκαν, μπήκαν στά πλοῖα καί ἔφυγαν ἀφήνοντας τόν πληθυσμό τῆς νήσου στή διάθεση τῶν Τούρκων.

Στό μεταξύ ἀποβιβάστηκαν στή Χίο ἀπό τά Ἀσιατικά παράλια καί πολλοί ἄλλοι φανατικοί μουσουλμάνοι. Καί ὅλοι μαζί περιέτρεχαν τό νησί ἐπί πολλές ἡμέρες σφάζοντας, λεηλατώντας καί πυρπολώνοντας σπίτια καί καταστήματα.

Ἀπό τίς 100 χιλιάδες περίπου κατοίκους, πού εἶχε ἡ νῆσος,

23.000 σκοτώθηκαν και 47.000 πουλήθηκαν δούλοι στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής. Γύρω στις 25.000 σώθηκαν σε άθλια κατάσταση στα γειτονικά νησιά και μόνο 3.000 παρέμειναν στη μαρτυρική νήσο, οίκτρά και έλεεινά λείψανα της ανήκουστης καταστροφής. Όλοκληρο τό άλλοτε ωραίο και πλούσιο αυτό νησί μεταβλήθηκε σε σωρό ερειπίων.

Η καταστροφή της Χίου, που έγινε **τό Πάσχα του 1822** (6 και 7 Απριλίου), έδειξε σε όλο τον κόσμο τη θηριωδία των Τούρκων και τό βαθύτερο σκοπό τους να εξαφανίσουν τήν Έλληνική φυλή. Οί Έλληνες όμως κέρδισαν τή συμπάθεια της Εύρώπης· οί δημοσιογράφοι έκαναν φρικιαστικές περιγραφές, ποιητές τραγούδησαν και περίφημοι ζωγράφοι ζωγράφισαν τήν καταστροφή της Χίου.

Άοκήσεις

1. Τι γνωρίζετε για τή Χίο και για τούς ανθρώπους που έβγαλε;
2. Γιατί ό σουλτάνος έξοργίστηκε για τήν επανάσταση της Χίου;
3. Τι έντύπωση έκαμε στην Εύρώπη ή θηριωδία των Τούρκων;

Έργασία

Νά βρείτε και νά διαβάσετε τό ποίημα «Τό Έλληνόπουλο» του Βίκτωρα Ουγκώ σέ μετάφραση Κ. Παλαμᾶ.

γ) Ό Κανάρης πυρπολεῖ τήν τουρκική ναυαρχίδα

Ό έλληνικός στόλος δέν πρόφτασε νά βοηθήσει τή δυστυχημένη Χίο. Έφτασε εκεί μετά τήν καταστροφή της. Πρόφτασε μόνο νά περιμαζέψει μερικούς από τούς άτυχους κατοίκους της, που είχαν καταφύγει στα άκρογιάλια, και νά τούς μεταφέρει στα Ψαρά.

Ό έλληνικός στόλος είχε 56 πλοία και άρχηγό τόν άποφασιστικό και άτρόμητο ναύαρχο **Άνδρέα Μιαούλη**. Μόλις έφτασε, θέλησε νά εκδικηθεί τούς Τούρκους για τή μεγάλη έθνική συμφορά. Δέν μπόρεσαν όμως τά έλληνικά πλοία νά πλησιάσουν, γιατί ό τουρκικός στόλος μέ τά δυνατότερα κανόνια του τά ανάγκασε νά απομακρυνθούν.

Οί Έλληνες πλοίαρχοι τότε άποφάσισαν νά χτυπήσουν τόν τουρκικό στόλο μέ πυρπολικά. Τήν παράτολμη αυτή έπιχείρηση άνέλαβαν ό άτρόμητος Ψαριανός **Κων. Κανάρης** και ό γενναίος Ύδραϊός **Άνδρέας Πιπίνος**.

Ο Κανάρης κόλλησε τό πυρπολικό στό πλευρό τής τουρκικής ναυαρχίδας

Τή νύχτα 6-7 Ἰουνίου 1822 οἱ δυό πυρπολητές κατόρθωσαν νά πλησιάσουν ἀπαρατήρητοι τόν ἐχθρικό στόλο στό λιμάνι τῆς Χίου. Ἦταν ἡ τελευταία νύχτα τοῦ Ραμαζανιοῦ (τῆς σαρακοστῆς τῶν Μωαμεθανῶν) καί ξημέρωνε ἡ μεγάλη γιορτή τους, τό Μπαϊράμι. Ὁ Καρά Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει στή ναυαρχίδα τούς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καί τοῦ στρατοῦ καί διασκέδαζαν. Τό πλοῖο ἦταν φωταγωγημένο καί ἀντηχοῦσε ἀπό τίς φωνές καί τά τραγούδια.

Ὁ Κανάρης πλησίασε τή ναυαρχίδα καί χωρίς νά γίνει ἀντιληπτός κόλλησε τό πυρπολικό του στό πλευρό της. Καί ἀφοῦ ἄναψε τό φυτίλι, πήδησε στή βάρκα κι ἀπομακρύνθηκε φωνάζοντας: «Νά, παλιότουρκοι, ώραία φωτοχυσία γιά τό μπαϊράμι σας».

Οἱ φλόγες ἔξωσαν ἀμέσως τό πελώριο καράβι, πού καιγόταν σάν πυροτέχνημα. Οἱ Τοῦρκοι ἀναστατώθηκαν· προσπαθοῦσαν νά σωθοῦν, ἀλλά ἦταν ἀδύνατο. Ὁ Καρά Ἀλῆς, γιά νά σωθεῖ, πήδησε σέ μιὰ βάρκα πού ἦταν κοντά στή σκάλα. Ἐνα κομμάτι ὅμως ἀπό κατάρτι πού καιγόταν ἔπεσε καί τόν χτύπησε στό κεφάλι. Καί καθῶς τόν ἔβγαλαν στήν ξηρά ξεψύχησε στήν ἴδια θέση, πού εἶχε κρεμάσει τούς προκρίτους τῆς Χίου.

Σέ λίγο ἡ φωτιά ἔφτασε στήν πυριτιδαποθήκη καί ἀμέσως τό πελώριο πολεμικό τινάχτηκε στόν ἀέρα μέ φοβερό κρότο. Περισσότεροι ἀπό 2.000 Τοῦρκοι πλήρωσαν μέ τή ζωή τους τήν καταστροφή τῆς Χίου.

Οἱ πυρπολητές γύρισαν κατόπιν στά Ψαρά. Στήν παραλία τούς περιέμενε μέ ζητωκραυγές ὅλος ὁ πληθυσμός τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖνοι, σάν βγῆκαν στήν ξηρά, προχώρησαν ἀσκεπεῖς γιά τήν Ἐκκλησία κι εὐχαρίστησαν τό Θεό γιά τήν ἐπιτυχία τους.

Ὁ τουρκικός στόλος μετά τό πάθημά του γύρισε στά Δαρδανέλια. Ἀργότερα θέλησε νά ξαναβγεῖ, ἀλλά ὁ θρυλικός μπουρλοτιέρης Κανάρης πυρπόλησε τήν ὑποναυαρχίδα κοντά στήν Τένεδο (Ὀκτώβριος 1822) καί χάθηκε ὅλο τό πλήρωμά της ἀπό 800 ἄντρες.

2. Κωνσταντῖνος Κανάρης

Ὁ ἔνδοξος πυρπολητής τοῦ Ἀγῶνα τοῦ 1821, ὁ Κωνσταντῆς ὅπως τόν ἔλεγαν, γεννήθηκε στά Ψαρά μεταξύ τῶν ἐτῶν 1790 καί 1793. Ὁ πατέρας του ἦταν δημογέροντας τοῦ νησιοῦ· πέθανε ὅμως

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης

αὐτό εἶναι γνωστός ὡς «μπουρλοτιέρης». Μὲ αὐτό ἔκαψε, ὅπως εἶδα-
με, τὴ ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ καὶ τὴν ὑποναυαρχίδα. Καὶ ἀργότε-
ρα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ἔκαψε τὴ φρεγάτα τοῦ Χοσερέφ πασαῖ στὴ Σάμο
καὶ μιὰ κορβέτα κοντὰ στὴ Μυτιλήνη.

Ὁ Κανάρης εὐτύχησε νὰ ἰδεῖ ἐλεύθερη τὴν πατρίδα του καὶ τῆς
πρόσφερε καὶ πάλι τὶς ὑπηρεσίες του ὡς ὑπουργός καὶ ὡς πρωθυ-
πουργός.

Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του τὰ ἔζησε μὲ τὴ γυναῖκα του
Δέσποινα στὴν Ἀθήνα, στὴν ὁδὸ Κυψέλης 56, ὅπου καὶ πέθανε τὸ
1877. Τὸ σπῆτι αὐτὸ σώζεται καὶ σήμερα.

Ἡ ἐλεύθερη πατρίδα μας ἀπὸ εὐγνωμοσύνη στὸν ἀγνὸ ἥρωα ἔχει
στήσει μαρμάρينو τὸν ἀνδριάντα του στὴν πλατεία Κανάρη τῆς
Κυψέλης.

Ἰσοκλήσεις

1. Ποιοὶ ἀνέλαβαν νὰ κάψουν τὴ ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ; Πέτυχαν;
2. Ποιὸς ἔκαψε τὴν ὑποναυαρχίδα;

νωρίς κι ἔτσι ὁ γιὸς του ἔμεινε ὀρ-
φανὸς πολὺ μικρός.

Ἀπὸ μικρός ὁ Κωνσταντῆς
ἔτρεφε πίστη βαθιά στὸ Θεὸ καὶ
ἀγάπη θερμὴ γιὰ τὴν πατρίδα.
Σὰν μεγάλωσε, ἔγινε ναυτικός. Ὡς
κυβερνήτης πλοίου ταξίδεψε στὸν
Εὐξείνιο Πόντο καὶ στὴν Ὀδησσό.
Ἐκεῖ ἔμαθε γιὰ τὸ κίνημα τῆς
Μολδοβλαχίας. Ἀμέσως ξεκίνησε,
χωρὶς νὰ παραλάβει τὸ ἐμπόρευμα
γιὰ τὸ ὁποῖο πῆγε, καὶ γύρισε στὸ
Αἴγαιο, γιὰ νὰ προσφέρει τὶς ὑπη-
ρεσίες του στὴν πατρίδα ὡς ἀπλὸς
ναύτης.

Παντοῦ ὁ Κανάρης πολέμησε
μὲ τόλμη καὶ αὐταπάρνηση. Ἐκεῖ-
νο ὅμως πού τὸν δόξασε ἦταν τὸ
μπουρλότο (τὸ πυρπολικό) καὶ γι'

3. Γιατί οι πυρπολητές γυρίζοντας στά Ψαρά πήγαν άμέσως στην Έκκλησία;
4. Άξιζει μιά επίσκεψη, σάν προσκύνημα, στό σπίτι του ένδοξου πυρπολητή, πού τόν ύμνησαν οι Έλληνες αλλά και ξένες προσωπικότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Έκστρατεία και καταστροφή του Δράμαλη

α) Έκστρατεία του Δράμαλη

Βλέποντας ο σουλτάνος ότι ο Χουρσίτ δέν μπόρεσε νά καταπνίξει τήν επανάσταση στην Πελοπόννησο, τόν πρόσταξε νά έτοιμασθούν σύντομα νέες δυνάμεις και άφθονα πολεμοφόδια για νέα έκστρατεία. Μέσα σέ λίγους μήνες όλα ήταν έτοιμα. Και ή νέα στρατιά μέ άρχηγό τό *Μαχμούτ πασά Δράμαλη* ξεκίνησε από τή Λάρισα τόν *Ίούνιο του 1822* μέ 24.000 πεζούς, 6.000 ίππεις και άρκετό πυροβολικό.

Οί όπλαρχηγοί τής Άνατολ. Στερεās Έλλάδας δέν τόλμησαν ν' άντισταθούν στην τεράστια αυτή στρατιά. Έτσι πέρασε άνενόχλητος ο Δράμαλης λεηλατώντας και έρημώνοντας και έφτασε στην Άθήνα. Άπό εκεί προχώρησε προς τήν Πελοπόννησο και στις 5 Ίουλίου έφτασε στην Κόρινθο και κυρίεψε τόν Άκροκόρινθο.

Άπό τήν Κόρινθο ο Δράμαλης ξεχύθηκε στην Άργολική πεδιάδα κι έλυσε τήν πολιορκία του Ναυπλίου, πού ήταν έτοιμο νά παραδοθει. Άπό εκεί σκόπευε νά προχωρήσει στην Άρκαδία και νά ύποτάξει πάλι τήν Τρίπολη.

Η μεγάλη στρατιά του Δράμαλη και ή κακή φήμη γι' αυτόν κατατρόμαξαν τούς Έλληνες. Άλλοι έφυγαν στά βουνά και άλλοι στά παράλια, για νά σωθούν. Άκόμα και ή Έλληνική Κυβέρνηση κατέφυγε σέ ένα πλοίο στόν Άργολικό κόλπο.

Μέσα στή σύγχυση και στην παραζάλη εκείνη κανένας δέ σκεπτόταν για άντίσταση και ή Έπανάσταση κινδύνευε τώρα σοβαρά.

Ὁ Δράμαλης

Μόνο δύο ἄνθρωποι κράτησαν τὴν ψυχραιμία τους καὶ τὸ θάρρος τους κι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ἦταν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης.

Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄντρες μπήκε στοῦ φρούριου τοῦ Ἄργους «Λάρισα», γιὰ νὰ ἀναγκάσει τὸ Δράμαλη νὰ σταματήσει καὶ νὰ δώσει καιρὸ στὸν Κολοκοτρώνη νὰ μαζέψει στρατό. Ὁ Δράμαλης σταμάτησε μπροστά στοῦ φρούριου κι ἔκαμε σκληρὲς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε νὰ τὸ πάρει.

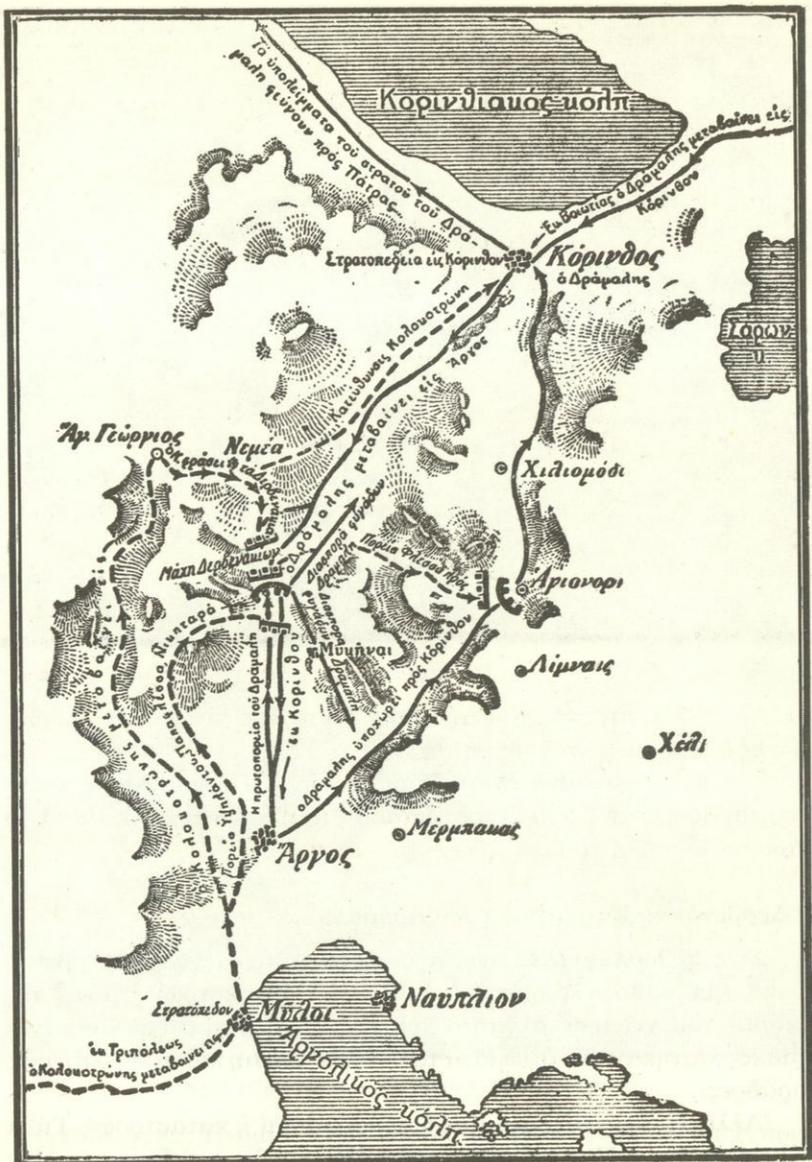
Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης συγκέντρωσε στρατὸ κι ἔπιασε τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, πού βρίσκονται στοῦ δρόμο ἀπὸ τὸ Ἄργος πρὸς τὴν Τρίπολη. Τότε ὁ Ὑψη-

λάντης, ἀφοῦ ξεπλήρωσε τὸ σκοπὸ του, ἐγκατάλειψε νύχτα τὸ φρούριο καὶ πῆγε κι ἐνώθηκε μὲ τὸ στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἡ θέση τοῦ Δράμαλη τώρα ἦταν πολὺ δύσκολη. Ὁ στρατὸς του ἄρχισε νὰ ὑποφέρει ἀπὸ πείνα καὶ ἐπιδημίες καὶ τὰ ζῶα του δὲν εἶχαν τροφές. Ἔπρεπε ἢ νὰ προχωρήσει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πελοποννήσου ἢ νὰ ὑποχωρήσει πρὸς τὴν Κόρινθο. Τὸ πρῶτο ὅμως ἦταν ἀδύνατο, γιατί στοὺς Μύλους βρίσκονταν μὲ ἀρκετὸ στρατὸ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης.

Δὲν τοῦ ἔμενε ἐπομένως ἄλλη λύση παρά νὰ γυρίσει στὴν Κόρινθο, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν πάρουν εἶδηση οἱ Ἕλληνες καὶ τοῦ κόψουν τὸ δρόμο. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐξαπατήσει, ἔστειλε τὸ γραμματέα του, πού ἦταν χριστιανός, καὶ εἶπε στοὺς Ἕλληνες, ἐμπιστευτικά τάχα, πὼς ὁ Δράμαλης σκέπτεται νὰ προχωρήσει πρὸς τὴν Τρίπολη καὶ καλὸ εἶναι νὰ λάβουν τὰ μέτρα τους.

Οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοὶ τὸν πίστεψαν. Μόνο ὁ Κολοκοτρώνης κατάλαβε τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ Δράμαλη. Γι' αὐτὸ πρότεινε νὰ τρέξουν νὰ πιάσουν τὰ στενά τῶν Δερβενακίων, ἀπὸ ὅπου

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης στά Δερβενάκια

Τά Δερβενάκια

θά περνούσε ο στρατός του Δράμαλη επιστρέφοντας στην Κόρινθο. Δέν μπόρεσε όμως να τους πείσει.

Τόν ακολουθήσαν μόνο ο Ύψηλάντης, ο Παπαφλέσσας και ο Νικηταράς και με 2.500 άντρες έπιασαν **τά Δερβενάκια**, χωρίς να τό πάρουν είδηση οί τουρκοί.

β) Δερβενάκια. Καταστροφή του Δράμαλη

Στίς **26 Ίουλίου 1822** πρωί-πρωί έφτασε στά στενά τών Δερβενάκιων ή έμπροσθοφυλακή του Δράμαλη. Ο Κολοκοτρώνης μέ τά παλικάρια του χτύπησε άλύπητα τούς Τούρκους, πού ξαφνιασμένοι διασκορπίστηκαν στά ύψώματα του **Άγίου Σώστη** και στίς γειτονικές χαράδρες.

Άλλά κι εκεί τούς περίμενε ή συμφορά και ή καταστροφή. Γιατί ο Ύψηλάντης, ο Παπαφλέσσας και ο Νικηταράς, πού έγκαίρα είχαν πιάσει τά ύψώματα αυτά, τούς υποδέχτηκαν από παντού μέ πυκνούς

Καταστροφή τῶν Τούρκων στὴν Ἀκρόατα

πυροβολισμούς. Περισσότεροι ἀπὸ 4.000 ἦταν οἱ νεκροὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἄπειρα λάφυρα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν νικητῶν.

Μετὰ δύο ἡμέρες ξεκίνησε καὶ ὁ Δράμαλης μὲ τὸ κύριο σῶμα τοῦ

στρατοῦ του καί προχώρησε γιά τήν Κόρινθο ἀπό ἄλλο δρόμο, πού περνοῦσε ἀπό τό χωριό Ἄγινόρι. Ἀλλά κι ἐκεῖ τούς περίμενε ἡ ἴδια τύχη. Ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Παπαφλέσσας καί ὁ Νικηταρῶς εἶχαν φτάσει ἔγκαιρα ἐκεῖ καί τούς προξένησαν νέα καταστροφή.

Ὁ Δράμαλης μέ τά ἀπομεινάρια τῆς στρατιάς του ἔφτασε στήν Κόρινθο σέ ἀξιοθρήνητη κατάσταση. Ἐκεῖ ἀποκλεισμένος καί χωρίς νά μπορέσει νά πάρει βοήθεια πέθανε ἀπό τίς κακουχίες καί τή λύπη του.

Ἀπό τή μεγάλη στρατιά του σώθηκαν μόνο 4.000. Αὐτοί μετά τόν θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ τους ξεκίνησαν γιά τήν Πάτρα ἀπό τόν παραλιακό δρόμο. Κοντά ὅμως στήν Ἀκράτα τούς περίμεναν οἱ ὄπλαρχηγοί τῶν Καλαβρῦτων καί τῆς ἄλλης Ἀχαΐας καί τούς ἐξολόθρεψαν. Ἐλάχιστοι μόνο σώθηκαν ἀπό τό στόλο τοῦ Γιουσούφ πασᾶ, πού τούς βδῆθησε καί πέρασαν στήν Ἡπειρο.

Τέτοιο οἰκτρό τέλος εἶχε ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη. Ὁ σουλτάνος θεώρησε ὑπεύθυνο τό Χουρσίτ, πού ἀπό ζήλεια δέ βοήθησε τό Δράμαλη. Ὁ Χουρσίτ φοβήθηκε τήν ὀργή τοῦ σουλτάνου καί αὐτοκτόνησε.

Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη στά Δερβενάκια ἔσωσε τήν Ἐπανάσταση καί ἀποθέωσε τόν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ θριαμβεψε ἡ στρατηγική του μεγαλοφυΐα. Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση ἀναγνώρισε τήν ἀξία του καί μέ ἀπαίτηση τῶν ὄπλαρχηγῶν τόν διόρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου.

Στόν Ἅγιο Σώστη ἡ πατρίδα ἔσπησε ἀπό εὐγνωμοσύνη μαρμάρι-νο ἀδριάντα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί οἱ ὄπλαρχηγοί τῆς Στερεᾶς δέν ἔφεραν ἀντίσταση στό Δράμαλη;
2. Σέ ποιούς ὀφείλεται ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη;
3. Γιατί ὁ Χουρσίτ δέ βοήθησε τό Δράμαλη;
4. Βρίσκετε δικαιολογημένη τήν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως νά διορίσει τόν Κολοκοτρώνη ἀρχιστράτηγο καί γιατί;

1. Ἡ μάχη στό Πέτα

Μετά τήν ἐξόντωση τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἄλῃ πασᾶ ὁ Χουρσίτ πασάς ἐτοιμαζόταν νά κατεβεῖ μέ τό στρατό του στή Δυτική Ἑλλάδα καί ἀπό ἐκεῖ νά περάσει στήν Πελοπόννησο.

Προτοῦ ὅμως ἐπιχειρήσει τήν ἐκστρατεία αὐτή ἔπρεπε νά ὑποτάξει τούς Σουλιῶτες, πού εἶχαν ξαναγυρίσει στό Σούλι. Γι' αὐτό ἔστειλε κατά τοῦ Σουλίου 14.000 ἐκλεκτοῦς Ἀλβανούς μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ὁμέρ Βρυώνη καί τό πολιορκησε.

Οἱ Σουλιῶτες (1000 ὄλοι-ὄλοι), ταμπουρωμένοι στούς ἀγαπημένους τους βράχους, ἀμύνθηκαν γενναῖα καί ἀπέκρουσαν τίς ἐπιθέσεις τοῦ Βρυώνη. Συγχρόνως οἱ Σουλιῶτες ἔστειλαν ἐπιτροπή μέ τό Μάρκο Μπότσαρη, γιά νά ζητήσει βοήθεια ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση.

Ὁ πρωθυπουργός Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀποφάσισε νά βοηθήσει μέ κάθε τρόπο τό Σούλι, γιά νά μήν τολμοῦν οἱ Τοῦρκοι νά προχωρήσουν πρός τή Στερεά Ἑλλάδα καί τήν Πελοπόννησο.

Συγκέντρωσε στρατό ἀπό 6.000 ἄντρες καί ξεκίνησε. Στήν ἐκστρατεία αὐτή πῆραν μέρος καί ὁ Ἡψηλάντης, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, Ὁ Κυριακ. Μαυρομιχάλης καί πολλοί φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι πού εἶχαν ἔρθει ὡς ἐθελοντές, γιά νά πολεμήσουν γιά τήν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας.

Τήν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδάτος. Αὐτός ὅμως δέν ἦταν στρατιωτικός καί δέ γνώριζε τήν τέχνη τοῦ πολέμου· γι' αὐτό ἔκανε πολλά σφάλματα, πού εἶχαν καταστρεπτικά ἀποτελέσματα.

Ἔτσι, ἀντί νά προχωρήσει μέ ἐνωμένες τίς δυνάμεις του, χάρισε τό στρατό του σέ τρεῖς ομάδες: Ἔστειλε τόν Κυριακ. Μαυρομιχάλη μέ τούς 500 Μανιάτες του στό **Φανάρι** μέ πολεμοφόδια γιά τούς Σουλιῶτες. Κατόπιν ἔστειλε τό Μάρκο Μπότσαρη μέ 1000 περίπου ἄντρες στήν **Κιάφα**. Καί τήν τρίτη ομάδα μέ τόν ὑπόλοιπο στρατό καί μέ τούς φιλέλληνες τήν ὁδήγησε ὁ ἴδιος στό χωρὸ Πέτα κοντά στήν Ἄρτα.

Ποιά ἦταν ἡ τύχη τῶν ομάδων αὐτῶν; ὁ **Κυρ. Μαυρομιχάλης**,

Ὁ Κιουταχῆς

μόλις αποβιβάστηκε στό Φανάρι, περικυκλώθηκε ἀπό 4.000 Τούρκους. Πολέμησε γενναῖα ἀλλά σκοτώθηκε μέ τό μεγαλύτερο μέρος τῶν στρατιωτῶν του.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης βρῆκε στά Πέντε Πηγάδια κλεισμένους ἀπό τοὺς Τούρκους τοὺς δρόμους πρὸς τὴν Κιάφα καί ἔπειτα ἀπό σκληρές μάχες ἀναγκάστηκε νά γυρίσει στό Πέτα, ὅπου ἐνώθηκε μέ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες.

Ἐναντίον τοῦ Μαυροκορδάτου **στό Πέτα** ἐκστράτευσε ἀπὸ τὴν Ἄρτα μέ 6.000 στρατό ὁ δραστήριος στρατηγός **Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς**, γνωστός μέ τό ὄνομα **Κιουταχῆς**. Κατά τὴ νύχτα ὁ Κιουταχῆς ἔπιασε ὅλους τοὺς δρόμους γύρω ἀπὸ τό Πέτα καί κατά τὰ ἡμερῶ-

ματα (4 **Ἰουλίου 1822**) ἐξαπέλυσε σκληρὴ ἐπίθεση ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα καί οἱ φιλέλληνες ἀγωνίστηκαν ὑπεράνθρωπα χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα, γιατί δέν ὑπῆρχε κατάλληλος ἀρχηγός οὔτε πολεμικὸ σχέδιο. Ἀπὸ τοὺς 200 φιλέλληνες μόνο 25 σώθηκαν μέ τό Γερμανὸ στρατηγὸ **Νόρμαν** βαριά τραυματισμένο. Ἀλλά καί τῶν Ἑλλήνων ἡ καταστροφή ἦταν φοβερή. Οἱ περισσότεροι σκοτώθηκαν καί λίγοι μόνο σώθηκαν, πού μαζί μέ τό Μαυροκορδάτο καί τό Μπότσαρη γύρισαν στό Μεσολόγγι.

Ἡ καταστροφή τῶν Ἑλλήνων στό Πέτα εἶχε πολὺ δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Οἱ Σουλιῶτες ἀναγκάστηκαν ἀπὸ τὴν πείνα νά συνθηκολογήσουν κι ἔφυγαν γιὰ δευτέρη φορά στά Ἐπτάνησα. Καί ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦταν πλέον ἐλεύθερος νά προχωρήσει πρὸς τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ἀοκήσεις

1. Ποῦ ὀφείλεται ἡ καταστροφή τῶν Ἑλλήνων στό Πέτα;

2. Πώς χαρακτηρίζετε τό Μαυροκορδάτο;
3. Τί ἦταν οἱ φιλέλληνες καί τί ὀφείλουμε σ' αὐτούς;

2. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολλογίου

Μετά τήν πτώση τοῦ Σουλίου ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καί ὁ Κιουταχίς μέ 11.000 στρατό κατέβηκαν στή Δυτ. Ἑλλάδα, γιά νά κυριέψουν τό Μεσολόγγι καί νά περάσουν στήν Πελοπόννησο.

Ἡ θέση τοῦ Μεσολογγίου ἦταν στρατηγική· ἀποτελοῦσε τό προπύργιο τῆς Πελοποννήσου. Τό Μεσολόγγι προστατευόταν ἀπό ἕνα χαμηλό τεῖχος μέ 14 κανόνια καί γύρω-γύρω ἀπό ἕνα χαντάκι γεμάτο νερό. Μέσα στό Μεσολόγγι ἦταν ὁ Μαυροκορδάτος μέ 400 ἄντρες καί ὁ Μ. Μπότσαρης μέ 200 ἄντρες· ἦταν ἀκόμα καί λίγοι φιλέλληνες.

Οἱ περισσότεροι ὀπλαρχηγοί πρότειναν νά ἐγκαταλείψουν τό Μεσολόγγι. Ὁ Μαυροκορδάτος δέν τό δέχτηκε· τούς εἶπε ὅτι ἔπρεπε μέ κάθε θυσία νά κρατήσουν τό Μεσολόγγι, γιά νά σώσουν τήν Ἐπανάσταση. Σύμφωνα ἦταν καί ὁ γενναῖος Σουλιώτης Μ. Μπότσαρης. Ἔστειλαν λοιπόν τά γυναικόπαιδα στά Ἐπτάνησα καί ἄρχισαν τίς ἐτοιμασίες γιά τήν ἄμυνα.

Στίς 25 Ὀκτωβρίου 1822 οἱ δύο πασάδες μέ τά στρατεύματά τους ἔφτασαν στό Μεσολόγγι καί τό πολιορκήσαν ἀπό ξηρά. Συγχρόνως ὁ **Γιουσούφ πασάς** τῶν Πατρῶν τό ἀπέκλεισε ἀπό τήν θάλασσα.

Ἡ δύναμη τοῦ Μεσολογγίου ἦταν πολύ μικρή, γιά νά ἀντέξει στήν ὀρμή τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἄν οἱ Τούρκοι ἐπιχειροῦσαν γενική ἔφοδο, θά κυριέυαν τήν πόλη. Γιά νά κερδίσουν χρόνο οἱ πολιορκημένοι καί νά φτάσουν ἐνισχύσεις, ἄρχισαν διαπραγματεύσεις μέ τούς πασάδες, γιά νά τούς παραδώσουν τάχα τήν πόλη.

Οἱ διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν ἕως ὅτου φάνηκε ὁ Μιαούλης μέ τόν ἑλληνικό στόλο. Ὁ Μιαούλης διασκόρπισε τόν τουρκικό στόλο καί ἀποβίβασε στό Μεσολόγγι 1700 πολεμιστές καί ἀρκετά τρόφιμα καί πολεμοφόδια.

Ἀμέσως οἱ πολιορκημένοι διέκοψαν τίς διαπραγματεύσεις. Οἱ πασάδες, πού κατάλαβαν τόν ἐμπαιγμό, ὀργίστηκαν καί ἀποφάσισαν νά πάρουν τό Μεσολόγγι μέ αἰφνιδιασμό. Ἡ ἔφοδος ὀρίστηκε γιά τή νύχτα τῶν Χριστουγέννων (**25 Δεκεμβρίου 1822**), γιατί ἔλπιζαν ὅτι οἱ χριστιανοί θά πῆγαιναν στίς Ἐκκλησίες καί θά παραμελοῦσαν τήν ἄμυνα τῆς πόλεως.

Τό σχέδιο ὅμως τῶν Τούρκων προδόθηκε στους Ἑλληνες ἀπό

τόν κυνηγό τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, τὸ *Γιάννη Γούναρη* πού ἦταν Ἕλληνας. Ἔτσι οἱ Μεσολογγίτες ἀντὶ νὰ πᾶνε στὶς Ἐκκλησίες, γιὰ νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Θείου Βρέφους, περίμεναν τὸν ἐχθρὸ στὰ ὄχυράματα. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ ξημερώματα ἄρχισαν οἱ Τούρκοι τὴν ἐπίθεση καὶ πλησίασαν στὸ τεῖχος, οἱ Ἕλληνες τοὺς θέρισαν μὲ πυκνοὺς πυροβολισμούς.

Ἡ ἐπίθεση ἀποκρούστηκε καὶ ντροπιασμένοι οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἀφοῦ ἄφησαν κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη 500 νεκροὺς, 12 σημαῖες, τὰ περισσότερα κανόνια καὶ ὅλα τὰ ἐφόδιά τους. Λυσσομανοῦν ἀπὸ τὸ θυμὸ τους οἱ πασάδες καὶ σχεδιάζουν νέα ἔφοδο.

Ὁ βαρὺς ὁμως χειμώνας, ἡ πείνα, οἱ στερήσεις καὶ προπάντων ἡ εἶδηση ὅτι ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦς ματαίωσαν τὰ σχέδιά τους καὶ στὸ τέλος Δεκεμβρίου ἔλυσαν τὴν πολιορκία κι ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἡπειρο.

Οἱ Ἕλληνες τοὺς καταδίωξαν ὥς τὸν Ἀχελῷο ποταμὸ καὶ τοὺς προξένησαν μεγάλες ζημιές. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους πνίγηκαν, καθὼς περνοῦσαν τὸ πλημμυρισμένο ποτάμι, καὶ ἄλλοι πέθαναν στὸ δρόμο ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὸ ψῦχος.

Ἀσκήσεις

1. Ποιοὶ πασάδες ἀνέλαβαν νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι;
2. Πότε ἄρχισε καὶ πότε τελείωσε ἡ πολιορκία καὶ τί ἀποτέλεσμα εἶχε;
3. Πῶς βρῖσκατε τὸ τέχνασμα τῶν πολιορκημένων μὲ τὶς διαπραγματεύσεις;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τὸ Γιάννη Γούναρη;

Ἔργασία

Νὰ βρεῖτε καὶ νὰ διαβάσετε τὰ διηγήματα: «Γιάννης Γούναρης» καὶ «Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων».

3. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης καὶ ὁ ἥρωικός θάνατός του

Ὁ σουλτάνος καὶ κατὰ τὸ τρίτο ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823) ἀκολούθησε τὸ ἴδιο σχέδιο. Ἐστειλε κατὰ τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων δύο νέους στρατοὺς· τὸν ἕναν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν Ἡπειρο.

Ὁ πρῶτος στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸ *Γιουσούφ πασά Βερκόφτσαλη*

ξεκίνησε από τή Λάρισα, μπήκε στην Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα καί ἀνενόχλητος ἔφτασε στήν Εὐβοία καί τήν Ἀττική. Δέν προχώρησε ὁμως πρός τήν Πελοπόννησο, γιατί οἱ ἀρρώστιες καί ἡ ἔλλειψη τροφῶν τόν ἀνάγκασαν νά γυρίσει στή Λαμία.

Ὁ δεύτερος στρατός ξεκίνησε ἀπό τά Γιάννενα μέ 16.000 ἐμπειροπόλεμους Τουρκαλβανούς καί μέ ἀρχηγούς τό *Μουσταῖ πασά* τῆς Σκόδρας καί τόν *Ὁμέρ Βρυώνη*. Στόχος τους ἦταν τό Μεσολόγγι, πού τό εἶχε ἀποκλείσει ὁ τουρκικός στόλος. Ἀπό ἐκεῖ θά προχωροῦσαν πρός τήν Πελοπόννησο.

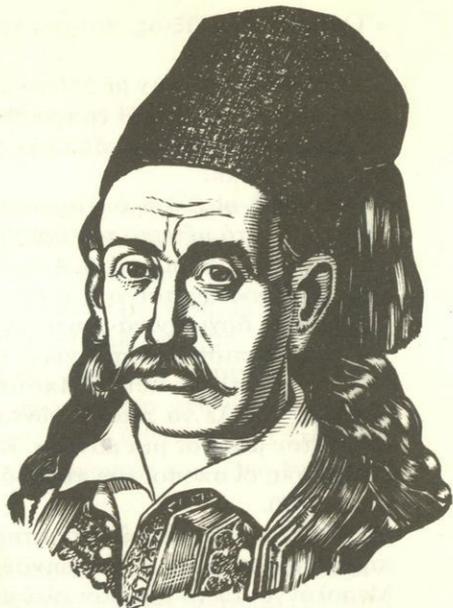
Ἡ κατάσταση στή Δυτική Ἑλλάδα ἦταν ἀξιοθρήνητη. Οἱ ὀπλαρχηγοί φιλονικοῦσαν μεταξύ τους γιά τήν ἀρχηγία καί ὁ στρατός βρισκόταν σέ τέλεια παραλυσία. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος.

Στήν κρίσιμη ἐκείνη περίσταση ἔλαμψε, σάν ἡ μόνη παρηγοριά τοῦ ἔθνους, ἡ ἥρωική μορφή τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Αὐτόν διόρισε ἡ Κυβέρνηση ἀρχιστράτηγο.

Ὁ *Μάρκος Μπότσαρης* γεννήθηκε στό Σούλι τό 1790 καί ἦταν γιός τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἦταν γενναῖος, συνετός καί ἀνιδιοτελῆς καί σέ πολλές περιστάσεις εἶχε προσφέρει πολύτιμες ὑπηρεσίες στόν Ἀγώνα.

Ὁ Μ. Μπότσαρης εἶχε λάβει μέρος στή μάχη τοῦ Πέτα, ὅπου ὅλοι θαύμασαν τήν ἀνδρεία του καί τή σωφροσύνη του. Στήν πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου μαζί μέ τό Μαυροκορδάτο ἔσωσε τήν πόλη. Ἡ μεγαλύτερή του ὁμως ἀρετή, πού ξεπερνοῦσε καί αὐτόν τόν ἥρωισμό του, ἦταν ἡ μετριοφροσύνη του.

Ὁ διορισμός τοῦ Μπότσαρη ὡς ἀρχιστράτηγου δυσαρέστησε τούς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Δυτ. Ἑλλάδας. Καί ἐπειδή τοῦτο θά ἔβλαπτε τόν ἀγώνα, τούς κάλεσε ὁ Μπότσαρης σέ συγκέντρωση καί μπροστά σέ ὄλους φίλησε τό δίπλωμα τοῦ διορισμοῦ του ἀπό σεβασμό πρός τήν Κυβέρνηση καί κατόπιν μέ ἠρεμία τό ἔσκισε λέγοντας:

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης

«Όποιος είναι άξιος, παίρνει τό δίπλωμα αύριο — μεθαύριο μπροστά στον έχθρό».

Άμέσως κατόπιν μέ 350 τολμηρούς Σουλιώτες ξεκίνησε έναντίον τών τουρκαλβανών. Ή έμπροσθοφυλακή τους από 4.000 άντρες και μέ άρχηγό τόν *Τσελαλεδίμπεη* είχε φτάσει και στρατοπεδεύσει κοντά στό Καρπενήσι.

Έπειδή οί άλλοι όπλαρχηγοί δέν του έστειλαν βοήθεια, για νά χτυπήσει κατά μέτωπο τόν έχθρό, αποφάσισε νά τόν χτυπήσει ξαφνικά τή νύχτα. Έτσι στίς 9 Αύγούστου 1823 τά μεσάνυχτα μπήκε μέ τούς συντρόφους του στό έχθρικό στρατόπεδο. Παραζαλισμένοι οί Άρβανίτες άρχισαν νά χτυπιούνται μεταξύ τους και κατατρομαγμένοι διασκορπίστηκαν στό γύρω βουνά.

Στή συμπλοκή αυτή ό Μπότσαρης πληγώθηκε στό πόδι. Δέν έφυγε όμως· ήθελε νά πιάσει ζωντανό τόν Τσελαλεδίμπεη, πού είχε τή σκηνή του μέσα σέ μία μάντρα. Καθώς όμως προσπαθούσε νά άνεβεί τή μάντρα, οί σκοποί τόν πυροβόλησαν και τόν σκότωσαν (*11 Αύγούστου 1823*).

Οί Σουλιώτες περίλυποι σταμάτησαν τήν καταδίωξη του έχθρου πήραν τό λείψανο του ήρωικού άρχηγού τους και τό έφεραν στό Μεσολόγγι και τό έθαψαν εκεί μέ μεγάλες τιμές.

Τήν άλλη ήμέρα οί Τούρκοι άνενόχλητοι κατέβηκαν στό Αίτωλικό και τό πολιορκήσαν. Ή πολιορκία του κράτησε δυό μήνες, χωρίς νά μπορέσουν νά τό κυριέψουν. Γι' αυτό έλυσαν τήν πολιορκία και γύρισαν στήν Ήπειρο, αφού έχασαν τό τέταρτο από τίς δυνάμεις τους. Τή λύπη τών Έλλήνων για τόν πρόωγο θάνατο του Μ. Μπότσαρη έξιμνει παραστατικά τό παρακάτω δημοτικό τραγούδι:

*Τί είναι τούτα τά κλάματα κι αυτά τά μοιρολόγια,
Κύριέ μου, τί νά γίνηκε στό δόλιο Μεσολόγγι;
Τούτα τά κλάματα ρωτάς κι αυτά τά μοιρολόγια;
Γι' αυτόν τό Μάρκο γίνονται τόν έλευθερωτή μας.
Όσοι Ρωμηοί τό μάθανε κι όσοι τ' άφουγκραστήκαν,
όλοι στό μαύρα μπήκανε, τά μελανά φορέσαν.*

Άοκήσεις

1. Ποιά προτερήματα είχε ό Μάρκος Μπότσαρης;
2. Που τόν έχουμε συναντήσει;
3. Πώς χαρακτηρίζετε τή συμπεριφορά στό θέμα τής άρχιστρατηγίας;
4. Πώς χαρακτηρίζετε τή συμπεριφορά τών άλλων όπλαρχηγών πάνω στό ζήτημα αυτό;

1. Σύμπραξη Τουρκίας και Αιγύπτου για την κατάπνιξη τής Έλληνικής Έπαναστάσεως

Ο σουλτάνος, έπειτα από τίσ άποτυχίεσ του στρατου του, κατάλαβε ότι μέ τίσ δικέσ του δυνάμεισ μόνο δέν μπορουσε νά πνίξει τήν Έλληνική Έπανάσταση. Τόν άνησυχουσε άκόμα, γιατί έβλεπε νά μεγαλώνει τό ρεϋμα του φιλελληνισμού στήν Ευρώπη. Γι' αυτό ζήτησε τή βοήθεια του πασα τής Αιγύπτου Μεχμέτ Άλή.

Ο **Μεχμέτ Άλής** γεννήθηκε στήν Καβάλα. Ήταν από φτωχή Άλβανική οικογένεια, κατόρθωσε όμως μέ τήν ευφυία του και τή δραστηριότητά του νά γίνει διοικητής τής Αιγύπτου, πού ήταν σχεδόν άνεξάρτητη από τό σουλτάνο πληρώνοντάσ του μόνο ένα μικρό φόρο.

Η βοήθεια του πασα τής Αιγύπτου ήταν άπαραίτητη στο σουλτάνο, γιατί ό Μεχμέτ είχε άξιόλογο στρατό και στόλο εκπαιδευμένο από Γάλλουσ άξιωματικούς κατά τό ευρωπαϊκό σύστημα. Γι' αυτό του ύποσχέθηκε ό σουλτάνος νά του δώσει τήν Κύπρο και τήν Κρήτη και νά κάμει διοικητή τής Πελοποννήσου τόν Ίμβραήμ, θετό γιό του Μεχμέτ Άλή.

Ο Μεχμέτ δέχτηκε τήν πρόταση του σουλτάνου και κατέστρωσαν τό πολεμικό σχέδιο ώσ έξής: Πρώτα οί δύο στόλοι θά κυριέψουν τά ναυτικά νησιά. Έπειτα οί Αιγύπτιοι θά στείλουν στρατό στήν Πελοπόννησο και οί Τουρκοί στή Στερεά.

Ο κίνδυνος τώρα για τούσ Έλληνεσ ήταν φοβερός, φοβερότερος από κάθε άλλη φορά. Κι ένώ ό κίνδυνος πλησίαζε, εκείνοι έξακολουθούσαν νά άλληλοτρώνον-

Ο Μεχμέτ Άλής

ται. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀγώνα, βρισκόταν στὴ φυλακὴ καὶ ἡ Κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη σπατάλησε στὰ κομματικά τὰ χρήματα πού εἶχε δανειστεῖ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, χωρὶς νὰ κάμει καμιὰ προετοιμασία.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ὁ σουλτάνος ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ Μεχμέτ Ἀλή;
2. Πῶς κατόρθωσε ὁ Μεχμέτ νὰ ἔχει ἀξιόλογο στρατό;
3. Πῶς κρίνετε τὴ διχόνοια τῶν Ἑλλήνων;

2. Ἀγῶνες στὴ Θάλασσα

α) Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. Καταστροφὴ τῆς Κάσου

Πρῶτοι κινήθηκαν οἱ Αἰγύπτιοι μὲ ἀρχιστράτηγο τὸν Ἰμβραήμ πασά, πού ἦταν δραστήριος καὶ ἰκανὸς στρατηγὸς καὶ τολμηρὸς πολεμιστής. «Τίγρη τῆς Αἰγύπτου» τὸν ὀνόμαζαν.

Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, μὲ ἀρχηγό τὸ δραστήριο Χουσεῖν μπέη, ἔκαμε ἀπόβαση στὴν Κρήτη πὴν ἄνοιξη τοῦ 1824 καὶ ἔπνιξε τὴν ἐπανάσταση στό αἶμα. Ὁ αἰμοβόρος αὐτὸς τουρκαλβανός, ὅταν ἔμαθε ὅτι 370 γυναικόπαιδα εἶχαν κρυφτεῖ σὲ μιὰ σπηλιά κοντὰ στό χωριὸ Μελιδόνι, ὄχι μόνο δέν τὰ λυπήθηκε ἀλλὰ τὰ ἔπνιξε μὲ καπνὸ κατὰ τὸν πιὸ ἀπάνθρωπο τρόπο.

Μέσα σὲ λίγο χρόνο ὑποτάχτηκε ὀλόκληρη ἡ Κρήτη ἐκτός ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Σφακιῶν.

Μετά τὴν ὑποταγὴ τῆς Κρήτης ὁ Χουσεῖν ἔστρεψε τὴ μανία του ἐναντίον τῆς Κάσου, γιατί βοηθοῦσε τοὺς Κρητες ἐπαναστάτες μὲ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια.

Παρά τὴν ἡρωικὴ ἀντίσταση τῶν Κασίων ὁ Χουσεῖν ἀποβίβασε στὶς 4 Ἰουνίου 1824 στρατὸ στό νησί καὶ τὸ κατάστρεψε τελείως. Ἐσφαξε ὄλους τοὺς ἄντρες, τὰ δὲ γυναικόπαιδα τὰ πούλησε ὡς δούλους στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἔτσι τὸ νησί ἐρημώθηκε.

β) Ἡ καταστροφὴ τῶν Φαρῶν

Σύγχρονα μὲ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο κινήθηκε καὶ ὁ τουρκικὸς. Τὸ Μάρτιο τοῦ 1824 ὁ σουλτάνος διέταξε τὸ ναύαρχο Χοσρέφ πασά

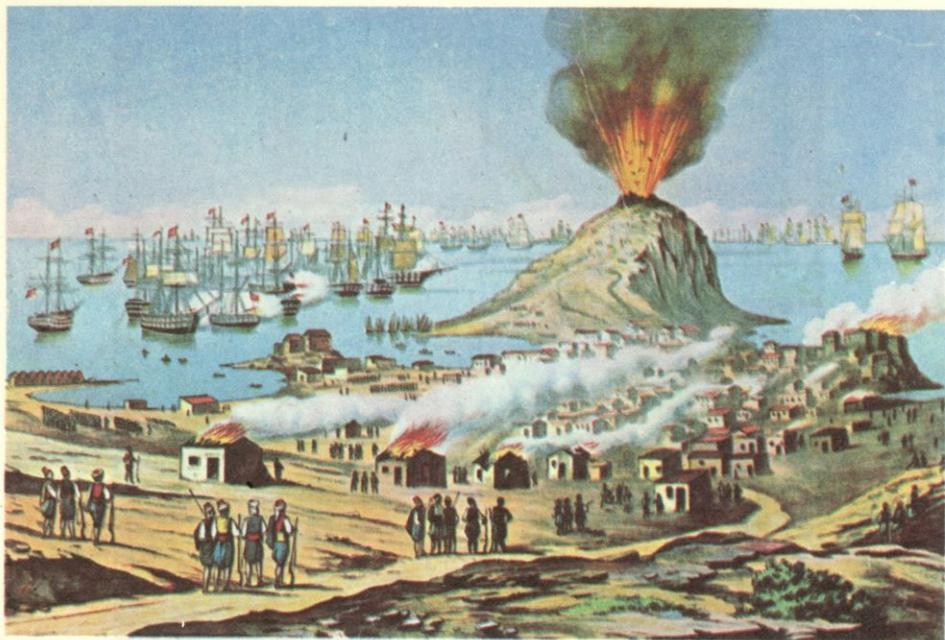

Ὁ Ἰμβραήμ

νά καταστρέψει τὰ Ψαρά, γιατί οἱ Ψαριανοί ἔκαναν συχνές ἐπιδρομές στά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καί εἶχαν γίνει ὁ φόβος καί ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Ὁ τουρκικός στόλος συγκεντρώθηκε στή Μυτιλήνη καί τόν Ἰούνιο τοῦ 1824 παρουσιάστηκε μπροστά στά Ψαρά· ἦταν 235 πολεμικά πλοῖα, μικρά καί μεγάλα, μέ 14.000 ἄντρες.

Οἱ Ψαριανοί εἶχαν ζητήσει βοήθεια ἀπό τήν Κυβέρνηση, ἀλλά ὁ ἑλληνικός στόλος δέν μπόρεσε νά κινηθεῖ, γιατί δέν ὑπῆρχαν χρήματα καί ἐφόδια. Ἔτσι οἱ Ψαριανοί ἀποφάσισαν νά ἀντισταθοῦν μόνοι τούς. Ἐκαμαν ὁμως τό λάθος νά περιμένουν τούς Τούρκους στήν ξηρά ἀντί νά τούς ἐπιτεθοῦν στή θάλασσα μέ τὰ πυρπολικά καί τὰ πλοῖα τους.

Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν

Στίς 14 Ἰουνίου 1824 ὁ τουρκικός στόλος ἄρχισε νά βομβαρδίζει τά Ψαρά. Οἱ Ψαριανοί ἐπί 24 ὥρες ἀντιστάθηκαν μέ ἀφάνταστο ἥρωισμό. Τήν ἄλλη ἡμέρα ὁμως οἱ Τοῦρκοι κατόρθωσαν νά ἀποβιβάσουν στρατό σέ δύο μέρη τοῦ νησιοῦ. Ἀκολούθησε μάχη σκληρή καί συμπλοκές ἀφάνταστες.

Πολλοί ἀπό τόν ἄμαχο πληθυσμό ἔξαλλοι ἔτρεχαν νά πηδήσουν στά πλοῖα, γιά νά σωθοῦν. Οἱ Τοῦρκοι τούς καταδίωκαν καί ἄλλους σκότωναν, ἄλλους τούς ἐπιαναν αἰχμαλώτους. Πολλές μάλιστα γυναῖκες μέ τά παιδιά τους στήν ἀγκαλιά ἔπεφταν στή θάλασσα, γιά ν' ἀποφύγουν τήν αἰχμαλωσία καί τήν ἀτίμωση.

Ἀρκετοί πολεμιστές μέ πολλά γυναικόπαιδα κατέφυγαν στό φρούριο «Παλαιόκαστρο». Ἀπό ἐκεῖ πολέμησαν μέ ἀφάνταση ἀνδρεία δύο ὁλόκληρες ἡμέρες. Τήν τρίτη ἡμέρα περικυκλώθηκαν ἀπό 2.000 Τοῦρκους· τότε ἔβαλαν φωτιά στήν πυριτιδαποθήκη καί ἀνατινάχτηκαν στόν ἀέρα μαζί μέ πολυάριθμους ἐχθρούς (22 Ἰουνίου 1824).

Κατόπιν οί Τούρκοι λεηλάτησαν κι έκαψαν τό νησί. Ή καταστροφή ήταν ολοκληρωτική. Από τούς 7.000 Ψαριανούς και 25.000 περίπου πρόσφυγες από τή Χίο και άλλα νησιά, πού ήταν εκεί, σώθηκαν μόνο 3.000 Ψαριανοί και 10.000 πρόσφυγες. Τούς υπόλοιπους, όσους δέ σκοτώθηκαν, τούς έπιασαν αιχμάλωτους και τούς πούλησαν ως δούλους.

Όλος σχεδόν ό στόλος τών Ψαριανών έπese στά χέρια τών Τούρκων. Γλύτωσαν μόνο 16 πλοία και 7 πυρπολικά, πού μετέφεραν σε άλλα νησιά όσους σώθηκαν από τή σφαγή και τήν αιχμαλωσία.

Ή καταστροφή τών Ψαρών ήταν φοβερό χτύπημα του έθνικού άγώνα, γιατί ό τουρκικός στόλος θά μπορούσε να κινείται άνενόχλητος στο Αίγαίο και να μεταφέρει με εύκολία τά τουρκικά στρατεύματα στις έπαναστατημένες περιοχές.

Ή ένδοξη όμως καταστροφή τών Ψαρών και ή αυτοθυσία τών κατοίκων της συγκίνησαν όλο τόν κόσμο και ξεσήκωσαν κύματα φιλελληνισμού στις πολιτισμένες χώρες. Ό έθνικός μας ποιητής Σολωμός τήν έξύμνησε με τό γνωστό επίγραμμα του:

*«Στῶν Ψαρῶν τήν δλόμαυρη ράχη
περπατώντας ή δόξα μονάχη
μελετᾶ τά λαμπρά παλικάρια·
και στήν κόμη στεφάνι φορεῖ
γνωμένο από λίγα χορτάρια
πού εἶχαν μείνει στήν ξερημη γῆ».*

γ) Ή Ναυμαχία του Γέροντα

Μετά τήν καταστροφή τών Ψαρών ό τουρκικός στόλος έπλευσε στα παράλια τής Μ. Ασίας, για να παραλάβει και άλλες δυνάμεις και να καταστρέψει τή Σάμο.

Ό έλληνικός στόλος όμως, πού στο μεταξύ είχε έξοπλιστεῖ, έπλευσε άμέσως προς τή Σάμο με άρχηγό τόν αντιναύαρχο Σαχτούρη. Έπιασε τό στενό μεταξύ Σάμου και Άσιατικής άκτῆς, για να ματαιώσει τά σχέδια τών τούρκων. Στο στενό έγιναν πολλές ναυμαχίες, στις όποιες ό τουρκικός στόλος έπαθε πολλές ζημιές.

Έδω ό ένδοξος Κανάρης έβαλε πάλι σε ενέργεια τά πυρπολικά κι έκαψε τρία τουρκικά καράβια εκδικούμενος τούς Τούρκους για τήν καταστροφή τών Ψαρών. Τρομοκρατημένος τότε ό Χοσερέφ κατέ-

φυγε στη νήσο Κώ, όπου περίμενε τον αιγυπτιακό στόλο.

Έπειτα από λίγες ημέρες έφτασε και ο αιγυπτιακός στόλος με άρχηγό τον ίδιο τον Ίμβραήμ κι ενώθηκε με τον τουρκικό. Σχηματίστηκε έτσι μία τεράστια δύναμη από 400 μικρά και μεγάλα πλοία με 2.500 κανόνια και 30.000 άντρες.

Αλλά και η Έλληνική Κυβέρνηση έστειλε βοήθεια στον ελληνικό στόλο με το ναύαρχο *Ανδρέα Μιαούλη*. Η δύναμη τώρα του ελληνικού στόλου ήταν 70 πλοία με 850 κανόνια και 5.000 ναύτες και είχε άρχηγό το Μιαούλη.

Στίς 29 Αυγούστου 1824 οι δύο στόλοι συναντήθηκαν στον κόλπο του *Γέροντα*, ανάμεσα στην Κώ και την Άλικαρνασσό. Εκεί έγινε η μεγαλύτερη ναυμαχία της ελληνικής επανάστασης, που είναι γνωστή ως «*Ναυμαχία του Γέροντα*». Στη ναυμαχία αυτή πήραν μέρος οι μεγαλύτερες ναυτικές φυσιογνωμίες της Έπανάστασης: Μιαούλης, Σαχτούρης, Παπανικολής, Ματρώζος, Κανάρης, Πιπίνος και άλλοι.

Οι Έλληνες κατατρόπωσαν τον έχθρό και του προξένησαν μεγάλες ζημιές. Ο Ίμβραήμ όμως επέμενε. Τότε ο Μιαούλης διέταξε τά πυρπολικά νά δράσουν και άμέσως οι πυρπολητές άρχισαν τό έργο τους πυρπολώντας πολλά έχθρικά πλοία. Έντρομος τότε ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος κατέφυγε στην Άλικαρνασσό.

Οι συγκρούσεις τών δύο στόλων επαναλήφθηκαν γύρω από τή Σάμο και κράτησαν δυό μήνες ακόμα. Έπειδή όμως πλησίαζε ο χειμώνας, ο Χοσρέφ γύρισε στον Έλλησποντο και ο Ίμβραήμ έπλευσε στη Σούδα της Κρήτης.

Τότε και ο ελληνικός στόλος, νικητής, γύρισε στις βάσεις του, για νά επιδιορθώσουν τίς βλάβες του, νά εφοδιαστεί και νά αναπαυτούν τά πληρώματά του.

3. *Ανδρέας Μιαούλης*

Ο Μιαούλης γεννήθηκε στην Ύδρα τό 1769. Τό οικογενειακό του όνομα ήταν *Ανδρέας Βώκος*. Ο πατέρας του Δημήτρ. Βώκος καταγόταν από τήν Εύβοια και ήταν έμποροπλοίαρχος. Τό όνομα Μιαούλης τό πήρε, κατά τήν παράδοση, από ένα τουρκικό μπρίκι που άγόρασε πριν από τήν επανάσταση και που έφερε τό όνομα «Μιαούλ».

Ο Μιαούλης γράμματα ήξερε λίγα, ήταν όμως έξυπνος, πολύ

τολμηρός και ικανός ναυτικός. Ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση τὸν βρῆκε ἔμπορο στήν Ὑδρα. Δέν πῆρε ὅμως ἀμέσως μέρος στὸν Ἀγώνα. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι Ὑδραῖοι, πού γνώριζαν τὰ ναυτικά προσόντα τοῦ Μιαούλη, τὸν θεώρησαν ἀπαραίτητο γιὰ τὸν ἀγώνα καὶ τὸν ἔπεισαν νά ἀναλάβει τὴν ἀρχηγία τοῦ Ὑδραϊκοῦ στόλου. Ἀργότερα ὀρίστηκε ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Ὡς ναύαρχος ὁ Μιαούλης κινήθηκε ἀκούραστα καὶ δραστήρια πολεμώντας παντοῦ τὸν ἐχθρικό στόλο καὶ βοηθώντας τοὺς ἐπαναστάτες. Πολλές ναυμαχίες ἔκαμε μέ λαμπρά πάντοτε ἀποτελέσματα.

Ἔτσι εἶχε γίνει ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων καὶ ἡ παρηγοριά καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Μιαούλης πέθανε στήν Ἀθήνα τὸ 1835, ἀφοῦ εὐτύχησε νά ἰδεῖ ἐλεύθερη τὴν πατρίδα.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης

Ἀσκήσεις

1. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν πράξη τοῦ Χουσεῖν νά πνίξει μέ καπνὸ τὰ γυναικόπαιδα στό Μελιδόνι;
2. Γιατί ὁ Χουσεῖν μέ τόση μανία κατέστρεψε τὴν Κάσο;
3. Ποῦ ἀποδίνετε τὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν;
4. Γιατί οἱ Τούρκοι δέν κατάφεραν νά καταστρέψουν τὴ Σάμο;
5. Πῶς ὁ ἑλληνικός στόλος κατατρόπωσε τὸν πολὺ μεγαλύτερο ἐχθρικό στόλο στὴ ναυμαχία τοῦ Γέροντα;

1. 'Ο 'Ιμβραήμ αποβιβάζεται στην Πελοπόννησο

'Ο Μιαούλης νόμιζε ότι ο 'Ιμβραήμ θα διακόψει τις πολεμικές επιχειρήσεις τό χειμώνα. Μά ο δραστήριος Αιγύπτιος στρατηγός, αφού ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και πήρε νέες ενισχύσεις από την Αίγυπτο, αποβιβάστηκε ανενόχλητος στη Μεθώνη *στις 12 Φεβρουαρίου 1825* με 4.000 πεζούς, 400 ίππεις και πολλά κανόνια. Στη συνέχεια έφερε άκόμα από την Κρήτη 7.000 πεζούς και 400 ίππεις.

'Ο αιγυπτιακός στρατός ξαπλώθηκε άμέσως στη Μεσσηνιακή χερσόνησο, πήρε την Κορώνη και κατόπιν στράφηκε κατά της Πύλου και πολióρηκε τα όχυρά της φρούρια *Νιόκαστρο* και *Ναυαρίνο*.

Στήν Πελοπόννησο δέν είχε γίνει, δυστυχώς, καμιά προετοιμασία από την ελληνική Κυβέρνηση εξαιτίας του έμφύλιου πολέμου. 'Ο Κολοκοτρώνης βρισκόταν φυλακισμένος στην 'Υδρα μαζί με τούς κυριότερους στρατιωτικούς και πολιτικούς άρχηγούς.

'Ο πρωθυπουργός Γ. Κουντουριώτης νόμισε ότι μπορούσε ο ίδιος νά αντιμετώπισει τόν 'Ιμβραήμ και έκστράτευσε έναντίον του με 3.000 άντρες. 'Όταν όμως έφτασε στό χωριό Σκάλα της Μεσσηνίας, άφησε ως αντικαταστάτη του τόν πλοίαρχο Σαχτούρη, γιατί ο ίδιος δέν μπορούσε νά άντέξει στίς ταλαιπωρίες της έκστρατείας.

'Ο Σαχτούρης, πού ήταν άπειρος στά στρατιωτικά της ξηράς, όχυρώθηκε στό χωριό *Κρεμμύδι*, γιά νά αποκόψει την επικοινωνία Μεθώνης-Κορώνης. 'Ο στρατός του όμως διασκορπίστηκε, μόλις άντίκρουσε τό στρατό του 'Ιμβραήμ.

Οί Έλληνες τότε έκαμαν τό σφάλμα νά αποβιβάσουν στό μικρό νησί *Σφακτηρία* 800 άντρες με άρχηγό τόν ύπουργό του πολέμου 'Αναγνωσταρά. Μαζί του ήταν ο πλοίαρχος Τσαμαδός και μερικοί άλλοι από τούς όνομασσότερους πολεμιστές και πολιτικούς.

'Ο αιγυπτιακός στόλος βομβάρδισε πρώτα τό νησί και άμέσως κατόπιν αποβίβασε στρατό. 'Έγινε φοβερή πάλη. 'Από τούς 800 Έλληνες υπερασπιστές του νησιού 350 σκοτώθηκαν και 200 αιχμαλωτίστηκαν. 'Ανάμεσα στούς νεκρούς ήταν ο πλοίαρχος *Τσαμαδός, ο Σαχίνης, ο 'Αναγνωσταράς*, ο φιλέλληνας *Σανταρόζα* και άλλοι.

'Ο *Σαχτούρης* και ο *Μαυροκορδάτος* μόλις κατόρθωσαν νά σω-

θοῦν στό διάτρητο ἀπό τίς ἐχθρικές σφαῖρες πλοῖο τοῦ Τσαμαδοῦ «Ἄρης».

Κατόπιν αὐτοῦ τά δυό φρούρια παραδόθηκαν στόν Ἰμβραήμ, ὁ ὁποῖος ἄφησε τοὺς ὑπερασπιστές τους νά φύγουν σῶοι καί ἀβλαβεῖς.

Σέ ἀντίποινα ὁ Μιαούλης μέ τά πυροπολικά ἔκαψε 11 αἰγυπτιακά πλοῖα στό λιμάνι τῆς Μεθώνης καί ὁ Σαχτούρης ἔκαψε τή ναυαρχίδα τοῦ Χοσερέφ στόν Καφηρέα καί περί τά 30 μεταγωγικά ἔπεσαν στά χέρια τῶν Ἑλλήνων. Καί ὁ Κανάρης ἐπιχείρησε αἰφνιδιαστικά νά κάψει μέ πυροπολικά τόν αἰγυπτιακό στόλο μέσα στό λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἀλλά ἀπέτυχε γιατί ἔπνευσε ἀντίθετος ἄνεμος.

2. Ἡ μάχη στό Μανιάκι καί ὁ ἥρωικός θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ στερεώθηκε στά ὄχυρά φρούρια τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καί τοῦ Ναυαρίνου, ἄρχισε τίς ἐπιδρομές καί τίς καταστροφές στό ἐσωτερικό τῆς Μεσσηνίας κι ἐτοιμαζόταν νά προχωρήσει πρὸς τό κέντρο τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ κατάσταση γιά τοὺς Ἕλληνες ἦταν ἀπελπιστική. Κανένας ἀπό τοὺς ὀπλαρχηγούς δέν τολμοῦσε νά ἀντιμετωπίσει τόν Ἰμβραήμ, πού ὄλοι τόν θεωροῦσαν ἀνίκητο. Ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης γράφοντας στόν Παπαφλέσσα παρομοίαζε τόν Ἰμβραήμ μέ τό Ναπολέοντα.

Τότε ὁ τολμηρός καί φιλότιμος Παπαφλέσσας, πού ἦταν ὑπουργός τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀποφάσισε νά ἐκστρατεύσει μόνος του κατά τοῦ Ἰμβραήμ. Ἀφοῦ συμβούλεψε τόν πρωθυπουργό Κουντουριώτη νά ἀποφυλακίσει τόν Κολοκοτρώνη καί τοὺς ἄλλους

Ὁ Γρηγόριος Δικαῖος
(Παπαφλέσσας)

κρατούμενους, έφυγε από τό Ναύπλιο καί πήγε στή Μεσσηνία, γιά νά σώσει τόν τόπο.

Έκει συγκέντρωσε περί τούς 1500 πολεμιστές καί όχυρώθηκε πρόχειρα στό **Μανιάκι**, γιά νά έμποδίσει τόν Ίμβραήμ νά προχωρήσει στό έσωτερικό. Μόλις όμως οί άντρες του αντίκρουσαν τά αιγυπτιακά στρατεύματα, οί περισσότεροι λιποψύχησαν καί διασκορπίστηκαν στά γύρω ύψώματα. Έμειναν μόνο 300 μαζί μέ τόν Παπαφλέσσα άποφασισμένοι νά άγωνιστούν καί νά πεθάνουν γιά τήν πατρίδα.

Οί λίγοι αύτοί γενναίοι πολέμησαν στήθος μέ στήθος επί 3 ώρες καί σκοτώθηκαν όλοι μαζί μέ τόν άρχηγό τους (**20 Μαΐου 1825**), άφού σκότωσαν διπλάσιους έχθρούς.

Ό Ίμβραήμ, πού θαύμασε τήν παλικαριά του Παπαφλέσσα, διέταξε μετά τή μάχη νά βρούν τό νεκρό του. Τόν βρήκαν, τόν καθάρισαν από τό αίματα καί τά χώματα καί τόν έστησαν όρθιο στόν κορμό ένός δέντρου. Τότε ό Ίμβραήμ σάάθηκε σιωπηλός μπροστά του, τόν κοίταξε πολλή ώρα καί κατόπιν είπε στους άξιωματικούς του: «Άληθινά ήταν γενναίος άντρας». Έπειτα πλησίασε καί φίλησε τό νεκρό.

Έτσι ό γενναίος άρχιμανδρίτης έμεινε πιστός στά κηρύγματά του. Η θυσία του δέν ήταν μάταιη, γιατί έδωσε θάρρος στους Έλληνες δείχνοντας ότι είναι δυνατό νά άντισταθούν στόν Ίμβραήμ. Τόν ήρωικό θάνατο του Παπαφλέσσα έξυμνει τό δημοτικό μας τραγούδι έτσι:

...Μπραήμης βάνει τή φωνή, λέει του Παπαφλέσσα:

«Έβγα, Φλέσσα, προσκύνησε μέ ούλο σου τ' άσκέρι».

*«Δέ sé φοβοϋμ', Μπραήμ πασά, στό νοϋ μου δέ sé βάνω
κι έμέ μενάτι μου' ρχονται οί Κολοκοτρωναίοι».*

Καί στά ταμπούρια πέσανε αύτοί οί Άραπάδες.

Ό Φλέσσας βάνει μιά φωνή καί λέει τών στρατιωτῶν του:

«Τώρα, παιδιά, θά σās ιδῶ, άν είστε παλικάρια!»

Καί τά σπαθιά τραβήξανε καί κάνουν τό γιουρούσι.

Μιά μπαταριά του ρίξανε πικρή, φαρμακωμένη,

τό Φλέσσα τόν έσκότωσαν, κείν' τόν άρχιμανδρίτη·

όσοι είστε φίλοι κλάψετε καί σεΐς έχθροί χαρεΐτε!

3. Ὁ Ἰμβραήμ προχωρεῖ στό ἐσωτερικό τῆς Πελοποννήσου

Δυό μέρες πρὶν γίνει ἡ καταστροφή στό Μανιάκι ἢ Κυβέρνηση ἔβγαλε ἀπό τή φυλακή τόν Κολοκοτρώνη καί τούς ἄλλους φυλακισμένους, ἔδωσε γενική ἀμνηστία καί διόρισε τόν Κολοκοτρώνη ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Κολοκοτρώνη ἔδωσε θάρρος στους Ἕλληνες καί ὅλοι ἔτρεχαν νά μποῦν κάτω ἀπό τίς διαταγές του, γιατί μόνο ἀπ' αὐτόν περίμεναν σωτηρία. Δυστυχῶς ὅμως ἦταν ἀργά. Ἡ καταπολέμηση τοῦ Ἰμβραήμ δέν ἦταν πλέον εὐκόλη. Οἱ τακτικοί του ἦταν πολύ καλύτεροι ἀπό τούς ἄντρες τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐτσι ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης προχωρώντας πολύ γρήγορα καί σπέρνοντας τήν καταστροφή στό πέρασμά του ἔφτασε στήν Τριπολιτοῖα καί τήν κατέλαβε. Καί ἀπό ἐκεῖ, χωρὶς νά χάσει καιρό, βάδισε κατά τοῦ Ναυπλίου καταστρέφοντας ὅ,τι συναντοῦσε στό δρόμο του.

Κατεβαίνοντας ἀπό τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τό Ναύπλιο ξεχώρισε μακριά τήν Ὑδρα καί τότε φώναξε: «Μικρὴ Ἀγγλία, ὡς πότε θά μοῦ διαφεύγεις»;

Ξαφνικά ὅμως ὀρθώθηκε μπροστά του ὁ Ὑψηλάντης μέ 300 ἄντρες, μαζί μέ τό Μακρυγιάννη, τό Μαυρομιχάλη καί ἄλλους. Εἶχαν πιάσει τούς Μύλους καί ἦταν ἀποφασισμένοι νά κλείσουν μέ τό κορμί τους τό δρόμο στόν Ἰμβραήμ. Μπροστά στήν ὑπεράνθρωπη ἐκείνη ἀντίσταση ἀναγκάστηκε ὁ Ἰμβραήμ νά γυρίσει στήν Τρίπολη.

Ἐχοντας δέ τήν Τρίπολη γιά κέντρο συνέχισε τίς καταστρεπτικές ἐπιδρομές του σέ ὁλόκληρη τήν Πελοπόννησο, προσπαθώντας μέ τήν τρομοκρατία νά ἐξαναγκάσει τούς κατοίκους νά ὑποταχθοῦν.

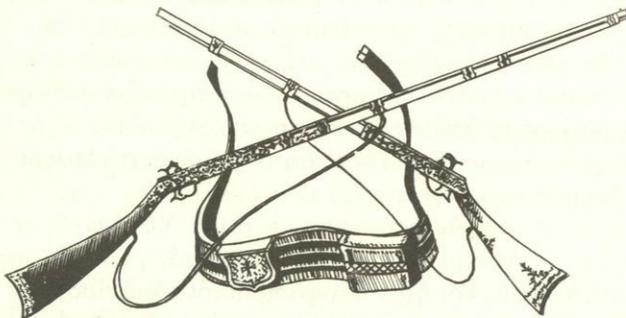
Δέν μπόρεσε ὅμως τελικά νά ὑποτάξει τή χώρα, γιατί ὁ Κολοκοτρώνης μέ τό λίγο ἄτακτο στρατό του ἔκανε σκληρό κλεφτοπόλεμο πολύ καταστρεπτικό στό στρατό τοῦ Ἰμβραήμ.

Οἱ νίκες ὅμως τοῦ Ἰμβραήμ ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωση στους Ἕλληνες ἀγωνιστές καί ἐνόησαν ὅτι ἡ ὑπεροχή του ὀφειλόταν στό ὅτι εἶχε τακτικό στρατό. Τότε ἡ ἐλληνική Κυβέρνηση μέ τή συγκατάθεση καί τοῦ Κολοκοτρώνη ἀποφάσισε νά ὀργανώσει στρατό κατά τό Εὐρωπαϊκό σύστημα. Τό ἔργο αὐτό τό ἀνέθεσε στό φιλέλληνα Γάλλο

συνταγματάρχη Κάρλο Φαβιέρο, πού είχε υπηρετήσει στο στρατό του Μ. Ναπολέοντα.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ὁ ἑλληνικός στόλος δέν ἐμπόδισε τόν αἰγυπτιακό νά ἀποβιβα-
στεί στην Πελοπόννησο;
2. Πότε ἔγινε ἡ μάχη στό Μανιάκι καί μέ ποιὰ μάχη τῆς ἀρχαιότητας
μποροῦμε νά τήν παρομοιάσουμε;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τόν Παπαφλέσσα; Μέ ποιούς μποροῦμε νά τόν
παρομοιάσουμε;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν Κυβέρνηση νά κρατεῖ στίς φυλακές τόν Κο-
λοκοτρώνη ἐνῶ κινδύνευε ἡ πατρίδα;

1. Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου

α) Πρώτη περίοδος της πολιορκίας

Ένω ὁ Ἰμβραήμ προσπαθοῦσε νά ὑποτάξει τήν Πελοπόννησο, ὁ σουλτάνος διέταξε τόν Κιουταχή, τό νικητή τοῦ Πέτα, νά κυριέψει μέ κάθε τρόπο τό Μεσολόγγι καί μέ τήν ἐντολή: «ἦ τό Μεσολόγγι ἦ τό κεφάλι σου».

Ὁ **Κιουταχῆς** ξεκίνησε ἀπό τή Λάρισα μέ 20.000 στρατό. Πέρασε τά Τρίκαλα, μπήκε στήν Ἀκαρνανία καί τήν Αἰτωλία, χωρίς νά συναντήσῃ ἐμπόδια, καί κατά τίς **20 Ἀπριλίου 1825** ἔφτασε μπροστά στό Μεσολόγγι καί τό πολιορκήσε.

Ἡ ἥρωική πόλη μετά τήν πρώτη πολιορκία εἶχε ὀχυρωθεῖ καλύτερα. Τά ὀχυρώματα τοῦ φρουρίου εἶχαν ἐπισκευαστεῖ μέ τίς προσπάθειες τοῦ **λόρδου Βύρωνα** καί τοῦ μηχανικοῦ **Κοκκίνη** καί ἦταν ἀρκετά ἰσχυρά. Ἀπό τό μέρος τῆς ξηρᾶς προστάτευε τήν πόλη ἕνας χωματένιος τοῖχος μέ 8 προμαχῶνες (τάπιες λέγονταν τότε) ὀπλισμένους μέ 48 κανόνια.

Ἀπό τό μέρος τῆς θάλασσας τό Μεσολόγγι προστατευόταν ἀπό τή λιμνοθάλασσα, πού δέν μποροῦσαν νά μποῦν τά μεγάλα ἐχθρικά πλοῖα, γιατί τά νερά της εἶναι πολύ ρηχά. Τήν προστασία τῆς πόλεως ἀπό τή θάλασσα ἐνίσχυαν καί δύο μικρά νησάκια τῆς λιμνοθάλασσας, ἡ **Κλεισόβα** καί τό **Βασιλάδι**, τά ὁποῖα οἱ Ἕλληνες τά εἶχαν καλά ὀχυρώσει.

Τό Μεσολόγγι τό φρουροῦσαν 3.000 γενναῖοι πολεμιστές μέ ὀπλαρχηγούς δοκιμασμένους, τό **Νότη Μπότορη** καί τό **Δημήτρι Μακρή**. Μέσα στήν πόλη ὑπῆρχαν καί 9.000 γυναικόπαιδα, πού ἦταν βάρος στους πολιορκημένους.

Ὁ Κιουταχῆς βομβάρδισε δυνατά τό φρούριο κι ἔκαμε πολλές ἐπιθέσεις, πού ὅλες ὅμως ἀποκρούστηκαν. Κατάλαβε τότε ὁ Κιουταχῆς ὅτι ἦταν ἀδύνατο νά πάρει τό Μεσολόγγι, ἐφόσον ὁ ἑλληνικός στόλος τό ἐφοδίαζε μέ τρόφιμα καί πολεμοφόδια.

Γι' αὐτό κατά τό τέλος Ἰουνίου ὁ **Χοσρέφ πασάς** μέ τό στόλο του ἀπέκλεισε τήν πόλη ἀπό τή θάλασσα. Κατασκευάσαν ἀκόμα οἱ Τούρκοι μικρά πλοῖα καί μέ ἴσια καρίνα (ξέβασθα), τά ὀπλισαν μέ κανόνια,

τά έμπασαν στή λιμνοθάλασσα καί βομβάρδιζαν τά μικρά νησάκια καί τήν πόλη.

Ἡ θέση τῶν πολιορκημένων ἄρχισε νά γίνεται δύσκολη. Εὐτυχῶς ὅμως κατά τά τέλη Ἰουλίου 1825 ἔφτασε ὁ Μιαούλης μέ τόν ἑλληνικό στόλο, διασκόρπισε τόν τουρκικό καί ξεφόρτωσε στό Βασιλάδι τρόφιμα καί πολεμοφόδια, μέ τά ὁποῖα ἐφοδιάστηκε τό Μεσολόγγι.

Οἱ πολιορκημένοι πῆραν τότε θάρρος κι ἐπιχείρησαν ἔξοδο. Ἔφτασαν στά χαρακώματα τοῦ ἐχθροῦ καί προξένησαν μεγάλες ζημιές στό στρατό του. Συνεννοήθηκαν μέ τόν Καραϊσκάκη καί μέ ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς νά ἐπιτεθοῦν κι ἐκεῖνοι κατά τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ θέση τοῦ Κιουταχῆ εἶχε γίνει δύσκολη. Οἱ τροφές καί τά πολεμοφόδια λιγότεψαν πολύ καί οἱ ἐπιδημίες θέριζαν τό στρατό του. Καί ἐπειδή φοβήθηκε ὅτι ἡ θέση του θά γινόταν δυσκολότερη τό χειμῶνα, ἀποσύρθηκε μέ τό στρατό του γιά ἀσφάλεια στούς πρόποδες τοῦ Ζυγοῦ καί περιμένε ἐνισχύσεις.

β) Δεύτερη περίοδος τῆς πολιορκίας

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ ἀνησύχησε πολύ τό σουλτάνο καί ζήτησε τή βοήθεια τοῦ Μεχμέτ Ἄλη, ἀφοῦ τοῦ ὑποσχέθηκε νέα ἀνταλλάγματα. Ἐκεῖνος ἔστειλε νέες ἐνισχύσεις στόν Ἰμβραήμ καί τόν διέταξε νά σπεύσει σέ βοήθεια τοῦ Κιουταχῆ.

Ὁ Ἰμβραήμ μέ 15.000 ἄντρες καί ἄφθονα ἐφόδια πέρασε στό Μεσολόγγι στίς **26 Δεκεμβρίου 1825** καί στρατοπέδευσε κοντά στόν Κιουταχῆ. Βλέποντας δέ τό χωματένιο τεῖχος, πού προστάτευε τό Μεσολόγγι, εἶπε στόν Κιουταχῆ εἰρωνικά: «Γιά τό μικρό αὐτό φράχτη ἔχασες τόσα στρατεύματα; Ἐγώ θά τό πάρω μέσα σέ 15 ἡμέρες».

Πρόσταξε ἀμέσως τό στρατό του νά χτυπήσει τό φρούριο. Στό μεταξὺ ἔφτασε καί ὁ τουρκικός στόλος, πού ἀπέκλεισε τό Μεσολόγγι καί ἀπό τή θάλασσα. Ὑστερα ἀπό δυνατό βομβαρδισμό ὁ Ἰμβραήμ ἔκαμε ἐπίθεση ἀπό ξηρά καί ἀπό θάλασσα. Ὅλες ὅμως οἱ ἐπιθέσεις ἀποκρούστηκαν μέ μεγάλες ζημιές.

Ὁ Ἰμβραήμ εἶδε ὅτι δέν ἦταν εὐκόλο, ὅπως νόμιζε, νά πάρει μόνος του τό Μεσολόγγι. Γι' αὐτό ἀναγκάστηκε νά ζητήσει ἀπό τόν Κιουταχῆ νά συνεργαστοῦν. Οἱ δυό πασάδες μέ ἐνωμένες τίς δυνά-

μεις τους κάνουν στενότερη τήν πολιορκία από ξηρά και από θάλασσα και ό βομβαρδισμός γίνεται αδιάκοπος.

Ό Μιαούλης κατόρθωσε για δεύτερη φορά να διασπάσει τόν αποκλεισμό και να εφοδιάσει τό Μεσολόγγι μέ τρόφιμα και πολεμοφόδια.

Ό έχθρος όμως πέτυχε να καταλάβει τά νησάκια **Βασιλάδι** και **Ντολμά**. Καί άμέσως κατόπιν ό ίδιος ό Κιουταχής έπιχείρησε να καταλάβει τήν **Κλείσοβα**, πού ήταν τό ισχυρότερο προπύργιο του Μεσολογγίου και πού τήν υπεράσπιζε ό γενναίος Σουλιώτης **Κίτοος Τζαβέλας**. Στην επίθεση αυτή πληγώθηκε ό Κιουταχής και σκοτώθηκε ό αίμοβόρος Χουσεΐν και περισσότεροι από 1200 Αιγύπτιοι.

Ό Κλείσοβα δέν έπεσε, ή πολιορκία όμως του Μεσολογγίου έγινε ακόμα πιο στενή από ξηρά και από θάλασσα, ώστε κάθε επικοινωνία μέ τόν έξω κόσμο ήταν αδύνατη. Νέες απόπειρες του Μιαούλη να σπάσει τόν κλοιό απέτυχαν.

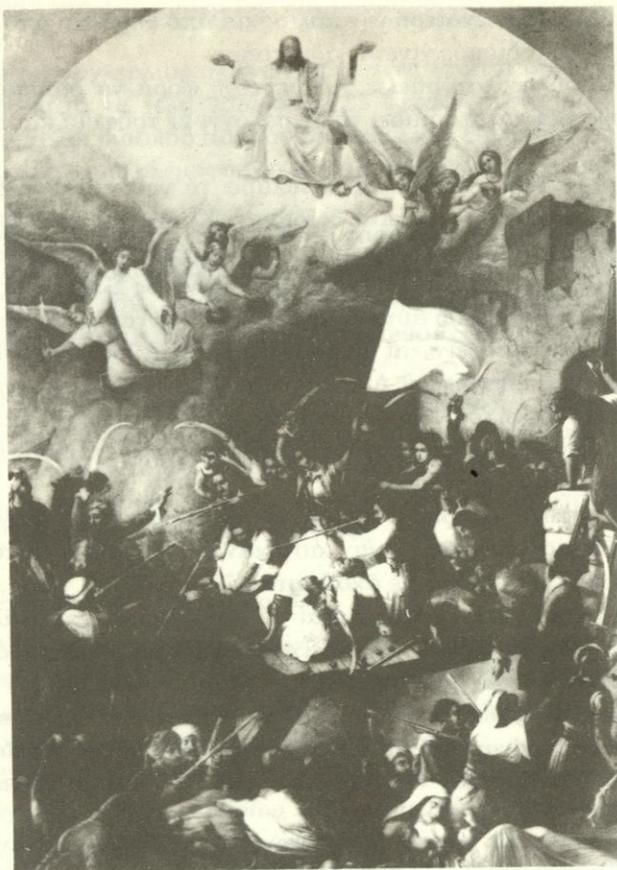
Ό θέση των πολιορκημένων άρχισε να γίνεται τώρα τραγική. Οι τροφές σώθηκαν έντελώς. Άναγκάστηκαν να τρέφονται μέ τά μεταφορικά τους ζώα, ακόμα μέ ακάθαρτα ζώα (σκύλους, γάτες, ποντικούς), μέ σκουλήκια, μέ φύκια και μέ δέρματα, πού προκαλούσαν δυσεντερίες και τό θάνατο. Όλοι είχαν καταστήσει σκελετοί από τήν πείνα κι έμοιαζαν μέ φαντάσματα.

Λίγος χρόνος χώριζε τή ζωή από τό θάνατο. Καί όμως «οί **ελεύθεροι πολιορκημένοι**» δέν ήθελαν ούτε λέξη να ακούσουν για παράδοση ή συνθηκολόγηση. «Πεθαίνουμε», έλεγαν, «άλλά δέν προσκυνάμε».

γ) Ό ήρωική έξοδος του Μεσολογγίου

Ό αποκλεισμός έκρινε τήν τύχη του Μεσολογγίου. Μέ αυτόν πέτυχαν οι δυο πασάδες ό,τι δέν μπόρεσαν να πετύχουν μέ τή δύναμη των όπλων.

Οί πολιορκημένοι, όταν πείστηκαν ότι δέν μπορούσαν πλέον να κρατήσουν τό φρούριο, πήραν τήν άπόφαση να εγκαταλείψουν τό Μεσολόγγι. Άποφάσισαν να βγοϋν νύχτα από τό φρούριο και να καταφύγουν στο στρατόπεδο των οπλαρχηγών τής Στερεάς Ελλάδας Καραϊσκάκη και Κ. Μακρη, μέ τούς όποιους είχαν συνεννοηθει. Στην πόλη θά έμεναν 600 περίπου άρρωστοι και πληγωμένοι μέ τό γέρο

Ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογίου

πρόκριτο **Χρῆστο Καψάλη**, ἀποφασισμένοι νά πεθάνουν ἐκεῖ πολεμῶντας.

Ἡ ἔξοδος ὀρίστηκε νά γίνει στίς **10 Ἀπριλίου 1826**. Τά μεσάνυχτα τῆς ἡμέρας αὐτῆς οἱ πολιορκημένοι, 3.000 πολεμιστές καί τά γυναικόπαιδα, βγήκαν ἀπό τό φρούριο. Μπροστά πήγαιναν οἱ πολεμιστές μέ τά σπαθιά στά χέρια καί διαιρεμένοι σέ τρία σώματα μέ ἀρχηγούς τό **Νότη Μπότορη**, τόν **Κίτσο Τζαβέλα** καί τό **Δημήτρη Μακρή**. ἀκολουθοῦσαν οἱ γέροι, τά παιδιά καί ὄσες γυναῖκες δέν μποροῦσαν νά κρατήσουν ὄπλα.

Ὁ Καφάλης ἀνατινάζει τὴ μαρουταποθήκη

Δυστυχῶς ὁμως τὸ σχέδιο γιὰ τὴν ἔξοδο ἦταν γνωστὸ στοὺς ἐχθροὺς, ἴσως ἀπὸ προδοσίαν, καὶ εἶχαν λάβει τὰ μέτρα τους: Ἔστειλαν 3.000 Ἀλβανούς στοὺς Ζυγὸ, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς ὀπλαρχηγούς νὰ στείλουν βοήθεια· 1000 ἵππεις τοὺς ἔστειλαν στὴν πεδιάδα, γιὰ νὰ χτυπήσουν ὅσους θὰ διασποῦσαν τίς γραμμές τους· καὶ τὸ κύριο σῶμα τὸ συγκέντρωσαν στὸ μέρος πού θὰ γινόταν ἡ ἔξοδος.

Δέν εἶχαν βγεῖ ὅλοι οἱ Μεσολογγίτες ἀπὸ τὸ φρούριο καὶ δέχτηκαν φοβερὴ ἐπίθεση ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ. Εἶναι ἀπερίγραπτη ἡ σκηνὴ πού ἀκολούθησε! Ὁ ἐχθρὸς, πού τοὺς περίμενε, τοὺς χτύπησε ἀλύπητα

ἀπό ὅλα τὰ μέρη, ἀλλὰ οἱ ἥρωικοὶ Μεσολογγίτες ἀγωνίζονται ὑπεράνθρωπα χτυπώντας καὶ χτυπούμενοι.

Ἐνα μέρος ἀπὸ αὐτοὺς κατόρθωσε νὰ ἀνοίξει δρόμο ἀνάμεσα στὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ περάσει, ἀλλὰ ἔπεσε στὴν ἐνέδρα τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ καὶ ἔπαθε μεγάλη καταστροφή. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς σώθηκαν, ἀποδεκατίστηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς πού βρισκόνταν στό Ζυγὸ. Τελικὰ σώθηκαν 1300, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν 13 γυναῖκες καὶ 3 παιδιά, καὶ ἐνώθηκαν μέ τό στρατόπεδο τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς.

Ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους πολλοὶ σκοτώθηκαν στή συμπλοκή· οἱ ἄλλοι, παραζαλισμένοι μέσα στό σκοτάδι τῆς νύχτας καὶ στή σύγχυση, ὑπάκουσαν σέ μιὰ ἀνεύθυνη κραυγή «πίσω, πίσω στὰ ὀχυρώματα» καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὴν πόλη, γιὰ νὰ σωθοῦν.

Οἱ Τουρκοαἰγύπτιοι ἐκμεταλλεύτηκαν τὴ φοβερὴ ἐκείνη σύγχυση, ἔπεσαν ἐπάνω στὰ γυναικόπαιδα πού ὀπισθοχωροῦσαν καὶ μπηγαν μαζί τους στήν πόλη, ὅπου ἄρχισε ἄγρια πάλη στοὺς δρόμους καὶ στοὺς προμαχῶνες.

Ὅλη τὴ νύχτα ἀκούονταν πυροβολισμοί, ἐκρήξεις καὶ θρῆνοι. Σέ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως οἱ Μεσολογγίτες ἔκαιγαν τὰ σπίτια τους καὶ ἀνατίναζαν τοὺς προμαχῶνες προτιμώντας νὰ ταφοῦν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια παρά νὰ πέσουν ζωντανοὶ στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Τὴν ὅλη τραγωδία ἐπισφράγισε ὁ γέρο **Καψάλης**. Ὅταν οἱ Τούρκοι ἔφτασαν στή μεγάλη πυριτιδαποθήκη, ὅπου εἶχε συγκεντρώσει τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς πληγωμένους, ἄναψε τό μαπαροῦτι καὶ ἀνατινάχτηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα.

Στίς 11 Ἀπριλίου 1826, Κυριακὴ τῶν Βαῖων, τό ἀπόρρητο Μεσολόγγι ἦταν σωρὸς ἀπὸ ἐρείπια καὶ ἀπὸ χιλιάδες ἄταφα πτώματα. Τό προπύργιο τῆς Ἑλλάδας δέν ὑπῆρχε πλέον.

Ἡ πτώση ὅμως τοῦ Μεσολογγίου ἰσοδυναμοῦσε μέ λαμπρότατη νίκη. Γιατί ἡ ἱστορικὴ ἄμυνα καὶ ἡ ἥρωικὴ ἔξοδος τῶν ὑπερασπιστῶν του προκάλεσαν τό θαυμασμό τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ἀνάγκασαν τίς Εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις νὰ συμπαθήσουν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐπέμβουν γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους.

Ὁ ποιητὴς μας Κ. Κρυστάλλης ἀποθανάτισε τὴν ἥρωικὴ ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴ γενναία ἀπόφαση τοῦ Καψάλη μέ τό ποίημά του «τὸ δαυλί τοῦ Καψάλη»:

Οί γέροντες, πού μέ τούς νιούς νά πᾶν δέν ἠμποροῦσαν,
στό Μεσολόγγι ἀπόμειναν... Ὡς τώρα δά θωροῦσαν
τήν ἔξοδο ἀπ' τά τείχη του κι ἔκαναν τό σταυρό τους.
Ἔστερα, σάν τά τούρκικα τ' ἀσκέρια — τόν ὀχτρό τους —
εἶδαν σάν κύμα νά χυθοῦν στίς θύρες τους, στά τείχια,
καί σάν ἀγρίμια νά πηδοῦν, νά κρέμονται ἀπ' τά νύχια,
τρέχουν κατά τή θάλασσα καί στοῦ πελάου τήν ἄκρη,
μέσα σέ πύργο, πού ἔχανε μαπαρούτη σωριασμένη,
κλειοῦνται μέ μιᾶς καί σταίνουνε χορό σάν ἀντρειωμένοι...
Τ' ἀπελπισμένοι αὐτοῦ χοροῦ εἶν' ὁ Καψάλης πρῶτος...
Κρατεῖ στό χέρι του δαυλί μέ φλόγα πού ἀστράφτει.
Ἄξω ἀπ' τόν πύργο ἀλαλαγμός! ἦρθ' ὁ ἐχτρός! πλακώνει!
μέσ στής μαπαρούτης τό σωρό τό χέρι ἐκεῖο σιμώνει...
Μέ μιᾶς ἀστράφτει καί βροντᾶ. Σάν ἀπό μέθη, ζάλη,
τρικλίζει ὁ πύργος τρεῖς φορές καί μέσ στά μεσουράνια
τινάζεται σάν σύγνεφο, καί φέρνει ἐκεῖ κουρμπάνια
τούς γέρους τοῦ Μεσολογγίου καί τῶν Τουρκῶν τ' ἀσκέρι.

Ἄσκήσεις

1. Γιατί ὁ σουλτάνος ἤθελε μέ κάθε τρόπο νά πάρει τό Μεσολόγγι;
2. Τί ἀνάγκασε τούς Μεσολογγίτες νά ἐγκαταλείψουν τό Μεσολόγγι;
3. Γιατί οἱ Μεσολογγίτες ὀνομάστηκαν «ἐλεύθεροι πολιορκημένοι»;
4. Πότε ἔγινε ἡ ἥρωική ἔξοδος καί ποιά τύχη εἶχε;
5. Τί συναισθήματα γεννᾶ σ' ἐμᾶς τό δλοκαύταμα τοῦ Μεσολογγίου;

Ἔργασία

Νά βρεῖτε καί νά διαβάσετε διηγήματα, ποιήματα καί θεατρικά ἔργα
σχετικά μέ τήν πολιορκία καί τήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

1. 'Ο Ίμβραήμ ἐπιστρέφει στήν Πελοπόννησο καί ὁ Κιουταχῆς κυριεύει τήν Ἀθήνα

Ὑστερα ἀπό τήν πτώση τοῦ Μεσολογγίου ἡ κατάσταση ἦταν πολύ κρίσιμη. Οἱ δυο πασάδες εἶναι πλέον ἐλεύθεροι νά συνεχίσουν τό καταστρεπτικό τους ἔργο.

Ὁ Ίμβραήμ ἀποβιβάστηκε στήν Πάτρα καί ἀπό ἐκεῖ προχώρησε στό ἐσωτερικό τῆς Πελοποννήσου σπέρνοντας τήν καταστροφή στό πέρασμά του. Καί μόνο τή μικρή γωνιά τῆς Μάνης δέν μπόρεσε νά πατήσει. Στήν προσπάθειά του νά τήν καταλάβει, δοκίμασε τρομερή ἀπογοήτευση.

Ὁ Κολοκοτρώνης πάλι μέ τόν κλεφτοπόλεμο κρατεῖ τόν αἰμοβόρο Ίμβραήμ διαρκῶς σέ ἀνησυχία. Μέ τίς ἐνέδρες, πού τοῦ στήνει, τοῦ προκαλεῖ φθορά στά στρατεύματά του καί τοῦ καταστρέφει τούς ἀνεφοδιασμούς. Ἔτσι τοῦ περιορίζει τίς ἐπιδρομές.

Ὁ Κιουταχῆς ἐξάλλου, ἀφοῦ κατέπνιξε τήν ἐπανάσταση στή Δυτική Στερεά, προχώρησε στήν Ἀνατολική, μπῆκε στήν Ἀττική μέ 10.000 στρατό, κυρίεψε τήν Ἀθήνα καί πολιορκήσε τήν Ἀκρόπολη.

Ὑστερα ἀπό αὐτά ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη ἀναγκάστηκε νά παραιτηθεῖ καί σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση μέ πρωθυπουργό τόν Ἀνδρέα Ζαΐμη. Μά καί αὐτή δέν μποροῦσε νά ἀλλάξει τήν κατάσταση, γιατί δέν ὑπῆρχαν χρήματα.

Οἱ Εὐρωπαϊκές ἐξάλλου κυβερνήσεις καί προπάντων οἱ Ἀγγλοι εἰδοποίησαν τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση πῶς ἔπρεπε μέ κάθε θυσία νά σώσουν τήν Ἀκρόπολη, γιατί, ἂν τήν κυρίεψε ὁ Κιουταχῆς, θά ἦταν ἀδύνατο νά συμπεριληφθεῖ ἡ Στερεά Ἑλλάδα στό νέο ἐλεύθερο Ἑλληνικό κράτος.

Στήν κρίσιμη ἐκείνη στιγμή παρουσιάστηκε στή Στερεά Ἑλλάδα ἰκανός ἀντίπαλος τοῦ Κιουταχῆ ὁ *Γεώργιος Καραϊσκάκης* καί σ' αὐτόν στηρίχτηκαν οἱ ἐλπίδες ὅλων.

2. Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782-1827)

Ὁ *Καραϊσκάκης* γεννήθηκε στό χωριό Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσας. Εἶχε μέτριο ἀνάστημα, ἦταν ὁμως εὐκίνητος, ἐνεργητικώτατος

καί πολύ φιλόδοξος. Στίς μάχες ἦταν ἀτρόμητος καί πολεμοῦσε χωρίς προφύλαξη.

Νέος μπήκε στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, ὁ ὁποῖος τόν ἀγαποῦσε γιά τήν ἀνδρεία του καί τήν ἐξυπνάδα του. Ὅταν ὁμως κηρύχτηκε ἡ Ἐπανάσταση, ἐγκατέλειψε τόν Ἄλῃ πασά κι ἔλαβε μέρος στίς ἐπιχειρήσεις κατά τῶν Τούρκων μαζί μέ τούς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς.

Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν προσωπικός ἐχθρός τοῦ πρωθυπουργοῦ Ζαΐμη, γιατί εἶχε ἐπιχειρήσει νά τόν φονεύσει καί τοῦ κατέστρεψε τό ἀρχοντικό μέ ὄλα τά ὑπάρχοντά του στήν Κερπινή τῶν Καλαβρῶτων.

Τοῦτο ὁμως δέν ἐμπόδισε τό Ζαΐμη νά διορίσει τόν Καραϊσκάκη ἀρχιστράτηγο τῆς Ἄ. Στερεᾶς Ἑλλάδας. Στήν ἱκανότητά του στήριξε ὁ πρωθυπουργός τή σωτηρία τῆς πατρίδας. «Ἄς σωθεῖ ἡ πατρίδα καί ἄς δοξαστεῖ ὁ ἐχθρός μου» εἶπε. Καί ὅταν τοῦ ἔδωσε τό διορισμό στό Ναύπλιο, τόν ἀγκάλιασε καί τοῦ εἶπε: «Ἄς ξεχάσουμε, Καραϊσκάκη, τήν ἐχθρα μας κι ἄς φροντίσουμε γιά τή σωτηρία τῆς πατρίδας».

Ὁ Καραϊσκάκης ὡς ἀρχιστράτηγος ἔδειξε σπάνιες στρατηγικές ἀρετές. Κατάλαβε ἀμέσως ὅτι δέν μποροῦσε νά τά βγάλει πέρα μέ τό στρατό τοῦ Κιουταχῆ σέ ἀνοιχτή μάχη. Γι' αὐτό ἀποφάσισε νά τόν ἀποκλείσει στήν Ἄττική.

Τό σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη ἦταν νά πιάσει ὅλους τούς δρόμους, πού ὀδηγοῦσαν ἀπό τήν Ἄττική πρὸς τή Θεσσαλία καί τή Δυτική Ἑλλάδα, καί νά ἐμποδίσει τόν ἐφοδιασμό τοῦ Κιουταχῆ, γιά νά τόν ἀναγκάσει νά λύσει τήν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως καί νά φύγει ἀπό τήν Ἄττική.

Γιά νά πραγματοποιήσει τό στρατηγικό του σχέδιο ὁ Καραϊσκά-

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ἡ καταστροφή τῶν Τουρκαλβανῶν στήν Ἀράχοβα

κης φρόντισε πρώτα νά ἐνισχύσει τή φρουρά τῆς Ἀκροπόλεως· πέ-
τυχε νά στείλει τόν ὄπλαρχηγό **Κριεζώτη** μέ 450 ἄντρες καί πολεμο-
φόδια.

Κατόπιν ἄφησε τόν ὄπλαρχηγό **Βάσο Μαυροβουνιώτη** στήν
Ἐλευσίνα, γιά νά παρενοχλεῖ τόν Κιουταχή. Ἔστειλε τόν **Κωλέττη**
στήν Ἀταλάντη, γιά νά καταστρέψει τίς σιταποθήκες τοῦ Κιουταχή,
καί ὁ ἴδιος βιάδισε πρὸς τό Δίστομο, ὅπου στρατοπέδευσε.

Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε ἀμέσως τό Μουσταφάμπεη μέ 2.000 Τουρ-
καλβανούς ἐναντίον τοῦ Κωλέττη καί διασκορπίσε τή δύναμή του.
Ἀπό ἐκεῖ ὁ Μουσταφάμπεης προχώρησε γιά τήν Ἄμφισσα, πού τήν
πολιορκοῦσαν ὁ Πανουργιάς καί ὁ Δυοβουνιώτης.

Ὁ Καραϊσκάκης ὁμως ἔστειλε στήν Ἀράχοβα τόν ὑπαρχηγό του
Γρίβα μέ 250 παλικάρια νά σταματήσῃ τό Μουσταφάμπεη. Καί τή
νύχτα στίς **24 Νοεμβρίου 1826** ἔφτασε στήν Ἀράχοβα καί ὁ Καραϊ-
σκάκης. Περικύκλωσαν τούς Τουρκαλβανούς καί ἄρχισαν νά τούς
χτυποῦν ἀπό ὅλα τά μέρη.

Οἱ Ἄλβανοί τοῦ Μουσταφάμπεη ξαφνιασθήκαν μέσα στή νύχτα,
ἔχασαν τή συνοχή τους καί διασκορπίστηκαν στίς γύρω χαράδρες. Οἱ
Ἕλληνες τούς καταδίωξαν καί τούς ἐξόντωσαν· μόνο 200 μύορρεςαν
νά σωθοῦν.

Οἱ Ἕλληνες πανηγύρισαν τή νίκη τῆς Ἀράχοβας, ἡ ὁποία ἔφερε
σέ δύσκολη θέση τόν Κιουταχή. Στό μεταξύ ὁ Φαβιέρος μέ 500 περί-
που πολεμιστές κατόρθωσε νά περάσῃ τίς ἐχθρικές γραμμές καί ἐφο-
δίασε τούς πολιορκημένους στήν Ἀκρόπολη μέ τρόφιμα καί πολεμο-
φόδια.

3. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

Ἐνῶ ὁ Καραϊσκάκης βρισκόταν ἀκόμα στό Δίστομο, πῆρε δια-
ταγή ἀπό τήν Κυβέρνηση νά σπεύσῃ νά σώσῃ τήν Ἀκρόπολη, γιατί ἡ
παράταση τῆς πολιορκίας τῆς ἀπό τόν Κιουταχή εἶχε φέρεῖ σέ δύσκο-
λη θέση τούς γενναίους περασπιστές τῆς.

Ἀμέσως ὁ Καραϊσκάκης πῆρε 1000 ἄντρες κι ἔφτασε στήν Ἐλευ-
σίνα. Ἐκεῖ ἐνώθηκε μέ τά σώματα τοῦ Βάσου Μαυροβουνιώτη καί
τοῦ Νοταρᾶ καί προχώρησε πρὸς τό **Κερατοῖνι**, ὅπου πολέμησε τόν
Κιουταχή καί τοῦ ἔφερε μεγάλες ἀπώλειες.

Στό μεταξύ (Μάρτιος 1827) συνήρθη ἡ Δ' Ἐθνική Συνέλευση

τῶν Ἑλλήνων στήν Τροιζήνα, ἡ ὁποία πῆρε σοβαρές ἀποφάσεις. Ἐξέλεξε ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας τόν **Ἰωάννη Καποδίστρια** καί διόρισε ἀρχηγό τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς τό φιλέλληνα ἄγγλο στρατηγό **Τζώρτζ** καί ἀρχηγό τοῦ στόλου τό φιλέλληνα λόρδο **Κόκραν**.

Στό πολεμικό Συμβούλιο πού ἀκολούθησε, οἱ ἄγγλοι ὑποστήριξαν ὅτι ἔπρεπε νά ἐπιτεθοῦν κατά μέτωπο ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ, γιά νά τόν ἀναγκάσουν νά λύσει τήν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Καραϊσκάκης θεώρησε τοῦτο πολύ ἐπικίνδυνο καί πρότεινε νά ἐφαρμοστεῖ τό σχέδιο τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ, γιά νά ἀναγκαστεῖ ὁ Κιουταχῆς νά λύσει τήν πολιορκία.

Οἱ ἄγγλοι ὅμως ἐπέμεναν στή γνώμη τους καί ὁ Καραϊσκάκης ἀναγκάστηκε νά ὑποχωρήσει. Ὁρίστηκε δέ νά γίνει ἡ ἐπίθεση **στίς 23 Ἀπριλίου 1827**. Κατόπιν αὐτοῦ ὁ Καραϊσκάκης συγκέντρωσε στρατεύματα στά περιχώρα τῆς Ἀθήνας καί ἔπιασαν κατάλληλες θέσεις γιά τήν ἐπίθεση. Στίς 22 Ἀπριλίου δόθηκε διαταγή στό ἑλληνικό στρατόπεδο νά σταματήσουν τά ἐπεισόδια τήν ἡμέρα αὐτή, γιά νά ἀναπαυτοῦν οἱ στρατιῶτες καί νά εἶναι ἕτοιμοι γιά τή νυχτερινή ἐπίθεση.

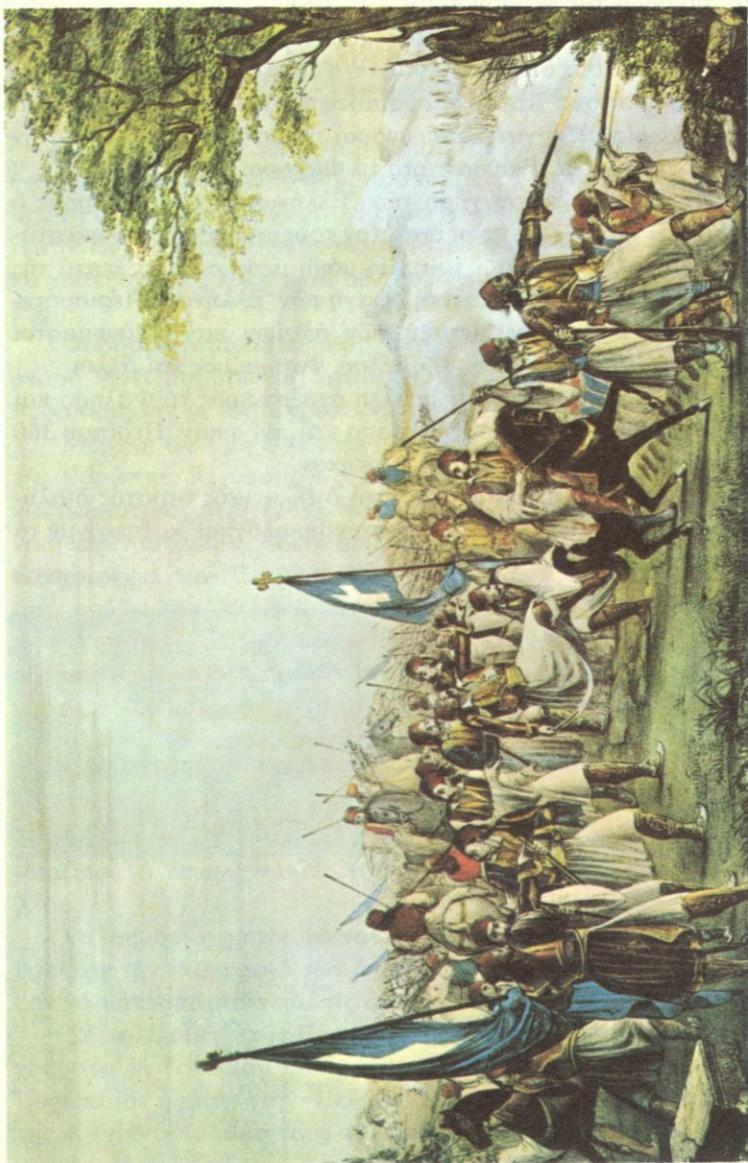
Μερικοί Κρητες ὅμως στρατιῶτες, πού βρισκόνταν σέ εὐθυμία, πυροβόλησαν κατά τῶν Τούρκων τοῦ πλησιέστερου ὄχυρῶματος. Οἱ Τούρκοι τότε τοῦς ἐπιτέθηκαν καί τοῦς ἔτρεψαν σέ φυγή.

Ὁ Καραϊσκάκης βρισκόταν ἄρρωστος στή σκηνή του μέ μεγάλο πυρετό. Στό ἄκουσμα τῶν πυροβολισμῶν πετάχτηκε πάνω, πήδησε στό ἄλογό του καί ἔτρεξε στό σημεῖο τῆς συμπλοκῆς, ὄρμησε κατά τῶν Τούρκων καί τοῦς ἀνάγκασε νά ὑποχωρήσουν.

Στή συμπλοκή ὅμως ὁ Καραϊσκάκης τραυματίστηκε σοβαρά καί μεταφέρθηκε στό πλοῖο τοῦ Τζώρτζ γιά ἰατρική περίθαλψη. Δυστυχῶς ὅμως πέθανε τήν ἄλλη ἡμέρα (23 Ἀπριλίου 1827) καί κηδεύτηκε στή Σαλαμίνα μέ μεγάλες τιμές.

4. Ἡ μάχη τοῦ Φαλήρου (24 Ἀπριλίου 1827)

Ἐξαιτίας τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἡ ἐπίθεση κατά τῶν Τούρκων ἀναβλήθηκε γιά τίς 24 Ἀπριλίου. Μέ τήν ἔλλειψη τοῦ Καραϊσκάκη οἱ Ἕλληνες ὀδηγήθηκαν, δυστυχῶς, στήν καταστροφή. Ἐχασαν ὅλη τή νύχτα οἱ ἄγγλοι ἀρχηγοί γιά τίς μετακινήσεις καί τήν ἀποβίβαση τῶν στρατευμάτων στήν παραλία τοῦ Φαλήρου. Γι'

Ο θανάσιμος τραυματισμός του Καραϊσκάκη στο Νέο Φάληρο

αυτό τό σύνθημα τῆς ἐφόδου δόθηκε τό πρωί.

Οἱ Ἕλληνες βάρδισαν κατά τοῦ ἐχθροῦ χωρίς σχέδιο μάχης καί χωρίς ἀρχηγό νά τούς διευθύνει, γιατί ὁ Τζώρτζ καί ὁ Κόχραν παρέμειναν στό πλοῖο τους. Καί τό σπουδαιότερο τά ἑλληνικά στρατεύματα βάρδιζαν χωρίς τάξη, γιατί, ἐνῶ μερικά τμήματα εἶχαν φτάσει στήν Ἀθήνα, ἄλλα μόλις ξεκινούσαν ἀπό τό Φάληρο.

Τήν ἀταξία καί τή σύγχυση τῶν Ἑλλήνων τήν παρατήρησε ὁ Κιουταχίς καί διέταξε ἐπίθεση ἐναντίον τους τή στιγμή πού σκεπτόταν νά συνθηκολογήσει μαζί τους. Ἡ μάχη μέσα σέ λίγα λεπτά τῆς ὥρας μεταβλήθηκε σέ πραγματική σφαγή τῶν Ἑλλήνων. Περισσότεροι ἀπό 1500 σφάγηκαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καί οἱ ὀνομαστοί ὀπλαρχηγοί *Νοταράς, Βεΐκος, Τζαβέλας, Φωτομάρας* καί ἄλλοι.

Ἄλλοι Ἕλληνες ἔφυγαν μέ μεγάλη ἀταξία πρὸς τό Φάληρο καί πολλοί ἀπ' αὐτούς ἔπεσαν στή θάλασσα καί πνίγηκαν. Περίπου 300 πιάστηκαν αἰχμάλωτοι κι ἀποκεφαλίστηκαν.

Ἐπειτα ἀπό τήν πανωλεθρία αὐτή ὁ ἑλληνικός στρατός διαλύθηκε, ἡ δέ φρουρά τῆς Ἀκροπόλεως συνθηκολόγησε κι ἔφυγε μέ τά ὄπλα της καί τίς ἀποσκευές της.

Ἀοκήσεις

1. Γιατί ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση ἤθελε μέ κάθε θυσία νά μὴν πέσει ἡ Ἀκρόπολη στά χέρια τῶν Τούρκων;
2. Ποιό ἦταν τό στρατηγικό σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη;
3. Πῶς κρίνετε τήν ἀπόφαση τοῦ Πρωθυπουργοῦ νά διορίσει ἀρχιστράτηγο τόν Καραϊσκάκη;
4. Ποῦ ὀφείλεται ἡ καταστροφή τῶν Ἑλλήνων στή μάχη τοῦ Φαλήρου;

1. Ὁ Φιλελληνισμός στήν Εὐρώπη. Φιλέλληνες ἀγωνιστές

Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση, πού ἀπέβλεπε στήν ἀπελευθέρωση ἑνός μικροῦ λαοῦ ἀπό τό βάρβαρο τουρκικό ζυγό, συνάντησε ἀπό τήν πρώτη στιγμή ζωηρή ἐχθρότητα τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων. Γιατί τήν Εὐρώπη τήν κυβερνοῦσαν τότε ἀπολυταρχικοί ἄρχοντες, πού καταπίεζαν τούς λαούς καί δέν ἤθελαν νά τούς δώσουν καμιά ἐλευθερία.

Φοβήθηκαν μάλιστα οἱ ἄρχοντες αὐτοί μήπως ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση γίνει παράδειγμα στους λαούς τῆς Εὐρώπης. Καί γι' αὐτό προσπάθησαν μέ κάθε τρόπο νά τήν πνίξουν.

Μεγάλη δύναμη εἶχε τότε ἡ Αὐστρία καί διεύθυνε τήν πολιτική τῆς Εὐρώπης. Ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας, ὁ πονηρός καί δεσποτικός *Μέτερνικ*, πολέμησε μέ ὄλο του τό πείσμα τήν ἑλληνική ἐπανάσταση κι ἔδινε συμβουλές καί θάρρος στό σουλτάνο νά καταστρέψει τήν Ἑλλάδα. Αὐτός ἔπεισε τόν τσάρο Ἀλέξανδρο νά ἀποκηρύξει τόν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη.

Ἀντίθετα ὁμως μέ τήν πολιτική τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων οἱ λαοί τῆς Εὐρώπης χαιρέτισαν μέ ἐνθουσιασμό τήν ἑλληνική ἐπανάσταση. Τά κατορθώματα τῶν ἀγωνιζόμενων Ἑλλήνων, σέ ξηρά καί σέ θάλασσα, ἐνθουσίασαν τούς λαούς τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποιοί ἔβλεπαν μέ συμπάθεια τό ξεσκήνωμά τους.

Τό ρεῦμα αὐτό συμπάθειας ἐνίσχυσαν ἀκόμα περισσότερο οἱ βαρβαρότητες καί οἱ σφαγές τῶν Ἑλλήνων ἀπό τούς Τούρκους καί ιδιαίτερα ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ Πατριάρχου καί ἡ καταστροφή τῆς Χίου.

Οἱ δημοσιογράφοι ἔδιναν περιγραφές τῶν μαχῶν, οἱ ποιητές ἔψελναν τήν παλικαριά τῶν ἀγωνιστῶν καί οἱ καλλιτέχνες ζωγράφιζαν τά κατορθώματα καί τίς ἀτυχίες τους.

Σέ πολλά μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθηκαν σύλλογοι, πού μάζευαν χρήματα κι ἔστελναν πολεμοφόδια στήν Ἑλλάδα. Πολλοί μάλιστα Εὐρωπαῖοι ἤρθαν στήν Ἑλλάδα νά πολεμήσουν γιά τήν ἐλευθερία της κι ἔχυσαν τό αἷμα τους στό Πέτα καί στή Σφακτηρία, ὅπως εἶδαμε, καί σέ ἄλλα μέρη.

Τούς ξένους αὐτούς ἀνθρώπους, πού ἔδειξαν τόση ἀγάπη στήν Ἑλλάδα, τούς ὀνόμασαν **Φιλέλληνες** καί ἡ κίνησή τους ὀνομάστηκε **φιλελληνισμός**.

Πάρα πολλοί φιλέλληνες ἀξιωματικοί ἀπό τήν Γερμανία, τή Γαλλία, τήν Ἰταλία, τή Βρετανία, τήν Ἑλβετία, τήν Πολωνία καί ἄλλες χῶρες ἄφησαν τίς πατρίδες τους κι ἔτρεξαν στήν Ἑλλάδα, γιά νά πολεμήσουν γιά τή λευτεριά της ὡς ἀπλοί στρατιῶτες. Μεταξύ αὐτῶν διακρίνονται ὁ γέροντας Πολωνός στρατηγός **Μιρζεύσκι**, ὁ Γερμανός στρατηγός **Νόρμαν**, ὁ Γάλλος συνταγματάρχης **Φαβιέρος**, οἱ Ἰταλοί **Σανταρόζα** καί **Τορέλα** καί ἄλλοι.

Ἡ συμπάθεια καί ὁ ἐνθουσιασμός τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης γιά τήν Ἑλλάδα ἀνάγκασε στό τέλος καί τίς Κυβερνήσεις τους νά μεταβάλουν τή φιλοτουρκική πολιτική τους.

Πρῶτα ἄλλαξε ἡ στάση τῆς Ἀγγλίας, ὅταν ἔγινε ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ περίφημος πολιτικός **Γεώργιος Κάνιγκ**, πού ἦταν ἀπό τούς θερμότερους φιλέλληνες. Τή μεταβολή τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἀκολούθησε ἡ ἀλλαγὴ τῆς στάσεως τῆς Ρωσίας καί τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, οἱ ὁποῖες στό τέλος ἄρχισαν νά σκέπτονται μέ ποιοῦ τρόπο θά τερματιστεῖ ὁ ἀνίσσος ἀγώνας τοῦ σουλτάνου καί τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Λόρδος Βύρων

2. Ὁ Λόρδος Βύρων (1788-1824)

Ὁ ἐπιφανέστερος ἀπό ὅλους τούς φιλέλληνες ἦταν ὁ φημισμένος ποιητής **Λόρδος Βύρων** ἢ **Μπάϋρον**. Γεννήθηκε τό 1788 καί ἦταν ἀπόγονος παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας τῆς Ἀγγλίας.

Ἀπό μικρός ὁ Βύρων διακρινόταν γιά τή θερμῆ του ψυχῆ καί τή ζωηρή του φαντασία· ἔγραψε

Ὑποδοχή τοῦ Βύρωνα στό Μεσολόγγι

ποιήματα μέ πολύ πάθος κι ἔγινε ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους ποιητές τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἦταν ἀνθρώπος ἀνήσυχος καί ἀγαποῦσε τίς περιπέτειες. Γι' αὐτό εἶχε ταξιδέψει σέ πολλές χώρες καί εἶχε ἐπισκεφτεῖ καί τήν Ἑλλάδα, ὅταν ἦταν ἀκόμα σκλαβωμένη.

Ἡ ψυχή τοῦ Βύρωνα πληγώθηκε, ὅταν εἶδε σέ ποιά κατάσταση εἶχε φτάσει ἡ χώρα, πού εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἄλλοτε ὁ ἐνδοξότερος ἀρχαῖος πολιτισμός. Παντοῦ εἶδε δυστυχία καί τούς Ἑλληνες ταπεινούς καί δειλοὺς νά σκύβουν τό κεφάλι στους Τούρκους. Ἡ Ἑλλάδα τοῦ φάνηκε νεκρή καί πίστευε ὅτι ποτέ δέ θά ἐλευθερωνόταν.

Γι' αὐτό, ὅταν ἔμαθε ὅτι οἱ Ἑλληνες ἐπαναστάτησαν, ἐνθουσιάστηκε τόσο πολύ, ὥστε ἔγραψε θαυμάσια ποιήματα γιά τήν Ἑλλάδα καί προσπάθησε μέ κάθε τρόπο νά βοηθήσει τόν ἀγώνα της. Τέλος ἀποφάσισε νά ἔρθει καί ὁ ἴδιος στήν Ἑλλάδα, γιά νά φέρει στήν Κυβέρνηση τά χρήματα πού εἶχε συγκεντρώσει ὁ φιλελληνικός σύλλογος τοῦ Λονδίνου καί νά πολεμήσει γιά τήν ἐλευθερία της.

Τό Δεκέμβριο τοῦ 1823 ἔφτασε στήν Κεφαλλονιά. Ἐκεί ἔγραψε στούς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων ἐξορκίζοντάς τους νά ἀφήσουν τίς φιλονικίες καί τόν ἐμφύλιο πόλεμο· τούς συνιστοῦσε ὁμόνοια καί ἀδερφική συνεργασία στόν ἱερό ἀγώνα. Στό τέλος Δεκεμβρίου ἔφτασε στό Μεσολόγγι, ὅπου ὁ λαός τόν ὑποδέχτηκε μέ ἀπεριγραπτο ἐνθουσιασμό. «Σέ περιμέναμε σάν τά χελιδόνια τῆ μητέρα τους» τοῦ φώναζαν.

Ὁ Βύρων ἐργάστηκε μέ ὅλη του τήν ψυχή γιά τόν Ἀγώνα. Δώρισε στήν Ἑλλάδα ὀλόκληρη τήν περιουσία του καί σχημάτισε μέ δικά του χρήματα στρατιωτικό σῶμα ἀπό τούς Σουλιῶτες τοῦ Μπότσαρη.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ζωή του στήν Ἑλλάδα ἦταν πολύ σύντομη. Τό ὑγρό καί νοσηρό κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τήν ὑγεία του καί ἀρρώστησε μέ ὑψηλό πυρετό. Καί στίς 7 Ἀπριλίου 1824 ἡ μεγάλη φιλελληνική καρδιά ἔπαυσε νά χτυπᾷ μέ τίς τελευταῖες λέξεις:

«Ἑλλάδα, σοῦ ἔδωσα ὅ,τι πολυτιμότερο μπορεῖ νά ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Μακάρι νά βοηθήσει στήν εὐτυχία σου ἡ θυσία μου».

Ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνα θεωρήθηκε σάν ἐθνική συμφορά καί βύθισε σέ μεγάλο πένθος ὅλους τούς Ἕλληνες. Ὁ ἐθνικός μας ποιητής στόν πρόωρο θάνατο ἀφιέρωσε τούς παρακάτω στίχους:

«Λευτεριά γιά λίγο πάψε
νά χτυπᾷς μέ τό σπαθί,
τόρα σίμωσε καί κλάψε
στοῦ Μπαύρον τό κορμί»

Ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα, γιά νά δείξει τήν εὐγνωμοσύνη της στό μεγάλο φιλέλληνα, ἔχτισε μαρμάρينو τό μνημεῖο του στό Μεσολόγγι καί ἔστησε τόν ἀνδριάντα του στήν Ἀθήνα στό χῶρο τοῦ Ζαπτείου.

Ἀσκήσεις

1. Γιατί οἱ Εὐρωπαϊκές κυβερνήσεις ἔδειξαν ἐχθρότητα πρός τήν ἐλληνική ἐπανάσταση;
2. Γιατί οἱ λαοί τῆς Εὐρώπης συμπάθησαν τήν Ἐπανάσταση;
3. Ποιοί ὀνομάστηκαν φιλέλληνες καί ποιούς ἀπό αὐτούς γνωρίζετε;
4. Τί πρόσφεραν οἱ φιλέλληνες στήν Ἑλλάδα;
5. Τί ὀφείλουμε σ' αὐτούς;

Ἔργασία

Νά φέρετε καί ἄλλες πληροφορίες γιά τό Βύρωνα

1. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων

Ἄφοῦ παραδόθηκε ἡ Ἀκρόπολη στὸν Κιουταχή, φάνηκε πῶς ἔσβηνε ἡ Ἐπανάσταση. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ὑπέκυψε καὶ πάλι στὸν Ὄθωμανικὸ ζυγὸ καὶ μόνο ἡ βορειανατολική γωνία τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ νησιά συνέχιζαν ἀκόμα τὸν ἀγῶνα.

Κι ἐκεῖ ὅμως δέν ὑπῆρχαν ἀξιόλογες στρατιωτικὲς δυνάμεις, γιὰ νὰ σταματήσουν τὸν Ἰμβραήμ, ὁ ὁποῖος σχεδίαζε νὰ ἐκστρατεύσει καὶ κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ νὰ πνίξει τελειωτικὰ τὴν Ἐπανάσταση.

Τὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἄλλαξε μορφή. Στὴν Ἀγγλία ἐγινε πρωθυπουργὸς ὁ Κάνιγκ, πού ἀκολουθοῦσε φιλελληνικὴ πολιτικὴ. Στὴ Ρωσία ἐξάλλου πέθανε ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ ἀδερφός του Νικόλαος, πού εἶχε σταθερὸ χαρακτήρα καὶ δέν ἐπηρεαζόταν ἀπὸ τὸν μισέλληνα Μέττερνιχ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλία ἔπαυσε νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν Αὐστρία.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς Δυνάμεις (*Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία*) ὑπέγραψαν στίς 6 Ἰουλίου 1827 στὸ Λονδίνο μιά συμφωνία, τὴν *Ἰουλιανὴ σύμβαση*. Μὲ τὴ σύμβαση αὐτὴ οἱ τρεῖς Δυνάμεις ἀναγνώριζαν τὴν Ἑλλάδα ὡς *Κράτος αὐτόνομο* κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ σουλτάνου καὶ ζητοῦσαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἐμπόλεμα μέρη νὰ κάμουν ἀνακωχὴ ὡς ὅτου κανονιστεῖ ὀριστικὰ ἡ ὑπόθεσή τους.

Οἱ Ἕλληνες δέχτηκαν πρόθυμα τὴν ἀπόφαση τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ σουλτάνος ὅμως, ὑποκινούμενος ἀπὸ τὸ Μέττερνιχ καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι πολὺ σύντομα θὰ ἐκπνεύσει ἡ Ἐπανάσταση, δέχτηκε τὴν ἀπόφαση τῶν Δυνάμεων καὶ πρόσταξε τὸν Ἰμβραήμ καὶ τοὺς πασάδες του νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο μὲ μεγαλύτερη ὀρμή.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ σουλτάνου οἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις ἔστειλαν στόλο στίς ἑλληνικὲς θάλασσες. Ἡ Ἀγγλία ἔστειλε 11 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν *Κόδριγκτον*, ἡ Γαλλία ἔστειλε 7 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν *Δεριγνύ* καὶ ἡ Ρωσία ἔστειλε 8 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν *Ἐὔδεν*.

Ὁ στόλος αὐτὸς εἶχε ἐντολὴ νὰ ἐμποδίσει τὴ μεταφορὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα στρατοῦ, ὄπλων καὶ ἄλλων ἐφοδίων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ

τήν Τουρκία. Καί, ἂν παρουσιασθεῖ ἀνάγκη, νά μεταχειρισθεῖ καί τά κανόνια.

2. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου

Ἐνῶ ὁ στόλος τῶν τριῶν Δυνάμεων ἔπλεε στά ἑλληνικά νερά, ὁ Ἰμβραήμ πρόφτασε καί ἀποβίβασε *στό Ναυαρίνο (Πύλο)* νέες ἐνισχύσεις σέ πλοῖα, ἄντρες, τροφίμα καί πολεμοφόδια, πού τοῦ ἔστειλε ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἀπό τήν Αἴγυπτο.

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι ζήτησαν ἀπό τόν Ἰμβραήμ νά σταματήσῃ τίς ἐχθροπραξίες, γιατί ἔτσι εἶχαν ἀποφασίσει οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις. Ὁ Ἰμβραήμ τότε ζήτησε διαταγές ἀπό τήν Αἴγυπτο καί τήν Κωνσταντινούπολη.

Ἐπειτα ἀπό λίγες ἡμέρες πῆρε ἐντολή ἀπό τό σουλτάνο νά μὴν ὑπακούει στό συμμαχικό στόλο, ἀλλά νά προσπαθῆσῃ μέ κάθε τρόπο νά καταπνίξῃ τελείως τήν ἐπαγρύπτησιν στήν Πελοπόννησο.

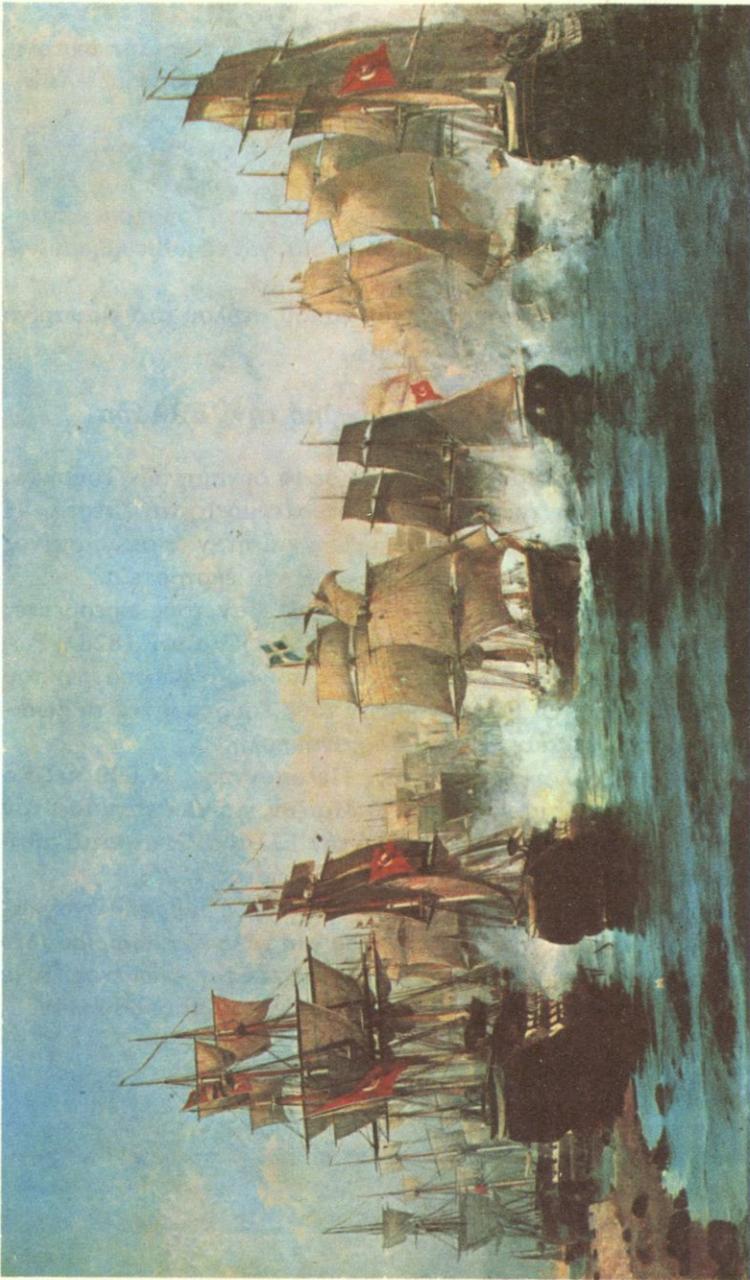
Μετά τήν ἐντολή αὐτή ὁ Ἰμβραήμ ἐξαπέλυσε τά στρατεύματά του στήν Πελοπόννησο, τά ὁποῖα ἔφεραν γενική καταστροφή καί τέλεια ἐρήμωση στή χώρα. Σπίτια, γεννήματα, ἀγροτικά ἐργαλεῖα παραδόθηκαν στίς φλόγες, τά ἀμπέλια ξεριζώθηκαν καί τά ὀπωροφόρα δέντρα (συκές, ἐλιές..) κόπηκαν ἀπό τή ρίζα.

Οἱ ναύαρχοι, ὅταν ἔμαθαν αὐτό, ἀποφάσισαν νά μποῦν στό λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου, πού ἦταν τό κέντρο ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ Ἰμβραήμ, γιά νά τόν ἐξαναγκάσουν νά δεχθεῖ τήν ἀπόφαση τῶν Κυβερνήσεων τους. Στά πλοῖα τους ἔδωσαν ἐντολή νά μὴν πυροβολήσουν, ἂν δέν πυροβοληθοῦν ἀπό τόν ἐχθρικό στόλο.

Στίς 8 Ὀκτωβρίου 1827, τό μεσημέρι, ὁ συμμαχικός στόλος μέ ἐπικεφαλῆς τόν Κόδριγκτον ἄρχισε νά μπαίνει στό λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου. Εἶχε 26 πλοῖα μέ 1270 τηλεβόλα, ἐνῶ ὁ Ἰμβραήμ εἶχε 120 πλοῖα, ἀπό τά ὁποῖα τά 82 ἦταν πολεμικά μέ 2.000 τηλεβόλα.

Ὁ Αἰγύπτιος ναύαρχος Ταχῆ πασάς εἰδοποίησε τόν Κόδριγκτον νά μὴν μποῦν τά πλοῖα τους στό λιμάνι· τότε ὁ Κόδριγκτον τοῦ ἀπάντησε: «ἦρθα νά δώσω διαταγές καί ὄχι νά πάρω».

Καί ἐνῶ ὁ συμμαχικός στόλος ἔπαιρνε θέση μέσα στό λιμάνι, ὁ ἐχθρός πυροβόλησε ἐναντίον τῆς ἀγγλικῆς λέμβου, πού εἶχε στείλῃ ὁ Κόδριγκτον γιά συνεννόηση. Οἱ σύμμαχοι ἀπάντησαν καί φοβερή ναυμαχία ἄρχισε, πού κράτησε 4 ὥρες. Στό διάστημα αὐτό πυκνός

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου

καπνός είχε σκεπάσει τά πάντα καί μόνο ή φοβερή βροντή τών τηλεβόλων άντηχοῦσε. Τέλος ή νίκη στεφάνωσε τά όπλα τών τριών Δυνάμεων.

Τήν άλλη ήμέρα, όταν ό ήλιος διέλυσε τά πυκνά σύννεφα τοῦ καπνοῦ, στό λιμάνι ύπῆρχαν μόνο συντρίμμια, ναυάγια πού κάπνιζαν καί πτώματα πολεμιστῶν. Ἀπό τήν ύπερήφανη τουρκοαιγυπτιακή άρμάδα δέν ἔμειναν παρά ελάχιστα πλοία, γιά νά μαρτυρήσουν τό μέγεθος τῆς καταστροφῆς.

Ἡ καταστροφή τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου στό Ναυαρίνο σήμανε τήν άνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

3. Ἐκδίωξη τοῦ Ἰμβραήμ από τήν Ἑλλάδα

Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου τσάκισε τή δύναμη τών Τούρκων. Μά ό σουλτάνος εἶχε άκόμη άρκετά στρατεύματα στή Στερεά. Ἡ καταστροφή τοῦ στόλου του τόν ἔφανάτισε καί ἦταν άποφασισμένος νά συνεχίσει τόν πόλεμο· γι' αυτό έτοιμάζε νέα έκστρατεία.

Τότε οἱ προστάτιδες Δυνάμεις άνακάλεσαν τούς πρεσβευτές τους από τήν Κωνσταντινούπολη· καί τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1828 ή Ρωσία κήρυξε τόν πόλεμο κατά τῆς Τουρκίας πού κράτησε δυό περίπου χρόνια (1828-1829). Οἱ Ρῶσοι νίκησαν τούς Τούρκους καί τά ρωσικά στρατεύματα ἔφτασαν ὡς τήν Ἀδριανούπολη.

Ἡ Γαλλία ἐξάλλου ἔστειλε στήν Πελοπόννησο 14.000 πεζικό στρατό καί 300 ίππεις μέ τό στρατηγό *Μαιζόν*, γιά νά άναγκάσει τόν Ἰμβραήμ νά φύγει τό συντομότερο από τήν Ἑλλάδα. Ἡ στρατιά αὐτή αποβιβάστηκε στή Μεσσηνία στά τέλη Αὐγούστου 1828.

Ὑστερα από αὐτά ό νικητής καί τροπαιοῦχος Ἰμβραήμ άναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τήν Πελοπόννησο *στά τέλη Σεπτεμβρίου 1828* καί νά επιστρέψει στήν Αἴγυπτο νικημένος καί ταπεινωμένος. Τότε καί όλες οἱ τουρκικές φρουρές τῆς Πελοποννήσου παραδόθηκαν.

Ἀοκήσεις

1. Τί ἔσωσε τήν Ἐπανάσταση μετά τήν πτώση τῆς Ἀκροπόλεως;
2. Ποιά από τά Εὐρωπαϊκά κράτη πήραν τήν πρωτοβουλία νά βοηθήσουν τήν Ἑλλάδα;
3. Τί δρους περιεἶχε ή Ἰουλιανή σύμβαση;

4. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ ποιά ἀποτελέσματα εἶχε;
5. Ποιά γεγονότα ἀνάγκασαν τὸν Ἰμβραήμ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Ἑλλάδα;
6. Στὶς ἐκδρομὲς σας φροντίστε νὰ ἐπισκεφτεῖτε τὸ Ναυαρίνο καὶ τὴν περιοχή του.

Μπρίκι (= δικάταρτο καράβι
μέ τετραγωνικά πανιά).

ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

α) Ἡ Ἐθνική Συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο

Ὁ Ὑψηλάντης, ὅπως μάθαμε, ἀμέσως μετά τήν ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς κάλεσε τίς Ἐπαρχίες νά στείλουν ἀντιπροσώπους (ἐκλέκτορες), γιά νά ὀρίσουν μιά κεντρική Κυβέρνηση γιά ὅλη τήν Ἑλλάδα.

Οἱ ἀντιπρόσωποι συγκεντρώθηκαν στό Ἄργος στίς **20 Δεκεμβρίου 1821** καί ἀπό ἐκεῖ, γιά λόγους ἀσφαλείας, πῆγαν στή **Νέα Ἐπίδαυρο** (Πιάδα) καί ἄρχισαν τίς ἐργασίες τους. Ἡ συγκέντρωση αὐτή τῶν ἀντιπροσώπων ὀνομάστηκε «**Πρώτη Ἐθνική Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων**».

Τήν 1η Ἰανουαρίου 1822 ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου ἐξέδωσε προκήρυξη, μέ τήν ὁποία κηρυσσόταν ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους, καί σύνταξε **τό πρῶτο προσωρινό πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας**, δηλ. **τό Σύνταγμα** τῆς Ἑλλάδας.

Μέ τό Σύνταγμα αὐτό ἀναγνωρίζοταν ὡς θρησκεία τοῦ κράτους ἡ **Ὁρθόδοξος χριστιανική** καί καθιερωνόταν ἡ ἰσότητα ὄλων τῶν πολιτῶν ἀπέναντι στό νόμο. Ὅρισε ἀκόμα ἡ Ἐθνοσυνέλευση αὐτή ὡς ἐπίσημη σημαία τοῦ κράτους τή **γαλανόλευκη** καί ὡς ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως τήν Κόρινθο, πού στό μεταξύ εἶχε ἐλευθερωθεῖ.

Τό Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου δημιούργησε δύο σώματα: **τό Βουλευτικό** (τή Βουλή) ἀπό 70 μέλη, γιά νά ψηφίζει τούς νόμους, καί **τό Ἐκτελεστικό** ἢ **Νομοτελεστικό** ἀπό 5 μέλη, πού διορίζε τούς ὑπουργούς (μινίστρος) καί σάν ἔργο εἶχε τή διοίκηση τῆς χώρας, τή διεξαγωγή τοῦ ἐπαναστατικοῦ Ἀγῶνα καί τήν ἐτοιμασία τῶν νομοσχεδίων. Ὅλες οἱ Ἀρχές αὐτές ἄλλαζαν κάθε χρόνο.

Στήν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου ἐπικράτησε τό κόμμα τῶν Πολιτικῶν, δηλ. τῶν προκρίτων καί τοῦ Μαυροκορδάτου. Γι' αὐτό ὁ Μαυροκορδάτος ἐκλέχτηκε Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνῶ ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τή δύναμή του καί ἐκλέχτηκε Πρόεδρος τῆς Βουλῆς.

Τοῦτο δυσαρέστησε τόν Κολοκοτρώνη καί τούς ἄλλους στρατιω-

τικούς και ζητούσαν ευκαιρία να εκδικηθοῦν τούς αντιπάλους τους.

Ἡ διαίρεση αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων σέ ἀντιμαχόμενες παρατάξεις και οἱ διαμάχες μεταξύ τους στήν κρίσιμη ἐκείνη στιγμή, πού ἀπαιτοῦσε τήν ἐνότητα ὄλων, ζήμιωσε πολύ τόν Ἀγώνα.

β) Ἡ Β' Ἐθνική Συνέλευση στό Ἄστρος

Τό κόμμα τῶν Πολιτικῶν κυβέρνησε τήν Ἑλλάδα ὄλο τό 1822 και τούς πρώτους μῆνες τοῦ 1823. Ἡ ἀντίθεση ὁμως μεταξύ πολιτικῶν και στρατιωτικῶν ἐξακολοθεῖ νά ὑπάρχει. Οἱ καπεταναῖοι και ὁ λαός κατηγοροῦν τούς πολιτικούς, τούς *καλαμαράδες* ὅπως τούς ἔλεγαν, ὡς «ἀπόλεμους».

Ἐπίσης τούς κατηγοροῦν γιατί κατά τήν ἐπιδρομή τοῦ Δράμαλη, ὅταν ἡ πατρίδα κινδύνευε, ἡ Κυβέρνηση και οἱ πολιτικοί πανικοβλήθηκαν και γιά νά σώσουν τόν ἑαυτό τους μόνο κατέφυγαν σέ ἕνα πλοῖο στόν Ἀργολικό κόλπο. Τοῦτο ἔγινε αἰτία νά χάσουν τήν ὑπόληψη πού τούς εἶχε ὁ λαός.

Ἀντίθετα οἱ *στρατιωτικοί* παρέμειναν στίς θέσεις τους, πολέμησαν τόν ἐχθρό, τόν νίκησαν κι ἔσωσαν τήν Ἐπανάσταση. Ἔτσι ἀπέκτησαν μεγάλο γόητρο και κύρος. Γι' αὐτό δέν ἤθελαν νά ἀφήσουν τήν Κυβέρνηση στους πολιτικούς.

Στίς 29 Μαρτίου 1823 συνήλθε στό Ἄστρος ἡ *Δεύτερη Ἐθνική Συνέλευση*. Καί σέ αὐτή ἐπικράτησαν πάλι οἱ πολιτικοί. Ὁ Πετρόμπετης ἐκλέχτηκε πρόεδρος τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ και ὁ Μαυροκορδάτος Πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ. Ὁ Ὑψηλάντης ἀγνοήθηκε τελείως.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Ἄστρους ψήφισε νέο Σύνταγμα, πού ὀνομάστηκε «*Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου*» και ἀφαίρεσε τήν ἀρχιστρατηγία ἀπό τόν Κολοκοτρώνη.

Οἱ ἀποφάσεις, πού πῆρε ἡ Ἐθνοσυνέλευση, ἐξόργισαν τούς στρατιωτικούς και προπάντων τόν Κολοκοτρώνη. Καί ἡ περίοδος πού ἀκολοῦθησε δίχασε περισσότερο τούς Ἕλληνες και αὔξησε τά πάθη τῆς στιγμῆς πού οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμάζονταν νά καταπνίξουν τήν Ἐπανάσταση.

Ἀπό τό Ἄστρος τό Βουλευτικό και τό Ἐκτελεστικό πῆγαν στήν Τρίπολη, πού εἶχε ὀριστεῖ γιά νέα τους ἔδρα. Ἐκεῖ γρήγορα ὁ Κολοκοτρώνης φιλονίκησε μέ τό Μαυροκορδάτο. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος

μέ όλα τά μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ πῆγε στό Κρανίδι καί ἔκαμε νέα Κυβέρνηση μέ πρόεδρο τό Γεώργιο Κουντουριώτη.

Ἔτσι ἔγιναν δυό Κυβερνήσεις καί ἡ μιὰ κατηγοροῦσε τήν ἄλλη ὡς παράνομο, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀρχίσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως, προβλέποντας τά καταστρεπτικά ἀποτελέσματα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καί γιά νά προλάβει τήν αἱματοχυσία, ζήτησε συμβιβασμό. Καί σύμφωνα μέ τό συμβιβασμό αὐτό διαλύθηκε ἡ Κυβέρνηση Μαυρομιχάλη, ἡ δέ Κυβέρνηση Κουντουριώτη ἐγκαταστάθηκε στό Ναύπλιο.

Δυστυχῶς ὅμως ἡ Κυβέρνηση Κουντουριώτη δέν τήρησε τή συμφωνία, κι ἔτσι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἄρχισε πάλι καί μάλιστα ἀγριότερος.

Ἡ Κυβέρνηση Κουντουριώτη, γιά νά καταστείλει τήν ἀνταρσία, ἔφερε στρατεύματα ἀπό τή Στερεά Ἑλλάδα μέ ἀρχηγούς τό Γκούρα καί τόν Καραϊσκάκη. Πολύ ἀδερφικό αἷμα χύθηκε. Ὁ γιός τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος σκοτώθηκε καί ὁ Κολοκοτρώνης καταλυπημένος παραδόθηκε στούς ἀντιπάλους του καί φυλακίστηκε στήν Ὑδρα μαζί μέ τούς σημαντικότερους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου τόν Ἰανούριο τοῦ 1825.

Ἀφάνταστες εἶναι καί οἱ καταστροφές πού προξένησαν τά Ρουμελιώτικα στρατεύματα στίς Περιουσίες τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου.

γ) *Ἡ Γ' Ἐθνική Συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο*

Ἀπό τά μέσα τοῦ 1825 ἡ Ἐπανάσταση πέρασε τίς πιό κρίσιμες στιγμές. Ἀφορμή ἦταν ἡ ἔλλειψη ἰσχυρῆς Κυβερνήσεως, ἡ διαμάχη μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν καί ἡ σπατάλη τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ὅλα αὐτά κλόνισαν τή θέση τῆς Κυβερνήσεως Κουντουριώτη καί ἦταν ἀνάγκη νά συγκληθεῖ νέα Ἐθνοσυνέλευση. Ἡ σύγκληση τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως αὐτῆς ἐπιβαλλόταν καί γιά ἕναν ἄλλο πολύ σοβαρό λόγο: Ἡ Ἀγγλία δεχόταν νά ἀναλάβει νά μεσολαβήσει στό σουλτάνο γιά τήν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

Γιά τούς παραπάνω λόγους συνήλθε στήν Ἐπίδαυρο στίς 6 Ἀπριλίου 1826 ἡ Γ' Ἐθνική Συνέλευση, ἡ ὁποία δέχτηκε νά ἀναθέσει στήν Ἀγγλία νά μεσολαβήσει στό σουλτάνο γιά τήν κατάπαυση τοῦ πολέμου. Διόρισε ἀκόμα Ἐπιτροπή, γιά νά παρακολουθεῖ τίς

διαπραγματεύσεις της Ἀγγλίας μέ τήν Πύλη.

Ἡ Συνέλευση αὐτή ἀφαίρεσε προσωρινά τήν ἐξουσία ἀπό τό Βουλευτικό καί τό Ἐκτελεστικό καί τήν ἀνέθεσε σέ νέα Κυβέρνηση, πού ὀνομάστηκε «Διοικητική Ἐπιτροπή τῆς Ἑλλάδος», μέ πρόεδρο τόν Ἀνδρέα Ζαΐμη.

Ἡ εἶδηση ὅμως ὅτι ἔπασε τό Μεσολόγγι ἀνάγκασε τούς πληρεξούσιους νά διακόψουν τίς ἐργασίες τους καί νά τίς συνεχίσουν σέ νέα Ἐθνοσυνέλευση.

δ) Ἡ Δ' Ἐθνική Συνέλευση στήν Τροιζήνα

Ἡ νέα Ἐθνική Συνέλευση συνήλθε στίς 19 Μαρτίου 1827 στήν Τροιζήνα ὡς Δ' Ἐθνική Συνέλευση, ἄν καί ἀπό πολλούς θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς Γ' Ἐθνοσυνελεύσεως.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση αὐτή εἶχε νά ἀντιμετωπίσει σπουδαῖα προβλήματα. Ἡ Τουρκία μετά τήν πτώση τοῦ Μεσολογγίου ἀρνήθηκε τήν προσπάθεια τῆς Ἀγγλίας νά πετύχει ἕνα συμβιβασμό. Χρειαζόταν ἐπομένως ἡ Ἑλλάδα ἐνότητα καί ὁμόνοια καί τήρηση τῶν νόμων, γιά νά συνεχίσει τόν Ἀγώνα.

Γι' αὐτό ἡ Συνέλευση αὐτή ψήφισε νέο Σύνταγμα, «τό Πολιτικό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος». Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα αὐτό ἡ Ἐκτελεστική Ἐξουσία ἀσκεῖται ἀπό ἕνα πρόσωπο, τόν *Κυβερνήτη*, πού ἐκλέγεται ἀπό τή Βουλή.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἐξέλεξε ὡς πρῶτο Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας τόν *Ἰωάννη Καποδίστρια*. Διόρισε ἀκόμα ἡ Συνέλευση αὐτή ἀρχιστράτηγο τόν Ἀγγλο *Τζώρτζ* καί ἀρχινάυαρχο τό λόρδο *Κόχραν*.

Ἐρωτήσεις

1. Πότε καί πού συνήλθε ἡ Α' Ἐθνική Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων;
2. Ποιές ἀποφάσεις πήρε ἡ Α' Ἐθνοσυνέλευση;
3. Τί χρειάζεται ἕνας λαός, γιά νά ἀντιμετωπίσει τούς κινδύνους καί νά εὐημερήσει;
4. Πού καί πότε συνήλθε ἡ Β' Ἐθνική Συνέλευση;
5. Τί ἀποφάσεις πήρε καί πού ὀδήγησαν οἱ ἀποφάσεις της;
6. Πού μποροῦσε νά ὀδηγήσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος;
7. Πῶς βρισκόταν τή φυλάκιση τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐνῶ ἡ Ἐπανάσταση κινδύνευε;
8. Γιά ποιούς λόγους συνήλθε ἡ Γ' Ἐθνική Συνέλευση;
9. Ποιές σημαντικές ἀποφάσεις πήρε ἡ Δ' Ἐθνική Συνέλευση;

1. 'Ο Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδας

Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Τροιζήνας ἐξέλεξε, ὅπως μάθαμε, ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας τόν Ἰωάννη Καποδίστρια γιά μιὰ ἑπταετία.

Ἵ Καποδίστριας γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1776 ἀπό ἀρχοντική οἰκογένεια. Τήν πρώτη του μόρφωση τήν πήρε στά ἐκπαιδευτήρια τῆς Κέρκυρας καί κατόπιν πῆγε στήν Ἰταλία, ὅπου σπούδασε ἰατρική καί φιλοσοφία. Τό 1797 γύρισε στήν πατρίδα του, ὅπου ἄσκησε γιά λίγο τό ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ καί κατόπιν ἔγινε Γραμματέας τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἐπί ρωσικῆς κατοχῆς.

Ὄταν τά Ἑπτάνησα τά κατέλαβαν οἱ Γάλλοι, ὁ Καποδίστριας ἔφυγε στή Ρωσία καί μπῆκε στή διπλωματική ὑπηρεσία τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Ὁ τσάρος ἐκτίμησε τά πολλά προσόντα τοῦ Καποδίστρια καί τίς διπλωματικές του ἱκανότητες καί τόν διόρισε ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἵ Καποδίστριας εἶχε μεγάλη ὑπόληψη καί στήν Ἑλλάδα ὡς θερμός πατριώτης. Γι' αὐτό ἡ Φιλική Ἐταιρεία σ' αὐτόν πρόσφερε τήν ἀρχηγία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Δέν τή δέχτηκε ὁμως γιά τούς λόγους πού μάθαμε.

Ὄταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάσταση, κατέβαλε κάθε προσπάθεια νά πείσει τόν τσάρο νά ἀλλάξει στάση ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων καί νά τούς βοηθήσει. Καί ὅταν πλέον βεβαιώθηκε ὅτι ὁ τσάρος ἦταν ἀμετάπειστος, παραιτήθηκε ἀπό τό ὑψηλό ἀξίωμά του καί πῆγε στήν Ἑλβετία (Αὐγούστος 18-22), ὅπου δέν ἔπαψε νά ἐργάζεται γιά τήν ἀγωνιζόμενη πατρίδα.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας

Ὁ Καποδίστριας, ὅταν τοῦ ἀναγγέλθηκε ἡ ἐκλογή του ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας, δέχτηκε μέ προθυμία νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στήν πατρίδα του πού κινδύνευε, ἂν καί γνώριζε ὅτι ὁ ἀγώνας βρισκόταν στήν κρισιμότερη φάση του καί ὅτι ἐρχόμενος στήν Ἑλλάδα θά συναντοῦσε μεγάλες δυσκολίες.

Προτοῦ ἔρθει στήν Ἑλλάδα ἐπισκέφτηκε τίς πρωτεύουσες τῶν μεγαλύτερων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, γιά νά ζητήσει γιά τήν Ἑλλάδα τήν ὑποστήριξη τῶν Κυβερνήσεών τους.

Στίς 7 Ἰανουαρίου 1828 ὁ Καποδίστριας ἔφτασε στό Ναύπλιο μέ ἀγγλικό πολεμικό. Ὁ λαός τόν ὑποδέχτηκε μέ χαρά καί ἐνθουσιασμό, γιὰτί ἔλιπζε ὅτι θά ἔπαυαν οἱ ἐσωτερικές διχόνοιες καί θά συνεχιζόταν μέ ἐπιτυχία ὁ ἀγώνας του.

Στίς 11 Ἰανουαρίου ὁ Καποδίστριας πῆγε στήν Αἴγινα, ὅπου ἦταν ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦ ἔγινε ἀποθεωτική ὑποδοχή. Καί, ἀφοῦ ὀρκίστηκε, ἄρχισε ἀμέσως τό βαρῦ ἔργο του. Ἀργότερα, ὅταν ἡ Πελοπόννησος ἀπαλλάχτηκε ἀπό τόν Ἰμβραήμ, μετέφερε τήν ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως στό Ναύπλιο, τό ὅποιο ἔγινε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους.

2. Τό ἔργο τοῦ Καποδίστρια

Βαρῦ καί δυσκολότατο ἦταν τό ἔργο τοῦ Καποδίστρια, γιὰτί ὁ Κιουταχής κατεῖχε σταθερά ὀλόκληρη τή Στερεά Ἑλλάδα καί ὁ Ἰμβραήμ εἶχε κάτω ἀπό τόν ἔλεγχό του τό μεγαλύτερο τμήμα τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ στόλος βρισκόταν σέ ἀκινησία ἀπό τήν ἔλλειψη χρημάτων καί τά στρατιωτικά τμήματα βρίσκονταν σέ ἀταξία καί ζοῦσαν σέ βάρος τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ, γιὰτί δέν εἶχαν ἐφόδια.

Ἡ χώρα ἀπό τόν πόλεμο τῶν ὀχτώ χρόνων εἶχε καταστραφεῖ τελείως. Τά ζῶα εἶχαν ἀφανιστεῖ καί ἡ γῆ εἶχε μείνει ἀκαλλιέργητη· μεγάλες ἐκτάσεις τῆς εἶχαν σκεπαστεῖ ἀπό ἔλη καί ἡ ἐλονοσία μάλιστα τοῦς κατοίκους. Δρόμοι καί συγκοινωνία δέν ὑπῆρχαν οὔτε καμιά ἀσφάλεια. Τά ἦθη τῶν κατοίκων εἶχαν ἐξαργιωθεῖ καί ἡ ληστεία καί ἡ πειρατεία μάλιστα τόν τόπο.

Παρόλα αὐτά ὁ Καποδίστριας ἄρχισε τό ἔργο του μέ ζῆλο καί ὑπομονή. Ἦθελε νά κάμει τήν Ἑλλάδα κράτος σωστό, μέ ὀργάνωση καί τάξη, ὅπως τά εὐρωπαϊκά κράτη.

Γιά νά τό πετύχει αὐτό προσπάθησε νά ἐπιβάλλει πρῶτα τήν τάξη, νά φέρει τήν ὁμόνοια στους Ἕλληνες καί νά ἐδραιώσει τήν ἀσφάλεια τοῦ τόπου.

Φρόντισε νά διορθώσει τά οἰκονομικά τοῦ Κράτους. Γιά τό σκοπό αὐτό πήρε δάνειο ἀπό τήν Εὐρώπη, ἴδρυσε τήν Ἐθνική Τράπεζα κι ἔκοψε τά πρῶτα ἑλληνικά νομίσματα. Φρόντισε ἀκόμα νά εἰσπράττονται οἱ φόροι καί τά χρήματα νά μπαίνουν στό ταμεῖο τοῦ κράτους.

Ἰδρυσε τήν πρώτη Γεωργική Σχολή στήν Τύρινθα καί φρόντισε νά ἀναπτύξει τίς ἐργασίες ἐκεῖνες πού αὐξάνουν τόν πλοῦτο τῆς χώρας.

Ἰδρυσε ὄργανοτροφεῖο στήν Αἴγινα γιά τά ὄργανά τοῦ πολέμου, πολλά σχολεῖα ἀνώτερα καί κατώτερα, Διδασκαλεῖο γιά τή μόρφωση τῶν δασκάλων τοῦ λαοῦ καί ἄλλες ἀνώτατες σχολές: Θεολογική, Στρατιωτική (Εὐελπίδων) καί Ναυτική γιά τή μόρφωση τῶν ὑπαλλήλων καί τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ κράτους.

Τέλος μέ τήν αὐστηρή ἐφαρμογή τῶν νόμων κατόρθωσε νά περιορίσει στό ἐλάχιστο τή ληστεία καί νά ἐξαφανίσει ἐντελῶς τήν πειρατεία.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα ἄρχισε νά γίνεται κράτος συγχρονισμένο καί πολιτισμένο.

Ἄσκήσεις

1. Ποιά ἦταν ἡ καταγωγή τοῦ Καποδίστρια καί ποιά ἡ σταδιοδρομία του;
2. Γιατί οἱ Φιλικοί τοῦ πρόσφεραν τήν ἀρχηγία του Ἀγώνα;
3. Πῶς δικαιολόγησε τήν ἀρνησή του;
4. Σέ ποιά κατάσταση βρέθηκε τήν Ἑλλάδα;
5. Ποιό εἶναι τό ἔργο τοῦ Καποδίστρια;

3. Τό τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως

Μετά τήν ἀναχώρηση τοῦ Ἰμβραήμ ἀπό τήν Πελοπόννησο παραδόθηκαν στους Ἕλληνες καί τά τελευταῖα φρούρια, πού κρατοῦσαν ἀκόμα οἱ Τούρκοι. Ἔτσι ἡ Πελοπόννησος, ἔπειτα ἀπό δουλεῖα 4 αἰώνων καί ἔπειτα ἀπό 8 ἐτῶν συνεχεῖς ἀγῶνες ἀπελευθερώθηκε ὁλόκληρη.

Κατόπιν ὁ Καποδίστριας ἔστρεψε τὴν προσοχή του στὴν ἀπελευθέρωση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ὁ Ἕλληνας στρατηγὸς Τζώρτζι πέρασε μὲ στρατὸ στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ἐνῶ ὁ Ὑψηλάντης πέρασε στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ.

Ὁ Τζώρτζι ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ καὶ σκληρὰ μάχες καὶ μὲ τὴ βοήθεια καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατόρθωσε νὰ ἐλευθερώσει ὀλόκληρη τὴ Δ. Στερεὰ καὶ τὸ ἐνδοξο Μεσολόγγι.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τὰ Σάλωνα (Ἄμφισσα) καὶ τὴ Θήβα, ἔπιασε τὰ στενά τῆς Πέτρας (κοντὰ στὴ Λειβαδιά), ἀπὸ ὅπου θὰ περνοῦσαν οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ πᾶνε στὴ Θράκη νὰ βοηθήσουν τὸν τουρκικὸ στρατὸ, πού πολεμοῦσε ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ.

Ἐκεῖ, *οἱ 12 Σεπτεμβρίου 1829*, ὁ Ὑψηλάντης μὲ 2.500 ἄντρες ἐπιτέθηκε κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μὲ 7.000 ἄντρες καὶ τὸν νίκησε. Μετὰ τὴ μάχη αὐτὴ οἱ Τούρκοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας συμφώνησαν μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἔφυγαν μὲ τὰ ὅπλα τους, ἀφοῦ προηγουμένως ἀντάλλαξαν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἔτσι ἐλευθερώθηκε καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα.

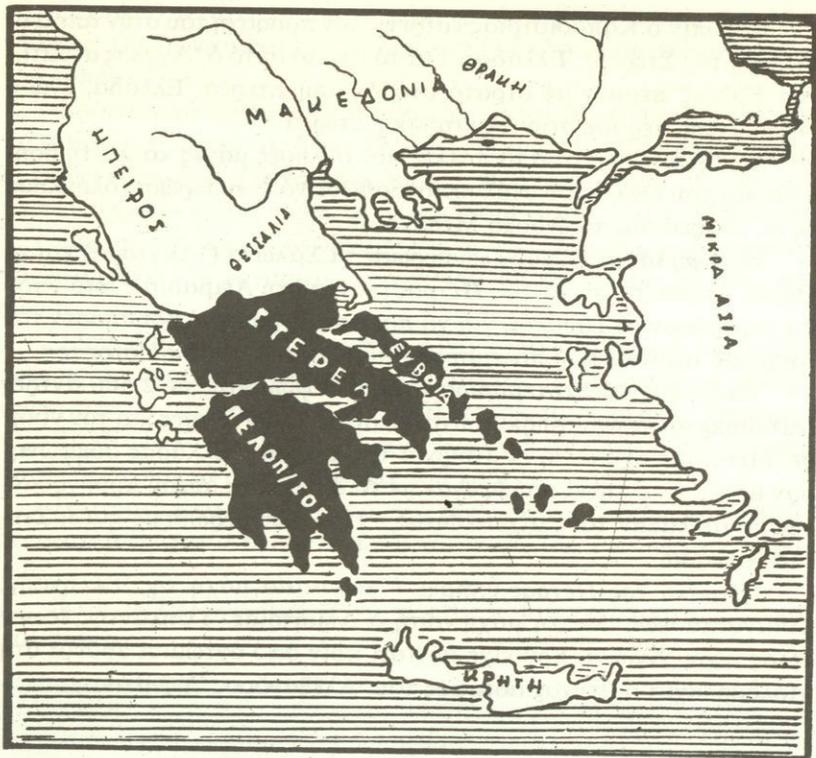
Ἡ μάχη τῆς Πέτρας ὑπῆρξε ἡ τελευταία μάχη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Μὲ τὴ μάχη αὐτὴ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδωσε τέλος στὸν Ἀγώνα, πού εἶχε ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ ὀχτώμισι χρόνια στὴ Μολδοβλαχία ὁ ἄτυχος ἀδερφὸς του Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

4. Ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας οἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις (Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία) ἀποφάσισαν νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα *ἀνεξάρτητο κράτος*.

Τὴν ἀπόφασή τους αὐτὴ ἀναγκάστηκε νὰ δεχτεῖ καὶ ἡ Τουρκία, πού στὸ μεταξὺ νικηθῆκε ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ ὑπέγραψε μαζί τους εἰρήνη μὲ τὸν ὄρο νὰ πάψει τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὴν ἀνεξαρτησία της.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1830 οἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ὑπέγραψαν *στὸ Λονδίνο πρωτόκολλο*, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε ἀνεξάρτητο ἑλληνικὸ κράτος. Τὸ νέο κράτος ἀποτελοῦσαν ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα ὡς τὸν Ἀχελῷο καὶ τὸ Σπερχειὸ, ἡ Εὐβοία καὶ οἱ Κυκλάδες.

Τό νέο ελληνικό κράτος

Μεγάλα όμως τμήματα της χώρας μας, τα όποια αγωνίστηκαν για την ελευθερία τους, έμειναν και πάλι κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Για την άδικια αυτή διαμαρτυρήθηκε στις μεγάλες Δυνάμεις ο Καποδίστριας.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια τα σύνορα του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους έφτασαν ως τη γραμμή του Άμβρακικού-Παγασητικού κόλπου.

Άσκήσεις

1. Πώς λευτερώθηκε η Πελοπόννησος;
2. Πού και πότε έγινε η τελευταία μάχη της Έλληνικής Έπανάστασης;

3. Τί σημασία είχε για την απελευθέρωση της Ελλάδας ή νίκη της Ρωσίας κατά της Τουρκίας;
4. Ποιά μέρη της Ελλάδας λευτερώθηκαν με το πρωτόκολλο του Λονδίνου;
5. Τί όφειλουμε στις προστάτιδες Δυνάμεις;
6. Τί αίσθήματα σ'ας γεννά ή τελική νίκη τών Ελλήνων και ή απελευθέρωση της Πατρίδας;

5. Τό τέλος του Καποδίστρια

Στήν προσπάθεια νά εφαρμόσει τό πρόγραμμά του για τήν όργάνωση του νέου κράτους ό Καποδίστριας αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες. Οί Έλληνες δέν είχαν συνηθίσει νά ζοῦν ελεύθεροι μέ τάξη και πειθαρχία. Νόμιζαν ότι ελευθερία σημαίνει νά κάνει ό καθένας ό,τι θέλει.

Γι' αυτό πολλοί άρχισαν νά μισοῦν τόν Κυβερνήτη και νά τόν ονομάζουν «τύραννο» και αντιδρούσαν συστηματικά στό έργο του. Περισσότερο από όλους αντιδρούσαν οί πρόκριτοι και οί οπλαρχηγοί, γιατί ήθελαν ξεχωριστή θέση και ιδιαίτερα προνόμια, ένω ό Καποδίστριας πίστευε πώς όλοι οί πολίτες είναι ίσοι άπέναντι στους νόμους κι έχουν όλοι τά ίδια δικαιώματα και τίς ίδιες ύποχρεώσεις.

Έπειτα από αυτά πίστεψε ότι, για νά μπορέσει νά οδηγήσει τή χώρα στην πρόοδο και τήν ευημερία, έπρεπε νά πάρει στά χέρια του όλη τήν έξουσία. Γι' αυτό διέλυσε τή Βουλή και άνέστειλε τό Σύνταγμα τής Τροιζήνας.

Άντί Βουλής διόρισε ένα συμβουλευτικό σώμα από 27 μέλη, πού τά όνόμασε *Πανελλήνιο*. Άντί του Έκτελεστικού ίδρυσε τή *Γενική Γραμματεία* του Κράτους (Υπουργικό Συμβούλιο) από 11 μέλη και μέ πρόεδρο τό *Σπυρίδωνα Τρικούπη*, τό συγγραφέα τής ιστορίας τής Έπαναστάσεως. Τά μέλη και τών δυό αυτών σωμάτων ήταν τής απόλυτης έμπιστοσύνης του και άφοσιωμένα στην πολιτική του Κυβερνήτη.

Τό μέτρο αυτό προκάλεσε άθρόες διαμαρτυρίες τής αντιπολιτεύσεως, στην όποία άνήκαν ό Μαυροκορδάτος, ό Κουντουριώτης, ό Μιαούλης, ό Μαυρομιχάλης, ό Κωλέττης κ.ά.

Έτσι άρχισαν μικροταραχές στη Μάνη και τή Στερεά, πού κατα-

Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια

πνίγηκαν ἀμέσως. Ἔπειτα ἀπό λίγο ὁμως στασίασε ἡ Ὑδρα καί ὁ Μιαούλης, δυστυχῶς, πυρπόλησε τόν ἑλληνικό στόλο στόν Πόρο. Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι ἐξάλλου ξεσήκωσαν τούς Μανιάτες σέ ἀνταρσία κατά τοῦ Κυβερνήτη.

Ὁ Καποδίστριας τότε διέταξε νά συλληφθοῦν ὀρισμένοι πρόκριτοι καί ὄπλαρχηγοί. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, πού τόν φυλάκισαν στό Ἴτς Καλέ (Ἀκροναυπλία) τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων θεώρησε τοῦτο μεγάλη προσβολή. Γι' αὐτό ὁ ἀδερφός τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντίνος καί ὁ γιός τοῦ Πετρόμπεη Γεώργιος παραφύλαξαν καί δολοφόνησαν τόν Καποδίστρια στίς **27 Σεπτεμβρίου 1831**, τή στιγμή πού ἔμπαινε στό ναό τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, γιά νά παρακολουθήσει τή θεία λειτουργία.

Ὁ λαός τοῦ Ναυπλίου ἐξαγριώθηκε γιά τήν ἀνανδρη δολοφονία

του Κυβερνήτη και επιτέθηκε κατά των δολοφόνων. Ο Κωνσταντίνος σκοτώθηκε άμέσως από το σωματοφύλακα του Κυβερνήτη και τό εξαγριωμένο πλήθος και ο Γεώργιος, πού ξέφυγε, καταδικάστηκε από τό στρατοδικείο σέ θάνατο και τουφεκίστηκε.

Αυτό τό θλιβερό, γιά τούς Έλληνες, τέλος είχε ο Καποδίστριας, ό όποιος, αφήνοντας αξιώματα και δόξες, έσπευσε στή φωνή τής νεκραναστημένης πατρίδας του. Ο θάνατός του στέρησε τό Έθνος από τό μοναδικό στήριγμα τής σιγουριάς και τής ασφάλειας.

Ως Κυβερνήτης τής Ελλάδας ο Καποδίστριας, ξεπερνώντας όλες τές δυσκολίες, επιτέλεσε ένα τεράστιο άνορθωτικό έργο γιά τήν Ελλάδα, πού δέν πρόφτασε, δυστυχώς, νά τό ολοκληρώσει και νά τό χαρεί.

Μετά τό θάνατο του Καποδίστρια ξέσπασε ή θύελλα τής άναρχίας. Τότε οί τρεις προστάτιδες Δυνάμεις, γιά νά προλάβουν τήν καταστροφή τής Ελλάδας, εξέλεξαν ως βασιλιά της τόν **Όθωνα**, δευτερότοκο γιό του βασιλιά τής Βαυαρίας Λουδοβίκου. Η έκλογή του Όθωνα χαροποίησε πολύ τούς Έλληνες, γιατί πίστεψαν ότι ο βασιλιάς θά άποκαταστούσε τήν τάξη και θά έφερενε στό λαό τήν άγάπη και τήν όμόνοια.

Ο Όθων βασίλεψε ως τόν Οκτώβριο του 1862, όπότε εκθρονίστηκε ύστερα από έπανάσταση του Έλληνικού λαού, γιατί τόν κυβερνούσε άπολυταρχικά και παραβίαζε τό Σύνταγμα.

Μετά τήν εκθρόνιση του Όθωνα άνέβηκε στό θρόνο στίς 18 Μαρτίου 1863 ως βασιλιάς των Έλλήνων ο **Γεώργιος**, δευτερότοκος γιός του βασιλιά τής Δανίας Χριστιανού. Ο Γεώργιος βασίλεψε ως τίς 5 Μαρτίου 1913, πού δολοφονήθηκε στή Θεσσαλονίκη.

Άσκήσεις

1. Ποιά ήταν ή προσωπικότητα του Καποδίστρια;
2. Πώς κυβέρνησε τήν Ελλάδα;
3. Γιατί ή άντιπολίτευση εκδηλώθηκε εναντίον του;
4. Πώς χαρακτηρίζετε τήν πράξη του Μιαούλη νά κάψει τόν ελληνικό στόλο;
5. Πώς βρίσκετε τή δολοφονία του Καποδίστρια;

Έργασία

Νά φέρετε και άλλες πληροφορίες γιά τόν Καποδίστρια.

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἄρετές καί ἐλαττώματα.

Ἐξετάζοντας τήν ἑλληνική Ἐπανάσταση εἶδαμε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξεγέρθηκαν κατά τῶν Τούρκων μέ τήν ἀπόφαση νά ἀποτινάξουν τόν τυραννικό ζυγό καί νά ἀποκτήσουν τήν ἐλευθερία τους ἢ νά πεθάνουν.

Ἀπό τό πανελλήνιο αὐτό ξεκίνημα πολλά ἔχουμε νά διδαχτοῦμε. Πρῶτα-πρῶτα τήν ἀπόφαση αὐτή τήν πῆραν οἱ Ἕλληνες στηριζόμενοι μονάχα στίς δικές τους δυνάμεις. Ξεσηκώθηκαν καί ἀνέλαβαν ἕναν τόσο μεγάλο καί δύσκολο ἀγῶνα, χωρίς νά καλοσκεφτοῦν τίς δυσκολίες πού θά συναντοῦσαν.

Τά μόνα ὄπλα τους γιά τόν ἀγῶνα ἦταν ἡ βαθιά πίστη στό Θεό, ἡ ἀδερφοσύνη καί ἡ ὁμόνοια. Ἔτσι τά ἐπαναστατημένα πλήθη ἔτρεχαν στόν ἀγῶνα αὐθόρμητα καί θυσιάζονταν.

Οἱ χτεσινοί ραγιαδες ξεσηκώθηκαν ἀτρόμητοι καί ἀντρειωμένοι. Ἡ τόσων χρόνων τυραννία τοῦς μετέβαλε σέ γίγαντες. Κακοντυμένοι, ξυπόλητοι καί σχεδόν ἄοπλοι, ἔχοντας πολλές φορές γιά ὄπλα τά γεωργικά τους ἐργαλεῖα, ὄρμοῦσαν σάν τ' ἀγριεμένα λιοντάρια κατά τοῦ προαιώνιου ἐχθροῦ κι ἔδωσαν στόν κόσμο παραδείγματα ἀπαράμιλλης ἀντρείας, θάρρους καί αὐτοθυσίας σέ στεριά καί σέ θάλασσα.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀδερφοσύνης καί τῆς ἡρωικῆς αὐτοθυσίας τους εἶναι: οἱ θρυλικές μάχες στό Βαλτέτσι, στά Δολιανά, στήν Τριπολιτά καί στά Δερβενάκια, ἡ θυσία στήν Ἀλαμάνα, στή Γραβιά, στήν Ἀραπίτσα, στή Χίο καί στά Ψαρά καί ἡ ἡρωική ἔξοδος τοῦ Μεσολογίου.

Τά κατορθώματα αὐτά δείχνουν στίς ἐπερχόμενες γενιές ὅτι ἡ ἐλευθερία δέ δίνεται ἀλλά καταχτιέται μέ αἷμα καί θυσία.

Ἀπό τόν τρίτο ὅμως χρόνο καί μετά τά πράγματα δυστυχῶς ἄλλαξαν. Ἡ Ἐπανάσταση κινδυνεύει! Ἀπειλεῖται ἀπό τοῦς ἴδιους τοῦς ἐπαναστάτες! Γιατί, σάν νά εἶχαν ἐξοντώσει τόν ἐχθρό, ἄφησαν

νά τούς κυριέψει τό σαράκι τῆς ἀρχομανίας καί νά μπαίνει ἀνάμεσά τους ἡ διχόνοια ἡ δολερή. Χωρίστηκαν σέ παρατάξεις (πολιτικοί-στρατιωτικοί) καί ἄρχισαν τό ἀλληλοφάγωμα.

Εὐτυχῶς πού τήν τελευταία στιγμή κατάλαβαν τόν κίνδυνο. Συνῆρθαν. Παραμέρισαν τίς φιλοδοξίες καί τά προσωπικά καί συνέχισαν τόν ἀγώνα μέ τήν ἴδια πίστη καί αὐτοθυσία. Ἔτσι, μέ τή βοήθεια καί τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἔδωσαν στόν Ἀγώνα λαμπρό τέλος.

Τό βασικότερο ὅμως δίδαγμα εἶναι ὅτι, ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση, παρόλες τίς μαῦρες σκιές της, ἦταν Ἐθνική ἐξέγερση καί ἔργο κοινό ὅλων μαζί τῶν Ἑλλήνων, μοναδικό στόν κόσμο. Καί θά ἀποτελεῖ φωτεινό ὁδηγό στούς φιλελεύθερους λαούς τῆς γῆς.

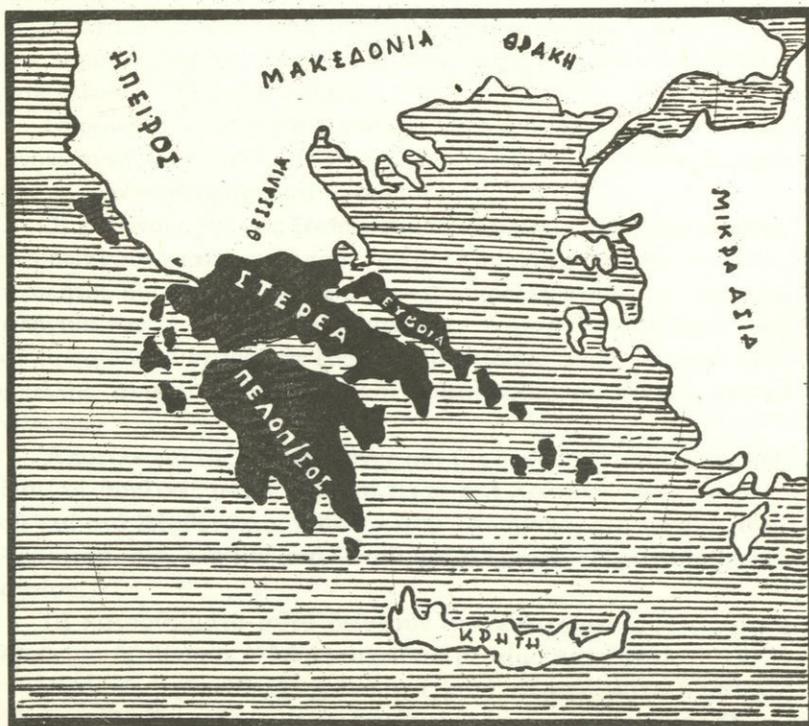
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΔΙΑΔΟΧΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Ἡ Ἑνωσις τῆς Ἐπτανήσου μέ τήν Ἑλλάδα

Τά νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους, τά λεγόμενα Ἐπτάνησα ἢ Ἐπτάνησος, βρίσκονταν ἀπό τό 1815 στήν κατοχή τῆς Ἀγγλίας. Καί ὅσο ἡ ἄλλη Ἑλλάδα ἦταν σκλαβωμένη στούς Τούρκους, ἀνέχονταν τά

Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1864.

Ἐπτάνησα νά παραμένουν στήν Ἀγγλική κατοχή. Ἀφότου ὁμως δημιουργήθηκε τό ἐλεύθερο ἑλληνικό κράτος καί τά Ἐπτάνησα ἔμειναν ἔξω ἀπό τά σύνορά του, οἱ Ἐπτανήσιοι ἄρχισαν νά ἀγωνίζονται, γιά νά ἐνωθοῦν μέ τή μητέρα Ἑλλάδα.

Τό ὄνειρό τους πραγματοποιήθηκε τό δεύτερο χρόνο τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'. Ἡ Βρετανική Κυβέρνηση πήρε ἐπιτέλους τή γενναία ἀπόφαση νά ἐλευθερώσει τά Ἐπτάνησα καί νά τά προσφέρει δῶρο στό νεαρό βασιλιά τῆς Ἑλλάδας.

Ἔτσι τό **Μάρτιο τοῦ 1864** ὑπογράφηκε ἡ συνθήκη, πού παραχωρήθηκε ἡ Ἐπτάνησος στήν Ἑλλάδα. Καί στίς **21 Μαΐου 1864** μέσα σέ ἀπερίγραπτο ἐνθουσιασμό ὑψώθηκε ἡ γαλανόλευκη στό φορύριο τῆς Κέρκυρας.

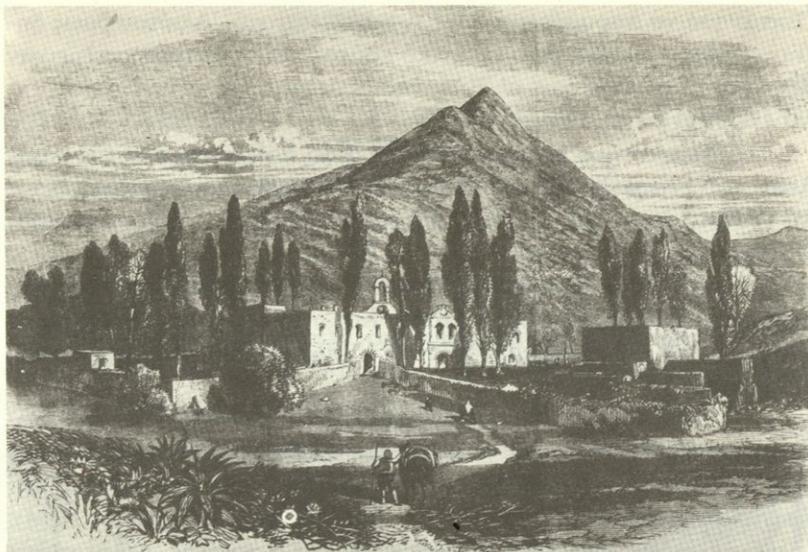
Ἡ ἔνωση τῆς Ἐπτανήσου γιορτάστηκε μέ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις στά νησιά τοῦ Ἴονίου καί σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Ἑλλήνων, κορυφώθηκε, ὅταν οἱ πρῶτοι Ἐπτανήσιοι βουλευτές ἐμφανίστηκαν στήν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἀθήνας (Αὐγούστος 1864). Ἀνάμεσα στούς βουλευτές αὐτούς ἦταν καί ὁ ποιητής Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

2. Ἡ Κρητική ἐπανάσταση καί τό ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου

Ἡ Κρήτη, παρά τούς ἡρωικούς ἀγῶνες της, ἔμεινε ἔξω ἀπό τά σύνορα τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Γι' αὐτό οἱ Κρητικοί ἔκαμαν πολλές νέες ἐπαναστάσεις, γιά νά ἐλευθερωθοῦν ἀπό τόν τουρκικό ζυγό καί νά ἐνωθοῦν μέ τή μητέρα Ἑλλάδα.

Ἡ μεγαλύτερη Κρητική ἐπανάσταση ἔγινε τό 1866. Ἡ εἰδησὴ τῆς πλημμύρισε ἀπό ἐνθουσιασμό τούς Ἕλληνες καί πολλοί ἔσπευσαν ἐκεῖ ὡς ἐθελοντές μέ διοικητές ἱκανούς ἀξιωματικούς. Ἔτσι στήν ἀρχή οἱ ἐπαναστάτες σημείωσαν μεγάλες ἐπιτυχίες.

Στό μεταξύ ὁμως οἱ Τούρκοι ἔλαβαν πολλές ἐνισχύσεις ἀπό τουρκικό καί αἰγυπτιακό στρατό καί ἡ ἐπανάσταση πνίγηκε στό αἷμα. Ὅσοι σώθηκαν, 250 πολεμιστές καί 648 γυναικόπαιδα, πολιορκήθηκαν ἀπό τούς Τούρκους στή Μονή τοῦ Ἀρκαδίου, κοντά στό Ρέθυμνο, καί μαζί μέ τόν ἡγούμενο Γαβριήλ καί τούς μοναχοὺς ἀπέκρουσαν μέ γενναιότητα ἐπὶ δυό ἡμέρες ὅλες τίς τουρκικὲς ἐπιθέσεις.

Τό Ἀρκάδι

Όταν τέλος οἱ Τούρκοι μπήκαν στό μοναστήρι καί δέν ὑπῆρχε πιά καμιά ἐλπίδα σωτηρίας, ὁ ἠγούμενος Γαβριήλ ἔβαλε φωτιά στήν πυριτιδαποθήκη καί θάφτηκαν κάτω ἀπό τά ἐρείπια τοῦ μοναστηριοῦ ὄλοι οἱ πολιορκημένοι μαζί μέ 3000 περίπου Τούρκους.

Αὐτό εἶναι τό περίφημο *όλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου*, πού ἔγινε στίς 8 Νομβρίου 1866 καί πού συγκίνησε τό πανελλήνιο καί τόν κόσμο ὁλόκληρο.

3. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας

Τό 1877-1878 ἔγινε ὁ Ρωσοτουρκικός πόλεμος καί ἡ Τουρκία νικήθηκε. Τά ζητήματα, πού δημιουργήθηκαν ἀπό τόν πόλεμο, τά ρύθμισε τό συνέδριο τοῦ Βερολίνου (ἡ Διάσκεψη εἰρήνης πού ἔγινε στό Βερολίνο τό 1878).

Ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση προσπάθησε τότε νά πετύχει ἀπό τό Συνέδριο καί τή ρύθμιση τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, ἀλλά δυστυχῶς δέν τό κατόρθωσε.

παραχωρηθεῖ στήν Ἑλλάδα ὀλόκληρη ἢ Θεσσαλία, ἐκτός ἀπό τήν περιοχή τῆς Ἐλασσόνας, καί ἀπό τήν Ἡπειρο παραχωρήθηκε ἡ περιοχή τῆς Ἄρτας.

Ἐρωτήσεις

1. Πότε ἐγινε ἡ ἔνωση τῆς Ἑπτανήσου μέ τήν Ἑλλάδα;
2. Ποιά ἦταν ἡ ἡρωικότερη φάση τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866;
3. Συσχετίστε τό Ἄρκάδι καί τούς ἥρωές του μέ ἄλλες ὁμοιες γνωστές περιοχές.
4. Ποιές περιοχές παραχωρήθηκαν στήν Ἑλλάδα ἀπό τό Συνέδριο τοῦ Βερολίνου καί πότε;

4. Ὁ Μακεδονικός ἀγώνας.

Στά τέλη τοῦ 19ου καί στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα μεγάλη σημασία πῆρε τό Μακεδονικό ζήτημα. Οἱ Βούλγαροι, θέλοντας νά γίνουν ἀνεξάρτητο κράτος, πένυχαν νά ἰδρῦσουν ἀνεξάρτητη ἐκκλησία τό 1870, πού ὀνομάστηκε *Βουλγαρική Ἐξαρχία*.

Τό 1878 ἡ Βουλγαρία ἐγινε ἀνεξάρτητη ἡγεμονία κάτω ἀπό τήν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου. Ὅστερα ἀπό αὐτό, στηριζόμενοι καί στή Ρωσική ὑποστήριξη, θέλησαν νά δημιουργήσουν στή Βαλκανική ἓνα μεγάλο Βουλγαρικό κράτος, στό ὅποιο νά περιλάβουν τή Θράκη καί τή Μακεδονία, πού ἦταν ἀνάκαθεν χῶρες ἑλληνικές καί ὁ πληθυσμός τους ἦταν καθαρά ἑλληνικός.

Γιά τό σκοπό αὐτό ἰδρυσαν τό 1902 στή Σόφια διάφορες ἀντάρτικες ὀργανώσεις, πού εἶναι γνωστές μέ τό ὄνομα «*Μακεδονικό κομιτάτο*». Τό κομιτάτο αὐτό ἐξόπλιζε συμμαχίες *κομιτατζήδων* (κακοποιῶν Βουλγάρων), πού κατέβαιναν στή Μακεδονία καί προσπαθοῦσαν νά ἐκβουλαρίσουν τόν πληθυσμό.

Στήν ἀρχή προσπαθοῦσαν νά πετύχουν τοῦτο μέ τήν προπαγάνδα. Ἀργότερα ὁμως ἄρχισε ἡ τρομοκρατία: δολοφονοῦσαν τούς προεστούς καί ἰδιαίτερα τούς ἱερεῖς καί τούς δασκάλους, πυρπολοῦσαν τά σχολεῖα καί κατέστρεφαν ὀλόκληρα χωριά, γιά νά ἐξαφανίσουν τό ἑλληνικό στοιχεῖο ἀπό τή Μακεδονία.

Οἱ Τοῦρκοι, πού κατεῖχαν τή Μακεδονία, δέ λάβαιναν κανένα μέτρο, γιά νά προστατέψουν τόν ἑλληνικό πληθυσμό.

Γιά τήν αντιμετώπιση τοῦ κινδύνου αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ἱδρυσαν ἀντάρτικα σώματα ἀπό ἀξιωματικούς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πού μπήκαν κρυφά στή Μακεδονία τό 1904 καί καταδίωξαν τούς κομιτατζήδες.

Οἱ ὑπερασπιστές τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας ἀπό τούς κομιτατζήδες ὀνομάστηκαν «**Μακεδονομάχοι**» καί ὁ ἀγώνας τους ὀνομάστηκε «**Μακεδονικός ἀγώνας**» καί κράτησε ὡς τό 1908.

Ὁ ἀγώνας αὐτός ὑπῆρξε σκληρός. Πολλοί γενναῖοι Ἕλληνες ἔπεσαν στόν ἀγώνα αὐτό καί ἀνάμεσά τους ὁ ἐθνικός ἥρωας **Παῦλος Μελάς**.

5. Παῦλος Μελάς

Ἀπό τούς πρώτους Ἕλληνες ἀξιωματικούς, πού μπήκαν στή Μακεδονία, ἦταν καί ὁ Παῦλος Μελάς, πού γεννήθηκε τό 1870 στή Μασσαλία τῆς Γαλλίας. Σπούδασε στήν Ἀθήνα καί τό 1891 βγήκε ἀπό τή Σχολή τῶν Εὐελπίδων ἀνθυπολοχαγός τοῦ πυροβολικοῦ.

Ὁ Παῦλος Μελάς ἦταν θερμός πατριώτης καί φλεγόταν ἀπό τήν ἐπιθυμία νά πολεμήσει τούς κομιτατζήδες. Γι' αὐτό τόν Αὐγουστο τοῦ 1904 ἄφησε τήν Ἀθήνα καί μέ τό ψευδώνυμο καπετάν **Μίκης Ζέζας** πέρασε τά ἑλληνοτουρκικά σύνορα ἐπικεφαλῆς 35 ἀντροῶν.

Ὑστερα ἀπό πολλές περιπέτειες ἔφτασε στή Δυτική Μακεδο-

Ὁ Παῦλος Μελάς

νία κι άρχισε τήν έθνική του δράση πολεμώντας τούς Βουλγάρους κομιτατζήδες και τούς Τούρκους. Τό όνομά του είχε γίνει ό φόβος και ό τρόμος τού έχθρου, πού επιδίωκε μέ κάθε τρόπο νά τόν έξοντώσει.

Στίς 13 'Οκτωβρίου 1904 ό Μελάς έφτασε στό χωριό **Στάτισια** τής Καστοριάς. Έκει προδόθηκε από βουλγαρική συμμορία και περικυκλώθηκε από 150 Τούρκους στρατιώτες. Ύστερα από δίωρη σκληρή μάχη έπιχείρησε μέ τούς συντρόφους του νά διασπάσει τόν αποκλεισμό και νά φύγουν. Στην ήρωική όμως αυτή έξοδο πληγώθηκε βαριά και μετά μισή ώρα πέθανε.

Ό θάνατος τού Μελά συντάραξε όλόκληρο τό έθνος. Η υπόθεση τής Μακεδονίας έγινε πλέον υπόθεση όλόκληρου τού έλληνισμού και πολλοί Έλληνες άξιωματικοί συνέχισαν τό έργο τού Μελά έναντίον τών κομιτατζήδων. Έτσι ή Μακεδονία απαλλάχτηκε από τή βουλγαρική τρομοκρατία και ό έλληνισμός βρέθηκε μέ άκμαίο τό έθνικό φρόνημα στους άπελευθερωτικούς πολέμους τού 1912-1913.

Άσκήσεις

1. *Τί έννοοῦμε όταν λέμε βουλγαρική Έξαρχία;*
2. *Τί ήταν τό βουλγαρικό Μακεδονικό κομιτάτο και τί επιδίωκε;*
3. *Πώς αντιμετώπισαν οί Έλληνες τούς κομιτατζήδες;*
4. *Πώς χαρακτηρίζετε τόν Παῦλο Μελά;*
5. *Τί αποτέλεσμα είχε ό θάνατός του για τή Μακεδονία;*

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ.

1. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909

Ἡ τακτική τῆς Τουρκίας στή Μακεδονία νά βοηθεῖ τοὺς κομιτατζήδες ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καί ἡ παραμονή τῆς Κρήτης κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ πλῆγωσαν τὴν ἐθνικὴ φιλοτιμία τῶν Ἑλλήνων. Γι' αὐτὸ οἱ ἀξιωματικοὶ συγκρότησαν τὸ Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο καί τὴ νύχτα στίς 14 μὲ 15 Αὐγούστου 1909 ἐπαναστάτησαν. Ἔχοντας μαζί τους καί πολλοὺς πολίτες πῆραν τὰ ὄπλα καί στρατοπεύδευσαν *στό Γουδί*, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, καί ζήτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τὰ ἑξῆς: Νά βελτιώσῃ τίς ἔνοπλες δυνάμεις, τὴ διοίκηση τοῦ κράτους καί τὴν παιδεία καί νά καταργήσῃ «τὴν ἀπαίσια συναλλαγή». Τὸ αἶτημα αὐτὸ ἔβρισκε σύμφωνο τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων καί γι' αὐτὸ τὴν ἐπανάσταση τὴν ἐπιδοκίμασε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ μεγάλο συλλαλητήριο. Ἡ Κυβέρνηση παραιτήθηκε καί σχηματίστηκε ἄλλη σύμφωνα μὲ τίς ὑποδείξεις τῶν ἐπαναστατῶν.

Τότε οἱ ἐπαναστάτες κάλεσαν γιὰ σύμβουλό τους τὸν Κρητικὸ πολιτικὸ *Ἐλευθέριο Βενιζέλο*, πού ἀργότερα ἔγινε Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας. Ὁ Βενιζέλος ἐργάστηκε πολὺ δραστήρια καί πέτυχε μέσα σέ δύο χρόνια νά διοργανώσῃ τέλεια τὸ Κράτος καί νά δημιουργήσῃ ἰσχυρὸ στρατό, ὅπως ἐπιδίωκε ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος.

2. Ὁ α' Βαλκανικὸς πόλεμος (μὲ τοὺς Τούρκους)

α) Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας

Στὴν Τουρκία τὸ 1908 πολλοὶ Τούρκοι μορφωμένοι, οἱ λεγόμενοι *Νεότουρκοι*, μαζί μὲ πολλοὺς ἀξιωματικούς ἐπαναστάτησαν. Ἐκθρόνισαν τὸ σουλτάνο Ἀβδούλ Χαμίτ, ἀνέβασαν στὸ θρόνο τὸν ἀδερφό του Μωάμεθ Ε' καί ἀνέλαβαν τὴν Κυβέρνηση τῆς Τουρκίας.

Οἱ Νεότουρκοι ἦταν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιότουρκους. Πίεζαν πολὺ τοὺς ὑπόδουλους χριστιανούς καί ἐπιδίωκαν νά τοὺς ἐκτουρκίσουν καί νά ἐξαφανίσουν τὸν ἐθνισμό τους.

*Βαλκανικοί πόλεμοι
Τά παλικάρια τραβούν προς τὰ σύνορα*

Μπροστά στον κίνδυνο αυτό τὰ βαλκανικά κράτη (Σερβία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο καί Ἑλλάδα) λησιμόνησαν τίς διαφορές τους, ἐνώθησαν σέ συμμαχία καί κήρυξαν τόν πόλεμο κατά τῆς Τουρκίας στίς 4 Ὀκτωβρίου 1912.

Στίς 5 Ὀκτωβρίου (τά ξημερώματα) ὁ ἑλληνικός στρατός, μέ ἀρχιστράτηγο τό διάδοχο Κωνσταντῖνο καί μέ ἐμπνευσμένο Πρωθυπουργό τόν Ἐλευθ. Βενιζέλο πέρασε μέ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό τὰ ἑλληνοτουρκικά σύνορα. Ἐκτόπισε τούς Τούρκους ἀπό τίς θέσεις τους καί τούς νίκησε σέ δυό μεγάλες καί ἀποφασιστικές μάχες, στό **Σαραντάπορο** καί στή **Γιαννιτιά** (19 καί 20 Ὀκτωβρίου), καί στίς 26 Ὀκτωβρίου μπῆκε νικητής στή **Θεσσαλονίκη**.

Μετά τή Θεσσαλονίκη ὁ στρατός μας ἐλευθέρωσε τή **Φλώρινα** κι ἔφτασε ὡς τήν Κορυτσά στή Β. Ἠπειρο.

Ἀνάλογες ἦταν οἱ ἐπιτυχίες καί τῶν συμμάχων. Οἱ Σέρβοι νίκησαν τούς Τούρκους στό Κουμάνοβο καί κυριέψαν τὰ Σκόπια καί τό Μοναστήρι. Οἱ Βούλγαροι πολιορκήσαν τήν Ἀδριανούπολη, νίκησαν τό τουρκικό στρατό στό Λουλέ Μπουργάς καί προχώρησαν ὡς τήν Τσατάλτζα.

Εἴσοδος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὰ Γιάννενα

β) Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου

Ἐνῶ ὁ κύριος ὄγκος τοῦ στρατοῦ μας ἐλευθέρωνε τὴ Μακεδονία, ἄλλο τμῆμα αὐτοῦ μέ τόν ἀντιστράτηγο Σαπουτζάκη μπῆκε στὴν Ἠπειρο καὶ νικηφόρο προχωροῦσε νὰ ἐλευθερώσει τὰ Γιάννενα.

Τὴν πόλη τὴν προστάτευε ἓνα ἀπόκρημο ὕψωμα, τὸ **Μπιζάνι**, πού τὸ εἶχαν ὀχυρώσει Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ θεωροῦσαν ἀπόρρητο. Ἐκεῖ ἔγιναν πολὺ σκληρὲς καὶ αἱματηρὲς μάχες.

Στὶς **21 Φεβρουαρίου 1913** ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔκανε σφοδρὴ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση ἀπὸ ὄλα τὰ σημεία· ἡ φρουρὰ τοῦ Μπιζανίου δὲν ἄντεξε καὶ παραδόθηκε. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μπῆκε στὰ Γιάννενα, ὅπου τοῦ ἔγινε συγκινητικὴ ὑποδοχὴ.

Τριάντα χιλιάδες Τοῦρκοι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι καὶ ἡ Ἠπειρος ὀλόκληρη πανηγύρισε τὴν ἀπολύτρωση τῆς ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό.

Ἔστερα ἀπὸ λίγο οἱ Βούλγαροι κυρίεψαν τὴν Ἀδριανούπολη, πού τὴν εἶχαν πολιορκήσει, ὅπως μάθαμε.

γ) Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους

Στὴν ἐπιτυχία τοῦ πολέμου στὴν ξηρὰ βοήθησε πολὺ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχηγό τὸ ναύαρχο **Παῦλο Κουντουριώτη**. Κατέλαβε τὴ Λήμνο μὲ τὸ εὐρύχωρο λιμάνι τοῦ Μοῦδρου καὶ ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸ στόλο στὰ Δαρδανέλλια.

Οἱ Τοῦρκοι δοκίμασαν δύο φορές νὰ σπάσουν τὸν ἀποκλεισμό: στίς 3 Δεκεμβρίου 1912 (ναυμαχία τῆς Ἑλλης) καὶ 5 Ἰανουαρίου 1913 (ναυμαχία τῆς Λήμνου). Καὶ στίς δύο αὐτὲς ναυμαχίες ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατατρόπωσε τὸν τουρκικὸ, ὁ ὁποῖος δὲν ξαναβγῆκε ἀπὸ τὰ στενά.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐλευθέρωσε τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Ἀρχιπελάγους) Ἰκαρία, Σάμος, Χίος, Λέσβος, Ἰμβρος, Τένεδος, Σαμοθράκη καὶ Θάσος καὶ τὴ χερσόνησο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου ὑψώθηκε ἡ ἑλληνικὴ σημαία.

Ὑστερα ἀπὸ ὄλες τίς φοβερὲς ἤττες τους (σὲ ξηρὰ καὶ σὲ θάλασσα) οἱ Τοῦρκοι δέχτηκαν νὰ κάμουν εἰρήνη. Στίς **17 Μαΐου 1913** ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τῶν συμμαχῶν καὶ τῆς Τουρκίας. Μὲ τὴ συνθήκη αὐτὴ ἡ Τουρκία παραχώρησε στοὺς νικητὲς τὴν Ἠπειρο, τὴ Μακεδονία, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Θράκης καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους μὲ τὴν Κρήτη.

Ἀκράτητος ἐνθουσιασμός ἐπικρατοῦσε στὸ Πανελλήνιο, γιατί τὸ ὄνειρό του γινόταν πραγματικότητα. Τὴ χαρὰ αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων σκίασε ἡ δολοφονία τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου στὴ Θεσσαλονίκη στίς 5 Μαρτίου 1913. Στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ διάδοχος γιὸς του Κωνσταντίνος.

3. Ὁ β' Βαλκανικὸς πόλεμος (μὲ τοὺς Βουλγάρους)

Λίγους μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους οἱ σύμμαχοι φιλονίκησαν μεταξὺ τους. Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσαν οἱ Βούλγαροι μὲ τὴν ἀπληστία τους. ἤθελαν νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ ἐδάφη πού ἀπελευθερώθηκαν. Ζητοῦσαν τὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ τὸ Μοναστήρι ἀπὸ τοὺς Σέρβους.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παράλογη αὐτὴ ἀξίωση τῶν Βουλγάρων συνεννοήθηκαν μυστικά μὲ τὴν Ἑλλάδα ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιο καὶ

στις 17 *Ίουνίου 1913* επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά κατά της Βουλγαρίας.

Ο ελληνικός στρατός, πού στό μεταξύ είχε ένισχυθεί καί μέ έθελοντές από διάφορα μέρη του έξωτερικού, πολέμησε μέ όρμη καί άκράτητο ένθουσιασμό. Έξανάγκασε πρώτα τούς Βουλγάρους, πού είχαν μπει στή Θεσσαλονίκη για νά ξεκουραστούν δήθεν, νά παραδοθούν. Κατόπιν τούς επιτέθηκε στό *Κιλκίς*, όπου είχαν όχυρωθεί.

Στή μάχη του *Κιλκίς (19-21 Ίουνίου 1913)* οί ήρωικοί στρατιώτες μας πολέμησαν τούς Βουλγάρους στήθος μέ στήθος. Μέ τήν ξιφολόγη τούς έβγαλαν από τά χαρακάματά τους καί τούς διασκορπισαν προς τίς Σέρρες καί τή Δοϊράνη. Η ελληνική άνδρεία μεγαλούργησε

Η Ελλάδα του 1913

καί πάλι. Οί Βούλγαροι στό Κιλκίς έπαθαν σωστή πανωλεθρία. Άλλά καί οί δικές μας άπώλειες ήταν σοβαρές.

Τήν ίδια πανωλεθρία έπαθαν οί Βούλγαροι καί στή μάχη του *Λαχανά*, πού έγινε σύγχρονα. Ό στρατός μας, πολεμώντας μέ τήν ίδια όρμή, πήρε πάλι τή *Γευγελή*, τή *Νιγρίτα*, τή *Δοϊράνη* καί τή *Στρώμνισσα*.

Συνεχίζοντας τίς επιθέσεις του ό στρατός μας έλευθέρωσε μέσα σέ ένα μήνα όλόκληρη τή Μακεδονία καί μπήκε στή Βουλγαρία έτοιμος νά έπιτεθει κατά τής Σόφιας.

Στό μεταξύ οί Σέρβοι καί οί Μαυροβούνιοι νίκησαν επανειλημμένα τούς Βουλγάρους καί τούς έφτασαν στά παλιά τους σύνορα. Τότε ή Ρουμανία βρήκε τήν ευκαιρία καί μπήκε στό Βουλγαρικό έδαφος, ή δέ Τουρκία ξαναπήρε τήν Άδριανούπολη.

Έπειτα από αυτά ή Βουλγαρία αναγκάστηκε νά ζητήσει ειρήνη. Ό πόλεμος σταμάτησε καί στίς **28 Ιουλίου 1913** ύπογράφηκε ή *Συνθήκη του Βουκουρεστίου*. Μέ τή συνθήκη αυτή ή Έλλάδα πήρε τήν υπόλοιπη Ήπειρο τήν Άνατολική Μακεδονία ως τό Νέστο καί τή Ροδόπη καί τά νησιά του Αιγαίου Πελάγους.

Μέ τούς παραπάνω νικηφόρους πολέμους ή Έλλάδα άπελευθέρωσε πολλά υπόδουλα έδάφη της, διαπλασιάστηκε σέ έκταση καί έγινε ένδοξη καί σεβαστή σέ όλο τόν κόσμο.

Έρωτήσεις

1. Ποιά ύπήρξε ή αίτία νά γίνει ή επανάσταση στό Γουδί;
2. Τί πέτυχε ό Βενιζέλος άναλαμβάνοντας τήν Κυβέρνηση τής Έλλάδας;
3. Γιατί λέμε ότι οί Βαλκανικοί πόλεμοι είναι τό σπουδαιότερο γεγονός για τή Βαλκανική;
4. Μεταξύ ποιων έγιναν οί Βαλκανικοί πόλεμοι;

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ Ἑλλάδα μετά τούς Βαλκανικούς πολέμους ζοῦσε εἰρηνικά καί προσπαθοῦσε νά διοργανώσει τά νέα ἐδάφη της καί νά ἐπανορθώσει τίς καταστροφές της. Δέν πρόλαβε ὅμως, γιατί τόν *Αὐγουστο τοῦ 1914* ξέσπασε νέος πόλεμος μεταξύ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Οἱ μεγάλες Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης εἶχαν χωριστεῖ σέ δύο μεγάλες ἀντίπαλες παρατάξεις. Ἀπό τή μιὰ μεριά ἦταν ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καί ἡ Ρωσία (τριπλή Συνεννόηση) καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία καί ἡ Ἰταλία. Καί ζητοῦσαν ἀφορμή, γιά νά κηρύξουν τόν πόλεμο.

Ἡ ἀφορμή δέ βράδυνε νά δοθεῖ. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1914 Σέρβοι φοιτητές δολοφόνησαν τό διάδοχο τῆς Αὐστρίας στό Σεράγεβο τῆς Σερβίας. Ἀμέσως οἱ Αὐστριακοί κήρυξαν τόν πόλεμο κατά τῆς Σερβίας. Σέ βοήθεια τῆς Σερβίας πῆγαν οἱ Γάλλοι καί οἱ Ἀγγλοι, ἐνῶ σέ βοήθεια τῆς Αὐστρίας πῆγαν οἱ Γερμανοί.

Ἔτσι ὁ πόλεμος αὐτός γενικεύτηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1914 καί ὑπῆρξε ὁ μεγαλύτερος καί καταστρεπτικότερος ἀπό ὄλους τούς πολέμους, πού εἶχαν γίνει ὡς τότε. Καί εἶναι γωνστός *ὡς πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος*.

Ἀργότερα μπῆκαν στόν πόλεμο ἡ Τουρκία καί ἡ Βουλγαρία ὡς σύμμαχοι τῆς Αὐστρίας καί τῆς Γερμανίας.

Ἡ Ἑλλάδα στήν ἀρχή ἔμεινε οὐδέτερη. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ἡ Βουλγαρία καί ἡ Τουρκία βγῆκαν στόν πόλεμο μέ τό μέρος τῆς Γερμανίας καί ἡ Βουλγαρία ἐπιτέθηκε κατά τῆς Μακεδονίας, ἡ Ἑλλάδα βγῆκε ἀπό τήν οὐδετερότητα καί ἔλαβε μέρος στόν πόλεμο αὐτό ὡς σύμμαχος τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως, ἔδιωξε τό βασιλιά Κωνσταντίνο ὡς γερμανόφιλο κι ἀνέβασε στό θρόνο τό γιό του Ἀλέξανδρο. Ὁ ἑλληνικός στρατός ἐνωμένος μέ τά Ἀγγλικά καί Γαλλικά στρατεύματα πολέμησε μέ ἥρωισμό ἐναντίον τῶν ἐχθρικών στρατευμάτων καί βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν κατάρρευση τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ πόλεμος αὐτός κράτησε 4 χρόνια (1914-1918). Στό τέλος οἱ Γερμανοί καί οἱ σύμμαχοί τους νικήθηκαν καί ἀναγκάστηκαν νά ζη-

τήσουν ειρήνη και νά δεχτοῦν τούς ὄρους τῆς *Συνθήκης τῶν Βερσαλλίων* (Νοέμβριος 1918).

Μετά τόν ὀριστικό τερματισμό τοῦ πολέμου οἱ νικητρίες Δυνάμεις, πού ἀναγνώρισαν τίς θυσίες τῆς Ἑλλάδας, τῆς παραχώρησαν μέ τή *Συνθήκη τῶν Σεβρῶν* (Αὐγουστος 1920) ὀλόκληρη τή Θράκη ἐκτός ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, τήν περιοχή τῆς Σμύρνης στή Μικρά Ἀσία καί τά Δωδεκάνησα, πού ἀπό τό 1912 τά κατείχαν οἱ Ἴταλοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Στίς 15 Μαΐου 1919 Ἑλληνικά στρατεύματα μέ ἐντολή τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀποβιβάστηκαν στή Μ. Ἀσία καί κατέλαβαν τή Σμύρνη μέ τήν περιοχή της. Τήν ἐνέργεια αὐτή τῆς Ἑλλάδας ἐπικύρωσε κατόπιν ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

Τή Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ὁμως δέν τήν ἀναγνώρισε ὁ Τοῦρκος ἀνώτερος ἀξιωματικός Ἀτατούρκ *Μουσταφᾶ Κεμάλ*. Αὐτός ἐπαναστάτησε, ἀνέλαβε τήν Κυβέρνηση τῆς χώρας του μέ πρωτεύουσα τήν Ἄγκυρα καί ἄρχισε τόν πόλεμο κατά τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἑλλάδα τότε ὑποχρεώθηκε νά ἐπιβάλει μέ τά ὄπλα τή Συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ἔτσι ἔγινε ἡ Μικρασιατική ἐκστρατεία.

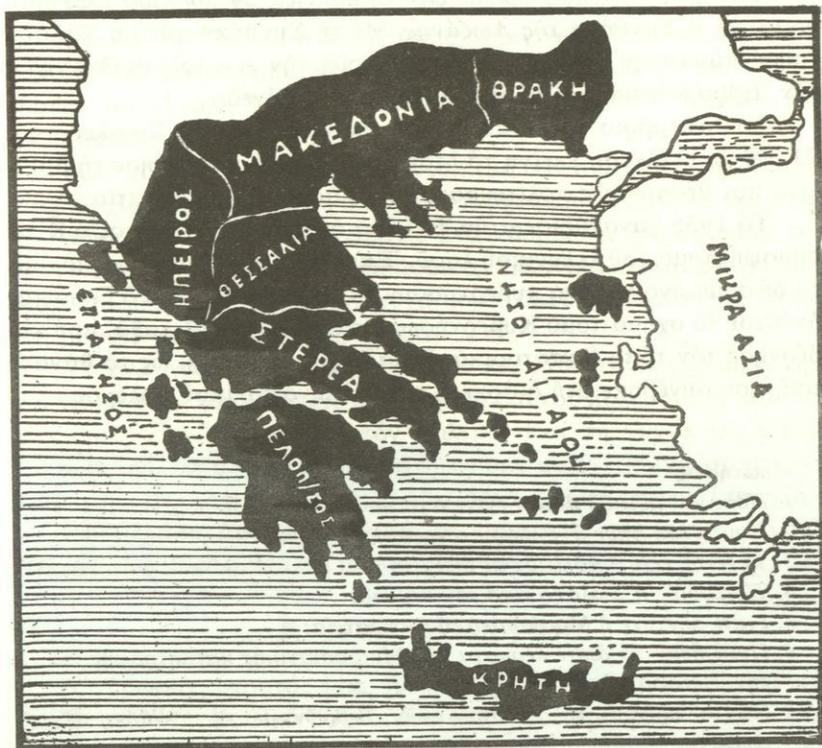
Ἡ θέση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦταν ἀπό τήν ἀρχή δύσκολη. Ἔγινε ὁμως ἀκόμα δυσκολότερη μετά τίς ἐκλογές τῆς 1 Νοεμβρίου 1920. Στίς ἐκλογές αὐτές ἔχασε ὁ Βενιζέλος καί τήν ἐξουσία τήν πῆρε τό Λαϊκό Κόμμα. Ἡ νέα Κυβέρνηση ξανάφερε στό θρόνο τό βασιλιά Κωνσταντίνο, γιατί στό μεταξύ εἶχε πεθάνει ὁ Ἀλέξανδρος.

Οἱ σύμμαχοι δυσαρεστήθηκαν ἀπό τήν ἐπάνοδο τοῦ Κωνσταντίνου καί ἄλλαξαν πολιτική. Ἄρχισαν νά βοηθοῦν φανερά τόν Κεμάλ. Ὁ ἑλληνικός στρατός πολέμησε καί πάλι μέ ἥρωισμό καί προχώρησε νικητής ὡς τό Σαγγάριο ποταμό, ἀφοῦ κυριεψε τό Ἐσκι Σεχίρ, τό Ἀφιόν Καραχισάρ καί τήν Προύσα.

Κουρασμένοι όμως ο στρατός μας από τον τριετή πόλεμο και χωρίς εφόδια δεν μπόρεσε να συντρίψει τό στρατό του Κεμάλ και αναγκάστηκε να υποχωρήσει στην όχρωμένη γραμμή Έσκι Σεχίρ-Άφιόν Καραχισάρ.

Τόν Αύγουστο του 1922 ο Κεμάλ, ενισχυμένος και από τους συμμάχους, εξαπέλυσε γενική επίθεση. Ο στρατός μας δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τη μεγάλη όρμη των Τούρκων. Νικήθηκε και μέσα στη μεγάλη σύγχυση άρχισε να φεύγει με άταξία προς τη θάλασσα.

Η καταστροφή που ακολούθησε ήταν απερίγραπτη. Χιλιάδες Έλληνες στρατιώτες σκοτώθηκαν και χιλιάδες αιχμαλωτίστηκαν. Χάσαμε όλο τό πολεμικό ύλικό και τά ώραία εκείνα μέρη.

Η Ελλάδα του 1923

Ἡ μεγαλύτερη ὁμως καταστροφή ὑπῆρξε ὁ ἀφανισμός τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἑκατοντάδες ἀπό τούς Ἑλληνες ἐκείνους σφάγησαν ἢ κατέφυγαν τελείως καταστραμμένοι στήν Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγες. Περισσότεροι ἀπό ἐνάμισι ἑκατομμύριο πρόσφυγες ἦρθαν στήν Ἑλλάδα.

Ἡ μεγάλη αὐτή ἐθνική συμφορά, πού μᾶς εἶναι γνωστή ὡς ἡ «**Μικρασιατική καταστροφή**», πλήγωσε τή φιλοτιμία τοῦ Ἔθνους καί τοῦ στρατοῦ. Πολλοί ἀξιωματικοί τότε μέ ἀρχηγούς τούς Ν. Πλαστήρα καί Στυλ. Γονατᾶ ἐπαναστάτησαν. Ἀνάγκασαν τό βασιλιά Κωνσταντῖνο νά παραιτηθεῖ καί διέλυσαν τή βουλή. Στό θρόνο ἀνέβηκε ὁ πρωτότοκος γιός του **Γεώργιος Β'** καί σχηματίστηκε Ἐπαναστατική Κυβέρνηση.

Ἡ νέα Κυβέρνηση ζήτησε εἰρήνη καί στίς **24 Ἰουλίου 1923** ὑπογράφηκε ἡ **Συνθήκη τῆς Λωζάνης**. Μέ τή Συνθήκη αὐτή ἡ Ἑλλάδα ἔδωσε πίσω στήν Τουρκία τή Μικρά Ἀσία, τήν Ἀνατολική Θράκη ὡς τόν Ἐβρο ποταμό καί τά νησιά Ἰμβρο καί Τένεδο.

Τό Δεκέμβριο τοῦ 1923 ἔγιναν ἐκλογές Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἐκείνη τό Μάρτιο τοῦ 1924 κατάργησε τή βασιλεία καί θέσπισε ὡς πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας τή Δημοκρατία.

Τό 1935 ξαναγύρισε στήν Ἑλλάδα ὁ βασιλιάς Γεώργιος ὁ Β' μέ δημοψήφισμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπειδή ὁμως τά πολιτικά κόμματα δέ συμφωνοῦσαν νά κυβερνήσουν μέ ὁμόνοια τή χώρα ὁ Γεώργιος ἀνέθεσε τό σχηματισμό Κυβερνήσεως στόν Ἰωάννη Μεταξᾶ, πού κυβέρνησε τόν τόπο δικτατορικά, δηλαδή χωρίς Βουλή, ὡς τό θάνατό του, πού συνέβηκε στή διάρκεια τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου.

Ἐρωτήσεις

1. Πότε καί μεταξύ ποιῶν ἔγινε ὁ α' παγκόσμιος πόλεμος;
2. Ποιά θέση πήρε ἡ Ἑλλάδα στόν πόλεμο αὐτό;
3. Τί τέλος εἶχε ὁ πόλεμος αὐτός;
4. Τί κέρδισε ἡ Ἑλλάδα ἀπό τόν πόλεμο;
5. Γιατί ἀπέτυχε ἡ Μικρασιατική ἐκστρατεία;
6. Ποιά ἦταν τά ἀποτελέσματα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς γιά τήν Ἑλλάδα;
7. Νά συγκρίνετε τή Συνθήκη τῶν Σεβρῶν μέ τή Συνθήκη τῆς Λωζάνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940

1. 'Η 28η 'Οκτωβρίου 1940 και τό «'Οχι»

Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1939 οἱ Γερμανοί μέ ἀρχηγό (φύρερ) τόν 'Αδόλφο Χίτλερ κήρυξαν τόν πόλεμο κατά τῆς Πολωνίας. Τή βοήθεια τῆς Πολωνίας ἀνέλαβαν ἡ Ἀγγλία καί ἡ Γαλία. Ἔτσι ξέσπασε ἡ θύελλα ἑνός νέου πολέμου, πού πολύ σύντομα ἔγινε παγκόσμιος. Ὁ δεύτερος παγκόσμιος αὐτός πόλεμος (1939-1945) ἦταν ἀσύγκριτα φρικότερος ἀπό τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ Ἑλλάδα θέλησε νά μείνει οὐδέτερη. Ὅμως τήν ἐποχή ἐκείνη κυβερνοῦσε τήν Ἰταλία ὁ δικτάτορας Μπενίτο Μουσολίνι, πού ὄνειρευόταν νά κατακτήσει τίς χῶρες τῆς Ἀνατολ. Μεσογείου καί νά ἰδρύσει μιὰ μεγάλη Ἰταλική αὐτοκρατορία. Γι' αὐτό τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1939 κατέλαβε τήν Ἀλβανία.

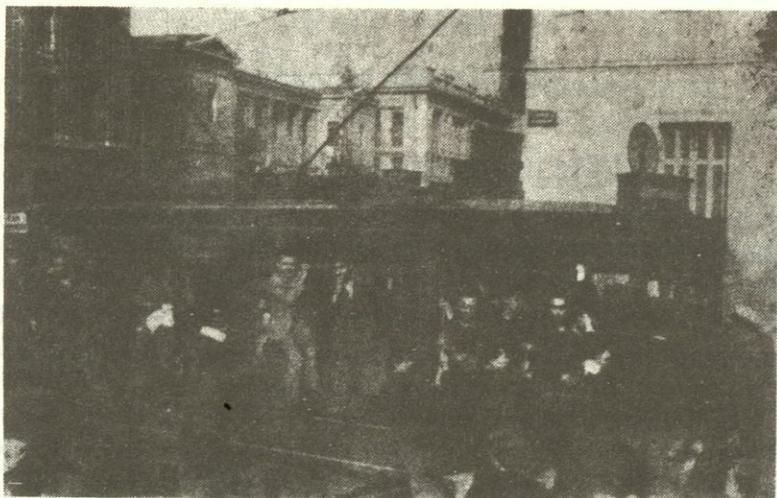
Ἀπό τό 1940, πού μπήκε στόν πόλεμο σάν σύμμαχος τῆς Γερμανίας, ἄρχισε τίς προκλήσεις καί ζητοῦσε ἀφορμή νά ἐπιτεθεῖ κατά τῆς Ἑλλάδας. Τά ἰταλικά ἀεροπλάνα ἐπανειλημμένα παραβίασαν τόν ἑλληνικό ἐναέριο χῶρο καί βομβάρδισαν ἑλληνικά πλοία. Καί στίς 15 Αὐγούστου 1940 ἰταλικό ὑποβρύχιο τορπίλλισε στό λιμάνι τῆς Τήνου καί βύθισε τό πολεμικό μας «Ἑλλη».

Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση κράτησε καί πάλι τήν ψυχραιμία της, γιά νά μή ρίξει τόν ἑλληνικό λαό στή θύελλα τοῦ πολέμου. Ὁ Μουσολίνι ὁμως εἶχε ἀποφασίσει τόν πόλεμο. Καί τή νύχτα τῆς 27-28 Ὀκτωβρίου 1940 ζήτησε νά ἐπιτρέψουμε στόν ἰταλικό στρατό νά μπεῖ στήν Ἑλλάδα καί νά καταλάβει ὀρισμένα στρατηγικά σημεῖα.

Ἡ Ἑλλάδα ἀρνήθηκε μέ τό ἱστορικό της «ΟΧΙ» καί στίς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία μᾶς κήρυξε τόν πόλεμο.

2. Ἡ ἑλληνική νίκη

Ὁ ἥρωικός στρατός μας, ἠλεκτρισμένος ἀπό τό μεγάλο «ὄχι», ἔτρεξε στά Ἠπειρωτικά βουνά, ὅπου οἱ λίγοι φρουροί τῶν συνόρων μας πολεμοῦσαν μέ αὐταπάρνηση, γιά νά ὑπερασπιστοῦν τό πάτριον ἔδαφος.

28 Ὀκτωβρίου 1940

Μέ γέλια καί τραγούδια τραβοῦν στό μέτωπο

Χωρίς νά φοβηθεῖ ὁ στρατός μας τό πλήθος τοῦ ἐχθροῦ, τά μηχανοκίνητα, τά τάνκς καί τά βομβαρδιστικά του, ὄρμησε μέ τήν ξιφολόγη στά χέρια κατά τῶν Ἰταλῶν. Καί μέσα σέ λίγες ἡμέρες τό

Μάνες και αδελφές τούς συνοδεύουν

Στά Άλβανικά βουνά

θαῦμα ἔγινε. Οἱ Ἴταλοί πανικόβλητοι καί κατατσακισμένοι φεύγουν πρὸς τὴ Β. Ἥπειρο.

Οἱ νίκες ἢ μιά μετὰ τὴν ἄλλη στεφανώνουν τὰ ἑλληνικά ὄπλα καί δίνουν φτερά στοὺς θρυλικούς *τοσλιάδες μας*. Τὰ κατορθώματά τους

Οί πρώτοι τραυματίες

Στό Ἄλβανικό μέτωπο

στήν Πίνδο, στόν Καλαμά, στό Μοράβα, στήν Κορυτσά, στήν Κλει-
σούρα καί στίς ἄλλες θρυλικές μάχες στήν Ἄλβανία, θά μένουν σάν
ὑπέρολαμπρα μετέωρα, πού θά φωτίζουν τούς λαούς στό δρόμο πρός
τή θυσία γιά τήν ἐλευθερία.

Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξε ὁ ἐνθουσιασμός ὁλόκληρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅλοι ἐργάζονταν γιὰ τὴν τελικὴ νίκη. Οἱ ἄντρες, οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τῆς ἡρωικῆς Ἡπείρου βοηθοῦσαν τὸ στρατό μας μεταφέροντας πολεμοφόδια καὶ τροφίμα, ὅπου δὲν μπορούσαν νὰ φτάσουν τὰ ζῶα.

Κατάπληκτος παρακολουθοῦσε ὁ κόσμος ὁλόκληρος τὸν ἀγώνα τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γενικὴ ἦταν ἡ ἐντύπωση ὅτι «ὄχι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν σάν ἥρωες, ἀλλὰ ὅτι οἱ ἥρωες πολεμοῦσαν σάν Ἕλληνες».

3. Ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση.

Ἐξὶ ὁλόκληρους μῆνες κράτησε ὁ πόλεμος στὴν Ἀλβανία καὶ οἱ Ἰταλοὶ κινδύνευαν νὰ ριχτοῦν στὴ θάλασσα. Ὁ Χίτλερ τότε, γιὰ νὰ σώσει τοὺς συμμάχους του, κήρυξε πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας.

Στὶς 6 Ἀπριλίου 1941 Γερμανικὸς στρατὸς ἀνώτερος ἀριθμητικά, μὲ ἄρματα μάχης, μὲ ἄφθονο πολεμικὸ ὑλικὸ καὶ ἰσχυρότατη ἀεροπορία, ἐπιτέθηκε κατὰ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὰ Βουλγαρικὰ σύνορα, πού τὰ προστάτευαν ἐλάχιστοι στρατιῶτες.

Οἱ φρουροὶ μας ἀντιστάθηκαν μὲ τὸν ἴδιο ἡρωισμό καὶ κατὰ τοῦ νέου εἰσβολέα. Οἱ μηχανοκίνητες ὁμως γερμανικὲς φάλαγγες νίκησαν τοὺς Σέρβους καὶ μπῆκαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Δοιράνη καὶ τὴ Γευγελή. Τὰ ὄχυρά μας κυκλώθηκαν καὶ οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστές τους ἀναγκάστηκαν νὰ σταματήσουν κάθε ἀντίσταση. Καὶ στὶς 27 Ἀπριλίου 1941 οἱ Γερμανοὶ ὑποδούλωσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀντίσταση κατὰ τῶν Γερμανῶν συνεχίστηκε στὴν Κρήτη ὡς τὶς 20 Μαΐου, ὅταν καὶ τὸ ἡρωικὸ αὐτὸ νησί ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ.

Ὅσος στρατὸς, ναυτικὸ καὶ ἀεροπορία σώθηκαν, πῆγαν στὴ Μέση Ἀνατολή καὶ συνέχισαν τὸν ἀγώνα στό πλευρὸ τῶν συμμάχων μας ὡς τὴν τελικὴ νίκη.

Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ἑλλάδας καὶ ἡ ἀντίσταση τῆς Κρήτης ἀσχόλησαν τοὺς Γερμανοὺς ὡς τὸ τέλος Μαΐου 1941. Τοῦτο εἶχε σπουδαιότατη σημασία γιὰ τὴν ἔκβαση τοῦ πολέμου, γιατί ἀνάγκασε τὸν Χίτλερ νὰ καθυστερήσει τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ρωσίας. Τὸν ἄρχισε στὶς 22 Ἰουνίου 1941 καὶ ἔτσι δὲν πρόλαβε νὰ καταλάβει τὴ Μόσχα πρὶν ἀρχίσει ὁ βαρὺς ρωσικὸς χειμώνας.

4. Ἡ ἀντίσταση τοῦ Ἑθνους στοὺς ξένους κατακτητές

Τέσσερα περίπου χρόνια ὁ ἑλληνικός λαός ἔμεινε κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ πέλαμα τῶν βάρβαρων κατακτητῶν Γερμανῶν, Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941 ὡς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1944 ἦταν τὰ χρόνια τῆς μισητῆς κατοχῆς.

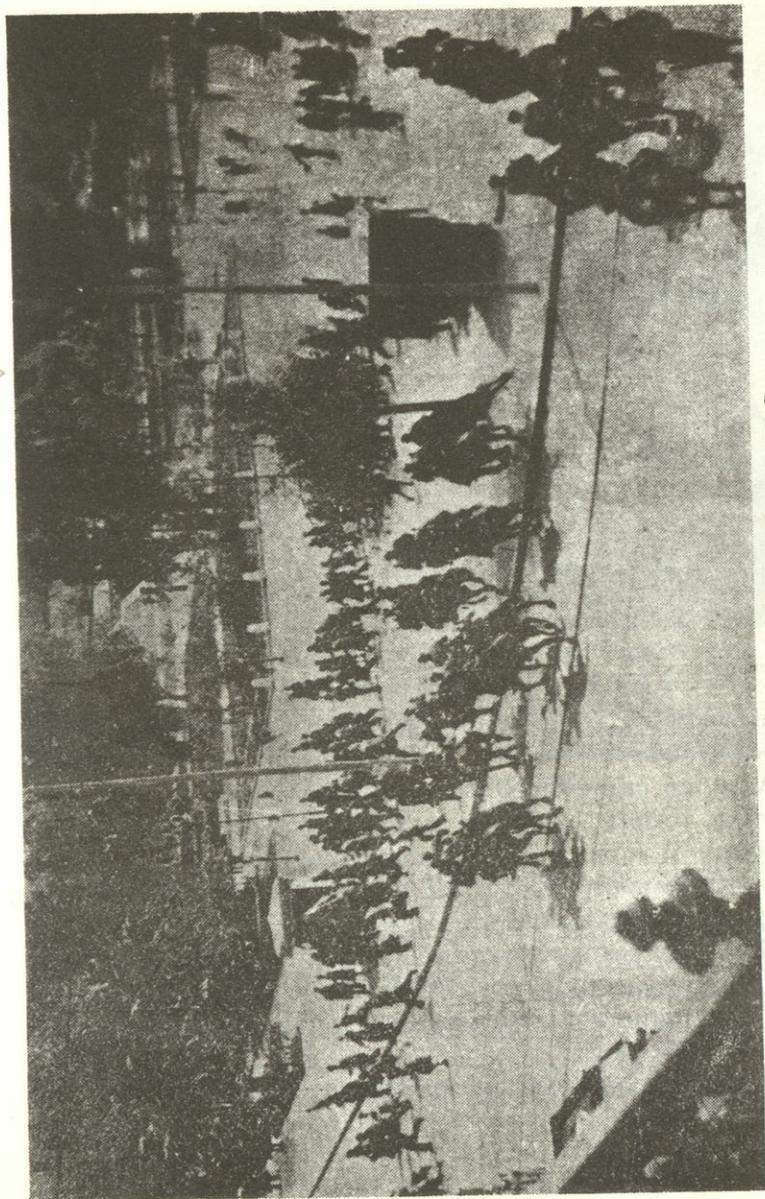
Ὁ χειμῶνας τοῦ 1941 ἦταν ἀπαίσιος. Οἱ Ἕλληνες πέθαιναν κατὰ ἑκατοντάδες στοὺς δρόμους ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρύο. Ὅσοι ἔζησαν, ἦταν ἀγνώριστοι ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸ καὶ σκελετωμένοι.

Καὶ ὑπόδουλος ὅμως ὁ ἑλληνικός λαός συνέχισε τὴν ἀντίστασή του. Πολλοί, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ δεινὰ τῆς τυραννίας, διέφυγαν μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους στὴν Αἴγυπτο καὶ συμπλήρωσαν τίς ἐκεῖ ἔνοπλες δυνάμεις. Ἔτσι σχηματίστηκαν οἱ ἑλληνικές ταξιαρχίες, πού δόξασαν τὰ ἑλληνικά ὄπλα μὲ τὰ ἥρωικά κατορθώματά τους στό

Ἡ Γερμανικὴ θηριωδία στὴν Κρήτη

Ἵστερα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Πελοπόννησο, οἱ Γερμανοὶ κατέλαβαν μὲ ἀλεξιπτωτιστὲς τὴν Κρήτη. Ἐπειδὴ οἱ ἀδάμαστοι Κρητικοί, ἄντρες καὶ γυναῖκες ἔκαναν ἄγρια ἀντίσταση, οἱ Γερμανοὶ τοὺς μεταχειρίστηκαν μὲ τὸ σκληρότερο τρόπο. Στὴν εἰκόνα οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες βλέπουν μὲ ἀπάθεια καὶ περιφρόνηση τὰ πτώματα ἐκτελεσθέντων Ἑλλήνων, ἐνῶ οἱ συγγενεῖς τους μὲ σπαραγμένη ψυχὴ πλησιάζουν γιὰ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσουν.

*Οι βαρβαρότητες της έχθρας κατοχής
Τό Ιταλικό Ιεπτικό δέμα πάνω στους Αθηναίους, που βγήκαν στους δρόμους για να
γιορτάσουν την 25η Μαρτίου 1943.*

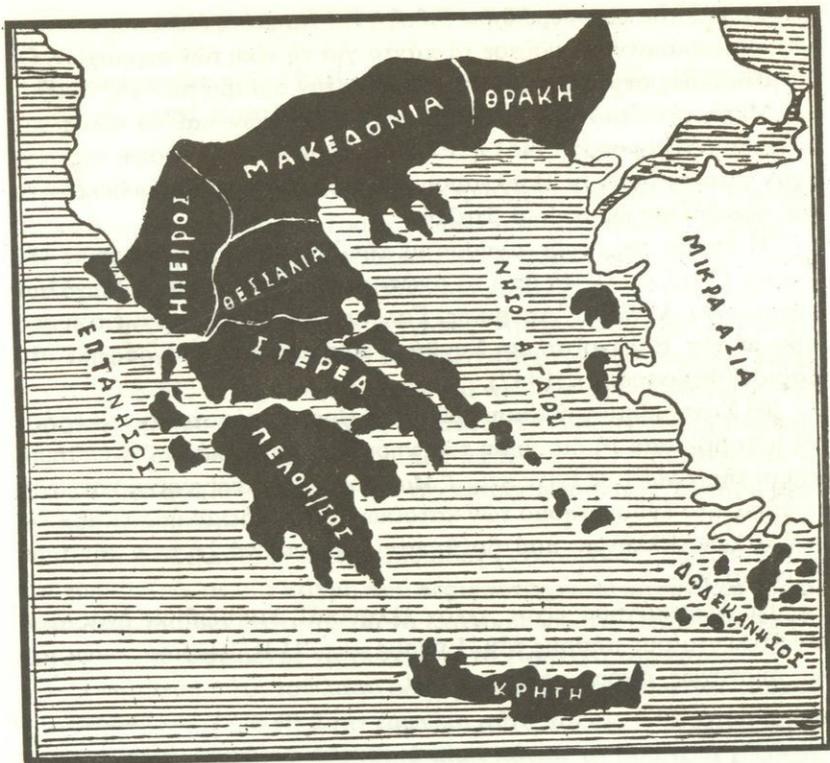
*Ἡ φρίκη τῆς πείνας. Τά σκελεθρωμένα παιδιά.
Χειμῶνας τοῦ 1941-42*

Ἐλ-Ἀλαμείν τῆς Ἀφρικῆς, στό Ρίμινι τῆς Ἰταλίας καί σέ πολλές συγκρούσεις στή θάλασσα.

Ἀλλά καί στήν ὑποδουλωμένη Ἑλλάδα σχηματίστηκαν πολλές ἀνταρτικές ὁμάδες. Ἀνέβηκαν στά ἑλληνικά βουνά καί ἄρχισαν σκληρό ἀγῶνα κατά τῶν κατακτητῶν. Ἀκόμα καί μέσα στίς πόλεις σχηματίστηκαν μυστικές πολιτικές ὀργανώσεις, πού μέ δολιοφθορές ἔφεραν φθορά στόν κατακτητή.

Οἱ σκληροί κατακτητές, γιά νά λυγίσουν τό φρόνημα τοῦ ἀδούλωτου λαοῦ μας μεταχειρίστηκαν κάθε σκληρό καί ἀπάνθρωπο μέσο: ἀρπαγές, καταστροφές, φυλακίσεις, ἀπαγχονισμούς καί τίς τρομερές ὁμαδικές ἐκτελέσεις.

Οἱ ὁμαδικές ἐκτελέσεις στά Καλάβρυτα, στό Δίσοτομο, στή Σπάρτη, στό Δοξάτο, στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλα μέρη τῆς χώρας θά μαρτυροῦν αἰῶνια τί εἶναι ἱκανός νά ἀντιμετωπίσει ἕνας λαός, πού ἀγωνίζεται γιά τήν ἐλευθερία του.

Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1946 καί σήμερα

5. Ἡ ἀπελευθέρωση καί ἡ προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου

Τό 1943 οἱ Ἴταλοί ἀναγκάστηκαν νά συνθηκολογήσουν κάτω ἀπό τά σκληρά χτυπήματα τῶν συμμάχων σέ ὅλα τά μέτωπα. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1944 οἱ Γερμανοί ἔφυγαν ἀπό τήν Ἑλλάδα, γιατί οἱ σύμμαχοι προχωροῦσαν νικητές καί στά δυό μέτωπα: στό Δυτικό οἱ Ἄγγλοι καί Ἀμερικανοί καί στό Ἀνατολικό οἱ Ρῶσοι.

Στίς 12 Ὀκτωβρίου 1944 ἡ σημαία μας κυμάτισε καί πάλι στόν ἱερό βράχο τῆς Ἀκροπόλεως στήν Ἀθήνα καί ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα πανηγύρισε μέ γιορταστικές ἐκδηλώσεις τήν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας της.

Ἡ Ἑλλάδα ἐλευθερώθηκε ἐνδοξη καὶ τιμημένη ἀλλὰ κυριολεκτικά καταστραμμένη. Θυσίασε τὰ πάντα γιὰ τὴ νίκη τῶν συμμάχων. Οἱ δυνατοὶ ὁμως σύμμαχοι δέν τῆς ἔδωσαν τὴν ἀμοιβὴ πού τῆς ἄξιζε.

Μετά τὴν ὀριστικὴ συντριβὴ τῶν Γερμανῶν καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου (Αὐγούστος 1945) ἡ Ἑλλάδα πῆρε πάλι τὰ ἐδάφη τῆς, πού εἶχαν καταπατήσει οἱ Βούλγαροι, καὶ προσάρτησε τὰ Δωδεκάνησα πού κρατοῦσαν ὡς τότε οἱ Ἴταλοί.

Ἡ ἔνωση τῆς Δωδεκανήσου μέ τὴν Ἑλλάδα ἀποφασίστηκε σὸ Παρίσι (Ἰούλιος 1946) ἀπὸ τὸ ἀνώτατο Συμβούλιο τῶν 4 Μεγάλων Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Ἀμερικῆς, Γαλλίας καὶ Ρωσίας) καὶ ἐπικυρώθηκε μέ τὴν Ἑλληνοϊταλικὴ Συνθήκη εἰρήνης, πού ὑπογράφηκε σὸ Παρίσι (Φεβρουάριος 1947).

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου οἱ Βρετανικὲς στρατιωτικὲς ἀρχὲς μεταβίβασαν τὴ διοίκηση τῶν νησιῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπίσημη τελετὴ τῆς Ἐνώσεως ἐγίνε στίς **7 Μαρτίου 1948** πανηγυρικά καὶ μέσα σὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό τῶν κατοίκων τῆς Δωδεκανήσου καὶ πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων πού βρέθηκαν ἐκεῖ, γιὰ νὰ ζήσουν τὴν ἱερὴ ἐκείνη στιγμή.

Τὰ Δωδεκάνησα εἶναι πλέον ἑλληνικά! Δικαιώθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους πόθους τοῦ Ἔθνους μας. Ἡ Β. Ἠπειρος ὁμως μένει, δυστυχῶς, ἀκόμα σὲ ξένα χέρια.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ἡ Κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδας ἀνέχτηκε τὴ βύθιση ἀπὸ τοὺς Ἴταλούς τοῦ πολεμικοῦ μας «Ἑλλη»;
2. Πῶς δέχτηκε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ ἱστορικὸ «᾽Οχι»;
3. Γιατί οἱ ἑλληνικὲς δυνάμεις κατατρόπωσαν τίς πολὺ ὑπέρτερες ἰταλικές;
4. Γιατί οἱ Γερμανία μᾶς κήρυξε τὸν πόλεμο;
5. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε κατοχή;
6. Πῶς ἀντέδρασε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στὴν ἐχθρική κατοχή;
7. Τί ἀντίποινα μεταχειρίστηκαν οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἑλληνικὴ ἀντίσταση;
8. Τί συμβολίζει ὁ κυματισμὸς τῆς ἑλληνικῆς σημαίας στὴν Ἀκρόπολη;
9. Πότε ἐγίνε ἡ ἔνωση τῆς Δωδεκανήσου μέ τὴν Ἑλλάδα;
10. Σέ τί ὠφέλησε τοὺς συμμάχους ὁ ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων;

Ἡ δοκιμασία τοῦ Ἔθνους κατὰ τὴν περίοδο 1944-1949 καί ἡ σημασία τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας.

Ὁ ἑλληνικός λαός κάτω ἀπὸ τὴν τριπλή ξενική κατοχή (Ἰταλίας-Γερμανίας-Βουλγαρίας) πέρασε, ὅπως μάθαμε, πολλές συμφορές. Μά δέ λύγισε. Διατήρησε ἀδούλωτο φρόνημα, ὀργάνωσε τὴν ἐθνική ἀντίσταση, πολέμησε μέ κάθε τρόπο τὸν κατακτητὴ καί βοήθησε στὸν πόλεμο τοὺς συμμάχους μας (Ἄγγλους-Ἀμερικανούς καί Ρώσους).

Ἡ ἐθνική ὁμως ἀντίσταση δέν ἔμεινε δυστυχῶς, ἐνωμένη. Ἄρχισαν προστριβές μεταξύ τῶν ἀρχηγῶν μέ ἀποτέλεσμα νά χωριστοῦν σέ παρατάξεις, πού βρίσκονταν σέ διαμάχη. Τῆ διαμάχη αὐτὴ ὑπόθαψαν, δυστυχῶς, καί οἱ σύμμαχοι, πού καθέννας τους ἐνδιαφερόταν νά ἐξασφαλίσει γιὰ λογαριασμό του τὴν ἐπιρροή του στὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆ λήξη τοῦ πολέμου.

Ἔτσι ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας (Ὀκτώβριος 1944) βρῆκε τὸ λαό χωρισμένο, σέ μιὰ στιγμή πού περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη χρειαζόταν ὁμόνοια καί ἐνότητα, γιὰ νά ἐπανορθώσει τίς καταστροφές τῆς χώρας καί ἀδερφωμένος νά συνεχίσει τὸ εἰρηνικό του ἔργο.

Ἡ διαίρεση αὐτὴ τοῦ λαοῦ ὀδήγησε στὸ φοβερό ἐμφύλιο πόλεμο τοῦ 1944-45 καί 1946-49. Στὸν ἐμφύλιο αὐτὸ πόλεμο ἡ Ἑλλάδα δοκιμάστηκε πολύ. Ἄφθονο ἀδελφικό αἷμα πότισε τὰ ἑλληνικά χῶματα, ἀνυπολόγιστες ζημιές προξενήθηκαν στὴν οἰκονομία τῆς χώρας καί ὑποδαυλίστηκαν τὰ μίση, πού καί σήμερα ἀκόμα ἐπηρεάζουν, δυστυχῶς, τὴν ὁμαλή πολιτικὴ ἐξέλιξη τῆς χώρας.

Ἐπειδὴ ὁμως ἔχουμε πικρὴ πείρα γιὰ τὰ καταστρεπτικά ἀποτελέσματα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἔχουμε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑποχρέωση, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα μας καί χωρὶς νά λησμονοῦμε τὴν ἱστορία τῆς, νά ξεχάσουμε τίς διαφορές μας, πού μᾶς διαιροῦν ὡς λαό, καί ἐνωμένοι καί ἀδερφωμένοι νά περιφρουρήσουμε τὴν ἀνεξαρτησία καί τὴν ἀκεραιότητα τῆς πατρίδας μας, γιατί οἱ κίνδυνοι δέν ἐξέλιπαν.

Ἔτσι ἐνωμένοι καί μέ ὄλες μας τίς δυνάμεις νά δουλέψουμε γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς χώρας μας καί νά πάρουμε ὡς λαός τὴ θέση πού μᾶς ἀνήκει ἀνάμεσα στοὺς πιὸ προοδευμένους λαοὺς.

Κάθε γενιά πρέπει νά παραδίνει στή νέα γενιά τήν πατρίδα ένω-
μένη καί εϋτυχισμένη, πού νά τή ζηλεύουν οί φίλοι καί νά τή σέβον-
ται οί έχθροί. Τό σύνθημά μας πρέπει νά εἶναι: ἐργασία, ένότητα,
παιδεία. Πρέπει νά κάνουμε δική μας τήν ἐπιστήμη καί τίς τέχνες,
πού εἶναι δυό σπουδαῖες δυνάμεις γιά τήν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄδερφωμένοι μέ τούς λαούς πού ἀγαποῦν τήν εἰρήνη, τή συνεν-
νόηση καί τή συνεργασία, νά προχωρήσουμε *πρός τά ἐμπρός* γιά ἕνα
καλύτερο μέλλον, δικό μας καί τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ πολύχρονη καί ἔνδοξη ἱστορία μας μᾶς ἐπιβάλλει μεγάλες
ὑποχρεώσεις! Λαμπρό παρελθόν μᾶς ὑποχρεώνει γιά λαμπρό παρόν
καί λαμπρότερο μέλλον. Ἡ ἐπιτυχία τους ὅμως προϋποθέτει ὁμόνοια
καί ένότητα ὅλου τοῦ λαοῦ μας καί ἐσωτερική γαλήνη.

Ἔτσι τό Ἕθνος μας, ἀπερίσπαστο ἀπό ἐσωτερικές ἀνωμαλίες,
θά μπορέσει νά βαδίσει τό δρόμο τῆς προόδου καί τῶν πεπρωμένων
τῆς φυλῆς μας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ 19^ο καί 20^ο ΑΙΩΝΑ

α. Οικονομική ζωή

Ἡ Ἑλλάδα μετὰ τὸν ὀχτάρχονο σκληρὸ καὶ ἔξαντλητικὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους βρέθηκε σὲ οἰκονομικὴ ἔξαθλίωση. Καὶ χρειάστηκαν σκληροὶ καὶ πολύχρονοι εἰρηνικοὶ ἀγῶνες, γιὰ νὰ ἀναλάβει οἰκονομικὰ καὶ νὰ μπορέσει νὰ ζήσει ὡς ἐλεύθερο κράτος.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ὁ Καποδίστριας ἔλαβε μέτρα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας καὶ βιομηχανίας. Καὶ μετὰ τὸν Καποδίστρια οἱ διάφοροι κυβερνητὲς τῆς χώρας φρόντισαν καὶ φροντίζουν μὲ διάφορα μέσα νὰ πετύχουν τὴν οἰκονομικὴ ἄνοδό της.

Πρῶτα-πρῶτα φρόντισαν νὰ καλυτερέψουν *τὴ γεωργία* καλλιεργώντας συστηματικότερα τὴ γῆ μὲ σύγχρονα ἐργαλεῖα, μὲ τὴν κατασκευὴ ἀρδευτικῶν ἔργων, μὲ ἀποξηράνσεις ἐλwodῶν ἐκτάσεων, μὲ λιπάσματα καὶ φυτοφάρμακα. Πέτυχαν ἔτσι νὰ παράγονται γεωργικὰ προϊόντα ἀρκετὰ ὄχι μόνον γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐξαγωγὲς σὲ ξένες χῶρες (λάδι, καπνὸ, σταφίδα, ἐσπεριδοειδῆ κλπ.).

Παράλληλα φρόντισαν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς *κτηνοτροφίας* μὲ τὴ βελτίωση τῆς ράτσας τῶν αἰγοπροβάτων καὶ τῶν βοδιῶν γιὰ τὴν ἀφθονότερη παραγωγή κρέατος καὶ γαλακτομικῶν εἰδῶν. Φρόντισαν ἐπίσης γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς *πηνοτροφίας*.

Βελτίωσαν ἀκόμα τὴ *βιοτεχνία* παράγοντας γουναρικά, ὑφαντά, κοσμήματα κλπ. Ἀπὸ τὴν ἀπλή βιοτεχνία δημιουργήθηκε ἡ *βιομηχανία* καὶ λειτουργοῦν σήμερα σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἐργοστάσια καπνοβιομηχανίας, κλωστοῦφαντουργίας, ὑαλουργίας, λιπασμάτων, χαρτοποιίας, φαρμάκων, χρωμάτων, ζάχαρης κλπ. Λειτουργοῦν ἀκόμα στὴ χώρα μας διυλιστήρια πετρελαίου καὶ πολλὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, πού ἄλλα κινοῦνται μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ (ὑδροηλεκτρικά) καὶ ἄλλα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ (θερμοηλεκτρικά).

Γιὰ τὴν καλύτερη *διακίνηση* τῶν προϊόντων τῆς χώρας μας καὶ

γιά τή μετακίνηση καί *ἐπικοινωνία* τοῦ πληθυσμοῦ κατασκευάστηκαν γεφύρια καί δημόσιοι δρόμοι διασχίζουν ὅλη τή χώρα, σιδηροδρομικές γραμμές ἐξάλλου συνδέουν τήν πρωτεύουσα τοῦ κράτους μέ τίς ἀκρότατες ἐπαρχίες του. Ἀκόμα αὐτοκίνητα, πλοῖα καί ἀεροπλάνα ἐξυπηρετοῦν τή *συγκοινωνία* στό ἐσωτερικό καί μέ τό ἐξωτερικό.

Σημαντική πρόοδο σημείωσε καί ἡ πατροπαράδοτη *ἐμπορική ναυτιλία* μας, ὥστε ἡ μικρή Ἑλλάδα νά εἶναι σήμερα ἕνα ἀπό τά τρία πρῶτα κράτη τοῦ κόσμου στή δύναμη τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ. Ἔτσι χιλιάδες ἐμπορικά καράβια μας διασχίζουν τούς ὠκεανούς φέροντας σημαντικά πλούτη στόν τόπο μας καί πολλοί Ἕλληνες ἐφοπλιστές εἶναι ἀπό τούς πλουσιότερους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου.

Σημαντική ἀνάπτυξη σημείωσε καί τό *ἐμπόριο*. Πολλοί Ἕλληνες ἀσχολοῦνται μέ τήν ἀγορά καί τήν πώληση τῶν προϊόντων μας ὡς χονδρέμποροι ἢ μικρέμποροι. Ἄλλοι ἀπ' αὐτούς ἀσχολοῦνται μέ τίς ἐξαγωγές τῶν προϊόντων μας σέ ξένες χῶρες (ἐξαγωγικό ἐμπόριο) καί ἄλλοι ἀσχολοῦνται μέ τήν εἰσαγωγή ξένων προϊόντων στή χώρα μας (εἰσαγωγικό ἐμπόριο).

β. Πολιτιστική ζωή

Στά 400 χρόνια τῆς σκλαβιάς ἡ Ἑλλάδα ἔμεινε ἀπομονωμένη ἀπό τόν πολιτισμένο κόσμο. Τά σπουδαιότερα δημιουργήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους μας ἕως τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἦταν τά δημοτικά τραγούδια τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας· ἐπίσης τό Κρητικό θέατρο μέ τήν «Ἐρωφίλη» τοῦ Χορτάτη καί τόν «Ἐρωτόκριτο» τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου.

Ἀξιόλογη πνευματική κίνηση στήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας παρουσιάζουν τά Γιάννενα μέ κυριότερο ἐκπρόσωπο τόν *Ἰωάννη Βηλαρά*, συγγραφέα καί ποιητή καί ἀπό τούς τολμηρότερους Ἕλληνες λογοτέχνες.

Στήν ἐποχή τῆς Ἐπανάστασης ζεῖ στή Ζάκυνθο ὁ ἐθνικός μας ποιητής *Διονύσιος Σολωμός*. Στά ποιήματά του, πού εἶναι γραμμένα σέ λαϊκή γλῶσσα, βρῖσκουμε τό ἀνώτατο καλλιτεχνικό καί ἠθικό νόημα τοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821. Τά σπουδαιότερα ἀπό τά ποιήματά του εἶναι ὁ «Ὕμνος στήν Ἐλευθερία» καί οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι».

Ἄλλοι ποιητές, σύγχρονοι τοῦ Σολωμοῦ, πού ἕμνησαν τά παθήματα καί τά ἀνδραγαθήματα τῶν ἠρωικῶν ραγιαδῶν εἶναι ὁ Ζακυν-

θινός *Ἀνδρέας Κάλβος* με τίς 24 ᾠδές του καί ὁ Λευκαδίτης *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης* με τά ᾠραῖα ποιήματα του: ὁ «Ἐθανάσιος Διάκος», ἡ «Κυρά Φροσύνη» καί ἄλλα.

Ἄλλες μορφές τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας στή μετεπαναστατική Ἑλλάδα εἶναι ὁ Σκιαθίτης *Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης*, ὁ ἥρωικός *Λορέντζος Μαβίλης*, ὁ Κεφαλλονίτης σατυρικός ποιητής *Ἀνδρέας Λασκαράτος* καί ὁ ἐθνικός ποιητής *Κωστής Παλαμᾶς* με τά δραματικά καί λυρικά του ἔργα: ἡ «φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ», ὁ «δωδεκάλογος τοῦ γύφτου» καί πολλά ἄλλα.

Ἀπό τοὺς νεώτερους Ἕλληνες ποιητές καί διηγηματογράφους σπουδαιότεροι εἶναι: ὁ *Νίκος Καζαντζάκης* με τά ἔργα του: «Ὀδύσσεια», ὁ «Χριστός ξανασταυρώνεται», ὁ «Καπετάν Μιχάλης», «βίος καί πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ καί ἄλλα. Ἐπίσης: ὁ *Ἄγγελος Σικελιανός*, ὁ *Κωνσταντῖνος Καβάφης* καί ὁ *Γιῶργος Σεφέρης*, λυρικός στοχαστής καί ὑμνητής τῆς ἐλευθερίας πού τιμήθηκε με τό βραβεῖο Νόμπελ, καί πολλοί ἄλλοι.

Παράλληλα καλλιεργήθηκαν στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα οἱ φυσικές καί θεωρητικές ἐπιστῆμες, ἡ γλωσσολογία, ἡ ἱστορία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ φιλοσοφία καί ἡ λαογραφική ἔρευνα με κυριότερο δημιουργό της τό *Νικόλαο Πολίτη*.

Τήν ἐποχὴ αὐτὴ ἀναπτύχθηκε καί ἡ *ζωγραφικὴ* με κυριότερους ἐκπροσώπους τό *Νικόλαο Γύζη*, τό *Νικηφόρο Λύτρα*, τόν *Κωνσταντῖνο Βολονάκη* καί τόν *Κωνσταντῖνο Παρθένη*, πού ξεχώρισε περισσότερο ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ζωγράφους τοῦ αἵωνα μας.

Στὴ *γλυπτικὴ* διακρίθηκε ὁ Τηνιακός *Γιαννούλης Χαλεπᾶς*, πού εἶχε τὴ δύναμη νά συλλαμβάνει καί νά ζωντανεύει τά ἔργα του, ὅπως εἶναι ἡ «Κοιμωμένη τοῦ Χαλεπᾶ» στό Πρῶτο Νεκροταφεῖο τῆς Ἀθήνας.

Στὴν *ἀρχιτεκτονικὴ* ἀναφέρουμε σάν ἐκπρόσωπό της τό *Σταμάτη Κλεάνθη* με κυριότερο ἔργο του τό «παλάτι τῆς δούκισσας τῆς Πλακεντίας», σημερινό Βυζαντινὸ μουσεῖο.

Ἀκόμα ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, ὅπως εἶναι τό *ραδιόφωνο* καί ἡ *τηλεόραση*, βοηθοῦν πάρα πολὺ στήν ἐξέλιξη καί πρόοδο στοὺς διάφορους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ. Πολὺ βοηθεῖ σέ τοῦτο καί ὁ *κινηματογράφος*.

Τέλος καί ἡ νεοελληνικὴ *μουσικὴ* δέν ἔμεινε πίσω με κύριο ἐκ-

πρόσωπο τόν Έπτανήσιο Σπύρο Σαμάρα και τό Μανόλη Καλομοίρη, πού δημιούργησε τή «Νεοελληνική έθνική σχολή». Άπό τότε ή νεοελληνική μουσική πήρε έλληνικό χαρακτήρα και άρχισε νά εμπνέεται άπό τήν έλληνική παράδοση.

Γενικά ή Έλλάδα στά 150 περίπου χρόνια ελεύθερης ζωής κατόρθωσε νά σημειώσει σημαντική πρόοδο στόν οικονομικό και στόν πολιτιστικό τομέα. Και μέ τήν εργατικότητα του λαού της θά μπορέσει νά εξασφαλίσει οικονομική άνεση και νά παρακολουθεϊ τά επιτεύγματα και τή ζωή του Εύρωπαϊκού πολιτισμού, πού έχει τίς ρίζες του στόν άρχαίο έλληνικό πολιτισμό.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τό Έλληνικό Έθνος έχει ιστορική ζωή 4.000 χρόνων περίπου. Μπορούμε νά τή χωρίσουμε σέ τρεῖς περιόδους, πού καθεμιά τῆς έχει ιδιαίτερα γνωρίσματα καί ιδιαίτερη σημασία γιά τή ζωή τῆς ἀνθρωπότητας. Δηλαδή:

α) Στήν Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας

Ἡ ιστορική αὐτή περίοδος ἀρχίζει ἀπό τούς ἀρχαιότατους χρόνους καί φτάνει ὡς τήν ἐποχή πού ἐπικράτησε ὁ Χριστιανισμός καί ὀνομάζεται *περίοδος τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἢ Ἀρχαιότητα*.

Στήν περίοδο αὐτή δημιουργήθηκε ὁ λαμπρότατος Ἑλληνικός πολιτισμός (*ὁ Κρητομυκηναϊκός πολιτισμός*). Ἔγιναν ἀκόμη νικηφόροι πόλεμοι ἐναντίον τῶν Περσῶν, στούς ὁποίους οἱ Ἕλληνες κατατρόπωσαν τίς πολυάριθμες Περσικές στρατιές στό Μαραθώνα, στή Σαλαμίνα καί στίς Πλαταιές καί μᾶς ἄφησαν ἀθάνατα παραδείγματα ἠρωισμού καί αὐτοθυσίας.

Ὑστερα ἀπό τούς πολέμους αὐτούς δημιουργήθηκε νέος Ἑλληνικός πολιτισμός μέ κέντρο τήν Ἀθήνα, πού τά καλλιτεχνήματα καί τά συγγράμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θαυμάζονται καί σήμερα ἀπ' ὅλο τόν κόσμο. Ἡ ἐποχή αὐτή εἶναι γνωστή ὡς *χρυσός αἰώνας ἢ αἰώνας τοῦ Περικλῆ*.

Τόν πολιτισμό αὐτό ἀργότερα μετέφερε καί διέδωσε ὡς τά βάθη τῆς Ἀσίας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ὅταν ἀργότερα ἡ Ἑλλάδα ὑποτάχθηκε στούς Ρωμαίους, ὁ πολιτισμός αὐτός μεταφέρθηκε στήν Εὐρώπη καί ἀποτελέσει τή βάση τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ.

β) Στήν Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

Ἡ περίοδος αὐτή ἀρχίζει ἀπό τότε πού διαιρέθηκε τό Ρωμαϊκό κράτος ἀπό τό Μέγα Θεοδόσιο σέ Ἀνατολικό καί Δυτικό καί φτάνει ὡς τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Τούρκους (395-1453 μ.Χ.). Στό διάστημα αὐτό ἔγιναν σκληροὶ ἀγῶνες μέ βάρβαρους

λαούς για τή διάσωση τοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅταν τέλος ὁ πορθητής σουλτάνος Μωάμεθ Β' ἔβαλε τέρμα στή μακραίωνη καί ἔνδοξη αὐτή ιστορική περίοδο καί οἱ Ἕλληνες σοφοί διέφυγαν στή Δύση, μετέφεραν ἐκεῖ καί τά φῶτα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί βοήθησαν στήν Ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης.

γ) Στήν Ἱστορία τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας

Οἱ Ἕλληνες ξμειναν ὑποδουλωμένοι στούς Τούρκους 400 περίπου χρόνια. Στό διάστημα τοῦτο ὄχι μόνο διατήρησαν τή γλῶσσα καί τή θρησκεία τους, ἀλλά καί σφυρηλάτησαν τήν ἀπόφαση νά πάρουν τά ὄπλα, γιά νά ζητήσουν τή λευτεριά τους.

Ἔτσι μέ τήν πίστη στό Θεό καί τήν ἀγάπη στήν πατρίδα ἄρχισαν τό 1821 τόν ἱερό γιά τή λευτεριά τους ἀγῶνα.

Ὑστερα ἀπό ἐννιάχρονους μεγάλους καί σκληρούς ἀγῶνες κατόρθωσαν νά λευτερώσουν ἓνα μικρό τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, πού ἀποτελέσει τό πρῶτο Ἑλληνικό κράτος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Ἔτσι ἀναγεννήθηκε ἡ αἰώνια Ἑλληνική φυλή.

Τό μικρό αὐτό κράτος κατόρθωσε σιγά-σιγά μέ τούς ἀγῶνες του νά λευτερώσει τούς ὑπόδουλους ἀδερφούς καί νά μεγαλώσει στά σημερινά του ὄρια.

Κατόπιν οἱ Ἕλληνες πῆραν τό ἀλέτρι στά χέρια τους καί καλλιέργησαν τήν ἐλεύθερη Ἑλληνική γῆ καί ἀνανέωσαν τό μακραίωνα πολιτισμό τους μέ τά εἰρηνικά τους ἔργα, προσηλωμένοι πάντοτε στά μεγάλα ἰδανικά τῆς **Ἐλευθερίας** καί τῆς **Πατρίδας**.

Καί ὅταν στά τελευταῖα χρόνια οἱ ἰσχυροί τῆς γῆς στίς **28 Ὀκτωβρίου 1940** θέλησαν νά καταλύσουν τίς ἐλευθερίες μας, ὀλόκληρο τό Ἔθνος σάν ἓνας ἄνθρωπος ἀπάντησε τό ὑπερήφανο «**Ὁχι**», ὅπως ἀκριβῶς ἄλλοτε ἀπάντησε ὁ Λεωνίδας στούς Πέρσες (480 π.Χ.) καί ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος στό Μωάμεθ Β' (1453 μ.Χ.).

Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ Νεώτερη Ἑλληνική Ἱστορία, πού φανερώνει σέ ὄλο τόν κόσμο ὅτι: **Ἡ ΕΛΛΑΔΑ δέν πεθαίνει ποτέ! Ζεῖ καί θά ζεῖ πάντοτε ΕΝΔΟΞΗ ΚΑΙ ΤΙΜΗΜΕΝΗ!**

Καί τώρα ἡ σημερινή Ἑλλάδα, ἐλεύθερη καί ἀφοσιωμένη στά εἰρηνικά της ἔργα, ἀγωνίζεται ἐργαζόμενη μέ φιλοτιμία νά καλυτερέψει τόν πολιτισμό της καί νά προαγάγει τό κοινωνικό καί βιοτικό της ἐπίπεδο· καί ἐκσυγχρονίζοντας τή βιομηχανία της νά ζήσει εἰρηνικά

καί ἀδελφωμένα μέ τούς γύρω της Βαλκανικούς, Εὐρωπαϊκούς καί ἄλλους λαούς.

Τό ἔργο αὐτό τό ἔφεραν ὡς ἐδῶ οἱ παλαιότερες γενεές μέ πάρα πολλές δυσκολίες καί τό ἐμπιστεύονται στίς νεώτερες γενεές νά τό συνεχίσουν καί νά τό συμπληρώσουν. Αὐτή εἶναι ἡ ἐπιταγή τῆς Πατριδας μας, πού ὀφείλουμε νά τήν ἀγαπᾶμε καί νά τήν ὑπερασπιζόμαστε μέ ὅλες μας τίς δυνάμεις, γιατί ἀπό τήν εὐημερία της ἔξαορτάται καί ἡ δική μας εὐημερία καί προκοπή.

ΠΗΓΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους
2. Σπ. Τρικούπη: Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως
3. Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν: Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους
4. Διον. Κόκκινου: Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως
5. Δ. Ζακυθινοῦ: Ἡ τουρκοκρατία
6. Ε. Ἀνδρουλιδάκη: Ἑλλην. Ἐπανάστασις καί Εὐρωπαϊκή Ἱστορία
7. Ε. Πρωτοψάλτη: Εἰδικά θέματα Ἱστορίας
8. Ε. Πρωτοψάλτη: Πολιτική Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος
9. Α. Δασκαλάκη: Ἡ ἔναρξη τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας
10. Α. Φραντζῆ: Ἐπιτομή τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος
11. Ι. Φιλίμωνος: Ἱστορικό Δοκίμιο περὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως
12. Χρ. Περαιβοῦ: Ἱστορία τοῦ Σουλίου
13. Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ: Ἀπομνημονεύματα
14. Ν. Σπηλιάδη: Ἀπομνημονεύματα
15. Α. Φραντζῆ: Ἀπομνημονεύματα
16. Φ. Χρυσανθοπούλου-Φωτάκου: Ἀπομνημονεύματα
17. Ν. Κασομούλη: Ἀπομνημονεύματα ἢ Ἐνθυμήματα
18. Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη: Ἀπομνημονεύματα
19. Ἐγκυκλοπ. Λεξικό «ΗΛΙΟΥ»

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

- 1453 (Μαΐου 29) Ὑπόσχεση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦς Τούρκους
- 1770 Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων - ἀδελφοὶ Ὁρλώφ
- 1774 Συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή
- 1790 Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ τοῦ Γεωργίου Ἀνδρούτσου
- 1798 Θάνατος τοῦ Ρήγα Φεραίου
- 1803 Καταστροφή τοῦ Σουλίου
- 1814 Ἰδρυση τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας
- 1821 (Φεβρουαρίου 24) Κήρυξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως στή Μολδοβλαχία
- 1821 (Μαρτίου 21) Κήρυξη τῆς Ἐπανάστασεως στὰ Καλάβρυτα
- 1821 (Μαρτίου 23) Ἀπελευθέρωση τῆς Κεφαλονιάς
- 1821 (Μαρτίου 25) Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώνει τὴ σημαία τῆς Ἐπανάστασεως στὴν Πάτρα
- 1821 (Ἀπριλίου 10) Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχη Γρηγορίου τοῦ Ε΄
- 1821 (Ἀπριλίου 23) Ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου
- 1821 (Μαΐου 8) Ἡ μάχη στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς
- 1821 (Μαΐου 12 καὶ 13) Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι
- 1821 (Ἰουνίου 7) Ἡ καταστροφή τοῦ Ἱεροῦ Λόχου στὸ Δραγατσάνι
- 1821 (Σεπτεμβρίου 23) Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς
- 1822 (Ἰανουαρίου 1) Ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου (Α΄ Ἐθνικὴ Συνέλευση)
- 1822 (Ἀπριλίου 6 καὶ 7) Καταστροφή τῆς Χίου
- 1822 (Ἰουνίου 6-7) Πυρποκλήση τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας ἀπὸ τὸν Κανάρη
- 1822 (Ἰουλίου 4) Ἡ μάχη στὸ Πέτα
- 1822 (Ἰουλίου 26) Ἡ μάχη στὰ Δερβενάκια
- 1822 (Ὀκτωβρίου 25) Πρῶτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
- 1823 (Μαρτίου 29) Β΄ Ἐθνικὴ Συνέλευση στὸ Ἄστρος
- 1824 (Ἀνοιξη) Ἐπέμβαση τῆς Αἰγύπτου καὶ καταστολὴ τῆς ἐπανάστασεως στὴν Κρήτη
- 1824 (Ἀπριλίου 7) Θάνατος τοῦ λόρδου Βύρωνα
- 1824 (Ἰουνίου 4) Καταστροφή τῆς Κάσου
- 1824 (Ἰουνίου 22) Καταστροφή τῶν Ψαρῶν
- 1824 (Αὐγούστου 29) Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα
- 1825 (Φεβρουαρίου 12) Ἀπόβαση τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο

- 1825 (Ἀπριλίου 20) Δεύτερη Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
- 1825 (Μαΐου 20) Ἡ μάχη στό Μανιάκι. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα
- 1826 (Ἀπριλίου 6) Γ' Ἐθνική Συνέλευση στήν Ἐπίδαυρο
- 1826 (Ἀπριλίου 10-11) Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου
- 1827 (Μαρτίου 19) Δ' Ἐθνική Συνέλευση στήν Τροιζήνα
- 1827 (Ἀπριλίου 23) Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη
- 1827 (Ἀπριλίου 24) Ἡ μάχη τοῦ Φαλήρου
- 1827 (Ἰουλίου 6) Ἡ Ἰουλιανή σύμβαση τοῦ Λονδίνου
- 1827 (Ὀκτωβρίου 8) Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
- 1828 (Ἰανουαρίου 7) Κάθοδος τοῦ Καποδίστρια στήν Ἑλλάδα
- 1828 (τέλη Σεπτεμβρίου) Ἐκδίωξη τοῦ Ἰμβραήμ ἀπό τήν Ἑλλάδα
- 1829 (Σεπτεμβρίου 12) Ἡ μάχη τῆς Πέτρας καί τό τέλος τῆς Ἐπανάστασως
- 1830 (Ἰανουάριος) Ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας
- 1831 (Σεπτεμβρίου 27) Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια
- 1864 (Μάρτιος) Ἐνωση τῆς Ἐπτανήσου μέ τήν Ἑλλάδα
- 1866 (Νοεμβρίου 8) Ἡ Κρητική ἐπανάσταση καί τό ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου
- 1881 (Μάρτιος) Ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας
- 1902-1908 Μακεδονικός ἀγώνας
- 1904 (Ὀκτωβρίου 13) Θάνατος τοῦ Παύλου Μελά
- 1912-1913 Βαλκανικοί πόλεμοι
- 1914-1918 Α' Παγκόσμιος πόλεμος
- 1922 (Αὔγουστος) Μικρασιατική καταστροφή
- 1940 (Ὀκτωβρίου 28) Ἡμέρα τοῦ ἱστορικοῦ «ΟΧΙ». Ἑλληνοϊταλικός πόλεμος
- 1941 (Ἀπριλίου 27) Ὑποδούλωση τῆς Ἑλλάδας στούς Γερμανούς καί Ἰταλούς
- 1944 (Ὀκτωβρίου 12) Ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας
- 1948 (Μαρτίου 7) Ἐνωση τῆς Δωδεκανήσου μέ τήν Ἑλλάδα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. 'Η 'Οθωμανική αυτοκρατορία	7-8
2. Δεινοπαθήματα του υπόδουλου 'Ελληνισμού	8-13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. 'Η 'Εκκλησία	14-15
2. Οί 'Ελληνικές Κοινότητες	15-17
3. Φαναριώτες. Μεγάλοι διερμηνεῖς καί ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας	18-19
4. Οί ἔνοπλες δυνάμεις ξηρᾶς του υποδούλου 'Ελληνισμού	19-23
5. Σουλιῶτες, Μανιάτες, Σφακιανοί	24
6. 'Η 'Ελληνική Ναυτιλία	25-26
7. Οί πνευματικές δυνάμεις του 'Ελληνισμού	26-29
8. 'Αδαμάντιος Κοραῖς	29-31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. 'Η ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως του 'Εθνους	32-33
2. Τά κυριότερα ἐπαναστατικά κινήματα τῶν 'Ελλήνων	33-37
3. Ρήγας Φεραῖος	37-41
4. 'Η Φιλική 'Εταιρεία καί τό ἔργο τῆς	41-45
5. Οί ἀγῶνες τῶν σουλιωτῶν ἐναντίον του 'Αλή πασᾶ	45-54

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

1. 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης	55-56
2. 'Αποτυχία τῆς 'Επαναστάσεως στή Μολδοβλαχία	57-59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στήν Πελοπόννησο	60-64
2. Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στή Στερεά Ἑλλάδα	64-66
3. Ἡ Ἐπανάσταση στή νησιά	66-68
4. Ἡ Ἐπανάσταση στή Μακεδονία	69-70
5. Ἀντίποινα τῶν Τούρκων (σφαγές καί ἀπαγχονισμός τοῦ Πατριάρχη)	70-73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'
ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης	74-76
2. Ἡ μάχη στό Βαλτέτσι καί ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς	76-79
3. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	79-81
4-5. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας-Ἀθανάσιος Διάκος	82-85
6-7. Τό Χάνι τῆς Γραβιᾶς-Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτσος	85-88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

1. Ἀγῶνες στή θάλασσα (καταστροφή τῆς Χίου)	89-95
2. Κων. Κανάρης	95-97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Ἐκοστρατεία καί καταστροφή τοῦ Δράμαλη στή Δερβενάκια	97-102
---	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

1. Ἡ μάχη στό Πέτα	103-105
2. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	105-106
3. Ὁ Μάρκος Μπότοαρης καί ὁ ἥρωικός θάνατός του	106-108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

1. Σύμπραξη Τουρκίας καί Αἰγύπτου	109-110
2. Ἀγῶνες στή θάλασσα: α) Ὑποταγή τῆς Κρήτης - καταστροφή τῆς Κάσου, β) Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν, γ) Ἡ Ναυμαχία τοῦ Γέροντα	110-114
3. Ἀνδρέας Μιαούλης	114-115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

1. Ὁ Ἴμβραήμ ἀποβιβάζεται στήν Πελοπόννησο	116-117
2. Ἡ μάχη στό Μανιάκι καί ὁ ἥρωικός θάνατός τοῦ Παπαφλέσσα	117-118
3. Ὁ Ἴμβραήμ προχωρεῖ στό ἐσωτερικό τῆς Πελοποννήσου	119-120

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου - ήρωική έξοδος 121-127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

1. 'Ο 'Ιμβραήμ έπιστρέφει στην Πελοπόννησο και ό Κιουταχής κυριεύει την 'Αθήνα 128
- 2-3 Γεώργιος Καραϊσκάκης και ό θάνατός του 128-132
4. 'Η μάχη του Φαλήρου 132-134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ'

1. 'Ο Φιλελληνισμός στην Εύρώπη. Φιλέλληνες αγωνιστές 135-136
2. 'Ο Λόρδος Βύρων 136-138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'

1. 'Η επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων 139-140
2. 'Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου 140-142
3. 'Εκδίωξη του 'Ιμβραήμ από την 'Ελλάδα 142-143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

Οι 'Εθνικές Συνελεύσεις των 'Ελλήνων κατά την 'Επανάσταση 144-147

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ'

1. 'Ο Καποδίστριας Κυβερνήτης της 'Ελλάδας 148-149
2. Τό έργο του Καποδίστρια 149-150
3. Τό τέλος της 'Επανάστασεως 150-151
4. 'Η άναγνώριση της 'Ελληνικής ανεξαρτησίας 151-153
5. Τό τέλος του Καποδίστρια 153-155

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ'

Διδάγματα από την ιστορία της 'Ελλην. 'Επανάστασεως 156-157

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΔΙΑΔΟΧΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. 'Η ένωση της 'Επτανήσου μέ την 'Ελλάδα 158-159
2. 'Η Κρητική επανάσταση και τό όλοκαύτωμα του 'Αρκαδίου 159-160
3. 'Η άπελευθέρωση της Θεσσαλίας 160-162
- 4-5. 'Ο Μακεδονικός άγώνας - Παύλος Μελάς 162-164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
 Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
 ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ:

1. 'Η επανάσταση τοῦ 1909	165
2. 'Ο α' Βαλκανικός πόλεμος (μέ τούς Τούρκους)	165-168
3. 'Ο β' Βαλκανικός πόλεμος (μέ τούς Βουλγάρους)	168-170

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

'Η 'Ελλάδα καί ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος	171-172
--	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

'Η ἐκστρατεία τῆς Μ. 'Ασίας	172-174
-----------------------------	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

1. 'Η 28η 'Οκτωβρίου 1940 καί τό «'Οχι»	175
2. 'Η 'Ελληνική νίκη	175-179
3. 'Η Γερμανική επίθεση	179
4. 'Η ἀντίσταση τοῦ 'Εθνους στούς ξένους κατακτητές	180-182
5. 'Η ἀπελευθέρωση καί ἡ προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου	183-184

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

'Η δοκιμασία τοῦ 'Εθνους κατά τήν περίοδο 1944-1949 καί ἡ σημασία τῆς 'Εθνικῆς ἐνότητας	185-186
---	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Οἰκονομική καί πολιτιστική ζωή τῆς 'Ελλάδας στό 19 ^ο καί 20 ^ο αἶώνα	187-190
---	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Γενική ἐπισκόπηση τῆς 'Ελληνικῆς 'Ιστορίας	191-193
Πηγές πού χρησιμοποιήθηκαν	193
Χρονολογικός πίνακας	194-195

024000019744

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1979 (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 230.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3222/14-5-79.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ Α.Ε.

